ILLVSTRISSIMO VIRO, DOMINO ROBERTO DVDLEIO, COMITI LEICESTRIÆ, BARONI DE DENBIGH, AVREÆ PERISCELIDIS & S. Michaelis Equiti aurato, Magistro equi Regiæ Maiestatis, eiusdemq; serenissimæ Reginæ Elizabethæ à consilijs, & Oxoniensis Academiæ Cancellario dignissimo, Domino suo colendissimo.

DECIMVS iam septimus annus est, nobilissime Comes, a quo incepi in Academia, vt ita dicam, tua, bonas artes profiteri. Si quibus meis laboribus profecerim, gratias Deo agendas; quod vero nō defecerim, quasi languens in itinere, eidem soli tribuendū esse scio. In hac vitæ meæ sic anteactæ curriculo veluti pensum à meipso quotidie exegi, stadiumque percurrendū in Parnasso Musarū mihimet proposui, furtiuis (vt aiunt) horis quosdam commentarios in vniuersam Dialecticam & Philosophiam perfeci: illos scriptis mandatos, typis vt mandē, amici vehementer suadent, at nego: vrgēt, non audio; obtrudunt famam, non quæro: Academiā obiiciunt, matrem agnosco: posteros ante oculos ponunt, victus concedo. Restat nunc vnum, vt illum patronum inueniam, qui me & auctoritate munire valeat, & patrocinio fouere velit. Sed quid in hac re anceps hæreo? Tu es vir illustrisime, cui has primas meas lucubrationes nuncupare decreui. Postquam enim audiui per Doctorem Humfredum summum doctissimumq; virum, inter cętera negotia (de quibus cum Academiæ nostræ præfectis egeris) te singularem mei curā ac mentionem habuisse, ardentem sitim meā extinguere non potui, donec aliquam grati animi erga

SVMMA VETERVM INTER-PRETVM IN VNIVERSAM DIALECTICAM ARISTOTELIS;

QVAM VERE FALSOVE RAMVS in Aristotelem inuehatur, ostendens.

Auctore.

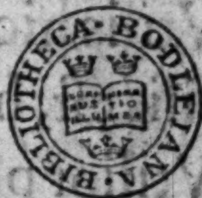
IOANNE CASE OXONIENSI, olim Collegij D. Ioannis Præcursoris socio.

Omnibus Socraticæ Peripateticæq; philosophiæ studiosis in primis vtilis ac necessaria.

Recognita & emendata.

Cum INDICE rerum & verborum locupletiss.

OXONIÆ.

Excudebat IOSEPHVS BARNESIVS.

1598.

IOANNIS READI CARMEN, IN DIALECTICAM IOANNIS CASI.

LOnga legas, dispersa legas, male reddita cernas,
Plenaq; difficilis cuncta laboris erunt.
Hic poteris plenis pomaria carpere ramis
Cũctaq; cõfertim (cãdide Lector) habes
Res est digna tuo, Dialectica digna labore.
Hæc ars in veri cognitione locat.
Qui tradit, cliuo multum sudauit in isto.
Sana putes, hæc sic tradita, tuta putes.
Aucupibus noti frutices, tutissimus vsus:
Vtilis hic multis qui fuit, esto tibi.
Vtilis est, hæc tu si grata mente reponas,
Vtilior posthac forsitan esse potest.

ILLV-

ILLVSTRISSIMO VIRO, DOMINO ROBERTO DVDLEIO, COMITI LEICESTRIÆ, BARONI DE DENBIGH, AVREÆ PERISCELIDIS & S. Michaelis Equiti aurato, Magistro equi Regiæ Maiestatis, eiusdemq; serenissimæ Reginæ Elizabethæ à consilijs, & Oxoniensis Academiæ Cancellario dignissimo, Domino suo colendissimo.

DECIMVS iam septimus annus est, nobilissime Comes, a quo incepi in Academia, vt ita dicam, tua, bonas artes profiteri. Si quibus meis laboribus profecerim, gratias Deo agendas; quod vero nó defecerim, quasi languens in itinere, eidem soli tribuendũ esse scio. In hac vitæ meæ sic anteactæ curriculo veluti pensum à meipso quotidie exegi, stadiumque percurrendũ in Parnasso Musarũ mihimet proposui, furtiuis (vt aiunt) horis quósdam commentarios in vniuersam Dialecticam & Philosophiam perfeci: illos scriptis mandatos, typis vt mandẽ, amici vehementer suadent, at nego: vrgẽt, non audio; obtrudunt famam, non quæro: Academiã obiiciunt, matrem agnosco: posteros ante oculos ponunt, victus concedo. Restat nunc vnum, vt illum patronum inueniam, qui me & auctoritate munire valeat, & patrocinio fouere velit. Sed quid in hac re anceps hæreo? Tu es vir illustrissime, cui has primas meas lucubrationes nuncupare decreui. Postquam enim audiui per Doctorem Humfredum summum doctissimumq; virum, inter cętera negotia (de quibus cum Academiæ nostræ præfectis egeris) te singularem mei curã ac mentionem habuisse, ardentem sitim meã extinguere non potui, donec aliquam grati animi erga

te

te obseruantiam apud te testatam reliquissem. Primum ergo hanc rasam quasi tabulam ex arca Musarū tuo honori offero: opus enim non appello, quippe neque subtilis ingenii sale est conditum, neque limato perpolitum sermone. In ea tamen Delphici Aristotelis imago pingitur; in ea vmbra discutiendæ veritatis cernitur; in ea videre licet arcem ophistarum deiectam: in ea Ramistarum vim & aciem debilitatam videas. Oro igitur vt sub tuo nomine quasi sub Achillis scuto in lucem prodeat. Cum enim omnia nostrarum Athenarum studia à te, tuaque providentia quodammodo pendeant, has meorum studiorum primitias me tibi præ aliis & debere scio, & commendare cupio. Si approbentur, polliceor plura, sin vero contradicendi studio à quouis perstringar, molestiā vt possum devorabo. Scripsi equidem eo animo, vt prosim multis, vtq; consopitæ artes invitis Anabaptistis (qui illas tollunt) reuiuiscant. Excessum in his non quæro; exopto vsum vsū inquā exopto; quippe sine illis neque gubernare hanc nauem, in qua nunc sumus, id est, Academiam neque ad portum veræ sapientiæ placido, vt aiunt Neptuno quisquam nauigare potest. Frustra enim quæritur vera sapientia, si ad veram sapientiam spreta relinquātur media. Accepi (Insignissime Cācellarie) inter multa, quæ honorifice de statu Academiæ nostra cum nostris rectoribus contuleris, hoc vnum te imprimis velle conari, vt in singulis artibus perpetui haberentur professores; rem sane omni honore dignam rem sanè nobis tuis alumnis gratam, rem sanè omni posteritati fructuosam cogitas. Nam quamuis Oxonium iam sit per tuam, doctorumque consularem quasi curam, beatissima Academia, florentissimum totius Europæ gymnasium, nobilissimum sapientiæ oraculum, omnium deniq; scientiarum & mater & nutrix: veren-

verendum tamen est, ne canitiem Musarũ, suiq; luminis veluti eclipsim, defectum scientiis perpetuorum professorum, sentiat. Nunc enim lectorum succesſio toties mutata, remuneratio tam ieiuna (id Christus à nobis auertat omen) magnam sterilitatem liberalium Artium minitatur. Quamobrem (vir auguste) nihil amplius, nihil vtilius, nihil honorificẽtius Athenis tuis potest contingere, quàm vt liberales artes ex suis subsellijs, non aliter quàm sacra Philosophia, Iurisprudentia, Medicina, ex suis iam cathedris, eloquãtur. Sic fiet, vt quẽadmodũ in his nunc sedent nostræ Academiæ lumina, quorum splendor in omnes Reipub. partes suos radios fundit: ita in illis præsint scientiarum subsidia quorum ope rectius ad hæc tria studiorum præmia dirigamur. Deum hîc in conscientiæ testimonium voco, me nihil hinc ambire. Circumuecto enim ætatis meę gnomone, iam horologii vmbram, aut mortis, aut senectutis punctum attigisse videor. Si quid reliqui sit temporis, vt diu legendo vires corporis exhausi necessitate pressus, ita posthac scribendo vires mentis, exercere, vt posteritati prosim, ardenter opto. Da veniam (vir insignissime) si verbis molestior, quàm par est, fuerim. Summa omnium est vt te mei libelli patronum, & nostri optati fautorem habeam. Primũ me tuo honori ita semper diuinxerit, vt invidia & edaci temporis lima tui nominis famam conteri & obliterari pro viribus non sinam. Si alterum vero pręstiteris, hoc vere de te dictum audire potes, quod senex, consul, sapiẽs, patrocinio, consilio, fide, nobis, principi, omnibus satis-feceris.

Tui obseruantissimus,
Joannes Case.

AD

AD BENEVOLVM LECTOREM.

Præter lumen illud rationis, quod insitum est nobis à natura, benigne Lector, necessarium fuit omnino excellens & fructuosum optimarum artium studium, quo, veluti pumice, omnia in oratione rationeq; inculta, Attice tandem & venuste perpolirentur. Hinc olim multi percelebres viri (quos aurea mundi ætas peperit) incredibili sciendi desiderio inflammati, multas præclaras artes inuenerunt. Hinc apud Ægyptios, Sacerdotes: apud Chaldæos, Magi: apud Jndos, Gymnosophistæ: apud Græcos & Romanos, Philosophi floruerunt. Jnter quos propter insigniorem sapientiam Ptolomæum in Astrologia, Boetium in Musica, Euclidem in Geometria, Hippocratem & Galenum in Medicina, Ciceronē in Eloquentia, Platonē & Aristotelē in Philosophia & Dialectica maiores nostri permulta secula prætulerunt: eosdemq; vt oracula scientiarum, omni posteritati commēdarunt. Hoc sane fecisse ob has præcipue causas videantur: & quod in illis maximā vim rationis, immenq; veritatis animadverterint, & ne scientiarū nauē inter scopulos erroris fluctuantē, sine anchora certoq; gubernatore penitus relinquerent. Iniuriosum est ergo tantorū virorum nomina obliuioni iam tradere, periculosum Solis & musarum vehiculum tot seculis sapienter ab illis gubernatū, vni iā Phaethonti gubernādum concedere. Sed vt aperte agam, mirum mihi nunc est, ac sæpe fuit, quid Ramo in mentem venerit, quod in hos omnes tam præclaros, tam doctos, tam sapientes viros nominatim, non sine maxima acerbitate scripserit: Ptolomæum enim infantem, Euclidem nugatorem, Ciceronem magistrum nimis confusum, Priscianum ineptum. Aristotelem obscurum & otiosum Sophistam nominat. Quid? An ex Ioue & Mineruæ natus, plus omnibus sapuerit? An in eo solum omnes resederunt Musæ? Fierine potest vt vnus homo in omnibus & singulis scientiis ita proficeret, ita excelleret, ita aliis omnibus præluceret, vt omnes duorum fere millium annorum homines nunc præ illo delirasse videantur: Vita brevis, ars longa est, *vt ait* Hippocrates, Omnis scientia infinita est, *vt ait Aristoteles, vnus tamen Ramus in brevi vitæ circulo omnes scientias ad vnguem sic didicit, vt lumina scientiarum novo iam orto quasi sidere, occasum patiantur. Da veniam, bone Lector, si in hac re vehementius disputem: non virum, sed vitium: non doctrinam, sed nimiam viri confidentiam vrgeo. Cogita tecum animo quæ confusio, quæ lues futura sit*

bonarum

bonarum artium, si cuivis prout sibi visum fuerit, novos quotidie aucto- res excudere, novos profiteri, veteres contemnere & condemnare liceat. Eventa istius libertatis vel potius licentiæ ante oculos pone. Taceo mul- ta, vnum tamen insinuo, quod tacere non possum, ingenuas artes sine cer- tis ducibus in sylvis veluti multorum errorum divagantes ad vnam om- nes plantas in horto Palladis & pulchritudine floris, & vbertate fru- ctus longe superaverit, quominus de illo gustes, omnino non impedio: Verum enim vero si iniuste alios reprehenderit, si rationibus non vice- rit, si veterum Academiarum statuta violauerit, si composita & elegan- ti oratione incautos & indoctos deceperit: cavendum est, ne dulce vene- num sub eius foliis delitescat. Certum est, vt in pauca rem contraham, tot homines, tot principes Philosophos, tot ætates, tot Academias, quæ prænominatos antesignanos nobis dederunt, haudquaquam insaniisse. Qui ergo ab illorum institutis defecit, qui illos vt authores sibi non proposuit, verbis fortasse intonuit, at ardenti suæ contentionis fulmine adhuc illos non concussit, imo vix tetigit. Verum vt id quod dico certum esse demonstrem, abs re non est vnum exemplum de methodo Aristotelis in Dialectica quæ millies à Ramo reprehenditur, paucis perstringere. Scripturus Aristoteles Dialectica præcepta, sibi triplicem intellectus actionem ordine proposuit nimirum simplicium, vt aiunt, terminorum apprehensionem, unde voces: Compositionum rerum & vocum, vnde pro- positiones. Ratiocinationem, vnde conclusiones percipiuntur. Ad primam librum Categoriarum: ad secundam, librum interpretationis: ad tertiam, libros Priorum, Topicorum, Demonstrationum, & Elenchorum retulit. In hoc ordine quid tandem reprehendis Rame? Omnia. Breuissime quidẽ respondes, sed nimis confuse. Inprimis ergo reprehendo, quod parum sibi constet in hac methodo Aristoteles, Quid ita? quia alibi Dialecticam in duas solum partes divisit, nempe in Judicium & Inventionem: Quid agis nunc Rame? Non de partium numero, sed de ordine hic disputatur: at ordo non est sine partium numero, qui in vtroque ordine apud Philo- sophum est incertus. Carpis profecto sine causa. Nam quamvis ordinem naturæ sequutus, tres partes constituit, tamen secundum ordinem doctri- næ in duas contraxit. Hunc ordinem quoq; non approbandum censeo dic causam. Quia iudicium, quod est rerum inuentarum approbatio, inuen- tionem apud Aristotelem præcedit. Judicium quidem præcedit, sed con- fusum: distinctum vero & accuratum sequitur. Quid per confusum iu- dicium intelligis? primam & simplicem illam apprehensionem Categori- arum, ex quibus omnis inventio nascitur. Vides, studiose Lector, ex certis plantam. in Animadversionibus suis sic agit, sic ludit sæpe, in Ani- madversionibus dico, nam in aliis partibus vbi fixo vestigio scribit, illum vt doctum interpretem admittendum, non vt optimum auctorem aliis

præferendum puto. Scio equidem in ambabus nostris Academiis multos & graves & doctos nunc esse censores, qui prospicientes ex parvo lapsu magnam ruinam hanc sectam vel potius schisma Philosophorum, equis animis non ferunt: illos ego, quamvis inter omnes Athenienses minimus obsecro & obtestor, ut languentem statum liberalium artium considerantes, iunctis quasi manibus cadentem sublevent. Res frigida non est, de qua agitur: nam tolle artes, ruunt gradus: tolle inquam artes, ruunt Athenæ. Liceat enim cuivis novos auctores, quos velit sumere, liceat quodlibet, quamvis absurdum ex quolibet defendere: quis Syrenem nõ audit? quis scopulum non videt? Sed his omissis ad meipsum venio. Librum hũc quem manu nunc tenes, benigne Lector, Musa mea olim conceptum utero, post novem hos menses peperit, Infans adhuc est, & tamen artem didicit: unum ergo hoc solum petit, ut suæ infantiæ, si quid offendat, faveas. Audet, ut vides, prosilire in conspectum hominum quamuis sit natu minimus: habet enim & alios duos fratres ætate grandiores: si audiat bene propter artem, sequentur & illi, sin minus, plusquam Pythagorico silentio indicto ante sepulchrum patris non loquentur. Ordo huius libri est inuentu facilis. Nam primum expositione, tum distinctione, tum argumento utor. Materia eiusdem est scientia Dialectica, quæ sola in orbe Musarum lux, norma, scutum dicitur. Lux, quia difficilia aperit: norma, quia per certa loca rationem humanam dirigit, scutum, quia argumentis & punctis omnia probat, munit, defendit. Vsus denique est, ut quæ caligo veterum interpretum obtexit, in hoc uno libello aperta & resoluta videas. Vale, Idibus August.

Tui semper studiosus
IOANNES CASE.

AN DIALECTICA SIT VTILIS ET NECESSARIA AD ALIAS SCIENTIAS.

CAP. I.

VT lectissimi sagittarij melius sua tela in scopum dirigunt, intuentes signum; ita Musarum alumni rectius in bonarum literarum studio procedunt, artium (quibus student) cognoscentes vsum. Nam vt est gemma Preciosa gallo sine fructu; ita est scientia ignoranti sine vsu. Quamobrem in dialecticis telis retexendis, hæc quæstio primum iure mouetur. *An Dialectica sit vtilis vel necessaria ad alias omnes capessendas artes.* Scio equidem incudem Mineruæ in hac causa malleolis subtilium ingeniorum multum contundi, adeoque multos in varias sententias distrahi ac diuelli. Ego tamen meo iudicio optimos imitatus (inter quos duos, præ cæteris, honoris causa, nomino, Thomam & Toletum) ad id centrum omnia delineabo, vt in hac thesi, & in omnibus (quas, diuina ope fretus, sum tractaturus) vivum sine tædio, verum sine vllo verborum gyro attingam. Cæterum ne oblitus breuitatis, longius digrediar, non solum vtilem & fructuosam, sed etiam necessariam Dialecticam esse opinor, ad alias scientias perdiscendas. Nam vt affatim rationes in vnum quasi circulum colligam; tritum hoc est, nec latentia posse definiri, nec confusa posse probari sine Dialectica. Nam etsi aliæ scientiæ segetem & materiam propriam suo iure vendicant, modum tamen formamque probandi, & in suis proprijs locis Inuentionis tractandi, a Dialectica necessario mutuantur.

In vsu res omnis consistit.

Duo omnium interpretum antesignani.

Dialecticæ officia & vsus.

Est Dialectica duplex. {
- A natura insita, quæ lumine rationis, rerumque vsu & experientia perficitur.
- Arte & doctrina comparata, quæ inuenire acute, & recte inuenta iudicare docet: & hæc est necessaria.

Necessarium accipitur bifariam: {
- Absolute, pro eo sine quo aliquid esse non potest, vt homo non est sine anima, virtus non est sine habitu.
- Comparate ad finē, sine quo aliquid commode esse vel omnino recte cognosci non potest: & sic Dialectica ad alias artes est necessaria.

Necessarium duplex.

Causæ, cur sic est necessaria, sunt
- Quia latentia definit.
- Quia confusa diuidit.
- Quia obscura discutit & concludit.
- Quia omnia ad limam probabilitatis reuocat.

Opponens.

Oppugnatio quæstionis.

Fines reliquarum artium acquiri possunt sine Dialectica, vt sanare potest Hippocrates sine syllogismo, Euclides lineas ducere sine argumento, ergo non est necessaria.

Respondens.

Aliæ artes considerantur bifariã, vel quoad
- *Modum probandi præcepta in illis per contemplationem, & sic sine Dialectica acquiri non possunt.*
- *Modum exercendi opera per externam actionem, & sic possunt.*

Opponens.

Dialectica docet fallere, vt patet de reprehensione Sophistarum, ergo non est necessaria, imo potius reticenda.

Resp.

Fallere docet, non vt fallas, sed vt fallendi arte percepta, euitetur fallacia.

Oppon.

Aliæ artes suas habent definitiones, diuisiones, demonstrationes, ergo ob has causas non est necessaria.

Resp.

Habent quoad
- *Materiam quam continent.*
- *Non quoad formam, quam solum Dialecticis acceptam referunt.*

Oppon.

Floruerunt multæ artes apud Aegyptios (vt est apud Platonem) ante Dialecticam, ergo non est necessaria.

Resp.

Extiterunt quidem lumine naturæ ac rationis inchoatæ, non certis inuentionis locis discussæ & absolutæ.

CAP. II.

An Dialectica recte definiatur, & an versetur magis circa intentiones quam res ipsas

Ordiendum a definitione.

QVI sibi pensum imponunt in rebus difficilioribus explicandis, id operæ semper habere debent, vt a definitione, si fieri possit commode auspicentur. Omnis enim inde suscepta disceptatio summam & perspicuitatem & facilitatem pollicetur. Quare nodos nexusque Dialecticos resoluenti, in primis ars ipsa est definienda, ne, dum in Oceano mersus profunda quærit, prima principia rerum neglexisse videatur. Est ergo *Dialectica ars artium, & scientia scientiarum*: quippe inseruit reliquis scientiis, vt aiunt, ad manum, nam probandi in omnibus subministrat modum. Hinc etiam definitur, *scientia acute definiendi, accurate diuidendi, elaborate demonstrandi*; Sunt enim, definitio, diuisio, demonstratio, instrumenta Dialectices, quibus omnem propositam quæstionem ad viuum discutit. Postremo, a fine describitur, *esse facultas subtiliter disserendi in vtramque partem, de omni quæstione quæ in dubium vocatur*: de omni quæstione dico, non quod omnem quæstionem vi sua, iureque proprio vendicet, quoad materiam, sed quod omnem causam suscipiat, susceptam tractet, quoad disserendi modum. Vnde liquido apparet, hanc artem magis circa intentiones rerum, quam circa res ipsas intelligi. Nam quamuis res sint fundamenta

Dialectica quid.

Instrumenta Dialectices.

... Quæstio tractatur.

vocum,

logica plus versatur circa res secunde intentionis quam [illegible]

vocum, non tamen ex rebus, sed ex vocibus omnis propositio, omnis ratiocinatio, omnis inuentio, locorumque tractatio constituitur, in quibus cardo Dialectices voluitur. Hinc a priscis interpretibus, rationalis, non realis dicitur scientia, vtpote quæ magis in intentione mentis per gyrum rationis, quam in contemplatione rei per modum constitutionis versatur. *Dialectica quare dicitur ars rationalis.*

Definitur Dialectica vel a { Modo, seu dignitate, & sic est ars artium, scientia, scientiarum. Instrumento, seu officio, & sic est ars definiendi, diuidendi, demonstrandi. Fine, & sic est ars disserendi probabiliter in vtramque partem. } *Prima distinctio.*

DISTINCTIO SECVNDÆ Quæstionis.

Intentio est, vel { Simplex { Primæ impositionis, vt, virtus. Secundæ impositionis, vt, genus. } Complexa, vt propositio, circa quam vel maxime versatur dialectica: est enim opus dialectices, axioma, seu maxima propositio, in qua vis inuentionis cernitur. } *Secunda distinctio.*

Opponens.

Omnis scientia perfecta est in se, teste Philosopho, primo lib. Analyt. & 6. Ethicorum, ergo non recte definitur ars artium, scientia scientiarum.

Resp.

Est perfecta omnis scientia in se, quoad materiam constitutionis quam tradit, non quoad formam probationis, quam a sola Dialectica quærit.

Oppon.

Metaphysicus definit, diuidit, demonstrat: ergo secunda definitio aliis a Dialecticis conuenit. *Arist. 5. Metaphy.*

Resp.

Metaphysicus quidem definit per contemplationem mentis. Dialecticus vero per applicationem vocis.

Oppon.

Dialectica est indagatrix veri & falsi, ergo non tantum probabiliter disserit in vtramque partem. *Arist. 5. Ethicorum.*

Resp.

Omne verum est probabile: sed omne probabile non est verum, quare argumentum non sequitur.

ARGVMENTA IN SECVNDAM quæstionem.

Res solum tractantur in Prædicamentis, quæ sunt prima principia Dialectices, ergo magis circa res versatur, quam circa intentiones. *Oppugnatio secunda.*

Resp.

Res tractantur non in constitutione, sed in relatione & ordine propositionis, quæ propositio est intentio.

Oppon.

Res definiuntur, vel diuiduntur, res discutiuntur argumento, res ergo solum considerantur.

Resp.

Non res, sed modus rerum definiendi per genus & differentiam, a Dialecticis considerantur.

Oppon.

Modus rei sine re esse non potest, ergo res primum considerari debet.

Resp.

Et si modus rei sine re esse non potest, tamen scientia alia modi, alia rei esse potest.

CAP. III.

An Dialectica sit scientia practica, vel speculatiua.

Dialectica est scientia.

DVO hic quæruntur: *An Dialectica sit scientia, & an sit practica, vel speculatiua*. Scientiam esse meo iudicio constat, quia per nomen scientiæ definitur. Scio Scotistarum turbam nobis hic esse infestam, qui inflata tuba Dialecticam modum sciendi, non scientiam esse obstrepunt: cæterum istorum importunitati satisfactum iri existimo, si (non vt est sciendi modus, sed vt est ipsius modi certa contemplatio) scientiam esse demonstremus. Est enim Dialectica duplex; Vtens, quæ est modus sciendi, Docens, quæ est ipsa scientia, certo subiecto, nempe quæstione, certo argumento, nempe demonstratione, certo fine, nempe probabilitatis disquisitione confirmata. Age, quanquam scientiam esse agnosco, speculatiuam esse nego. Quid ita Scote? quia argumentatio (quæ est finis Dialectices) opus dicitur. Quid hinc? Opus est finis practicæ non speculatiuæ scientiæ. Cæterum hoc opus non est corporis, vt in arte mechanica, sed mentis, vt in arte Mathematica. Quid? nonne corpus exercetur, cum acerrime vtrinque in disserendo concertetur? Fateor: ergo est opus corporis. At attende, hic labor corporis, vt vmbra sequitur, contemplatio autem operis proprie in re Dialectica ponderatur.

Dialectica duplex.

Anticipatio obiectionis.

Scientia duplex.

Scientia est { Absoluta, in rebus, quarum proprietates demonstrantur. Comparata, in vocibus rebus applicatis: quarum præcepta certis demonstrationibus comprehenduntur, & sic Dialectica est scientia.

2. Demonst.

Speculatio est, vel { Fidei obiecta, & sic sola Theologia est speculatiua. Rationi subiecta, & sic omnes liberales artes speculatiuæ dicuntur.

Opponens.

Intentiones non definiuntur, non demonstrantur: ergo non est earum scientia: sed Dialectica est de intentionibus, ergo non est scientia.

Resp.

Intentiones nec definiuntur, nec demonstrantur absolute, comparate tamen & definiuntur, & demonstrantur.

Oppon.

Omnis scientia habet proprium subiectum: sed Dialectica non habet: quia quæstio est subiectum tam Rhetorices, quam Dialectices, ergo non est scientia.

Resp.

Quæstio consideratur duobus modis: vel { *Quoad fidem faciendã rebus, & sic est materia Dialectices. Quoad motum excitandum in animo auditoru, & sic est materia Rhetorices.*

Oppon.

Omnis scientia est vera & certa, sed Dialectica est solum probabilis, ergo non est scientia.

Resp.

Dialectica duo requirit { *Rem, quam discutit probabiliter. Modum, quem vere definit & demonstrat.*

ARGV-

ARGVMENTA IN SECVNDAM PARTEM *quæstionis.*

Opponens.

Finis Dialectices, nempe argumentatio, est opus, ergo ipsa Dialectica est scientia practica.

Resp.

Etsi disceptatio sit quædam actio disserentis, tamen eiusdem cognitio vel contemplatio, nec opus nec actio dici potest.

Oppon.

Id opus dicitur quod a nobis fit, sed argumentatio a nobis fit, ergo opus dici debet.

Resp.

Fit quidem non vi corporis, vt gladius, sed vi mentis, vt sciendi modus & actus

Oppon.

Dialectica dirigit alios artifices in discutiendis mediis quibus sua opera conficiunt, sed ita dirigere, est opus practicæ scientiæ, ergo Dialectica est practica.

Resp.

Dirigit in contẽplatione locorum, vt sciamus: in speculatione operum, vt agamus: Discutimus enim rationem mediorum ex Dialectica ipsa vero media nõ tractamus.

CAP. IIII.

An quæstio sit subiectum Dialectices.

IN omni scientia est quædam materia, circa quam potissimum versatur, quæ aliquando subiectum, aliquando obiectum dicitur. Ab hoc, vt a centro omnes lineæ in circulo, ita omnia præcepta in orbe scientiarum pendent & deriuantur: cuius hoc triplex officium est, vt omnium latissime pateat, vt scientiam (cuius est) distinguat, vt proprietates certas ac definitas scientiæ contineat: An vero *syllogismus* sit hoc obiectum Dialectices, vt Scotus: An *argumentatio*, vt Albertus: an *demonstratio*, vt Ammonius: an *ens rationis*, vt Thomas; an *quæstio probabilis*, vt Philosophus putauit, (cum philosophus dixit) non est dubitandum. Est tamen distinguendum (meo iudicio) duplex subiectum, materiale, quod est ens rationis, formale, vt aiunt, quod est quæstio probabilis: De illo Thomas, de hoc Philosophus loquitur. Quod vero quæstio sit illud de quo agitur subiectum, hic punctis dilucide comprobatur. Ad quæstionem omnia tam inuentionis quam iudicii præcepta reuocantur, ergo est subiectum. Præterea vt à multitudine Arithmetica, a magnitudine Geometria, ita a quæstione tota Dialectica pendet: adde, quod de quæstione proprietates assignatæ vere demonstrentur in hac scientia. Postremo, quod vnam & distinctam hanc artem faciat: Negari ergo non potest, quin sit subiectum adæquatum eiusdem.

Subiectum artis est centrum.

Conditiones subiecti.

Dialecticæ subiectum.

1. Topicorum

Duplex subiectum.

Quæstio subiectum esse: probat.

Conditiones subiecti sunt quatuor.
- Vt omnia præcepta contineat eius scientiæ, ad quam spectat.
- Vt scientiam, cuius est subiectum, vnam & distinctam efficiat.
- Vt latius sua arte non pateat;
- Vt causas & proprietates sui comprehendat.

Conditiones subiecti quatuor.

Opponens.

Omnia in Dialectica sub quæstione non continentur: vt, Prædicamenta, omnesq́; simplices voces, ergo non est subiectum.

Resp.

Prædicamenta, omniaq; simplicia discutiuntur per quæstionem, quod est satis: non enim requiritur, vt omnia in arte aliqua a subiecto denominentur, exempli causa: Omnia in Arithmetica non sunt multitudo, sed sufficit vt ad multitudinem reducantur.

Oppon.

Vnam & distinctam non facit hanc artem quæstio: ergo secunda conditio male traditur: Probatur Antecedens, quia quæstio est materia etiam Rhetorices.

Resp.

Quæstio ad motum destinata aut pro causa sumpta, est Rhetorica. Quæstio vero probabilis est propria Dialectices.

Oppon.

Est quæstio in alijs artibus: vt, An sint tria principia rerum naturalium in Philosophia: ergo quæstio latius patet sua arte, quod negatur in tertia conditione.

Resp.

Conceditur, quod in omni arte sit quæstio multiplex, quoad materiam subiectam: at quoad formam probandi sola est in Dialectica.

Oppon.

Omnis quæstio est dubia & anceps, quia partes contradictionis habet, vt est in 1. Topicorum: ergo non est certum & definitum subiectum.

Resp.

Est anceps quoad modum interrogandi, certissima tamen, quoad modum disputandi, qui in locis inuentionis præscribitur.

CAP. V.

An inuentio & iudicium sint partes Dialectices.

Intellectus triplex actus.

QVoniam triplex est actio intellectus, nimirum, simplicium apprehensio, qua res singulas intelligimus: compositio, qua res rebus coniungimus: ratiocinatio, qua per examen rationis omnia discutimus: tres partes Dialectices haud pauci constituunt. Cæterum, cum Aristoteles lib. de reprehensi. Sophistar. ac. 1. Metaphysic. in duas tantum partes, nempe in Inuentionem, & Iudicium hanc artem diuiserit: nos ad fontem omnia reuocare cupientes, illam præ cæteris partitionem amplectimur. Quid enim est in hac arte tandem, quod sub hisce partibus non possit coerceri? A fontibus inuentionis fluunt loca confirmandi omnia, quæ semel locorum viribus discussa, lumen, non sine fuga Sophistarum a primo iudicio habent. Primum enim inuenimus, tum inuenta iudicamus: sic ab illa quasi motum, ab hoc quietem & finem huius artis petimus.

Duæ tantum partes Dialectica.

Inuentio motum Iudicium quietem habet.

Duæ sunt partes Dialectices.
- Inuentio, quæ est locorum & argumentorum excogitatio, explicata in octo libris Topicorum.
- Iudicium, quod est, vel
  - Inchoatum in simplicibus, quod continetur in libris Prædicabilium & prædicamentorum.
  - Accuratum in complexis, quod continetur in libris Priorum & posteriorum.

Opponens.

A Iudicio sententiam petimus rerum inuentarum; sed in libris Prædicabilium & Prædicamentorum nullam cognitionem rerum inuentarum habemus: ergo sub istis partibus omnia non continentur.

Solutio.

Ex hisce libris confusum Iudiciu, non distinctum habemus. Nam vt infantes primum

mum omnes viros patres, omnesq; fœminas matres appellant, confusam parentum suorum cognitionem habentes: ita tyrones in Dialectica, rerum inuentarum ex his minimis principijs inchoatum iudicium habent. discentes enim hæc minima, maiora quasi sub velo pallioque cernunt dissudecantque.

Oppon.

Reprehensio Sophistarum, & tractatio de fallacijs, non spectat ad iudicium, sed illa tractatio est in Dialectica; ergo omnia sub duabus enumeratis partibus non continentur.

Resp.

Etsi reprehensio Sophistarum non sit directe, & vi sua sub iudicio, reducitur tamen ad hanc partem. Quippe recte quidem iudicare oportet illum, qui alium in re quam discutit arguere conatur.

Oppon.

Veritas est materia demonstrationis, quam indagare est solum philosophorum: ergo libri Demonstrationum non spectant ad vnam harum partium quæ recensentur.

Resp.

Veritas, sub nomine veritatis simpliciter, a Philosopho: veritas autem sub nomine probabilitatis, a Dialectico quæritur & tractatur, idq; in demonstratione. Nam quæ vera & necessaria sunt, vt probabilia, a Dialecticis discutiuntur.

CAP. VI.

An Nomen & verbum recte definiatur?

Video distrahi multos in varias opiniones de partibus orationis, cæterum, maxime Philosopho addictus, duas tantum esse constituo, Nomen & verbum. Nam quamuis aliæ sint multæ apud Grammaticos, ad venustatem potius, quam ad necessitatem referuntur, quippe in suppetiis quasi positæ, Syncategoremata & adscititiæ dicuntur. Dialectici ergo necessitatem habitumque orationis contemplantes, has solas partes definierunt, ac definitas ad argumentationes texendas destinarunt. Est igitur, *Nomen vox simplex, literis, aut syllabis dimensa, recta, finita, & ad placitum significatiua, sine tempore, cuius pars nulla separata significat.* Per (vocem) sonum ex ore animantis profectum, certisque naturæ instrumentis formatum intellige: Per vocem simplicem (literis aut syllabis ponderatam) omnem indistinctam ac inarticulatam vocem, qualis est latratus canum, exclude: Per, vocem significatiuam ad placitum, omnem vocem rebus significandis pro voluntate humana impositam obserua: Per, significatiuam sine tempore, verbum excludi animaduerte: Per calcem definitionis, nempe, vt sit recta, finita, cuius nulla pars separata significet, obliquum nominis casum. Nomen infinitum, & compositum ab hac definitione arceri puta. Sequitur, vt verbum iam proxime definiatur, *quod est similiter vox simplex, literis vel syllabis dimensa, præsens, finita, & ad placitum significatiua cum tempore, cuius pars nulla separata significat.* In qua descriptione, nulla est omnino dubitatio, si nominis definitio probe percipiatur. In hoc enim solum differunt, quod nomen sine tempore, verbum cum tempore significet: huc adde si placet, quod nomen rationem materiæ, verbum rationem formæ in propositione habeat,

Duæ partes tantum orationis. *Nomen.* *Verbum.*

vox est vel { Articulata, quæ est literis distincta, & hæc est { Significatiua, vt, homo. / Non significatiua, vt, ab. eb. ib. } ; Inarticulata, quæ est sine prolatione syllabarum, vt cantus auium, latratus canum, &c. }

Instrumenta requisita ad vocem, sunt	Pulmo & aspera arteria, vt spiret animal, Aer inspiratus & emissus, vt vocem ferat, Hypoglottis & lingua, vt vocem forment, Palatum, vt auditum feriat, Dentes & labia, vt vocem distinguant.
Nomen est vel	Primæ intentionis, quod primum impositum est rei significandæ, vt homo, cœlum. Secundæ intentionis, quod secundo quodã ordine est assignatum, sic homo species, sic cœlum genus dicitur.
Nomen & verbum sunt vel	Simplicis figuræ, vt, positio, pono, quorum partes separatę nec videntur significare aliquid, nec significant. Compositæ, vt compositio, compono, quorum partes videntur quidem separatim significare, sed reuera non significant: cum separatæ non sint reuera partes.

Opponens.

Participia, adiectiua, & reliquæ partes orationis ad propositionem componendam sæpe adsciscuntur, ergo solum nomen & verbum non sunt partes orationis.

Resp.

Participia & adiectiua recte sub nomine cõtinentur: reliquæ vero potius nexum verborum quã sensum, existentiam propositionu magis quam essentiam respiciunt.

Oppon.

Forma est de essentia, sed coniunctio est forma hypothetica propositionis, ergo est de essentia.

Resp.

Coniunctio non est forma hypothetica meo iudicio, sed potius connexio duarum categoricarum per Coniunctionem.

Oppon

Separatæ partes nominum compositorum, vt Respub. aliquid significant, ergo male definitur nomen.

Resp.

Vt sunt partes non significant: vt sunt dictiones, per se significant. Sunt enim separatæ non partes, sed per se voces integræ & completæ.

Oppon.

Dies, annus, hora, sunt nomina, sed significant tempus, ergo male definitur.

Resp.

Per tempus præsens, præteritum, futurum, intelligitur quod non est in nomine: aut si velis, per tempus variatio inflexioq; temporis insinuatur.

CAP: VII.

An in præceptis Dialecticis tradendis, ordiendum sit a definitione, & quid sit?

Ordo est filum in labyrintho.

IN arte perdiscenda vix recte progrediuntur illi, qui discentes multa sine ordine, dedíscere coguntur non pauca, sine fructu: vt enim est centrum in circulo, filum in labyrintho, ita est ordo in scientiarum studio. Nam sicut nautæ in cæca nocte, sæpe & sui, & rerum omnium naufragium faciunt; ita qui sine ordine quicquam conantur, in scopulos cæcitatis sese impingunt: nec aliter agunt, quam qui longum suscipiunt iter, viamque rectam non ingrediuntur. Quare, vt in rebus omnibus, ita vel maxime in artibus enitendum est, vt ordine tanquam gnomone dirigamur. Verum, cum duplex sit ordo: naturæ qui est a confusis ad certa, a simplicibus ad composita; doctrinæ, qui illi ex aduerso respondet: hunc

qui

qui est doctrinæ, in primis præceptis tradendis, solum imitandum esse existimo. Primum ergo a definitione auspicandum erit. Nam cum Dialectica sit ars definiendi, dividendi & demonstrandi, horum trium, vt primum occurrit, tractanda definitio. Quippe frustra instituitur de re aliqua disceptatio, si quid res sit, in primis non intelligas; at quid sit, docet sola definitio: quare in primo aditu lucubrationis nostræ de definitione non iniuria disputabitur. Verum, cum duo hic spectari solent, res & modus, non rem ipsam, sed potius definiendi modum hoc loco proponimus: hoc est, non quid homo, quid anima, quid leo, quæ res sunt, sed quid definitio in communi sit, explicare contendimus. Hoc autem ideo facimus, vt cognito modo definiendi in genere, singularum rerum definitiones ad hanc normam relatæ, quasi ad Lydium lapidem probe examinentur. Est ergo, *Definitio oratio*, (id est, series dictionum congrue vnitarum) *quæ quid sit id, de quo agitur*, (id est definitum) *ostendit quam brevissime*, (id est per genus, quod materiam, per differentiam, quæ formam imitatur.

Ordo duplex.
Ordo doctrinæ servandus in præceptis tradendis.
Quæstionis status.
Definitio quid.

In definitione spectantur.
- Partes
  - Definitum a definiendo dictum, quod est vox prima, de qua quæritur; vt, homo,
  - Copula, a copulando, quæ est verbum substantiuum, vt *est*.
  - Genus, quod est quasi materia; vt, animal.
  - Differentia quæ est quasi forma; vt Rationale.
- Species
  - Descriptio, quæ est oratio constans ex genere & proprio: vt, homo est animal risibile.
  - Notatio, quæ est oratio constans ex accidentibus: vt, *Os homini sublime dedit, cœlumque videre Iussit*.
  - Interpretatio, quæ est oratio constans ex synonimis: vt, honestum est quod decet.
- Leges
  - Æqualitas definitionis cum definito: vt, homo est, ergo animal rationale: Animal rationale, Ergo & homo.
  - Veritas quę est, vt Tota essentia explicetur: quod fit, si genus & differentia insint.
  - Perspicuitas: vt, omne obscurũ a definitione arceatur tam voce quam sensu Vt, canis.

Opponens.

Post nomen & verbum proxime traderetur propositio, cuius partes sunt, nomen & verbum, ergo a definitione non esset incipiendum.

Resp.

Quanquam Nomen & Verbum sint partes propositionis, tamen, quia incognita definitione, quid sit propositio cognosci non potest, primum de definitione agendum est.

Oppon.

Definitio est intentio, sed nulla intentio definitur 2. Demonst. ergo definitio non definitur.

Resp.

Nulla intentio definitur vi sua, quia ens non est, definitur tamen in comparatione rerum quibus accommodatur.

Oppon.

Rodolphus dicit, nullam esse veram differentiam, ergo nulla est vera definitio. Lib. I.

Respondens.

Rodolphum non audio, rationem requiro: tam diu enim vera habentur differentiæ donec falsæ esse ratione probantur.

Opponens.

Descriptio, notatio, interpretatio, non suscipiunt definitionem definitionis, ergo non sunt species.

Resp.

Species est duplex { *Propria, quæ suscipit definitionem sui generis, vt homo definitionem animalis.* / *Analogica, quæ non suscipit: & sic descriptio, notatio, interpretatio sunt species definitionis.* }

Opponens.

Frustra fit per plura quod fieri potest per pauciora: ergo frustra traduntur leges definitionis: cum satis antea per explicationem suam intelligatur.

Respondens

Frustra fit per plura: quod fieri potest per pauciora, nisi perspicuitatis causa.

CAP. VIII.

Vtrum divisio recte assignetur

Dialectica definiendo obscura: dividendo confusa: demonstrando incerta: vsum in reliquis scientijs habet amplissimum. Cum ergo quid sit definitio explicuerimus (per quam natura,) nunc, quid sit divisio (per quam potentia & significatio intelligitur) docere oportet. Nam vt potestas in rebus ipsis naturam: ita divisio (quæ est potestatis explicatio) definitionem proximo loco sequitur. Est ergo divisio communioris in minus communia deductio; cuius vsus est, vt voces quæ fusius patent in suas certas ac definitas significationes distribuantur. Exempli causa: Virtutum: aliæ moris, aliæ mentis: Moris, vt iustitia, fortitudo, temperantia: Mentis, vt Ars, Scientia, Prudentia, Intelligentia.

Divisio quid.

Ad divisionem spectant.
- Partes,
  - Divisum quod dividitur: vt, animal, virtus.
  - Membra dividentia, quæ dividunt: vt homo, bellua.
- Species
  - Partitio, quæ est progressio a toto ad partes, vt homo est, ergo anima & corpus.
  - Enumeratio, quæ est a partibus ad totum reductio, vt, est anima & corpus, ergo homo:
  - Distinctio, quæ est multiplicis explicatio, vt canum, alius cælestis, alius marinus, alius domesticus.
- Leges.
  - Oppositio membrorum, vt: Rationis compos, & expers rationis.
  - Compositio membrorum cum diviso: vt quicquid est animal, est vel homo: vel brutum & ex adverso.
  - Reductio ad duo membra: Si fieri possit commode

Opponens.

Definitio ac divisio partes sunt inventionis: nam ab illis loca & argumenta petuntur ergo hic non tractarentur.

Resp.

Respondens.

Definitio ac divisio considerantur, vel.	*In modo constitutionis, & sic hoc loco tractantur.*
	In forma argumentationis, & sic in libris Topicorum explicantur.

Opponens.

Multa sunt alia genera divisionis, vt generis in species, generis in differẽtias, subiecti in accidentia, accidentis in subiecta, vocis in significata, sed horum in hoc tractatu nulla est mentio, ergo parum attente tractatur. Multiplex Divisio.

Respondens.

Hac omnia genera facile reducuntur, & recte sub prima definitione continentur.

Opponens.

Membra divisionis semper nec sunt opposita, nec solum duo, vt in divisione virtutis patet, cuius membra, vt Iustitia, Fortitudo, Temperantia, Prudentia simul inesse possunt vni Catoni: proinde non opposita. Quod vero tantum duo non sunt, liquido apparet, ergo leges illa divisionis non consulto adhibentur.

Respondens.

Etsi non sint opposita in subiecto, sunt tamen repugnantia in termino & suo pradicamento, vt aiunt, in quo diversas definitiones sortiuntur, & quamvis duo non sint, reduci tamen possunt, quod est satis, vt virtutum alia morales, alia intellectuales dicantur. Huc adde, quod non necessario requiratur, vt sint tantum duo, sed si fieri possit commode: idque vel maxime in internis, non externis partitionibus rerum.

Opponens.

Membra semper non reciprocantur cum diviso, ut patet in dicta divisione virtutis, nam omnis virtus non est aut iustitia, aut fortitudo, aut temperantia, aut sapientia, ergo lex illa qua hoc requirit, est reiicienda.

Resp.

Omnis virtus est secundum Ciceronem, vel vna harum, vel sub vna harum comprehensa.

Opponens.

Membra omnis divisionis sunt minus communia diviso, sed minus communia cum communioribus non convertuntur, vt ait Arist. in Postpradicamentis, cap. de Priore: ergo nulla membra convertuntur cum diviso.

Resp.

Membra divisionis considerantur, vel	*divisim, & sic non convertuntur.*
	coniunctim, & sic convertuntur.

CAP. IX.

An Oratio & Propositio recte definiantur?

VT in extruenda domo primum partes colligere, tum totum ædificium componere solent artifices: ita in scientia tradenda hunc ordinem sequi debemus: vt præclare iactis fundamentis, intellectisque principijs, altiora reseremus. Postulat ergo nunc ordo doctrinæ, nomine & verbo definitis, quæ sunt partes orationis ac propositionis, vt ipsam Orationem ac propositionem definiamus. *Est igitur oratio series vocum ad placitum significantium, cuius partes separata aliquid significant. Est propositio Oratio indicativa, congrua, perfecta, verum aut falsum sine ambiguitate significans.* Primum orationis definitio ex nominis & verbi definitione elucescit. In hac propositionis definitione sex mihi videntur esse ponderanda: Primum, vt sit *Oratio*, per quam simplices voces excluduntur: Secundum

Ordo scientia tradenda.

Oratio quid. Propositio quid.

Secundum, vt ſit *indicativa*, id eſt, ſub indicativo modo, idque vel abſolute in præſenti tempore: vt, virtus poſt funera vivit, aut comparate in præterito & futuro: vt, Plato vixit, eclipſis erit. Tertium, vt *congrua*, id eſt, a Grammaticis regulis non aliena. Quartum, vt ſit *perfecta*, id eſt, vt quæque dictio ſuam certam, finitam & indubitatam habeat ſignificationem. Quintum, vt ſit *vera* vel *falſa*, ſimpliciter quoad rem ſubiectam, quamvis aliquando ſit dubia & anceps, quoad perſonam. Sextum, vt ſit *ſine omni ambiguitate*, ſiue in voce ſimplici, quę Homonymia: ſive in tota oratione quæ amphibologia dicitur. Sive ergo ſit vox vna multiplex, vt canis, ſive tota oratio ſit perturbata, vt, *vrbs erit orba metu, cum venerit orbis in vrbem:* ſtatim eodem labefactata motu concidit propoſitio.

Oratio eſt vel
- Perfecta, quæ ingerit perfectum ſenſum in animum auditoris: ut, Plato eſt ſapiens.
- Imperfecta, quæ imperfectum ſenſum habet: vt, homo albus.

In propoſitione conſideranda ſunt.
- Vſus
  - Communis, & ſic eſt pars orationis in Rhetorica, pars Epiſtolæ in Grammatica, &c.
  - Proprius
    - Proximus, vt veri & falſi inveſtigatio.
    - Remotus, vt ipſa argumentatio, ad quam refertur.
- Partes
  - Materiales
    - Nomen.
    - Verbum.
  - Formales
    - Copula vel potius,
    - Habitudo ſubiecti ad prædicatum per copulam
- Natura
  - Realis, in rebus, de qua poſtea.
  - Intentionalis, in vocibus rebus applicatis, De qua natura hic agitur, quippe non res ſed intentio hic definitur.

Opponens.

Oppugnatio queſtionis.

Nullum complexum definitur: ſed omnis oratio eſt complexum, ergo nulla oratio definitur.

Reſpondens.

Oratio accepta pro re ſubiecta vel ſignificata eſt complexum, verum ut eſt intentio ſimplex dicitur.

Opponens.

Nullæ litera aut ſyllaba aliquid ſignificant: ſed aliquæ partes orationis ſunt literæ & ſyllabæ, ergo aliquæ partes orationis nihil ſignificant.

Reſpondens.

Literæ ac Syllabæ ſunt partes remotæ non proximæ, quæ hic ſolum intelliguntur

Opponens.

Ningit, pluit, diſputat, ſunt propoſitiones, ſed hæc non ſunt orationes, ergo male per orationem definitur propoſitio.

Reſpondens.

Eſt propoſitio. vel
- *Implicita, quæ in verbo vno occultatur, reſolvitur& per participium præſentis temporis, vt, ningit, id eſt cælum eſt ningens.*
- *Explicita, in qua ſunt omnes partes orationis: vt, Cæſar eſt clemens.*

Opponens.

Probabile eſt medium inter verum & falſum: ſed omnis propoſitio Dialectica

debet

debet esse probabilis, vt habetur primo Topicorum, ergo omnis propositio non est vera aut falsa, vt hic definitur.

Respondens

Simpliciter vera vel falsa esse debet quoad materiam constituentem, non quoad personam dubitantem.

Opponens.

Veritas & falsitas sunt solum in rebus substratis propositionibus, vt est apud Arist. in vltima proprietate substantiæ, ergo non sunt in propositione.

Respondens.

Verum & falsum sunt in { *Re, vt in subiecto.* / *Propositione, vt in signo.* / *Mente, vt in termino vel medio.* }

CAP. X.

An recte dividatur propositio secundum substantiam.

DEfinitioni Propositionis, iure succedit divisio. At vero, cum quadruplex sit eiusdem divisio, ea quæ est secundum substantiam merito prima esse debet. Nam substantia, cuiusque rei basis est & fundamentum. Dividitur ergo propositio secundum substantiam in Simplicem; quæ Categorica; & Copulatam, quæ Hypothetica appellatur. *Categorica est vna simplex oratio, constans vel aperte vel occulte ex vno subiecto, vna copula, vnoque prædicato:* vt, Plato est Philosophus. *Hypothetica, est oratio copulata, constans ex duabus Categoricis coniunctione Grammatica inter se devinctis:* vt, Plato & homo est, et animal est. Hinc patet coniunctionem in Hypothetica, formæ habere locum. Quare vt sunt tria præcipua coniunctionis genera apud Grammaticos, Ita tres species Hypotheticæ propositionis ab illis cognominatæ sunt apud Philosophos nempe conditionalis, cuius coniunctio in fronte propositionis; copulativa, cuius coniunctio in medio collocatur: quarum exempla infra demonstantur,

Divisio hæc cur primo statuitur. *Categorica.* *Hypothetica.* *Hypotheticæ forma.*

In Categorica propositione spectantur quatuor.
- Ordo quo præcedit Hypotheticam. { Quia est simplicior. / Quia est perfectior. / Quia est pars eiusdem. }
- Materia quæ est { Subiectum, vt homo. / Prædicatum, vt animal. }
- Forma, quæ est subiecti & prædicati habitudo, per copulam.
- Finis, quæ est argumentationis constitutio.

Subiicitur aliquid trifariam { Loco, vt terra cælo. / Ordine, vt sensus animo. / Prædicatione, quod hic intelligitur respectu alterius, quod sibi attribuitur; sic Plato, subiectum est respectu hominis. }

Subiectum triplex.

Copula dicitur vel { Quia voces connectit apud Grammaticos. / Quia partes propositionis in sensu coniungit, & sic apud Dialecticos accipitur. }

Prædicatum est totum illud quod sequitur copulam in propositione.

Opponens.

Propositio, cum sit intentio, non habet substantiam. 5. Metaphys. ergo non recte dividitur secundum substantiam.

Oppugnatio quæstionis.

Respon.

Resp.

Duplex substantia, alia { *Vera. quæ est in prædicamento substantiæ, vt homo.* / *Analogica, quæ est in oratione, omnique intentione.* }

Oppon.

Una species, nec prior est altera, nec alteram constituit: sed Categorica est prior Hypothetica, eamque constituit. ergo non est species.

Resp.

Non est prior natura, nec alteram constituit, vt forma; quamvis vt materia in propositione Hypothetica comprehenditur.

Oppon.

Forma Categoricæ propositionis est in Hypothetica: ergo constituit, vt forma.

Resp.

Est quidem forma Categoricæ in Hypothetica, sed ad modum materiæ, non ad modum formæ.

Opponens.

Hypothetica propositio non constituit argumentationem in modo & figura: ergo otiosa est eiusdem tractatio: nam omnia hic ad argumentationem referri deberent.

Respondens.

Etsi parum spectas, tractanda tamen est, vt potius euitetur quã recipiatur: vel dicendum est, quod duplex sit syllogismus. nempe simplex, qui ex Categoricis: et copulatus qui ex Hypotheticis constat: ad illum non spectas, ad hunc requiritur.

CAP. XI.

An recte dividatur propositio Categorica secundum qualitatem & quantitatem.

Qualitas propositionis quæ.

VT qualitas propositionis, tam dignitatis, quam perfectionis ordine quantitatem præcedit: ita divisio hæc secundum qualitatem, illam secundum quantitatem præcedere quoque debet. Est autem qualitas propositionis, non aliter ac eiusdem substantia, nempe non re, sed ratione: non natura, sed conceptu; non absolute, ex constitutione; sed comparate ex similitudine & proportione consideranda. Dividitur secundum qualitatem in affirmantem, quæ est, in qua prædicatum dicitur de subiecto: vt, Plato est homo: & negantem, quæ est, in qua prædicatum negatur de subiecto: vt, Plato non est lapis. Quantitas in propositionibus quantitatem in rebus imitatur: nam vt quam magnum & quam numerosum est subiectum, per eam cognoscimus: ita quam late patet, quam stricte coercetur propositio, per hanc qualemcunque quantitatem intelligimus. Est ergo quantitas propositionis, amplitudo eiusdem vel latius fusa, vel pressius contracta: dividiturque in vniversalem, quæ est cum signo generali communi subiecto præposito: vt, Omnis homo est mortalis. In particularem, quæ est cum signo particulari, vt, Quidam homo est doctus. in Indefinitam, quæ est sine signo: vt, Homo est mendax: postremo, in Singularem, quæ est, vel ex proprio nomine: vt, Plato est philosophus, vel ex pronomine demonstrativo; vt, Hic homo est musicus: vel ex suppositione, vt Sophronisci filius, id est, Socrates.

Quantitas propositionis.

Quantitas quid.

Qualitas est vel { Rei, vt Splendor Solis. / Vocis { Simplicis, vt significatio. / Complexæ, vt { Negatio. / Affirmatio. } } }

Negatio

Negatio est
- Privans in compositione, vt indoctus.
- Infinitans in negatione ante vocem finitam; vt, non homo.
- Mixta, partim negans, partim affirmans: vt, non aliquis, non omnis.
- Negans, quæ posita est proxime ante copulam, & hæc proprie negantem facit propositionem: vt, Plato non est lapis.

In quantitate propositionis considerantur.
- Signum
  - Simplex, quod præter signum nihil significat, vt, omnis: nullus.
  - Mixtum, quod præter signum aliud significat, vt semper, vbique: quæ præter signum, tempus & locum repræsentant.
- Proportio. quæ est amplitudo significationis.
- Vsus, vt quam late pateat quævis propositio, per signum intelligatur.

In quātitate propositionis consideranda tria.

Singularis propositio fit, vel
- Ex proprio nomine: vt Plato est homo.
- Ex pronomine demonstrativo: vt hic homo est doctus.
- Ex hypothesi; vt Mariæ filius est Iesus.

Versus qui sequitur te respondere docebit:
Cum quisquā te quæ qualisque & quanta rogabit.
Quę? Ca. vel Hyp. qualis? Ne. vel aff. v. quāta? par. in fin.

Vt apte interrogatis apposite respondeas: veteres interpretes hos versus memoriæ causa tradiderunt. Si ergo quis interroget quænam sit propositio: Responde. Categoricam vel Hypotheticam: Si qualis: responde Negatiuam vel affirmativam: Si quanta: responde vel vniversalem: vel Paticularem: vel indefinitam: vel Singularem.

Opponens,

Negatio est non ens, ergo non est qualitas propositionis.

Respondens

Negatio verum est non ens: at negatio cohærentia inter prædicatum & subiectum relationem tollit, rem vero non tollit.

Opponens.

Negatio negans tollit formam propositionis: sed sublata forma non est propositio, ergo negans non est propositio.

Respondens.

Etsi negatur forma quoad realem coherentiam prædicati cum subiecto, non tamen negatur forma, id est, copula, quoad vocalem vnionem vnius cum altero.

Opponens.

Universalis propositio, in 2. Topicorum: loco ab Instantia, dicitur, quæ nullam instantiam patitur. vt: omnis homo est animal: sed hic vniversalis definitur, in qua communi subiecto signum vniversale præfigitur: vt: Omnis homo est doctus, quæ propositio instantiam patitur. ergo aut hic aut illic parum considerate tractatur.

Respondens.

Duo in vniversali propositione considerantur
- *Vis argumentationis, & sic vniversalis dicitur solum: quæ nullam instantiam habet.*
- *Modus constitutionis & sic vniversalis est illa, in qua est Universale signum: etsi non cohæreat in omnibus.*

Oppon.

Sunt quatuor membra in hac divisione: ergo non est bona per tertiam legem

Resp.

Reduci potest ad bimembrem hoc modo: vt. Omnis propositio Categorica secundum quantitatem sit vel. { *Cum signo, vt* { *Vniversalis.* / *Particularis.* } *Sine signo, vt* { *Indefinita.* / *Singularis* } }

CAP. XII.

An propositio recte dividatur secundum materiam.

Materia in qua intelligenda. *Materia vera.* *Falsa.* *Necessaria.* *Contingens.*

POstrema divisio propositionis est secundum materiam, non eam quidem, ex qua constat, sed in qua versatur. Nam illa est subiectum & prædicatum: hæc autem est veritas, falsitas, necessitas contingentia. Vera est propositio, cuius prædicatum consentit cum subiecto: vt, Homo est sua natura liber. Falsa est, cuius prædicatum penitus dissentit, vt, Homo est lapis. Necessaria, cuius prædicatum sine interitu subiecti removeri non potest; vt, Homo est animal. Contingens, cuius subiectum illæsum manet si tollatur prædicatum: vt, Plato est doctus. Reduci potest hæc divisio ad bimembrem, si dicas omnem Categoricam propositionem secundum materiam esse, aut possibilem, vt vera: aut impossibilem, vt falsa.

Materia propositionis est duplex. { Ex qua constat, vt { Subiectum. / Prædicatum. } In qua versatur. { Communis, vt probabilitas. / Propria, quæ hic tractatur. } }

Vera propositio est vel { Re, quæ immobilis & immutata manet; vt, Sol est Splendidus. / Opinione, quæ est tantum probabilis, vt mater plus diligit filium quam pater. }

Falsa est { Aperta: vt, Homo est lapis. / Tecta & sophistica: vt, Homerus est cæcus. }

Necessaria est { Absoluta, cum definitio prædicatur: vt, homo est animal rationis compos. / Ex parte, cum genus dicitur: vt, animal: differentia, vt rationale: proprium, vt risibile. }

Opponens.

Est proprium propositionis esse aut veram aut falsam, vt patet in definitione ergo non est eius materia.

Respondens.

Est proprium significare verum vel falsum, est autem veritas & falsitas eius obiectum seu materia, circa quam versatur.

Oppon.

Materia propositionis & quæstionis, vt habetur primo Topicorum, est probabilitas, ergo veritas non est.

Respondens.

Omne verum est probabile, sed non ex adverso: quare etsi exquirit veritatem, tamen tractat probabiliter, dicendum ergo est, quod probabilitas sit materia communis, non propria, vt supra.

Opponens

Corvus est niger, cygnus est albus, aqua est frigida sunt propositiones contingentes, sed earum prædicata tolli non possunt, ergo male definitur contingens.

Resp

Resp.

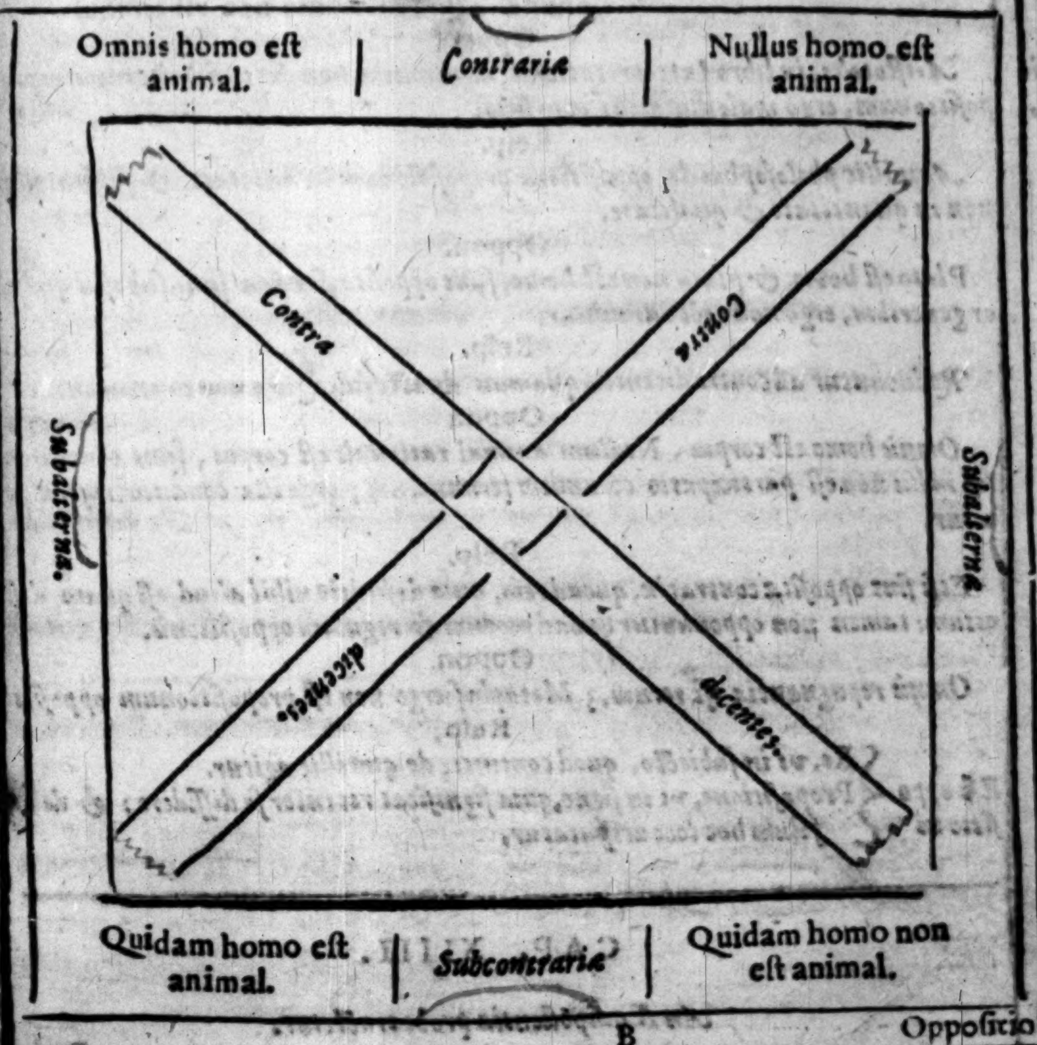
Etsi re non possunt quoad existentiam subiecti, composito tamen intellectu possunt quoad essentiam: simplex enim essentia res in simplici manet intellectu, etsi omnia tollantur accidentia.

DE OPPOSITIONE.

CAP. XIII.

An oppositio recte definiatur.

Finitis diuisionibus propositionis, quædam eiusdem affectiones & proprietates sequuntur: nimirum, Oppositio, Æquipollentia, Conuersio: quæ tria non solum ad texendum syllogismum, sed etiam ad reducendum sunt necessaria. Oppositio vt vnum in Dialectica maxime patens, reliqua præcedit. Definiturque repugnantia duarum propositionum Categoricarum pugnantium, vel in qualitate sola, vt contrariæ & subcontrariæ, vel in quantitate sola, vt subalternæ, vel in vtraque vt contradictoriæ. Nam in hæc quatuor genera diuiditur Oppositio. Contrariæ sunt in fronte figuræ; subcontrariæ in calce; subalternæ in duobus lateribus; contradictoriæ in quatuor angulis vt patet. *Oppositionis affectiones.* *Oppositio quid.*

Oppositio est vel { In simplicibus, quæ tractantur in post-prædicamentis, vt — { Contraria. Relata. Priuantia. Contradicentia. }
In complexis, quæ hoc loco diuiditur. }

Requiruntur ad oppositionem {
Concertatio propositionum, vel in qualitate, vel in quantitate, vel in vtroque.
Participatio terminorum, id est, vt propositiones sint eiusdē subiecti & prædicati.
Collocatio in figura. Hinc singulares propositiones oppositæ excluduntur.
Consecutio, vt si vna sit vera, altera sit falsa, nisi in quibusdam, quæ postea explicantur.
Interpretatio Regulæ, vt {
1. Contrariæ in materia contingenti sint simul falsæ, vt omnis homo est doctus: Nullus homo est doctus.
2. Subcontrariæ in materia contingenti sint simul veræ, vt quidam homo est iustus: quidam homo non est iustus.
3. Subalternæ in materia necessaria sint simul veræ aut falsæ, vt, Omnis homo est animal: Quidam homo est animal.
4. Contradictoriæ in materia nulla simul aut veræ aut falsæ esse possint, vt Omnis homo est animal. Quidam homo non est animal. } }

Oppon.

Oppugnatio quæstionis.

Aristoteles, in libro Interpretationis, mentionem non facit subalternarum propositionum, ergo male diuiditur oppositio.

Resp.

Agit illic philosophus de oppositione propositionum in veritate & falsitate, & non in quantitate & qualitate.

Oppon.

Plato est homo, & plato non est homo, sunt opposita, sed non sunt sub istis quatuor generibus, ergo non rectè diuiditur.

Resp.

Reducuntur ad contradicentes, quamuis directè sub figura non contineantur.

Oppon

Omnis homo est corpus, Nullum animal rationale est corpus, sunt contrariæ: sed in his non est participatio eorundem terminorum; ergo illa conditio frustra ponitur.

Resp.

Etsi sint opposita contrariæ, quoad rem, quia definitio nihil aliud est quam definitum: tamen non opponuntur quoad modum & regulam oppositionis.

Oppon.

Omnis repugnantia est rerum, 3. Metaphys: ergo non est propositionum oppositio.

Resp.

Est oppositio in { *Re, vt in subiecto, quod continet, de qua illic agitur.*
Propositione, vt in signo, quia significat res inter se dissidere: & de hac solum hoc loco disputatur. }

CAP. XIIII.

An Æquipollentia probe tractetur.

Oppo

Oppositionem proxime sequitur æquipollentia, quæ est reconciliatrix propositionum prius oppositarum, ita, vt tam in qualitate, quam in quantitate summa vtriusque fiat consensio; idque ratione negationis va rijs modis affectæ, locisque diuersis positæ. Si enim præ signo in vna contra dicentium collocetur, fit inter illas conspiratio, alteriusque ad alteram con secutio: vt, non omnis homo est animal, idem est, ac si diceres: Quidam ho mo non est animal. Si vero post subiectum in vna contrariarum ponatur, idem contingit. Si denique & præ signo, & post subiectum in vna subalter narum figatur, vtriusque erit in qualitate & quantitate eadem omnino ra tio. Hæc omnia patent per versum vulgo iactatum. Ratio ordinis. Negationis varia positio.

Præ: contradic. Post, contra. Præ: postq, subalter.

Quatuor æquipollentiam absoluunt:
- Dispositio negationis, vel
  - Ante signum in contradicentibus.
  - Post subiectum in contrariis.
  - Præ signo & post subiectum in subalternis.
- Consensio terminorum in qualitate & quantitate.
- Consecutio necessaria,
  - Non quoad figuram, vt in syllogismo.
  - Sed quoad materiã, vt in probabili argumento
- Regula reducendi syllogismos imperfectos de qua postea.

Oppon.

Negatio negans locum habet ante copulam, vt ante definitur: sed in æquipollentia contradicentium ponitur ante signum, ergo aut illic aut hic male definitur. Oppugnatio quæstionis.

Resp.

Negatio negans est vel in
- *Virtute seu facultate ante signum, vt in æquipollentia contradicentium, sicut, non omnis.*
- *Signo posita, vt Nullus.*
- *Loco proprio ante copulam, vt, non est.*

Oppon.

Contradicentia pugnant in omnibus ergo æquiualere non possunt.

Resp.

Vt contradicentia sunt, pugnant in omnibus; reconciliata tamen conspirant & æquipollent.

Oppon.

Non est regula reconciliandi subcontrarias, ergo absolute de æquiualentia non agitur.

Resp.

Continentur sub lege contrariarum, in quarum altera negatio postponenda est subiecto.

DE CONVERSIONE.

CAP. XV.

An recte assignetur conuersionis definitio.

Postrema affectio propositionis est conuersio, quæ definitur, Transmutatio subiecti in locum prædicati, & prædicati in locum subiecti. Conuersio quid. Sunt in conuersione propositiones duæ: conuersa, quæ prima: conuertens, quæ secunda dicitur. Hæ rite secundum integrum prædicatum & subiectum reciprocatæ, nexum habent probabilem, vt ab illis firma fiat argumentatio. Conuersionis species. Diuiditur Conuersio in tres species, nempe in simplicem,

 per

per accidens, & per contrapositionem: quarum sensus in antiquo versu exponitur, quarumque vsus in reductione syllogismorum frequens cernitur: versus hic est,

Ecce; tibi; sim; armi; geros; acc: arma; bono; con.

Animaduerte in hoc versu solum quatuor vocales: A. quæ vniuersalem affirmantem; E. quæ vniuersalem negantem: I. quæ particularem affirmantem: O. quæ particularem negantem propositionem significat, iuxta illud:

Asserit A. negat E. sed vniuersaliter ambæ.

Asserit I. negat O. sed particulariter ambo.

Huc adde, quod vsus primi versus sit in distincte notandis vocalibus singulis dictionibus insertis, vt exempli gratia: In prima voce, Ecce: bis E. reperitur: ambæ ergo propositiones sunt vniuersales negatiuæ: nam prima vocali primam, secunda secundam propositionem in quauis dictione significat. Fiat ergo secundum regulam talis conuersio:

Ec Nullus homo est lapsis: ergo

ce Nullus lapis est homo.

Vt in hac, ita in reliquis vocibus agere oportet. Obseruandum tamen est in dictione. *Arma*, ad conclusionem inferendam terminos finitos primæ propositionis, terminos infinitos in secunda fieri debere: quod fiet, si proxime & immediate, vt aiunt, subiecto & prædicato Negatio præfigatur. Vt,

Ar: Omnis homo est mendax, ergo

ma: Omne non mendax est non homo.

Conuersio est { Simplex { Absoluta, quæ est definitionis cum definito, propriæ passionis cum subiecto. / Respectiua, quæ est relati cum correlato. } / Complexa, quæ est propositionum. }

Conuersionem absoluunt. {
1. Definitio, quæ ante traditur.
2. Explicatio vocalium quæ in præcedentibus docetur.
3. Consecutio tenens quoad materiam, non quoad formam.
4. Cautio, vt prædicatum conuersæ & re & voce fiat subiectum in conuertente. }

Opponens.

Oppugnatio quæstionis.

Omnia propria, omnes definitiones, omnia relata conuertuntur, ergo definitio conuersionis alijs a definito conuenit.

Respondens.

Illa conuertuntur vt simplicia, hæc vero vt complexa.

Oppon.

Hæ propositiones in simplici conuersione non sequuntur.

Nullum mortuum est homo, ergo nullus homo est mortuus.

Nullus senex erit puer, ergo nullus puer erit senex.

Quidam homo est in domo, ergo quædam domus est in homine.

Resp.

Conditiones conuersionis sunt, vt {
Non disputetur a termino restrictionis ad non restrictum, vt est in primo exemplo.
Non fiat conuersio in futuro, vt est in secundo exemplo.
Totum subiectum conuersæ fiat prædicatum conuertentis, quod non fit in tertio exemplo. }

Oppon

Oppon.

In voce Armi non sequitur: Omnis homo videat lapidem: ergo quidam lapis videat hominem.

Resp.

Omnis conuersio in recto fieri debet: vt, Omnis homo est videns lapidem, ergo quiddam videns lapidem est homo, bene sequitur.

Oppon.

In Arma: Finita nomina fiunt infinita, sed infinita nomina rejiciuntur ab arte, vt patet ante per definitionem nominis, vbi requirit philosophus, vt sit vox finita: ergo conuersio per Contrapositionem non probatur.

Resp.

Nomina fiunt infinita, vel { *Voce solum, & sic in hoc exemplo.* / *Sensu, & sic rejiciuntur ab arte.* }

CAP. XVI.

Vtrum argumentum & argumentatio recte tractentur.

OPus, instrumentum, & finis Dialectices est argumentatio: Opus quod fit: Instrumentum, quo vtitur: Finis, ad quem refertur. Huc tota iam ante habita de propositione spectat disceptatio. Huius pars argumentum est; quod definit Cicero, probabile inuentum; Rhodolphus, argumentationis medium; Boetius, Rationem rei dubiæ facientem fidem. Hinc argumentatio est argumenti per partes, id est, per diuersas propositiones explicatio, ex qua semper conclusio aperte vel saltem occulte insiuuatur: per quam non solum vrgetur, sed etiam aliquando cogitur aduersarius aliquid in causa proposita confiteri. *Argumentatio.* *Argumenti definitiones.* *Argumentationis definitio.*

Argumentum sumitur, vel { Communiter & vulgo pro tota argumentatione. / Proprie pro vna ratione quæ dubiæ quæstioni adhibetur. }

Argumentatio consideratur, vel { Quoad modum & artem constituendi, vt hoc loco & libris Priorum. / Quoad vsum disserendi & inueniendi, vt in 1. libro Topicorum. }

Ad argumẽtationem requiruntur {
- Materia {
  - In qua versatur duplex; vel { Veritas, vnde demonstratio. / Probabilitas, vnde ratiocinatio Dialectica nascitur. }
  - Ex qua conflatur { Remota, vt terminus. / Proxima, vt propositio. }
- Forma, quæ est modus & figura.
- Vsus, qui est { Verum a falso distinguere. / Probabiliter omnem quæstionem discutere. / Punctis aduersarium vincere. }
}

Opponens.

Ex certissimis propositionibus fit argumentum; vt, Homo est animal; Deus est æternus: sed in his fides non fit res dubia, ergo definitum conuenit eis, quibus definitio argumenti non conuenit.

 Resp.

Resp.

Etsi dubia non sint respectu materiæ existentis, sunt tamen dubia respectu personæ dubitantis.

Oppon.

Argumentum & argumentatio sunt coniugata, sed coniugata natura non differunt, ergo argumentum & argumentatio non differunt.

Resp.

Coniugata proprie sunt in rebus, non in intentionibus, qualis est argumentatio.

Oppon.

Argumentatio sophistica procedit ex fallacibus; sed hæc non est explicatio argumenti, id est, medij probabilis, ergo male definitur.

Resp.

Sola Dialectica argumentatio hic definitur.

CAP. XVII.

Vtrum recte diuidatur Argumentatio.

Diuisionis partes.

DEfinitionem Argumentationis sequitur diuisio eiusdem in Syllogismum, Enthymema, Inductionem, & exemplum; quorum illa validiora, hæc magis popularia: illa proprie Dialectica, hæc oratoria recte haberi debent. De Syllogismo, qui est dialecticorum telum acutissimum, prima & maxima instituitur disputatio: Definiturque oratio, in qua quibusdam positis & concessis, riteque in modo & figura dispositis, necessario sequitur conclusio. In hac definitione, tria mihi videntur insinuari; Materia, forma, finis Syllogismi. Materia, in his verbis (quibusdam positis & concessis:) Forma, in his verbis (riteque in modo & figura dispositis:) Finis denique, in his (necessario infertur conclusio.) Hic est. n. finis, vt directe firmiterque concludamus. Perpende etiam, quod in omni Syllogismo sint tres termini; Medium, quod est in Maiore & in Minore, sed nunquam in conclusione. Maior extremitas, quæ cum medio Maiorem, Minor extremitas, quæ cum medio Minorem constituit. Ex hisce geminatis tres constituuntur propositiones, Maior, sic appellata, quia est basis rationis. Minor, sic dicta, quia minorem vim continet: Conclusio, sic nominata, quia est nexus & quasi vinculum vtriusque

Definitio Syllogismi.

Tres termini in Syllogismo

Cur dicitur, Maior. Minor. Conclusio.

In Syllogismo spectātur
- Natura, quæ in definitione antea exponitur.
- Materia quæ est vel
  - Remota
    - 1. Medium, quod est vox in Maiore & Minore, non in conclusione.
    - 2. Maior extremitas, quæ est vox in Maiore præter medium.
    - 3. Minor extremitas, quæ est vox in Minore præter medium.
  - Proxima quæ est
    - Maior } Propositio.
    - Minor } Propositio.
    - Conclusio quæ semper fit ex duobus extremis.
- Forma
  - Remota, vt triplex figura, quæ est varia dispositio medij iuxta hunc versum.
    - Sub præ, prima. bis præ, secunda. tertia bis sub.
  - Propinqua, vt modus, qui est varia dispositio propositionum in Syllogismo, secundum qualitatē & quantitatem, per nomina artis, quæ infra hanc tabulam recensentur.
- Reductio, de qua postea.

1. Barbara

1 Barbara, 2 Celarent, 3 Darij, 4 Ferio, 5 Baralipton,
6 Celantes, 7 Dabitis, 8 Fapesmo, 9 Frisesomorum,
10 Cesare, 11 Camestres, 12 Festino, 13 Baroco, 14 Darapti,
15 Felapton, 16 Disamis, 17 Datisi, 18 Bocardo, 19 Ferison.

Vt sensum horum nominum intelligas, notandum est, tres esse Syllogismorum figuras, in quarum prima medium subiicitur in Maiore, prædicatur in Minore: quod innuit frons antea citati carminis: Sub præ prima. In secunda Medium bis prædicatur, quod docet secunda pars carminis, bis præ Secunda. In tertia Medium bis subiicitur, quod tertia pars carminis ostendit: Tertia bis sub. Hinc intelligendum est, quotquot sunt nomina, tot quoque modos esse, quibus variatur ratio conficiendi Syllogismos. Sunt ergo in prima figura nouem; in secunda quatuor; in tertia sex. Ex his autem, quatuor primi primæ figuræ sunt omnium perfectissimi directissimique, ad quos omnes reliqui reducuntur. Si incipiant cum B. ad Barbara; si cum C. ad Celarent: si cum D. ad Darij: si denique cum F. ad Ferio reuocantur: Omnes enim reliqui modi ab vna harum literarum inchoantur. *Versuum expositio.*

Si quæras, quid sit reductio, quare instituitur, quibus fit modis, sequens distinctio edocebit.

In nominibus artis considerantur:
1. Initiales literæ, B.C.D.F. per quas quatuor primi modi primæ figuræ designantur, ad quos reliqui reducuntur.
2. Vocales quatuor, A.E.I.O. per quas qualitas & quantitas Maioris, Minoris, & conclusionis denotantur.
3. Consonantes quatuor, S.P.M.C. ex quibus tota vis ac ratio reducendi proficiscitur.

Reductio est Syllogismorum imperfectorum seu indirecte concludentium ad quatuor primos perfectos modos reuocatio. *Reductio quid.*

Conclusio directa est, cum illa Maior extremitas prædicetur de Minore extremitate: indirecta vero ex aduerso. *Conclusio directa qua.*

In Reductione considerantur.
- Ratio reducendi quæ est nulla in probabilitate rationis defectio, sed magna in persona, intelligendi vel ignorantia, vel pertinacia, vel impudentia.
- Quotuplex sit Reductio: est autem, vel
  - Ostensiua, per conuersionem.
  - Impossibilis sic dicta, non quod fieri non possit, sed quod difficulter intelligi videatur, vel per substitutionem contradicentis, vel per transpositionem propositionis.
- Regula, quæ est quadruplex.
  - Si vocalis sit ante S. propositio designata per vocalem conuerti debet simpliciter.
  - Si vocalis sit ante P. propositio designata per sequentem vocalem, conuerti debet per accidens.
  - Si M. in medio reperiatur, Maior in Minoris locum transponitur.
  - Si reperiatur C. contradicens Maioris, aut Minoris, conclusionis loco substituitur, iuxta illud.

Simpliciter verti vult S: P. vero per acci:
M. vult transponi: C. per impossibile duci.

Non est hic silentio prætermittendum, quod duo solum modi per impossibile reducantur, Baroco & Bocardo: qui vt difficilem, ita specialem reductionis viam ac rationem habent. Quare abs re non est, in illorum reductione: & regulas & exempla proponere. Generalis autem de vtroque traditur, vt fiat reductio per substitutionem contradicentis: specialis vero fit ista: In Baroco maneat Maior, vt est: Contradictoria conclusionis fiat Minor: Postremo, Contradictoria Minoris fiat conclusio. Exempli gratia: formetur hic Syllogismus in Baroco.

Reducitur Baroco.

Ba { *Omnis homo est animal.*
ro- { *Aliqua planta non est animal.*
co. { *Ergo aliqua planta non est homo.*

Nunc obseruetur regula modo assignata, maneatque Maior vt est, videlicet.

Omnis homo est animal.

Tunc sumatur Contradictoria conclusionis, & fiat Minor, quæ est,

Omnis planta est homo.

Postremo sumatur Contradictoria Minoris, & fiat conclusio.

Ergo omnis planta est animal.

In Bocardo reducendo, sit ista regula, ut contradictoria conclusionis fiat Maior, maneatque Minor vt est; postremo contradictoria Maioris fiat Conclusio, vt.

Reducitur Bocardo.

Bo- { *Quoddam animal non est homo.*
car- { *Omne animal est corpus. Ergo*
do. { *Quoddam corpus non est homo.*

{ *Omne corpus est homo.*
{ *Omne animal est corpus. Ergo*
{ *Omne animal est homo.*

Cur impossibile concludant hi modi.

Quæris forsan non iniuria, quare post reductionem hi modi impossibile concludant. Respondeo hoc ideo fieri, vt ignorantia eorum (qui non laudabiliter in his modis disputantes reducere cogunt) non sine nota turpitudinis omnibus patefiat: sic enim fit, vt si proteruus probabile non admiserit: illud quod est omnium absurdissimum, nimirum ei contradicens necessario concesserit: quippe aut hoc aut illud coactus fatebitur.

Leges Syllogismi.

Leges Syllogismi huc referri solent: quarum prima est vt ex singulis, ac particularibus omnino non constet: Secunda, vt ex solis negatiuis non confletur; Tertia, si Maior aut minor sit particularis vel negatiua: particula is quoque sit conclusio & negatiua: Quarta est, vt Medium nunquam ingrediatur conclusionem.

Versus harum legum.

{ Syllogisare non est ex particulari.
{ Neue negatiuis recte concludere si vis.
{ Si qua præit partis, sequitur conclusio partis.
{ Si qua negata præit, conclusio sitque negata.
{ Lex generalis erit, Medium concludere nescit.

Oppugnatio quæstionis.

Oppon.

Demonstratio & Sorites sunt argumentationes: ergo sunt plura genera quam quatuor argumentationis.

Resp.

Demonstratio ad Syllogismum, Sorites ad Inductionem reducitur.

Oppon.

Definitio Syllogismi Hypothetici Syllogismo non conuenit, ergo male definitur.

Resp.

Solum Categoricus Syllogismus hic definitur.

Oppon.

Opponens.

Quævis propositio in Syllogismo constat ex duobus terminis: ergo sunt potius sex termini, quia sunt tres propositiones.

Respondens.

Geminatio terminorum causa est quod tres tantum sint in Syllogismo.

Opponens.

Sæpe conclusiones sunt cötingentes, ergo semper necessario non infertur conclusio.

Respondeus.

Contingentes sæpe sunt ex parte materiæ, necessario temen inferuntur ex parte consequentiæ.

CAP. XVIII.

Vtrum Enthymema recte definiatur.

Enthymema merito post Syllogismum proxime tractatur: quippe est nihil aliud quam brevis & concisus Syllogismus, maxime sane Philosophorum certaminibus accommodatus. Punctis enim vincit: citoque, vt aiunt, palmam in pugnum contrahit, cominusque concludit omnia. Hinc definitur contracta ratiocinatio, in qua festinans infertur Conclusio: vt, mulier peperit, Ergo lac habet. *Enthymema quid.*

Duo Ethymema perficiunt.
- Partes.
  - Antecedens, quod dicitur non solum ab antecedente loco, sed etiam a Maiore vi probabilitatis.
  - Consequens, quod dicitur a consequendo, quia est nexus & illatio antecedentis.
- Reductio que fit
  - Inveniendo medium, quod est vox bis reperta in Euthymemate.
  - Addendo Maiorem aut Minorem.

Opponens.

Duæ tantum enumerantur species argumentationis in primo Topicorum, Syllogismus & Inductio, ergo Enthymema non est.

Respondens

Quod intelligitur non deest sub Syllogismo Enthymema sub inductione Exemplum illic continetur. *Oppugnatio quæstionis.*

Oppon.

Perfectum & Imperfectum faciunt differre specie, vt patet in speciebus qualitatis & in homine sano & ægroto, qui specie non differunt: ergo Enthymema, quod est nihil aliud quam imperfectus Syllogismus, specie non differt a Syllogisma, & per consequens non sunt quatuor genera.

Resp.

Hæc genera argumentationis non vera, sed Analogica dicuntur.

Oppon.

Sæpe Enthymema vel ex meris negativis, vel ex meris singularibus constat, ergo reduci non potest.

Resp.

Reduci potest tamen adhibita, vel affirmante, vel vniversale propositione quæ deest, nam vna, vt fiat Syllogismus, desideratur.

CAP XIX.

Vtrum Inductio sit species argumentationis.

Duo

Inductionis vis.

DUo hæc postrema argumentationis genera, nempe Inductio & exemplum, potius ad Oratores quam ad Philosophos spectare videntur. Levius enim concludunt, magisque feriunt popularem sensum Verum enimuero, vt qui hasta eminus pugnat, non minus graviter sæpe vulnerat, quam qui gladio comminus decertat: Ita qui Inductione & Exemplo vtitur, non minus sæpe adversarium contundit, quam qui syllogismis & enthymematibus dimicat. Inter species ergo argumentationis definitur inductio, vt sit argumentatio suscepta a rebus singulis satis commode enumeratis ad rem vniversam concludendam: vt, malè periit Dionysius tyrannus ille: malè periit Phalaris: malè crudelissimus Nero: malè Caligula: & sic de cæteris: ergo malè peribunt omnes tyranni.

Inductio quid.

In inductione considerantur
- Materia, quæ est res singularis numerose collecta.
- Forma, quæ est sufficiens rerum singularum enumeratio connexioque in re vniversa
- Ordo propositiones enumerandi.
- Finis, qui est firma persuasio multitudinis.

Opponens.

Res singulæ reiiciuntur ab arte. 6. Ethicorum: ergo non sunt partes inductionis.

Respondens.

Oppugnatio quæstionis.

Reiiciuntur quidem vt sunt res singulæ, sed recipiuntur sub ratione vniversi & sic sunt partes inductionis.

Oppon.

Lib. 2. cap. 2. Ethicorum.

Res omnes singulæ enumerari non possunt, cum sint infinitæ: ergo a rebus singulis progredi non debet inductio.

Respondens.

Sigillatim enumerari non possunt, at confertim, propter similitudinem omnium in natura, sub vna ratione vniversalis comprehendi possunt, quod est satis.

CAP. IX.

Vtrum exemplum sit species argumentationis.

Exempli vsus.

Exemplum quid.

QVanquam rarius in Dialectica adhibetur exemplum inter disputandum, cum tamen & neruum & cutim, hoc est, & vim & venustatem habeat, a Philosopho tractatur: quo cognito, in rhetorica, in morū philosophia, in aliis artibus, ornatius disputare & perorare queas. Est ergo exemplum argumentatio, in qua vnum singulare per aliud probatur propter simile aut dissimile in vtroque: exempli causa. Serpentes multa vulnera in toto corpore tolerant, vt caput tegant: ergo Christiani omnia tormenta pati debent, vt Christum, suum caput defendant.

Per simile in exemplo omnem comparationem intelligimus, siue in
- Pari ratione vtriusque, vt cycnus canit ante mortem: ergo sapiens non timeret.
- Dispari proportione, vt stulti in diem viuunt: ergo sapientes æternitati studerent.

Oppugnatio quæstionis.

Opponens.

Exempla & similia docent pulchre, sed non recte probant, vt ait Philosophus 8 & 2. Topicorum: ergo exemplum non est argumentatio.

Resp.

Illud dicitur, non quod non omnino probent, sed quod alia genera argumentationum melius & rectius probent.

CAP XXI.

An Sorites sit argumentatio.

Sorites rerum cognatarum catena ad vnam conclusionem tracta dicitur: nexibus enim & quasi vinculis res per eam probatæ cohærent & colliguntur. Hinc definitur argumentatio, in qua præcedentis vocis fit repetitio, illatioque rerum affinium quasi per gradationem, donec ad summum pervenias, in quo consistit conclusio. *Sorites quid.*

In Sorite spectantur:
- Cognatio rerum, quæ materia dicitur.
- Apta connexio propositionum, quæ forma.
- Gradatio significationum, donec ad summum venias.
- Directa vltimæ propositionis ad primam reductio, vt in hoc exemplo.

Consuetudo sæpe amorem, amor animorum studiorumque consensionem animorum studiorumque consensio fideles amicos parit; ergo consuetudo sæpe amicos facit.

Opponens.

Sorites sub prima regula antepradicatamentali continetur; ergo hic vt argumentatio, non definitur. *Firmamenta quæstionis.*

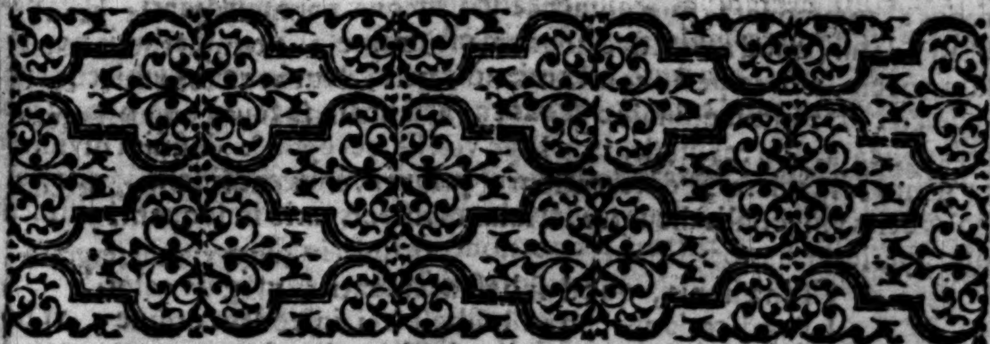
Resp.

Sub regulá illa continetur in ordine, hic vero in cognatione rerum; illic quo ad prædicationem: hic vero quoad argumentationem.

PERORATIO PRIMAE PARTIS *Dialectices.*

Habes, bone lector, pauca: Christum oro, vt prosint: si bene consulas, expectes plura. Obscurus non fui, ne te deterrerem: perspicuus fui, vt allicerem. Tenera non placet irretire ingenia: dilucide enim decet prima aperire principia. Si hastam vibrare, si hostem figere, si intonare cupias, posthac parabo fulmina. Interea hæc elementa disce, quibus armatus, pugnabis actius, & procul dubio longe melius expugnabis.

Finis primi Tractatus.

QVÆSTIONES EX PORPHIRII INSTITVTIONIBVS BREVITER COLLECTAE.

Præfatio.

In aditu scientiæ cuiusque quinque consideranda. Auctor. Institutum. Operis huius causa efficiens.

IN aditu cuiusque scientiæ quinque præcipue considerari solent, Nomen Auctoris quem sequimur. Institutum seu consilium: Causa efficiens operis: Materia, & vsus Auctor, quē præ aliis in hac parte Dialectices nobis proponimus, est Porphyrius, genere Græcus, Patria Phenix, Athenis educatus Philosophus, vere suum nomen habens à purpura, si humanam philosophiam, at rectius Porphyrius ille venenatus serpens vocandus si fidem spectes illius enim lumen, huius pestis extitit. Institutum telas Aristotelis retexere: tenebras rerum quæ ab illo discutiuntur, dispellere, vtrāq; apertam & introductionem ad totam philosophiam scribere. Causa efficiens operis fuit nobilis quidā adolescens nomine Chrysaorius, qui miro flagrans desiderio perdiscendi Aristotelis, rogatum Porphyrium habuit, vt in hac re dexteram suam opemq; porrigeret. Vtinam adolescentes nostræ ætatis tanta bonarum literarum siti exardescerent Materia, est vox vniuersalis rebus accōmodata, de qua modo pluribus disputabitur Vsus est in definitione. diuisione, demonstratione rerum, nec non in cognitione Categoriarum positus: quæ sane quatuor sine hac introductione commode sciri & explicari non possunt.

Materia. Vsus.

CAP I.

Vtrum vniuersale sit subiectum huius Tractatus: quid sit, & quotuplex.

Vniversale est cuius tractatus subiectum.

Rationes cur sit subiectum Vniversale quid.

SI subiectum illud sit, quod latissime diffunditur, quodque est maxime notum, certisque cancellis artis definitum: non video qui minus vniuersale, subiectum huius partis constituam. Est enim 1. communissimum: est 2. maxime notum; 3. limites præscriptos non excedit; 4. omnia in hoc tractatu eodem nomine & natura insigniuntur; propria passio (nempe vox prædicabilis) de illo rectissime demonstratur; vt, Omne quod natum est esse in multis, est prædicabile: sed omne vniuersale est natum esse in multis, ergo omne vniuersale est prædicabile. Hoc posito loco fundamenti, definitur vniuersale, vox sensu, non sono: simplex, non complexa; finita, non infinita; secundæ, intentionis, non primæ: vi intellectus rebus accommodata, quæ potest de pluribus vniuoce prædicari. Hæc definitio datur (quod animadvertendum est) respectu prædicationis per solam vocem, non respectu constitutionis, quæ solum in rebus subiectis conquiescit. Definitur enim hic genus, non animal: species, non homo: vox rei applicata, non res substrata. Hæc vox sic accepta & definita dividitur in genus, speciem, differentiam, proprium, & accidens, quæ vulgo species vniuersalis dicuntur. Huius diuisionis ratio in sequenti distinctione aperietur.

Universale quotuplex.

Subiectum est vel:
- Inhæsionis, quod subest accidenti, vt ignis calor.
- Prædicationis, quod subest rei in eodem ordine, vt homo subiicitur animali, iustitia virtuti.
- Aggregationis, quod non est simplex & vnum, sed multiplex & numerosum, vt totus mundus respectu temporis.

Arti-

Attributionis, quod est obiectum seu materia circa quam versatur scientia: vt multitudo in Arithmetica, magnitudo in Geometria, vniversale in hoc tractatu.

DISTINCTIO SECVNDÆ QVÆSTIONIS.

In definitione vniversalis considerantur tria
- Prædicatio, & sic per vocem definitur, vt genus.
- Constitutio, & sic per rem explicatur, vt animal.
- Comparatio vtriusque, & sic per conceptum, partim rei, partim intellectus describitur.

DISTINCTIO TERTIÆ QVAESTIONIS DE numero vniversalium.

Omne vniversale cõsideratur vel
- Ex parte vocis, & sic prædicatur aut in
  - Quid
    - Confuse, vt genus.
    - Complete, vt species.
  - Quale
    - Distincte & essentialiter, vt differentia.
    - Conversim & necessario, vt proprium.
    - Contingenter & fortuito, vt accidens.
- Ex parte rei, vt sit
  - Pars definitionis, quæ est vel
    - Materia, vt animal.
    - Forma, vt rationale.
    - Ipsum definitum seu compositum, vt homo.
  - Non pars quod est vel
    - Reciprocum, vt risibile
    - Remotum & contingens, vt album, vel iustum in homine.

Prædicatio vniversalis est vel
- Signata per vocem, quæ signum rerum dicitur, vt animal est genus. Homo est species,
- Exercita in rebus, vt animal est corpus, homo est animal.

ARGVMENTA CONTRA PRIMAM Quæstionem.

Opponens.

Vniversale in aliis scientiis tractatur, vt in Physica & Metaphysica contemplatione rerum, ergo non est subiectum huius partis. *Oppugnatio prima.*

Respondens

Non vniversale, sed res quæ sunt sub nomine vniversalis in aliis scientiis tractantur, vt in Physica contemplatione, materia, forma, elementa: in Metaphysica, spiritus, Deus, & res separatæ, rerumque omnium in genere entis ideæ.

Opponens.

Tractatur in aliis partibus Dialectices, vt in prædicamentis quæ sunt vniversalia, & in prædicatis Topicis

Respondens.

Tractatur vniversale quoad
- *Prædicationem, & sic in hac parte.*
- *Ordinem subiiciendi & prædicandi & sic in prædicamentis.*
- *Argumentationem & sic in topicis.*

ARGVMENTA CONTRA SECVNdam quæstionem.

Oppugnatio secundæ.

Opponens.

Vniversale Dialecticum est conceptus rei & vocis, ergo male hic definitur per solam vocem.

Resp.

Respondens.

Hic prædicatio quæ est vocis: non constitutio, quæ est rei, definitur.

Opponens.

Universale inter rem & vocem positum, mentemq́ue ad vocem confuse distrahit ergo (vt debet) vniuoce & certo non definitur.

Respondens.

Vox aperte rei accommodata, mentem non distrahit, sed potius vt signum ad signatum dirigit.

CONTRA TERTIAM QVÆSTIONEM.

Oppugnatio tertia.

Opponens.

Sunt decem prædicamenta & quatuor prædicata Topica: sed & prædicamenta & prædicata sunt vniversalia; ergo non sunt tantum quinque vniversalia.

Respondens

Decem prædicamenta sub genere continentur: prædicatis Topicis in hoc tractatu species attexitur, illic vero ad loca generis reducitur: est enim genus inventionis vt ait Rodolphus, eodem enim modo respicit individua species, quo suas formas genus.

Oppon.

Si sint quinque vniversalia, eorum esset quinarius numerus; sed eorum non est quinarius numerus, ergo non sunt quinque. Maior constat: probatur Minor, quia quinarius numerus est quantitas, quæ solum inhæret substantiæ vt subiecto, sed omnia vniversalia non sunt substantiæ: ergo eorum non est quinarius numerus.

Vide de numero tractatum in quantitate.

Respondens.

Numerus ille formalis qui definitur in quantitate illis non inest, sed intellectualis & Mathematicus, qui vi mentis finitus & certus efficitur, rebusque & vocibus accommodatur.

CAP. II.

An vniversalia sint res, voces, vel conceptus: &, An eorum cognitio conducat ad quatuor.

Philosophorum pugna de vniversalis definitione

QVI sphæram totius philosophiæ volunt ac intuentur, tot præclara ingenia in definiendo vniversali huc atque illuc impelli videant, vt raro duos in circulo expositionis suæ idem centrum tetigisse sentiant. Hoc dico, non vt eorum auctoritati quicquam detraham, quod est arrogantiæ, sed si minus acute in re tanta disputem, faciliores meos Lectores inveniam. Prodeunt huc multi (qui apud seculum prius floruerunt) Interpretes, quorum alij Nominales dicuntur, qui in vocibus; alii Reales, qui in rebus; alij Neutri, qui in conceptibus vniversale posuerunt istorum gregem in scenam cogere, esset, meo iudicio, tragœdias inanes excitare, nec non ex inferis Cerberum extrahere. De re proposita ergo sic sentio, & sic animum induco meum: vniversale non esse meram vocem, aut intentionem, sed aliquid rei in se continere: 1. quia coniungitur cum rebus singulis, sine ope intellectus; 2. naturam cohærentem habet: 3. de eo est scientia: 4. ex eo nascitur demonstratio: sed nec coniungi cum rebus, nec constare sine mente, nec sciri, nec demonstrari potest, si sit sola intentio; *ergo aliquid rei est, & non mera intentio.* Præterea, si cohortem aut legionem hominum ante oculos ponamus, non vnam rem singularem esse aperte constat. Rem tamen esse quis negat? Ergo erit res indefinite sumpta, quæ nihil aliud est, quam res vniversa, vt, vnus homo in specie ex multis hominibus numero collectus, qui cum

Nominales. Reales. Neutri. Quæstionis primæ status. Ratio quadruplex qua probatur vniversale rem esse.

suis

suis individuis cohærens, ens rei proprie appellatur. Vniversaliter sic accepti cognitio valet quidem ad definitionem, quæ ex genere & differentia constat: ad divisionem, quæ genus in suas species secat, ad demonstrationem, quæ definitionem, aut proprium suum medium habet: ad prædicamentum, quod generum ac specierum ordinem seriemque continet.

Status secundæ quæstionis.

Vniversalia dicuntur vel
- Metaphysica, quæ sunt in sola mente, vt, Deus, rerumque divinarum Ideæ.
- Mathematica, quæ vi mentis a rebus eliciuntur, & separantur, ita tamen, vt rebus possint accommodari, vt figuræ Geometricæ.
- Physica, quæ sunt res ipsæ, rerumq; principia: vt, materia, forma, elementa.
- Dialectica, quæ sunt, conceptus
  - Partim rerum, quoad constitutionem.
  - Partim vocum, quoad significationem.

Vniversale quadruplex.

Est enim vniversale Dialecticum in
- Re, vt subiecto: sic ens Reale, vt Homo.
- Voce, vt in signo, sic ens rationis, vt Species dicitur.

DISTINCTIO SECVNDAE QVÆSTIONIS.

Cognitio prædicabilium conducit ad quatuor.

Cognitio prædicabilium est vtilis ad
- Definitionem, quæ est vel propria, constans ex genere, & differentia: vel impropria, constans ex genere & propio: sed hæc sunt vniversalia: ergo eorum cognitio est vtilis ad definitionem
- Divisionem, quæ est, aut generis in species, aut subiecti in accidentia, aut accidentium in subiecta: sed hæc sunt quoque vniversalia, ergo.
- Demonstrationem, quæ est vel propria, constans ex definitione seu medio termino: vel impropria, constans ex proprio seu medio termino, sed hæc etiam sunt prædicabilia: ergo.
- Prædicamentum: quod nihil aliud est quam ordo generum, specierum, & differentiarum: sed hæc sunt vniversalia, ergo.

Conducunt omnia vniversalia ad horum singula, vel vt
- Recipiantur tanquam bona & necessaria.
- Reiiciantur tanquam mala, quæ cognita facilius evitantur.

Opponens.

Oppugnatio prima.

Est vocum dici, est rerum esse, sed vniversalia Dialectica dicuntur: ergo sunt voces & non res.

Respondens

Dicuntur per voces, sunt vero per essentiam rerum.

Opponens.

Intellectus vniversale facit, vt ait Philosophus 3. de Anima, sed intellectus non est causa rerum: ergo vniversalia non sunt res.

1. De anima.

Respondens.

Vniversale duplex
- *Intentionale, quod facit intellectus,*
- *Reale, quod non facit.*

Opponens.

Aristoteles affirmat vniversale, aut nihil esse; aut posterius esse, sed voces sunt rebus posteriores: ergo vniversalia sunt voces, non res ipsa.

Respondens.

Contra Platonis Ideas illic disputat, quæ si sint ex præexistentibus rebus natæ, aut posteriores sunt, aut nihil sunt.

Opponens.

Vniversalia nihil aliud sunt quam collectiones, & abstractiones rerum singularium: sed collectiones & abstractiones rerum singularium non sunt res: ergo nec vniversalia.

Resp.

Collectio consideratur bifariam, vel quoad { *Materiam subiectam & sic est realis,* / *Formam formantem, quæ est intellectus, & sic est intentio.* }

ARGVMENTA SECVNDAE QVAESTIONIS

Opponens.

Oppugnatio secunda.

Incerta rerum & vocum cognitio certiorem rerum cognitionem non potest reddere; sed vniversalium cognitio est rerum & vocum, ergo definitionem demonstrationem prædicamentum, quæ sunt rerum tantum, certiora non possunt reddere.

Resp.

Voces multiplices & æquivocæ confusionem pariunt: voces tamen aptissime accommodatæ, quales hæ sunt, certiorem cognitionem faciunt.

Opponens.

Vera definiuntur primo Topicorũ quæ aliunde fidem non petunt: sed definitio & demonstratio ex veris constant, teste Arist. primo Analyt. ergo illis cognitio prædicabilium fidem lucemque non addit.

Respondens.

Constant illa duo ex veris quoad materiam, dubia tamen sunt quoad personam Sæpe enim ignarus rerum propositiones demonstrationis negat, sæpe etiam & sapiens: ille vt melius intelligat, hic vt aliorum ingenia probet.

Opponens.

Principiorum non est quærenda ratio. 1. lib. Topicorum: iterum, principia probari non possunt. 1. Physic. sed prædicamenta sunt principia: ergo eorum ratio per vniversalia non illustratur.

Respondens.

Principiorum non est ratio nec probatio quærenda à priore per causas: at quærenda est à posteriore per effectus.

Opponens.

Porphyrius ait, necessariam esse istam cognitionem, vniversalium ad hæc quatuor at hæc esse possunt & fuerunt sine ista cognitione ante Porphyrium: ergo non est necessaria.

Respondens.

Necessarij distinctio.

Distinguunt multi necessarium, aut pro eo sine quo aliquid esse non potest: aut pro vtili: hoc, non illo modo non hic acceptum iri voluit, attamen vtrumque verè constare potest: si enim vniversalia pro intentionibus sumantur, sic eorum cognitio est tantum vtilis: quippe res sine illis possunt subsistere: Si vero pro rebus substratis, sic sane est necessaria, eademque est habita ante Porphyrium, at confusa & indistincta: nunc autem in ordinem per illum accurate digesta: non enim rerum inventor, sed ordinis auctor extitit.

CAP. III.

An dubitationes à Porphyrio in Præfatione motæ, rectè ab interpretibus resolvantur.

Veru

Utrum { 1. *Vniuersalia per se ac vi sua subsistant, an in solo animo.* 2. *Sint corpora, vel corporis expertia.* 3. *Sint a rebus singulis avulsa.*

SI mirum cuiuis sit, cur a Porphyrio admodum abstrusæ & difficiles quæstiones in fronte opusculi moueantur, motæ vero, non omnino discutiantur: sciat tum olim fuisse (vt nunc sunt) multos obstrepentes garrulos, qui parum scientes, obiicere solebant, inanem & otiosam esse artem Dialecticam, de nudis uocibus, non de rebus institutam: quorum procacitate coactus, mouet quidem difficillima, resoluit nulla: mouet ad tollendam vanitatem obiiciendi, non soluit ad tollendam difficultatem intelligendi. Mouendo enim, garrulis imponit silentium: non soluendo, animos tyronum magis incitat ad studium: quippe si res tantas in ipso limine discussisset, quasi Medusæ obiecto capite, a tam præclaro studio tyrones deterruisset. Cæterum, cum omnes homines omnia scire a natura desiderent: cumque nihil moueatur (licet occultissimum) cuius intelligendi siti mens humana statim non ardeat: vt proponuntur hæc a nobis, ita si paucis discutiuntur, non erit a ratione dissentaneum. Quæritur primum, an vniuersa in solo animo seu intellectu subsistant. Certe vniuersalia non sunt figmenta intellectus: non sunt somnia phantasiæ: non sunt tantum quasi suspensæ hederæ & signa rerum: non sunt meræ nudæque voces. non sunt Ideæ separatæ: sed sunt (vt ante demonstratum est) res ipsæ indefinite acceptæ, naturæque coherentes cum rebus singulis, quibus consertim collectimque positis manent: simul vero extinctis, labefactata eodem motu conciduut: non ergo pendent ab intellectu solo, sed sunt & subsistunt in rebus singulis, etsi intellectus hominis tolleretur. Ad secundam dubitationem, nimirum, an sint corpora, vel corporis expertia: respondeo partim esse, partim non esse. Esse quidem, vt omnia in quantitate sub trina dimensione, & in substantia sub corpore: non esse, vt reliqua accidentia, omnesque substantias sub spiritu comprehensas. Est enim corpus in substantia vt materia: est in quantitate, vt mensura: omnia quæ hisce subiiciuntur sunt corpora: reliqua vero omnia sunt incorporea. Ad tertiam quæstionem, quæ est, an vniuersa sint auulsa a rebus singulis: dicendum est, non auelli, non separari ex parte rei: quippæ res singulæ essentiam a rebus vniuersis: res vniuersæ existentiam a rebus singulis sortiuntur. Vt ergo verus est illud, genus non esse, si non sit species aliqua, in qua natura eius conseruetur: ita verum est hoc, non esse vniuersum, si nulla sit res singularis, cum qua cohæreat. Nam etsi auulso Socrate non euanescit homo, omni tamen indiuiduo hominis sublato, homini nihil loci relinquitur, auelli ergo non possunt vniuersa a rebus singulis, natura non possunt seiungi & separari.

Cur Porphyrius mouet, nec tamen dissoluit 3. quæstiones.

Status primæ quæstionis.

Status secundæ.

Status tertiæ.

Arist. in substantia.

DISTINCTIO PRIMÆ Quæstionis.

Vniuersalia sunt, vel { Secundæ intentionis, vt genus, species, & hæc sunt entia rationis in solo intellectu. Primæ intentionis, vt animal, homo, equus; & hæc sunt entia rei, quæ extra intellectum naturam in rebus singulis cohærentem habent.

Distinctio prima.

DISTINCTIO SECVNDÆ Quæstionis.

Distinctio secunda.

Corporeum est, vel
- In substantia, vt
  - Materia, sub qua partes corporis continentur.
  - Totum compositum, cui ipsa corpora subiiciuntur, vt planta, animal.
- In quantitate, vt
  - Mensura sub qua linea, & superficies, & locus continentur, quę quodāmodo sunt corporea.
  - Totum integrale, cui omnes figuræ subiiciuntur, vt, Triangulum, Quadragulum, &c.

Incorporeum est, vel
- Simpliciter, vt spiritus.
- Comparate, vt omnia accidentia præter nominatas quantitates.

DISTINCTIO TERTIÆ QVÆSTIONIS.

Distinctio tertia.

Vniuersale est, vel
- Ante rem, vt Deus, aut idea in mente diuina.
- Post rem, vt genus, quod nomen seu intentio post rem constitutam, ab arte inuenitur.
- In re, vt Homo, quia a rebus singulis separari nō potest, & hoc vniuersale hic proprie intelligitur.

ARGVMENTA CONTRA PRIMAM Quæstionem.

Oppugnatio prima.

Opponens.

Sunt multa vniuersalia omnis materiæ expertia, vt virtutes, potentia, artes, spiritus: hæc autem sunt in solo animo ergo sunt vniuersalia quæ sunt in solo animo.

Respondens.

Hæc non sunt in solo animo, vt entia rationis, vt solius intellectus fabricata: sed sunt in rebus singulis vt in subiectis proprijs conseruata: sic anima species in anima Socratis, in anima Platonis quæ sunt eius indiuidua, continetur.

Oppon.

Artes & virtutes sunt in solo animo: sunt enim habitus animi 2. Ethicorum: ergo sunt aliqua vniuersalia in solo animo

Resp.

Fateor inesse in solo animo, vt entia rerum vt subiecta: non tamen insunt in solo animo, vt entia rationis in sua causa: & sic hæc questio vere intelligitur, vtrum vniuersalia sint in solo intellectu vt in causa: nulla insunt vt in causa, aliqua insunt vt in subiecto. Cum nulla dico, excipio vniuersalia intentionaliter sumpta quæ sunt ab intellectu fabricata.

ARGVMENTA CONTRA SECVNDAM Quæstionem.

Oppugnatio secunda.

Oppon.

Omne corporeum loco & tempore circumscribitur 3. Physicorum, teste Philosopho: sed nullum vniuersale ita circumscribitur: ergo nullum vniuersale est corporeum.

Resp.

Nec locus nec tempus in res vniversales cadit per se, sed ratione rerum singularium ad quas vniversa contrahuntur. Vt enim stella dicitur lucida, cuius tamen lumen proprie est in Sole: ita res vniversalis dicitur corporea, cuius tamen corpus manet cōplexe in re singulari: vel respondetur, quod vniversale non sit corporeum, quia loco & tempore est circumscriptum, sed quod ex materia & forma est compositum.

Opponens.

Nihil quod fit per intellectum, est corporeum, sed omne vniversale fit per intellectum, nempe ex collectione singulorum: ergo nullum vniversale est corporeum.

Resp.

Notio vniversalis, vt genus fit per intellectum: res tamen, vt animal non fit.

ARGVMENTA IN TERTIAM QVÆSTIONEM.

Opponens.

Vniversale & singulare sunt opposita, teste Aristotele primo Demonstrationis: ergo non sunt coniuncta: ergo alterum ab altero auelli potest. *Oppugnatio tertia.*

Resp.

Sunt opposita voce, non re ipsa nam homo & Plato non sunt res diversa.

Oppon.

Sublatis compotibus & expertibus rationis locus relinquitur animali, vt ait Porphyrius in communitatibus prædicabilium: ergo à pari sublatis singulis vniversalia avulsa per se manere possunt.

Resp.

Manere potest animal, sublatis istis quoad intentionalem prædicationem, de qua agit Porphyrius, non tamen quoad realem constitutionem: Alij respondent, hic errasse Porphyrium quos non probo.

CAP. IIII.

Vtrum ordo & significatio generis recte statuatur?

NE in vniversalium contemplatione diutius moremur, quam vsus artis postulat, qui potius in libris Inventionis, quam in his primis elementis cernitur, expertos agricolas imitabimur. Vt enim illi inviles ramos amputando, plantam fœcundiorem: ita nos otiosas quæstiones resecando, pleniorem fructum pollicemur. Nervos ergo recentium molliumque ingeniorum spinosioribus Sophistarum & Scotistarum argutijs non contundam. Excessum enim non quæro: requiro modum, idque vel maxime in hac parte Dialectices, in qua a modo deflexisse nonnullos video; & ita deflexisse, vt in genere ac specie non horas sed annos, adeoque totam ætatem consumpsisse videantur. Quot enim plaustra librorum olim conscripta fuerunt de quinque vniversalibus? Quot Scotistæ, Quot Thomistæ. Quot nominales, Quot Reales, Quot Neutri, Quot Nulli (Nulli sane recte dicuntur) de istis vocibus definiendis concertarunt? Sed quid ago? viros doctos non accuso: tedium autem eorum pro virili fugio. Quare his omissis ad rem veniamus. Hanc ergo methodum in singulis vniversalibus tractandis nobis proponimus: vt primum de ordine, deinceps de significatione, hinc de definitione, postremo de divisione distinctioneque pauca explicemus. Ordo generis est quidem naturæ, quo præcedit speciem: est enim speciei causa: at omnis causa præcedit effectum, genus ergo præcedit speciem. Significatio non omnis, sed sola affinis & cognata generis hic a Porphyrio recensetur, vtpote, quæ vel confundit, si ignoretur, vel plurimum rem propositam illustrat, si referetur. Est ergo significatio generis parentis, patriæ, qualitatis. Hinc principium producendi a patre, principium conservandi a patria, principium tribuendi formam a qualitate definitur. Dat enim vt pater, sic patria ortus cuique initium: vt si quæras ab Heraclide vnde ducat genus, respondebit ab Hercule suo parte: Si quæras a Platone, vnde suum petat, ab Athenis sua patria respondebit: Sic denique si quæras, cuius generis sic hæc vestis, respondetur, toga. Confer, si placet: hæc cum genere Dialectico, & invenies, vt pater producit filios, vt patria conservat, vt forma adornat: ita genus producere species, productas conservare, conservatas per differentias suas perficere, distinguere, & consummare.

Auctor artis vsum tantummodo spectat.

Dunsi vniversalia plaustrũ vexerũt vt poemata Thespis.

Quatuor spectanda in vniversalium tractatione.

Ordo generis.

Significatio generis.

Ordo naturæ & disciplinæ

Ordo rerum est duplex { Naturæ, qui procedit a simplicioribus ad composita, ab vniuersalibus ad singula, a confusis ad distincta, a causis ad effecta, & hic est generis. / Disciplinæ, qui procedit a compositis ad simplicia, a singulis ad vniuersa; a distinctis ad confusa, ab effectis ad principia; & hic est speciei respectu differentiæ. }

Generis significatio est absoluta & Comparata.

Significatio est duplex. { Absoluta, quæ est Dialectica, de qua statim agetur. / Comparata quæ est { Parentis, / Patriæ, / Qualitatis, } vt supra. }

Oppon.

Oppugnatio quæstionis.

Vniuersaliora & confusiora sunt nobis notiora, vt ait Philosophus primo Physicorum, sed genus est vniuersalius & confusius: ergo est nobis notius, ordineque disciplinæ prius.

Resp.

Ordo habet duplicem respectum, vel { *Intellectus confusi, & sic vniuersale est nobis notius, 1. Physicorum.* / *Intellectus distincti, & sic vniuersale est prius (naturæ ordine) re singulari: & sic Genus est prius sua specie.* }

Oppon.

Pater, patria, & qualitas, sunt res singulares, ergo non sunt cognata significata generis Dialectici, quod est res vniuersalis.

Resp.

Similitudo non est in prædicatione, quæ est propria passio vniuersalis, sed in ratione principij, quæ rebus singulis proprie conuenit.

Oppon.

Pater est relatum: ergo non est causa filij, teste Arist. in Relatione.

Resp.

Pater hic pro substantia, non pro relatione sumitur.

Oppon.

Locus non conseruat, vt est 3. Physicorum, ergo male dicitur principium conseruandi.

Resp.

Locus simplex non conseruat, formatus tamen qualitatibus conseruat.

CAP. V.

Vtrum recte definiatur & diuidatur genus: &, An conseruetur in vna specie.

Generis definitio duplex.

GEnus definitur vel comparate, vt est intentio, & sic genus est speciei genus, & species est generis species: vel absolute, vt est vniuersale, quod de multis differentibus specie in quæstione naturæ dicitur. Differentia specie sunt, vel species diversæ, vt homo, bellua, sub eodem genere: vel individua distincta sub diversis speciebus, vt Plato sub homine, & Bucephalus sub equo. De illis proxime, de his remote genus quidem dicitur: exempli causa: primum animal de homine & bellua; tum his interiectis, de Socrate & Bucephalo affirmatur. (in quid dici) est respondere ad quæstionem factam, per quid, vt quærenti quid sit homo, respondetur animal: Quid iustitia, respondetur virtus. Dividitur genus in genus summum & medium. quod vulgo subalternum nominatur.

Generis diuisio.

Summum est, quo non est antiquius aut superius genus in eodem ordine, vt substantia: medium est, quod cum superiore collatum, species: cum inferiore

inferiore comparatum, genus dicitur: vt animal, quod respectu corporis est species, quia subiicitur; respectu hominis est genus, quia prædicatur. Hoc secundum essentiam suam, quam acceptam fert superioribus, in vnica specie conseruatur. Secundum vero potentiam, quam diffusam habet in inferioribus, hoc modo conseruari non potest; exempli causa, animal, vt est corpus animatum sensus compos, esse potest in solo homine, vt animal, vt diuiditur per rationis compos & expers rationis, in solo homine esse non potest. Vbi ergo dicitur genus vniuersale, distinguitur ab indiuiduo: vbi dicitur de multis speciebus, distinguitur a formis: vbi dicitur in quid, distinguitur a differentia, proprio, & accidente, quæ non in quid sed in quale dicuntur. *Quod nā genus in vnica specie seruatur.*

Quotuplex genus.

Genus est vel
- Intentionale, in hoc nomine generis.
- Reale, in re substrata huic nomini.
- Medium in conceptu vtriusque, idque est
  - Vel confusum seu contrahibile, quod in hac definitione est definitum.
  - Vel contractum, quod cum vna specie per contrahentem differentiam conuertitur.

Res differunt genere, specie, numero.

Differentia sunt
- Genere, quæ sunt sub diuersis generibus, vt homo sub animali, & angelus sub spiritu.
- Specie, quæ sunt vel
  - Materialiter, vt indiuidua diuersarum specierum.
  - Formaliter, ipsæ diuersæ species.
- Numero, quæ sunt indiuidua eiusdem speciei, inter numerandum distincta.

Eadem sunt genere, specie, numero.

Eadem sunt quoque
- Genere, quæ continentur sub eodem genere, vt homo & bellua.
- Specie, quæ subiiciuntur eidem speciei, vt Plato & Socrates.
- Numero quadrifariam
  - Nomine, vt ensis, gladius.
  - Definitione, vt homo & animal rationale.
  - Proprio, vt homo & risibile.
  - Accidente, vt mel & dulce.

In quid res prædicatur quatuor modis.

In quid prædicatur aliquid vel
- Confuse, sic genus quod imitatur materiam, in qua est confusio.
- Distincte, sic differentia quæ imitatur formam, in qua est distinctio.
- Complete, sic species, quæ imitatur totum compositum.
- Absolute, sic definitio, quæ absoluit definitum.

DISTINCTIO SECVNDÆ QVÆSTIONIS,

An genus conseruetur in vna specie.

Generis natura duplex.

Generis natura est vel
- Intentionalis in prædicatione de pluribus specie differentibus, & sic non conseruatur.
- Realis vel
  - Actu subiecta superioribus, & sic conseruatur.
  - Potentia applicata inferioribus, & sic conseruari non potest.

CONTRA PRIMAM QVÆSTIONEM.

Opponens.

Hoc nomen generis est definitum, sed hoc nomen de pluribus differentibus specie non dicitur: ergo male definitur. *Oppugnatio prima.*

Resp.

Nomen generis pro re substrata acceptum definitur.

Opponens.

Conceptus nec res est, nec intentio: sed conceptus, vt antea patet, definitur: ergo nec res nec intentio: & proinde pro re acceptum hoc nomen generis non definitur.

Respondens.

Conceptus est { *Formalis, respectu vocis & intellectus, qui non definitur.* *Materialis, respectu rei significatæ per vocem, & sic primario res definitur.* }

Opponens.

Otiosum est secundam intentionem loco definiti ponere, & tamen rem definitioni subiicere: ergo male definitur.

Respondens.

Non est otiosum signum pro signato ponere: at intentio est signum, res vero subiecta signatum dicitur.

Opponens.

Quod est in multis prædicamentis eadem ratione est multiplex, teste Philosopho 1. Topicorum sed genus est in omnibus prædicamentis eadem ratione, nempe vt prædicatur de formis sibi subiectis: ergo est multiplex, & proinde non bene definitur.

Respondens.

Etsi sit in omni prædicamento secundum intentionalem naturam eadem ratione, non tamen secundum realem, quam distinctam habet in singulis: sic substantia vnam, quantitas aliam distinctam naturam habet.

CONTRA SECVNDAM QVÆSTIONEM.

Opponens.

Arist. lib. 2. de anim. c. 2.

Potentiæ primæ, vt vis vegetandi, vis ratiocinandi non differunt natura a suis principiis, vt ab anima vegetatrice, ab anima ratiocinatrice: sed potentia, quæ genus in suas species diuiditur est prima, quia priorem non habet: ergo hæc potentia est eadem cum natura generis: & proinde si generis natura conseruetur in vna specie, potentia quoque conseruabitur.

Respondens.

Vera est Maior in rebus naturalibus: vel dicendum est, potentiam definitionis, non diuisionis ad speciem contrahi.

Opponens.

Frustra mouetur quæstio de impossibili: sed impossibile est, vnam speciem tollere, vt genus in altera conseruetur: ergo frustra mouetur hæc quæstio. Maior est Aristotelis 1. demonstrationis: de impossibili non est scientia. Minor est Aristotelis, 6. Ethicorum, vbi docet vniuersa corrumpi non posse, quia sunt æterna.

Respondens.

Cum dicitur genus conseruari in vna specie, non supponitur tolli alteram: sed docetur non esse necessarium alteram subesse, si in vna insit.

CAP. XVI.

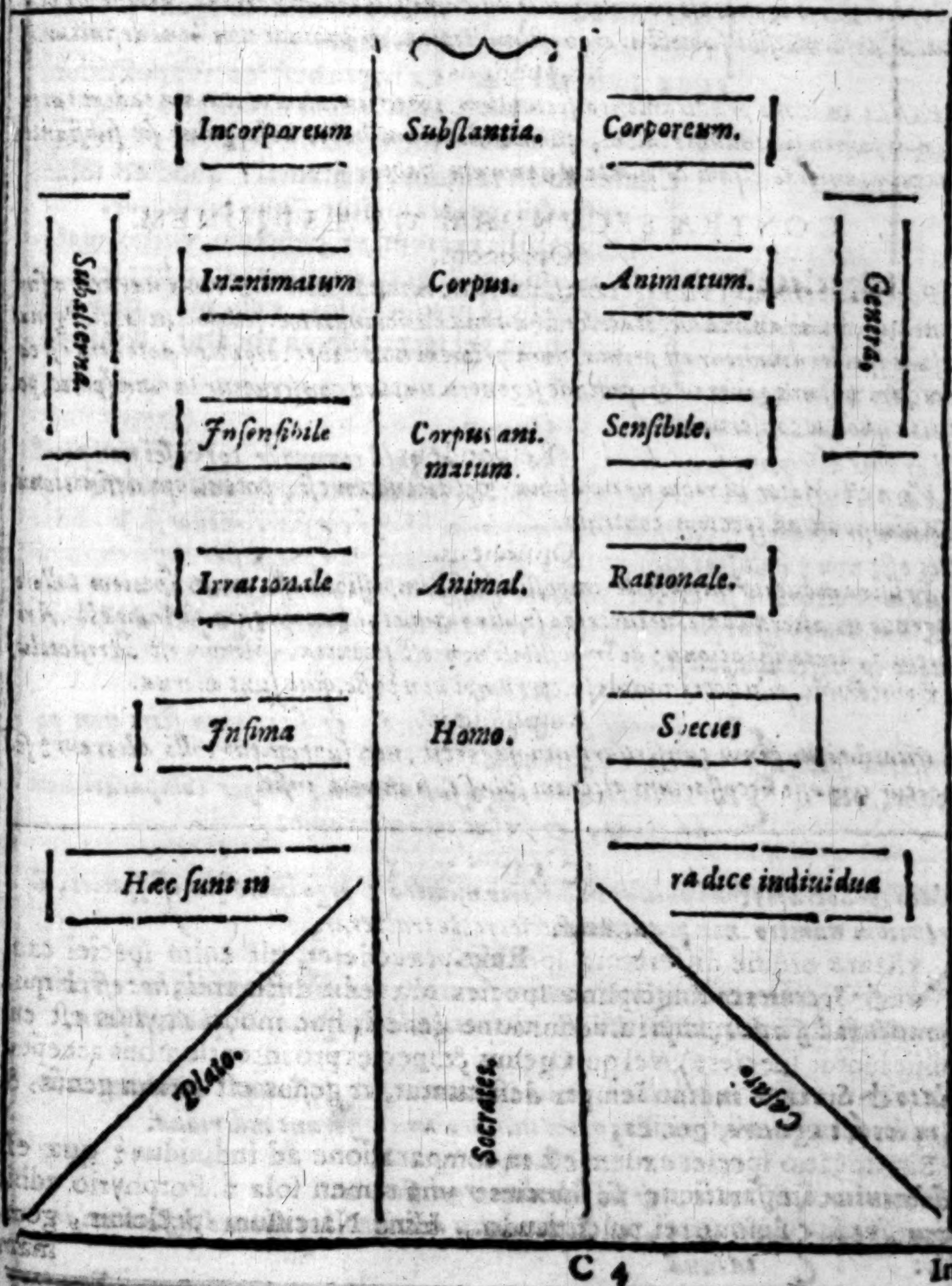
An species recte tractetur.

Ordo. Naturæ ordine differentia speciem præcederet, est enim speciei causa: Ordine vero disciplinæ species præcedit differentiam: vel quia mentio facta est speciei in definitione generis hoc modo (genus est cui subiiciuntur species:) vel quia genus & species pro intentionibus accepta, sunt relata: quæ mutuo semper definiuntur, vt genus est speciei genus, & species est generis species.

Significatio. Significatio speciei eadem est in comparatione ad indiuidua: quæ est generis in comparatione ad species: vna tamen sola a Porphyrio adhibetur, vt sit cuiusque rei pulchritudo, Hinc Narcissum speciosum, gemmam

mam speciosam dicimus: sic vt foris adueniens pulchritudo, rem perpolire: ita forma Dialectica rem singularem sub se perficere & complere dicitur.

Definitio speciei est vel comparata, vt species sit id quod proximo & vicino generi subiicitur: vel absoluta, vt sit prædicabile quod de multis differentibus numero, id est, de multis indiuiduis, seu rebus singularibus sub se contentis, in quid complete prædicatur. Sic homo de Socrate & Platone, effertur. Hanc speciem infimam appellat Porphyrius, quia eam nulla alia species sequitur. Est n. species infima, qua nulla species est inferior, vt homo; Est genus summum, quo nullum genus est superius, vt substantia: Est species subalterna, quæ respectu inferioris genus, respectu superioris species appellatur, vt, Animal, corpus, animatum corpus, quæ omnia vno intuitu videre licet in ordine & linea prædicamentali, quam vulgo arborem Porphyrianam nominamus. *Definitio.*

In tractatu speciei observanda sunt.

- Ordo, quo succedit generi: succedit autē propter
  - 1. Mentionem speciei bis factam ante in definiendo genere.
  - 2. Relationem vtriusque: vt sunt voces secundæ intentionis.
  - 3. Prædicationem similem vtriusque, nam vtrumque in quid prædicatur de suis subiectis
- Significatio quæ est
  - Analogica, vt sit cuiusque rei pulchritudo.
  - Dialectica, vt sit interna & completa suorum individuorum perfectio.
- Definitio
  - Relata, qua refertur ad genus.
  - Absoluta, qua refertur ad individua, quæ sunt vel
    - 1. Propria, vbi sunt propria nomina, vt Plato, Cæsar.
    - 2. Demonstrativa, quæ constant ex nomine demonstrativo, vt hic homo.
    - 3. Vaga, quæ ad vnum certum mentem non dirigunt, vt aliquis homo
    - 4. Ex hypothesi seu suppositititium cum vnum necessario intelligitur, vt, Mariæ filius, id est, Iesus.
- Species est vel
  - Subiicibilis tantum, vt animal: quod eo solum respectu species dicitur, quo subiicitur.
  - Prædicabilis tantum, vt, punctum, vnitas, materia, quæ nulli generi subiicivntur per se.
  - Subiicibilis & prædicabilis, vt homo, quæ vulgo infima vel specialissima vocatur, & hic definitur.

Quattuor sunt genera individuorū.

Species est triplex.

Labefactatio quæstionis.

Oppon.

Id ordine disciplinæ præcederet, sine quo aliquid commode cognosci non potest sed sine differentia quæ est causa speciei, species commode cognosci non potest, ergo differentia præcederet speciem ordine disciplinæ. Maior constat. Minor sic probatur: Species esse non potest sine differentia, ergo cognosci non potest sine differentia. Si negetur argumentum, sic doceo: constare semper debet rem esse, priusquam cognosci potest. Sed non constat speciem esse, sine cognita differentia: ergo sine differentia commode cognosci non potest.

Resp.

Cognoscitur species bifariam, vel
- *Per demonstrationem absolute, & sic re vera sciri non potest sine differentia*
- *Per collectionem rerum singularum, vel per comparationem ad genus, & sic hoc loco tractatur.*

Oppon.

Plato & Socrates conveniunt in binario numero; ergo homo qui est species, de differentibus numero non prædicatur.

Resp.

Plato & Socrates conveniunt numero formali, sed non materiali, hoc est, inter numerandum differunt, atque diversis vnitatibus distinguuntur, quod est satis.

Oppon.

Plato & Socrates in pluribus, quam in numero solo differunt: nimirum in forma, in loco, in genere, &c. Ergo solo numero non differunt individua.

Resp.

Considerantur in rebus singulis duo:
- *Essentia, & sic solo numero differunt.*
- *Existentia, & sic in multis accidentibus quoque differunt, iuxta illud.*

Forma

Forma figura, locus, stirps, tempus, patria, nomen.
Hæc septem proprie continet omnis homo.

Oppon.

Vniversalis est dici de subiectis, sed species aliquando subiicitur generi, ergo aliquando species non est vniversale.

Resp.

Natura prædicabilis est in potestate prędicandi, non in actu: quare etsi aliquando subiciatur generi, retinet tamen potestatem prędicandi.

Oppon.

Binarius numerus est species: sed individua binarii numeri, vt hic binarius, & ille numero non differunt: ergo omnia individua alicuius speciei numero non differunt Minor probatur, quia sic idem numerus differret ab eodem numero per alium numerum, quod est incommodum.

Respondens.

Duo binarii numeri differunt ratione rerum, quas numerando distinguunt: vel dicendum est, differre inter numerandum, non per alium numerum, sed per distinctionem suarum vnitatum.

Opponens.

Individuum in substantia aliquid rei addit speciei suæ, nempe materiam physicā ergo non completur à specie quoad essentiam.

Resp.

Quadruplex fuit opinio de hac re: Vna, quod materia signata, vt aiunt (id est materia ornata quantitate) sit causa distinctionis in rebus singulis: Secunda, quod sola quantitas, numero individua differre faceret: Tertia, quod multiplicatio materiæ primæ illa distingueret: Quarta, quod differentia singularis, quæ nihil aliud est quam propria affectio alicuius individui, discrimen efficeret, quæ opinio vera est. & sic nihil internum additur speciei ab individuo, etsi additur externi aliquid, quod non refert.

Quatuor opiniones de essentia & distinctione individuorū.

Oppon.

Sol, luna, phœnix, vnum tantum habent individuum, ergo de pluribus omnis species non prædicatur.

Resp.

Non in actu multorum individuorum, sed in potestate prædicandi de pluribus, si essent, aut si esse possent, consistit natura speciei.

Oppon.

Species dicitur totum individuorum apud Porphyrium in textu: ergo individua nihil addunt speciei ex se.

Resp.

Est species totum individuorum, id est, completum eorum principium, vel totum esse eorum internum, non externum: nam existentiam ab accidentibus, essentiam à speciebus habent.

Oppon.

Embryo dicitur de hoc & illo in quid, at non est species, quia non est completa natura, vt aiunt interpretes, ergo male definitur.

Respondens.

Tria requiruntur in specie,
- *Vt sit sub assignato genere, hinc principia excluduntur.*
- *Vt sit completum actu, sic embryo omniaque imperfecta excipiuntur.*
- *Vt sit totum per se, hinc partes integrales non sunt species.*

In specie requiruntur tria.

Oppon.

6. Ethic.

Æternum de caduco non dicitur, sed species est æterna, quia est universale: individua sunt caduca, ergo species de individuis non dicitur.

Respondens.

Etsi unum & alterum individuum corrumpitur, omnia tamen sub essentia speciei non corrumpuntur: vel si mavis dicimus individua divisim sumpta, esse quidem mortalia: ordinem tamen & cohærentiam speciei ad individua corrumpi non posse.

CAP. VII.

Utrum differentia recte tradatur.

Ordo.

Differentia, quæ in constitutione speciei imitatur formam, præcedit proprium ordine naturæ: quia est eius efficiens causa, quippe ex genere & differentia, quæ sunt interna principia speciei omnia propria fluunt & suscipiuntur: sunt enim genus & differentia quasi materia & forma respectu speciei: sunt autem efficientes causæ respectu proprii. Quamvis igitur eædem res sint causæ utriusque, sunt tamen in diverso genere causarum: nam illius internæ, huius externæ dicuntur.

Significatio.

Significatio differentiæ est vel analogica, vel dialectica: illa communis vel propria est: hæc vero magis propria. Communis differentia est accidés separabile, quo individuum ab alio individuo vel a seipso differt, ut Plato sapiens differt a Gryllo, Plato senex differt a seipso iuvene.

Differentia propria est insita affectio, vel inseparabile accidens, quo individuum ab individuo, vel individuum a seipso distinguitur: exempli causa. Cæsar habens cicatricem, differt a Narcisso, qui nullum nævum, nullam labeculam deformitatis habuit, & Cæsar iuvenis, accepto vulnere, per cicatricem eiusdem vulneris, a seipso puero non habente distinguitur.

Definitio.

Magis propria differentia dicitur: quia magis est differentia quam propria. Hæc definitur, forma, qua species a specie intrinsecus separatur, ut, Homo per rationis compos differt a bellua, quæ est rationis expers.

Divisio.

Hæc Differentia distinguitur in genericam, quæ constituit illud quod potest esse genus: & in specificam, quæ soli speciei convenit. Generica est, ut sensibile quod definit animal: specifica est, ut rationale, quod definit hominem. Utraque sub una definitione coerceri potest hoc modo.

Differentia definitio.

Differentia est prædicabile, quod de pluribus differentibus specie, ut generica: vel de pluribus differentibus numero, ut specifica in quale quid prædicatur: in quale, quia distinguit, quod est, qualitatis: in quid quia definit quod est substantiæ: vel in quale respectu sui: in quid respectu generis: vel denique in quale quid, id est, in quale essentialiter.

Definitur etiam differentia, ut sit forma, qua species superat suum genus non multitudine sed perfectione: non potentia, sed actu: sic homo unam differentiam actu habens superat animal, plures sua potentia continens.

Alia definitio.

Postremo considerandum est, quod una eademque differentia dicitur aliquando divisiva, aliquando constitutiva: divisiva generis, constitutiva speciei: exempli causa: si dividas animal, rationis compos, & expers rationis sunt differentiæ dividentes: si vero definias hominem & belluam, constituentes appellantur.

Rationes ordinis in differentia ad proprium, sunt {
Quia omnis causa præcedit effectum, sed differentia est causa proprii, ergo præcedit proprium.
Quia omne internum præcedit accidens, sed differentia est substantia, & quiddam internum, ergo præcedit proprium quod est externum seu accidens.
}

Differen-

Differentiæ magis propriæ sunt quatuor officia, quibus a reliquis distinguitur.
- Dividere genus, vt animalium aliud est { Rationale. / Irrationale.
- Definire speciem, vt, Homo est animal rationale.
- Definitam speciem ab aliis omnibus distinguere.
- Non suscipere magis & minus: sic Plato Sapiens non magis rationis compos in essentia dicitur, quam omnium stultissimus Gryllus.

Opponens.

Differentia est causa speciei, quæ est substantia ergo non est causa proprii quod est accidens: Argumentum probatur, quia diversarum rerum genere diversæ sunt causæ. Oppugnatio quæstionum.

Respondens

Diversarum rerum vna causa esse potest diverso respectu: vt: Sol est causa resolutæ ceræ, & induratæ terræ: sic differentia est forma speciei, & efficiens causa proprii

Opponens.

Ex substantia non fit non substantia, quinto Metaphys: sed differentia est substantia: ergo ex illa non fit proprium, quod est non substantia.

Respondens.

Ex substantia non fit non substantia, sed ex substantia id quod est non substantia fluit: fieri enim proprie aliquid dicitur, quod constat ex materia & forma; fluere autem id dicitur, quod constitutionem rerum vtcunque sequitur.

Opponens.

Communis & propria differentiæ sunt, vt patet in illarum definitione, accidentia: sed accidentia distinguuntur realiter a differentia: ergo male definiuntur communis & propria differentiæ.

Respondens.

In his affectionibus est duplex respectus. { *Inhærendi, sic sunt accidentia.* / *Distinguendi, sic sunt differentiæ.*

Opp.

Nihil differt a seipso: ergo male definiuntur communis & propria differentia.

Resp.

Nihil differt a seipso essentialiter, at contingenter potest.

Opp.

Porphyrius definivit solam genericam differentiam: ergo aut videtur ignorasse differentiam specificam, aut saltem otiose & negligenter eam definitionem tradidisse.

Resp.

Vtrum Porphyrius ignorauerit specificam differentiam, cum speciem infimam esse agnoscat, dubitatio inutilis mihi esse videtur: si enim fit species infima, erit etiã specifica differentia, nam illa sine hac esse non potest. Constat ergo iam esse, nosse tamen Porphyrium non constat: qui fit ergo, quod hominem infimam speciem appellet, & animal rationis compos definiat: adiecit Mortale, fortasse dices, vt hominem ab Angelo distingueret? Quid? An id ipsum rationale quod diuidit animal, & definit hominem, Deo (nam hoc est exemplum) conuenire putauit Porphyrius? Putauit sane: ergo Deum, & animal, & corpus esse putauit. Nam cuicunque conuenit differentia alicuius generis, eidem etiam conuenit & ipsum genus generumq; genus ad summum vsque. Cæterum hoc est Platonis doctrina, quam sequitur, alienum,

& etiam à sua in communitatibus & differentiis prædicabilium; vbi dicit, sublatis compotibus & expertibus rationis, remanere animal in mente divina. Huc ergo accedit mea de hac re longior disceptatio, vt probem, non ignorasse Porphyrium infimæ speciei differentiam: sed aliud rationale convenire homini, aliud Deo insinuasse; vnde illa antiqua distinctio non fuit otiosa: quod triplex sit ratio, alia dirigens, vt regula, quæ est differentia scientiæ, alia contemplativa, quæ est differentia Angeli; alia discursiua, quæ est differentia hominis.

Ratio triplex.

Oppon.

Directio, contemplatio, & discursus rationis, natura non differunt, ergo inanis est distinctio.

Resp.

Etsi hii actus non differunt, potentia tamen re & natura differunt nam rationalis scientia est in qualitate, ergo re differt ab homine, qui est substantia. Rationale in Angelo, nec præsentia cum antecedentibus confert, nec de futuris deliberat, sed Metaphysica facultate omnia vt præsentia contemplatur: ergo non modo re, sed ratione ab homine distinguitur.

Oppon.

Genus & species diversa constituunt prædicabilia, quia illud de pluribus differentibus specie, hæc de pluribus differentibus numero in quid prædicatur. Ergo à pari, Differentia generica, & differentia specifica, distincta efficerent prædicabilia, quia illa vt genus, de multis specie differentibus, hæc vt species, de multis numero differentibus, in quale quid affirmatur.

Resp.

In genere & specie sunt duo distincti modi formales prædicandi, quia illud in quid confuse, hæc in quid complete effertur. Differentiæ vero genericæ & specificæ vnus est formalis modus prædicandi; distincta ergo prædicabilia non constituunt.

Opponens.

Omnis forma essentialis est actus primus rei quam constituit, sed omnis differentia est forma essentialis: ergo omnis differentia est actus: & proinde vis ratiocinandi quæ est differentia hominis, vis sentiendi quæ est differentia animalis, sunt actus, non potentiæ.

Respondens.

Sunt actus specierum quas definiunt, sunt potentiæ generis quod dividunt.

Opponens.

2. de Anima. 3. cap.

Rationale est idem re ipsa cum anima ratiocinatrice, quia est eius prima potentia sed anima ratiocinatrix est reipsa incorporea substantia: ergo rationale est re ipsa incorporea substantia. Quibus concessis, de homine, vt differentia non dicitur: nam diversorum generum & non subalternatim positorum, vt sunt spiritus & corpus, diversę sunt differentiæ, quæ de vna re minus communi enunciari non possunt.

Respondens.

Etsi rationale & anima rationatrix vna res sunt, si per se separatim à corpore considerentur: vis tamen animæ quæ est in homine, diversam essentiam Dialecticam ab anima habet. Nam actus & potentia, vt risus, & risibile, Dialectice, in ratione prædicabilis, & natura differunt: sic anima quæ est actus, & rationale quod est potentia. Nam anima est species Spiritus, Rationale differentia animalis.

CAP. VIII.

Vtrum proprium bene definiatur.

Ordo.

ORdo naturæ postulat, vt proprium accidens propter multas causas præcederet. Omnis enim potentia præcedit actum, at proprium est potentia, vt risibile; accidens vero actus, vt fletus, ergo proprium præcedit ac-

dit accidens. præterea, Omne necessarium præcedit contingens & fortuitum, sed omne proprium est necessarium: ergo præcedit accidens, quod est contingens & fortuitum. Postremo, Omne reciprocum præcedit illud, quod non reciprocatur; sed omne proprium convertitur: ergo precedit accidens, quod non reprocatur.

Propriorum, vt ait Porphyrius, sunt quatuor genera, quorum primum convenit soli speciei, non omni individuo, sub eadem specie: vt Medicum esse, convenit soli homini qui est species, non omnibus & singulis sub homine: Nam omnes non sunt medici. Animadvertendum tamen est, quod proprium primo modo pro potentia acceptum, fiat proprium quarto modo; vt, posse medicum esse, non soli, sed & omni, & necessario, & conversim, speciei convenit. *Significatio proprii.* 1 *Cautio.*

2 Secundum genus est eorum, quæ omni individuo sub specie aliqua competunt, non tamen soli speciei; vt, a natura omni homini convenit bipedem esse, non tamen soli, quia & avibus, & etiam quibusdam serpentibus convenit. Si dicas monopodas esse multos; respondeo, hoc errore, non ordine naturæ fieri

3 Tertium genus hæc duo priora complectitur. Nam & soli cum primo, & omni cum secundo competit, sed ita competit, vt, præscripto & definito naturæ tempore convenire dicatur: exempli causa, Canescere soli homini convenit, & etiam omni, sed tantum in senectute: si vrgeas, sæpe iuvenes canescere, fatemur hoc fieri, non vi naturæ, sed alia adventitia fortuitaque causa, vt cura, studio, casu, vulnere, & his similibus, iuxta illud.

Cura facit canos, &c.

4 Quartum genus est maxime germanum, & huic loco accommodatissimum, sub quo reliqua tria genera continentur. Hinc ab interpretibus sic definitur. Proprium est potentia secunda, non prima, fluens, non facta, ex genere & differentia: conveniens soli speciei, & omni individuo sub eadem specie, semper, & necessario vtrique, conversim deniq; cum sua specie. Quod dicitur secunda potentia, non prima, excluditur differentia, quæ est prima potentia generis: cum fluens, non facta dicitur, extrinsecus à principiis speciei oriri, non intrinsecus procreari demonstratur: per (convenire,) prædicari: per speciem, non intentionem, sed rem ipsam per inviduum, omnes res singulas sub specie: per semper, perpetuam cohærendi rationem: per necessario, non essentiam, sed existentiã intelligimus. Sic Risibile homini, sic hinnibile equo: sic rugibile leoni convenit, non essentialiter, sed contingenter. *Definitio.*

Proprium est duplex. { Genericum, quod convenit generi, vt sensibile animali: vegetabile plantæ. | Specificum, quod speciei infimæ convenit: vt risibile homini. } *Divisio.*

Vtrumque intelligitur a Porphyrio, sed specificum vt primarium definitur.

Opponens.

Proprium primo modo est accidens, vt medicum esse, sed accidens primum individuo convenit, teste Porphyrio, in communitatibus, ergo proprium primo modo individuo potius, quam soli speciei conveniret. *Oppugnatio quæstionis.*

Resp.

& etiam à sua in communitatibus & differentiis prædicabilium; vbi dicit, sublatis compotibus & expertibus rationis, remanere animal in mente divina. Huc ergo accedit mea de hac re longior disceptatio, vt probem, non ignorasse Porphyrium infimæ speciei differentiam: sed aliud rationale conuenire homini, aliud Deo insinuasse; vnde illa antiqua distinctio non fuit otiosa: quod triplex sit ratio, alia dirigens, vt regula, quæ est differentia scientiæ, alia contemplativa, quæ est differentia Angeli; alia discursiua, quæ est differentia hominis.

Ratio triplex.

Oppon.

Directio, contemplatio, & discursus rationis, natura non differunt, ergo inanis est distinctio.

Resp.

Etsi hii actus non differunt, potentia tamen re & natura differunt, nam rationalis scientia est in qualitate, ergo re differt ab homine, qui est substantia. Rationale in Angelo, nec præsentia cum antecedentibus confert, nec de futuris deliberat, sed Metaphysica facultate omnia vt præsentia contemplatur: ergo non modo re, sed ratione ab homine distinguitur.

Oppon.

Genus & species diversa constituunt prædicabilia, quia illud de pluribus differentibus specie, hæc de pluribus differentibus numero in quid prædicatur. Ergo à pari, Differentia generica, & differentia specifica, distincta efficerent prædicabilia, quia illa vt genus, de multis specie differentibus, hæc vt species, de multis numero differentibus, in quale quid affirmatur.

Resp.

Ingenere & specie sunt duo distincti modi formales prædicandi, quia illud in quid confuse, hæc in quid complete effertur. Differentia vero generica & specifica vnus est formalis modus prædicandi; distincta ergo prædicabilia non constituunt.

Opponens.

Omnis forma essentialis est actus primus rei quam constituit, sed omnis differentia est forma essentialis: ergo omnis differentia est actus: & proinde vis ratiocinandi quæ est differentia hominis, vis sentiendi quæ est differentia animalis, sunt actus, non potentiæ.

Respondens.

Sunt actus specierum quas definiunt, sunt potentiæ generis quod dividunt.

Opponens.

2. de Anima. 3. cap.

Rationale est idem re ipsa cum anima ratiocinatrice, quia est eius prima potentia sed anima ratiocinatrix est reipsa incorporea substantia: ergo rationale est re ipsa incorporea substantia. Quibus concessis, de homine, vt differentia non dicitur: nam diversorum generum & non subalternatim positorum, vt sunt spiritus & corpus, diversæ sunt differentiæ, quæ de vna re minus communi enunciari non possunt.

Respondens.

Etsi rationale & anima rationatrix vna res sunt, si per se separatim à corpore considerentur: vis tamen animæ quæ est in homine, diversam essentiam Dialecticam ab anima habet. Nam actus & potentia, vt risus, & risibile, Dialectice, in ratione prædicabilis, & natura differunt: sic anima quæ est actus, & rationale quod est potentia. Nam anima est species spiritus, Rationale differentia animalis.

CAP. VIII.

Vtrum proprium bene definiatur.

Ordo.

ORdo naturæ postulat, vt proprium accidens propter multas causas præcederet. Omnis enim potentia præcedit actum, at proprium est potentia, vt risibile; accidens vero actus, vt fletus, ergo proprium præcedit ac-

dit accidens. præterea, Omne necessarium præcedit contingens & fortuitum, sed omne proprium est necessarium: ergo præcedit accidens, quod est contingens & fortuitum. Postremo, Omne reciprocum præcedit illud, quod non reciprocatur; sed omne proprium convertitur: ergo precedit accidens, quod non reprocatur.

Propriorum, vt ait Porphyrius, sunt quatuor genera, quorum primum convenit soli speciei, non omni individuo, sub eadem specie: vt Medicum esse, convenit soli homini qui est species, non omnibus & singulis sub homine: Nam omnes non sunt medici. Animadvernendum tamen est. quod proprium primo modo pro potentia acceptum, fiat proprium quarto modo; vt, posse medicum esse, non soli, sed & omni, & necessario, & conversim, speciei convenit. *Significatio proprii.* 1 *Cautio.*

2 Secundum genus est eorum, quæ omni individuo sub specie aliqua competunt, non tamen soli speciei; vt, a natura omni homini convenit bipedem esse, non tamen soli, quia & avibus, & etiam quibusdam serpentibus convenit. Si dicas monopodas esse multos; respondeo, hoc errore, non ordine naturæ fieri

3 Tertium genus hæc duo priora complectitur. Nam & soli cum primo, & omni cum secundo competit, sed ita competit, vt, præscripto & definito naturæ tempore convenire dicatur: exempli causa, Canescere soli homini convenit, & etiam omni, sed tantum in senectute: si vrgeas, sæpe iuvenes canescere, fatemur hoc fieri, non vi naturæ, sed alia adventitia fortuitaque causa, vt cura, studio, casu, vulnere, & his similibus, iuxta illud.

Cura facit canos, &c.

4 Quartum genus est maxime germanum, & huic loco accommodatissimum, sub quo reliqua tria genera continentur, Hinc ab interpretibus sic definitur. Proprium est potentia secunda, non prima, fluens, non facta, ex genere & differentia: conveniens soli speciei, & omni individuo sub eadem specie, semper, & necessario vtrique, conversim deniq; cum sua specie. Quod dicitur secunda potentia, non prima, excluditur differentia, quæ est prima potentia generis: cum fluens, non facta dicitur, extrinsecus à principiis speciei oriri, non intrinsecus procreari demonstratur: per (convenire,) prædicari: per speciem, non intentionem, sed rem ipsam per inviduum, omnes res singulas sub specie: per semper, perpetuam cohærendi rationem: per necessario, non essentiam, sed existentiã intelligimus. Sic Risibile homini, sic hinnibile equo: sic rugibile leoni convenit, non essentialiter, sed contingenter. *Definitio.*

Proprium est duplex. { Genericum, quod convenit generi, vt sensibile animali: vegetabile plantæ. / Specificum, quod speciei infimæ convenit: vt risibile homini. } *Divisio.*

Vtrumque intelligitur a Porphyrio, sed specificum vt primarium definitur.

Opponens.

Proprium primo modo est accidens, vt medicum esse, sed accidens primum individuo convenit, teste Porphyrio, in communitatibus, ergo proprium primo modo individuo potius, quam soli speciei conveniret. *Oppugnatio quæstionis.*

Resp.

Respondens.

Cum dicitur proprium primo modo speciei soli convenire, non omni individuo, ordo conveniendi non spectatur. Nam primum individuo medicum esse convenit: soli tamen speciei convenire dicitur, quia in omne individuum non cadit.

Opponens.

2 Topicorum. Quicquid cadit in genus, cadit etiam in omnem speciem eiusdem generis: ergo à pari; quicquid cadit in speciem, cadit etiam in omne individuum eiusdem speciei: proinde proprium primo modo, quia cadit in speciem, cadet etiam in omne individuum eiusdem speciei.

Respondens.

Quicquid essentialiter, aut convertibiliter cadit in speciem, cadit in omne individuum eiusdem speciei: vel dicendum est, quod hoc argumentum in proprio primi modi non cohaereat: nam primum individuo, non speciei convenit, ut quia Galenus est Medicus, ergo & homo.

Opponens.

Bipes est pars integralis hominis, ergo non accidit homini: proinde, non est proprium secundo modo quod debet esse accidens.

Respondens.

Bipedem esse non significat duos pedes, qui sunt partes integrales, sed aptitudinem habendi duos pedes à natura, & sic est accidens.

Opponens.

Aptitudo seu potentia convenit semper subiecto cuius est, sed canescere in tertio modo proprii accipitur pro potentia: nam actu omni individuo non convenit: ergo frustra adhibetur negatio illa (non semper) in tertio modo.

Respondens

Potentia duplex.

Potentia est:
- Absoluta, quae semper convenit, ut Risibile.
- Respectiva, quae praescriptum tempus habet à natura, ut videre posse catulum in nono die: florescere plantam in vere, deflorescere in autumno, canescere in senectute.

Oppon.

Differentia est forma & actus speciei; omnis enim forma est actus, ergo proprium est prima potentia speciei: ergo inconsiderate definitur secunda potentia.

Resp.

Differentia duplicem respectum habet, vel
1. Constitutionis, & sic est forma & actus speciei.
2. Actionis, ad quam aptum subiectum reddit, & sic est potentia, eademque prima: exempli causa. Rationale constituens hominem, est forma & actus; aptum autem reddens ad discutiendum est prima potentia.

Oppon.

A priore natura ordine non convertitur subsistendi ratio; sed speciei est prior naturae ordine suo proprio, quia est substantia: ergo à specie ad proprium non convertitur subsistendi ratio.

Resp.

Ratio subsistendi in specie & proprio non convertitur: nam subsistit species sine proprio in simplici intellectu: qui nudam & simplicem essentiam speciei vere aliquando ab omni affectione & accidente dividit, divisamque percipit. Caeterum, ubi dicitur proprium reciprocari, intelligitur ratio existendi, quam species suo proprio & accidenti acceptam refert.

Oppon.

Opponens.

Simul tempore dici non possunt illa, in quæ tempus omnino non cadit, at tempus non cadit in proprium & speciem (cum sint universa) ergo species & proprium simul tempore non sunt.

Respon.

Simul tempore dicuntur, non quod in illis (quæ sunt universa & æterna) sit tempus: sed quia vnum sine altero, non potest existere, quod est actus temporis.

Oppon.

Simul tempore definiuntur in postprædicamentis: quorum generatio est simul: sed non est generatio proprii & speciei, ergo non sunt simul tempore.

Resp.

Simul tempore dicitur, vel	*Proprie, quorum generatio est in eodem tempore, vt duo gemini.* *Communiter, quorum actus & existentia simul sunt, sic species & proprium, simul tempore appellantur.*

Simul tempore dupliciter.

CAP. X

Vtrum Accidens recte tractetur.

INter omnia prædicabilia, Accidens indignissimum habet prædicandi modum, omnium ergo postremum locum ei ascribendum esse putarunt interpretes: si rationem quæras, sciendum est, Accidens nullam vim, nullam constantiam, nullam anchoram habere naturæ suæ, sed quicquid est in subiecto esse. Est enim accidentis esse (iuxta id quod dici solet) inesse subiecto, ita vt si non insit, non sit omnino: hinc inhærentiam de ipsa natura accidentis esse statuimus. Quippe inhærens & infixum accidens manet, avulsum vero & separatum concidit. Supervacaneum hic est, alias aliasque significationes accidentis excludere: nam ex ante dictis quot modis genus, quot modis species, quot modis differentia & proprium dicuntur, constat: non opus ergo est notatis significationibus, accidens à reliquis distinguere. Definiamus igitur, Accidens id est prædicabile, quod adesse & abesse potest sine interitu subiecti. Definitur accidens hic vniversale, vt coloratum, non singulare, vt hoc coloratum; positivum vt vita, non privativum vt mors: reale, vt candor, non intentionale, vt color in iride: concretum, vt album, non abstractum, vt albedo; cuius subiectum est in actu, vt splendor solis: non in potentia, vt motus materiæ primæ, quæ semper est in potentia non actu: per adesse, prædicari: per abesse, negari, intelligitur. Negari autem dicitur; non quod negatum maneat, sed quod negatum subiecto interitum non inferat, essentiam non tollat, simplicem naturæ intellectum non convellat. Hic apud Porphyrium adiiciuntur & aliæ definitiones vel notationes potius accidentis, quarum altera per inhæsionem, altera per abnegationem traditur. Illa est, quod accidens sit, quod inesse & non inesse potest. Hæc vero quod sit neque genus, neque species neque differentia, neque proprium: subiecto tamen quiddam inhærens semper: semper dico, non quod semper inhæreat. sed quod eius natura cohærere non possit, si semper non inhæreat. (Vox semper) ergo non respicit tempus, sed naturam accidentis. Postremo dividitur accidens in separabile, quod facile dilui & deleri potest, interim vt subiectum nullum quasi motum, nullam suam mutationem sentiat, vt est candor in pariete: inseparabile, sic nominatum, non quod omnino separari non possit, sed quod difficulter quidem possit, vt calor in igne, splendor in sole.

Ordo. *Inhærentia est de natura Accidentis.* *Significatio* *Definitio.* *Aliæ notationes.* *Divisiones.*

Acci-

Accidens dupliciter sumitur.

Accidens accipitur, vel
- Generatim, pro omni eo quod non est ex essentia rei, & sic proprium respectu speciei, sic partes integrales respectu totius, sic inferiora respectu superiorum, accidentia dicuntur.
- Speciatim, pro eo solo, quod inhæret subiecto, & sic hoc loco definitur.

Accidens formale & materiale.

Accidens inseperabile est.
- Formale, quod reddit subiectum aptum ad agendum naturaliter, & hoc difficillime separatur per intellectum simplicem & dividentem, vt calor in igne.
- Materiale, quod sequitur materiam aut totum compositum, & hoc facilius separatur per intellectum compositum, vt candor in cygno.

Opponens.

Quicquid definitur, habet essentiam certam, necessariam, & finitam, sed accidens non habet, quia dependet à subiecto, ergo accidens recte non definitur.

Respondens.

Non proprie definitur, sed per subiectum explicatur.

Oppon.

Cum abest accidens, non est omnino (teste philosopho in secunda divisione ante prædicamentali) sed definitio docet abesse aliquando posse: ergo definitio docet non esse, & proinde non est vniversale, quia cum abest, corrumpitur.

Respondens.

Accidens indefinite sumptum pro hoc & illo accidente, abesse & corrumpi dicitur, at vniuersaliter sumptum non corrumpitur, vel abesse potest respectu subiecti non respectu sui.

Opponens

Privatio fortuito prædicatur aliquando, vt homo est mortuus, homo est somnolentus, ergo priuatio est accidens.

Respondens.

Privatio secundum actum, vt somnus, non excluditur, at privatio secundū actum & potentiam, vt mors, excluditur; nam tollit, non ponit quicquam.

Opponens.

Concretum & abstractum sunt re eadē, quia sunt coniugata, ergo si re concretum sit accidens prædicabile, & etiam abstractum erit.

Respondens.

Fallax est argumentum à male coniunctis, & à mutatione suppositionis; nam etsi vtrumque accidens esse concedimus quoad inhærentiam, quæ est natura accidentis, non tamen quoad prædicationem, quæ est fortuita vtrique.

Opponens.

Imago in speculo, color in iride, species rerum in animo, aliquid sunt, non substantiæ, ergo sunt accidentia.

Respondens

Sunt accidentia intentionalia, non realia.

Opponens.

A re fiunt, sensum pulsant & feriunt, aeri inhærent, ergo res sunt: nam qualis causa talis effectus in genere entis 2. Metaph.

Respondens.

Non fiunt per se, vt res, sed per radios luminis, qui sunt æthereæ qualitates. Præterea, fieri proprie non dicuntur, sed imprimi in aere, fluere ex obiecto multiplicari in lumine, recipi & terminari à sensu, vnde ad mentem transferuntur, in qua, vt in subiecto conservantur.

Oppon

Oppon.

Omnis motus est in mobili, vt in subiecto, teste philosopho 3 Physicorum, sed materia prima est mobilis ad formas, ergo in materia prima inest motus: quibus concessis sequetur accidens, nimirum motum inesse subiecto, quod non est actu, sed tantum potentia: nam materia prima est ens semper in potentia, teste philosopho, primo Physicorum.

Resp.

Mouetur materia prima non per motum, vt elementa, sed per natiuam potentiam, quæ re à materia non differt. Hæc potentia vulgo motus vel appetitus materia dicitur: alij respondent motum inesse materiæ primæ, vt in suo principio, non vt in suo subiecto.

Oppon.

Vox ab ore proferentis in aurem percipientis, odor pomi in manum, imago hominis in speculum, calor aeris commutati in ignem, figura Socratis viui in mortuum transmigrant, manentque eadem, ergo idem accidens numero migrare à subiecto in subiectum potest.

Resp.

Vulgo hæc exempla iactantur in scholis. Recte respondent philosophi vocem, odorem, imaginem multiplicari; calorem aeris per superantem calorem ignis extingui, figuram Socratis sequi materiam & quantitatem, ideoque manere: nam subiectum quantum non mutatur, at subiectum viuum ac animatum mutatur.

CAP. XI.

An subiectum prædicamentorum, an æquiuoca vniuoca, & denominatiua recte statuantur?

Sæpe mirari soleo ingenium artemque Aristotelis in multis mysteriis naturæ reserandis; in hoc vno autem satis admirari non possum, quod ad decem capita non solum res omnes, sed etiam rerum vires, naturas, affectiones, ordines reuocauerit. Recte ergo ille, *Aristotelis diuinum ingenium.*

> *Summus Aristoteles trutinando cacumina rerum,*
> *In duo diuisit quicquid in orbe fuit.*

Hæc capita (bone lector) diligenter perscrutare; hos fontes degusta: hos pyxides Mineruæ expila, inuenies artem, inuenies fructum: vno enim quasi intuitu rerum omnium imagines graphice delineatas videre potes. Sed vt hoc tantum negotium expedias melius, idem Aristoteles istius rerum theatri author & inuentor, viam compendiariam struxit, & veluti comes in via filum dedit, quod tenentes ab omnibus difficultatis labyrinthis facillime emergere & eminere possimus. Per viam compendiariam, introductionem: per filum, ordinem intelligimus. Introductio quædam præcepta, (quæ vulgo antepræedicamenta dicuntur) continet, ordo inductionem dilucidam & perspicuam reddit: in introductione traduntur septem antepraedicamenta: in ordine perspicitur eorum optima distributio, vt primum definitio, hinc diuisio, postremo regula perdiscatur. His prælibatis, Antepraedicamentum definimus præceptum breue & dilucidum, quo facilius natura, vis, vsus, ordoque rerum in prædicamentis intelligantur. *Introductio via est, ordo filum.* *Antepraedicamentum quid.*

Subiectum huius partis, est ens rei, vt substantia; non rationis, vt genus; finitum, vt virtus; non infinitum, vt Deus; simplex, vt homo; non complexum, vt propositio; positiuum, vt vita; non priuatiuum, vt mors; vniuo- *Subiectum tract.*

vnivocum, vt leo; non multiplex, vt canis; completum, vt animal: non inchoatum, vt embryo: non difforme, vt monstrum; in ordine subiiciendi & prædicandi positum, vt ignis sub elemento: non extra seriem locatum, vt transcendens. Hinc trita est illa propositio: Quicquid est ens, aut est substantia aut accidens, id est, Quicquid est ens rei, finitum, simplex, positivum, vnivocum, completum, secundum sub & supra, vt aiunt, in ordine prædicamenti positum, illud ipsum est aut substantia, aut accidens.

Aequiuoca. Inter septem Antepradicamenta, æquivoca primum discutienda occurrunt, idque ob hanc causam, vt mala cognita facilius euitentur. Sunt enim æquivoca ab omni prædicamento arcenda, vt modo patuit in explicatione subiecti. Definiuntur vel notantur potius esse nomina primæ vel secundæ intentionis, quę multiplici ancipitique significatione sua, mentem humanam in varias cogitationes distrahunt & impellunt, aut, si magis placet, definiuntur entia, quorum nomen quidem est commune, ratio vero eidem nomini conveniens, alia aliaque vt canis, Taurus.

Vniuoca. Æquivocis recte succedunt vnivoca vt opposita iuxta se posita magis elucescant. Horum vsus est in cognoscendo ordine rerum omnium in prædicamentis positarum, quę semper de se invicem vnivoce prędicantur: vt animal de homine, habitus de virtute.

Vniuoca sunt entia rei, quorum non solum nomen est commune, sed etiam ratio eiusdem nominis: vt animal, non solum secundum nomen convenit homini, & belluæ, sed etiam animalis definitio, quæ est corpus animatum sensibile eisdem convenit.

Denominatiua. Denominatiua, tertium locum inter anteprædicamenta primi ordinis vendicant: nam definitio præcedit divisionem, divisio præcedit regulam: cum ergo antepredicamentum in definitionem, diuisioné, regulam distribuatur; recte quidem hæ tres definitiones æquiuocorum, vniuocorum, & denominatiuorum reliquis præmittuntur. *Ratio ordinis.* Sunt ergo denominatiua entia rei quæ per nomina primæ intentionis ab vno primario orta & derivata, varie secundum inflexionem nominis solo commutantur in finé, vt a iustitia iustus iuste: a clementia, clemens, clementer.

Antepradicamenta quot sunt.

Antepraedicamenta sunt tria in genere, in specie, 7. nimirum,
- Tres definitiones
  - Æquiuocorum.
  - Vniuocorum.
  - Denominatiuorum.
- Duæ diuisiones
  - Nominum, quorum est dici.
  - Rerum, quarum est esse.
- Duæ regulæ
  - Cognatorum.
  - Diuersorum.

Æquiuoca dicuntur, vel
- Æquiuocantia, quæ sunt nomina communia, vt canis, taurus.
- Æquivocata, quæ sunt significata eorum nominum communium: vt canis marinus, domesticus, cælestis, & hæc proprie definiuntur.

Iterum æquiuoca distinguuntur vel
- A consilio seu analogia, quæ secundum prius & posterius conueniunt suis significatis, vt nomen leonis vivo & picto leoni; vt nomen hominis viuo homini & statuæ Cæsaris.
- A casu, quæ æqualiter suis significatis conueniunt, vt nomen canis, tauri, gruis.

AN

AN ÆQVIVOCA SINT IN VOCE.

Æquiuoca sunt in { Voce, propter penuriam verorum nominum, quibus res appellarentur. Conceptu, propter malam intelligentiã rerũ: nam vt ex defectu nominis, ita ex errore intellectus æquiuocum sæpe nascitur. }

DISTINCTIO VNIVOCORVM.

Vniuocum capitur { Fuse, pro omni eo quod non est æquiuocum, & sic cuncta accidentia prædicantur vniuoce. Stricte, pro eo solo, cuius & nomen & definitio sunt communia. }

Vniuocorum alia sunt { Vniuocantia, quæ sunt nomina communia, vt animal, virtus. Vniuocata, quæ sunt significata nominum, vt homo, & bellua sub animali, virtus & vitium sub habitu. }

Vniuoca sunt in { Rebus propter naturæ constantiam. Vocibus apte rebus applicatis propter vtriusq; cohærentiam. }

DISTINCTIO DENOMINATIVORVM.

Triplicia sunt Denominatiua { Voce, quæ tantum in nomine conueniunt, significatione autem differunt, vt studium & studiosum. Significatione, quæ solum in sensu, & non in voce consentiunt, vt virtus & studiosum. Voce & significatione, quæ in vtroque conspirant, vt iustitia iustus iuste, & hæc proprie hic intelliguntur. } *Denominatiuum triplex.*

In denominatiuis consideranda sunt { Denominatum, quod est subiectum aliquo accidente vestitum, vt Cæsar. Denominans, quod est primarium nomen substantiuum apud Grammaticos, vulgo abstractum nominatum apud Dialecticos, vt Clementia. Denominatiuum, quod est adiectiuum deductum ex eodẽ nomine cõmuniter concretum appellatum, vt Clemens. Casus, quod est aduerbium, per quod reliqua in argumentatione connectuntur, vt clementer. } *In denominatiuis spectanda quatuor.*

Subiectum a subiiciendo, quia subiicitur, vt Cæsar. Abstractum ab abstrahendo, quia de subiecto non dicitur, vt Clementia. Concretum a concernendo, quia consignificat subiectum, vt Clemens. Casus a cadendo, quia reliqua in illum vi argumentationis cadunt, vt Cæsar habet clementiam, ergo est clemens, ergo clementer agit: Notandum est, quod denominatiua hæc dicantur quoad prædicationem; Coniugata vero quoad argumentationem: primo modo accepta hic tractantur, secundo modo in libris Topicorum.

vnde { Subiectum Abstractũ Concretum Casus. }

ARGVMENTA IN ÆQVIVOCA.

Opponens.

Aristoteles habitus est semper obscuritatis & breuitatis magister, ergo antepradicamenta non scripsit facilitatis causa. *Oppugnatio æquiuocorum.*

Resp.

In occultis & abditis naturæ præceptis obscuritati & breuitati studet: at in Dialectica quæ est methodus, & quasi via ad omnes scientias, facilitatem proponit; esset enim admodum absurdum deuia demonstrare, cum viam rectam indicares.

Oppon.

Prædicamenta sunt prima initia rerum, ergo nihil habent ante se, & proinde non sunt antepradicamenta.

Respondens.

Nihil habent ante se in constitutione rerum, at in cognitione habent. Sunt enim prædicamenta principia constitutionis, Antepradicamenta vero principia cognitionis.

Opponens.

Ens rei non rationis est subiectum prædicamentorum.

Ordo prædicandi & subiiciendi est ens rationis: Sed ordo prædicandi & subiiciendi potissimum spectatur in prædicamento vt patet in definitione eiusdem, ergo ens rationis est potius subiectum huius partis quam ens rei.

Respondens.

Fatemur res in prædicamento positas esse quasi semina inuentionis in ordine prædicandi & subiiciendi, ens rei tamen est subiectum primarium, cui hæc relatio ad propositionem contingit.

Oppon.

Rerum est esse, vocum dici: sed omnia in prædicamentis posita dicuntur, ergo non sunt res, sed voces.

Resp.

Duo in prædicamento spectantur { *Dicendi ratio per vocem.* / *Constitutio per rem ipsam.* }

Oppon.

Ordine disciplinæ quæ certa sunt præcederent confusa: sed vniuoca sunt certa ergo præcederent æquiuoca, quæ sunt confusa.

Resp.

Confusum est vel { *Remotius a sensu, & vniuersalius, & sic ordine disciplinæ rem certam sequitur.* / *Multiplex & perplexum significatione, & sic est distinguendum priusquam definiendum.* }

Oppon.

Æquiuoca definiri non possunt, teste Philosopho 6. Topicorum, ergo male hic definiri dicuntur.

Resp.

Non est definitio sed notatio nominis.

Oppon.

Est nugatio in definitione æquiuocorum: nam si solum nomen sit commune, non opus est adiicere rationem aliam atque aliam esse.

Resp.

Inseruntur illa verba in calce definitionis perspicuitatis causa.

Oppon.

Canis, vt est multiplex significatione, continetur sub vniuoco, nempe corpore vel substantia, ergo est vniuocum.

Resp.

Continetur remote sub vniuoco, non proxime: quod requiritur si esset vniuocum.

Oppon.

Si analogum admittatur, sequeretur omnia esse æquiuoca (nam omnium rerum potest esse aliqua similitudo & proportio) sed hoc est absurdum, ergo non est admittendum analogum.

Resp.

Analogum accipitur pro primaria significatione, & sic est vniuocum: ne tamen sub specie veræ significationis fallamur, analogum vt æquiuocum nobis proponitur.

Oppon.

Oppon.

Vox & conceptus sunt diversa, ergo si æquivoca sint in voce, non sunt in conceptu.

Resp.

Sunt in voce & conceptu diverso respectu, vt antea diximus.

Opponens.

Sanum æquivoce dicitur de homine, vrina, medicina: sed hæc tria non sunt æquivoca æquivocata, teste Boetio, ergo male definiuntur æquivoca.

Respondens.

Sunt æquivoca secundum similitudinem & proportionem.

ARGVMENTA IN VNIVOCA.

Oppon.

Vnivoca dicuntur secundum idem nomen, & eandem nominis rationem: sed est vocum dici, ergo vnivoca sunt potius nomina quam res ipsæ. Oppugnatio Vnivocorum

Resp.

Dicuntur per vocem sunt & consistunt in rebus.

Oppon.

Homo & bellua habent diversas rationes sub animali, ergo non sunt vnivoca.

Resp.

Habent diversas rationes proximas sui, sed non habent diversas animalis, quod vnivocum vnivocans appellatur, eorum respectu.

Oppon.

Summa genera, differentiæ propria, accidentia, definiri non possunt: nam teste Boetio, sola species definitur, ergo non possunt esse vnivoca: nam ea quæ non definiuntur secundum definitionem prædicari non possunt

Resp.

Per nomen definitionis in notatione vnivocorum, intelligitur vel germana definitio, vel qualiscunque ratio naturæ par & similis in subiectis.

ARGVMENTA IN denominativa

Opponens.

Denominativa re non differunt a coniugatis, ergo recte non definiuntur.

Respondens.

Ratione differunt: nam denominativa tantum prædicationem, coniugata argumentationem respiciunt. Oppugnatio denominativorum.

Oppon.

Homo humanum. Aurum aureum, Linea lineatum, Corpus corpulentum, &c videntur per definitionem esse denominativa, sed non sunt ex sententia Philosophi 5 Metaphysicorum, ergo pluribus definitio quam definitum convenit.

Respondens.

Conditio perpetua est denominativorum, vt denominans, denominativum, & casus re differant à denominato. Cum ergo aureum ab auro, lineatum à linea re non differant, non sunt denominativa.

Oppon.

Somnus somnolentus, studium studiosus oriuntur & clauduntur, vt denominativa, sed ex sententia omnium interpretum non sunt, ergo male definiuntur.

Resp.

Definiuntur hic denominativa vel re solum, vel re & voce simul: hæc vero cum voce tantum conspirent sub ista definitione non continentur.

CAP. XII.

An duæ Diuisiones probè tractentur.

Diuisum prioris diuisionis. *Simplex.*

SEquuntur duæ diuisiones, quarum altera in vocibus, altera in rebus ponitur. Hinc est, quod philosophus in prima dicat, horum quæ dicuntur; in secunda, eorum quæ sunt; quasi insinuaret vocum est dici, rerum esse. Prima diuisio præcedit secundam, quia est facilior vocum cognitio quam rerum scientia. Diuisum primæ diuisionis est vox significatiua fusissime sumpta. Membra sunt simplex & complexum: illud recipitur, hoc reiicitur a prædicamentis.

Simplex est vox vna constans & incommutabilis manens secundum significationem, vt substantia, quantitas, homo, animal.

Complexum. *Explicatio secundæ diuisionis.*

Complexum est oratio seu propositio ex multis vocibus & copula constituta. vt, Cæsar pugnat aduersus patriam. Vt secundam diuisionem intelligas, meminisse oportet illius axiomatis, quod (antea in subiecti explicatione) interpretati sumus: Nimirum, Omne ens rei, simplex, finitum, &c. esse aut substantiam aut accidens: si sit substantia est vel vniuersalis quæ dicitur de subiecto, & non inest: vt homo de Socrate, Animal de homine; vel singularis, quæ neque de subiecto dicitur, quia non habet: neque inest, quia est substantia, vt Socrates, Plato. Si sit accidens, est quoque vel vniuersale, quod & dicitur de subiecto, & inest; vt scientia dicitur de Rhetorica, & inest homini: vel singulare. quod quidem inest quia est accidens (cuius esse est inesse) non tamen dicitur de subiecto, quia & ipsum est singulare, cui nihil subiici potest: Sic hoc album inest huic cygno; hic calor huic igni; at neque hoc album de cygno, nec hic calor de igne dicitur. Inhærentiam definit Aristoteles Cohærentiam alicuius entis, quod non est pars subiecti cui inhæret, quodque separatum a subiecto manere non potest. Hinc nullas substantias, aut substantiarum partes inesse: hinc sola accidentia inesse dicimus, Cæterum, vt loquar cum priscis interpretibus, octo assignantur modi inessendi. Primus est partis in toto: sic manus est in corpore. Secundus est totius in partibus: sic domus est in tecto & fundamento. Quartus est speciei in genere: sic homo est in animali. Quintus est formæ in materia: sic anima est in corpore. Sextus est effectus in causa efficiente: sic fructus est in radice. Septimus est rei in fine: sic virtus est in beatitudine. Octauus est contenti in continente: sic vinum est in amphora: hinc versus illi:

Inhærentia quid.

4. Physic. His adiicitur modus inhærendi accidentis.

Insunt pars totum, genus, & species, calor igni,
Rex in regno, res in fine, locoque locatum.

Vsus { Primæ diuisionis, vt simplicia recipiantur.
Secundæ diuisionis, vt substantiæ & accidentia distinguantur.

Complexum triplex est.

Complexum est {
Voce tantum, cum multæ sint voces, res tamen vna, vt omnis definitio.
Re tantum, cum vna sit vox, significat autem plura, vt omnis æquiuocatio.
Re & voce, cum plures sint voces pluresque conceptus, vt omnis propositio, & hoc complexum proprie hic intelligitur.

DISTINCTIO SECVNDÆ diuisionis.

Vniuer-

Rerum alia sunt
- Substantiæ.
  - Vniuersales, quæ dicuntur de subiecto: sed non insunt, vt homo.
  - Singulares, quæ neque de subiecto dicuntur, neque insunt, vt Cæsar.
- Accidentia.
  - Vniuersalia, quæ dicuntur de subiecto, & insunt, vt calor.
  - Singularia, quæ insunt, sed non dicuntur, vt hic calor.

Subiectum in hac diuisione est, vel
- Inhæsionis, quod subiicitur accidenti, vt ignis calori.
- Prædicationis, quod subiicitur superiori in eadem serie, vt homo animali.

DISTINCTIO MODORVM inhærendi.

Modus inhærendi est, vel
- Fuse acceptus, & sic de eo agitur 4. Physicorum.
- Presse, & sic solum accidens inesse dicitur.

ARGVMENTA IN PRIMAM diuisionem.

Oppugnatio diuisionis prioris.

Oppon.

Vox est diuisum primæ diuisionis. sed vox est æquiuocum, ergo & ipsa diuisio est æquiuoca.

Resp.

Est potius destinctio multiplicis, quam vera diuisio: vel dicendum est, æquiuocum distinctum vniuocum fieri.

Oppon.

Sub altero membrorum in hac diuisione: nempe sub nomine simplicium continentur, omnia quæ sunt in prædicamentis: sed quæ reperiuntur in prædicamentis, res sunt non voces, ergo videtur, quod diuisum & membra diuidentia res sunt, non voces.

Resp.

Res quidem sunt in prædicamentis per se, voces autem significatiua ratione rerum.

Oppon.

Complexum fit ex multis incomplexis, ergo hæc membra non sunt opposita: nam opposita ex se mutuo non constantur.

Resp.

Fit sane quoad compositionem multarum vocum, quæ est materia: non quoad significationem, quæ est forma orationis.

Oppon.

Complexum re, vt canis non differt ab æquiuoco, ergo complexum male distinguitur.

Resp.

In æquiuoco simplex dictio: in complexo oratio concipitur: sic quamuis re non differant, modo tamen differunt.

Oppon.

Res non sunt complexæ, ergo non voces, quia signa signatis adæquari debent: at voces sunt signa, res signatæ: ergo si res non sunt complexæ, voces non erunt.

Resp.

Defectio vocum causa est quod non sit æqualis proportio: nam vt in ratione reddenda vnus calculus sæpe pro mille deponitur, ita frequenter vna vox multis rebus significandis accommodatur.

ARGVMENTA IN SECVNDAM diuisionem.

Opponens.

Oppugnatio secundæ diuisionis.

Ens rei est diuisum secundæ diuisionis; sed ens rei est æquiuocum (nam est in omnibus prædicamentis eodem modo) ergo hæc diuisio est etiam multiplex & æquiuoca.

Resp.

Ens rei tam accidenti quam substantiæ conuenit; primaria tamen eius significatio est substantiæ, quæ per se subsistit, si ergo pro primario significato sumatur (vt omne analogum sumi debet) erit vniuocum.

Oppon.

Quicquid dicitur de subiecto, inest in subiecto teste Philosopho 2, Topicorum: sed vniuersalis substantia, vt homo, dicitur de subiecto, nempe de Platone ergo & inest.

Respondens.

Quicquid dicitur de subiecto, eodem modo inest quo dicitur; fatemur ergo secundas substantias inesse, non tamen simpliciter, vt accidentia, quorum esse est inesse.

Opponens.

Rodolphus ait hanc quæstionem (An homo sit animal) esse simplicis inhærentiæ; at nihil hic simpliciter inhæret, nisi animal quod est substantia, ergo substantia inhæret.

Resp.

NOTA.

In hac quæstione spectantur duo. { *Res, vt animal, quod non inest.* / *Modus cohærendi animalis cum homine, qui modus est accidens, & inhæret.* }

Oppon.

Aliquis homo est indiuiduum, seu singularis substantia, sed aliquis homo dicitur de subiecto, nempe de Socrate, ergo singularis substantia dicitur de subiecto.

Resp.

Etsi indefinite sumptum hoc indiuiduum vagum prædicari videatur, definite tamen sumptum, cum rem vnam significet, vniuoce de subiectis non dicitur.

Oppon.

Calor est accidens abstractum a subiecto inhæsionis, ergo et non inest.

Resp.

Est abstractum non in reali separatione, sed in intentionali prædicatione; re enim calor cum igne coniungitur, prædicatione separatur.

Opponens.

Hoc præteritum tempus, & illud futurum tempus sunt singularia accidentia, sed non insunt: nam actu requiritur subiectum accidentis; quod vero est præteritum aut futurum, non est actu subiectum, ergo hæc duo non insunt.

Resp.

Vt hæ partes temporis sunt in successione, ita insunt successiue in subiecto, vel potius actu in primo mobili.

ARGVMENTA IN modos inessendi.

Oppon.

Oppon.

Genera speciebus, species generibus, partes toti, totum partibus in his modis inesse dicuntur, sed per definitionem inhæsionis inesse negantur, ergo aut otiose hi modi aut inconsiderate illa definitio inessendi traditur. Oppugnatio modorum in essendi.

Resp.

In hisce modis, nomen inhæsionis latissime sumitur, in definitione vero proprie.

Oppon.

Materia & forma se habent, vt potentia & actus; nam forma est actus, materia potentia quædam: sed actus & potentia sunt opposita, ergo & materia & forma sunt opposita: quo concesso, sequitur quod forma non insit in materia, quia oppositum opposito non inest.

Resp.

Sunt quodam modo opposita quoad modos essendi, vt aiunt, non tamen quoad modos existendi vel inessendi in composito.

Oppon.

Effectus & causa efficiens, vt domus & artifex, realiter distinguuntur, sic etiam res & finis vt homo & beatitudo, ergo horum vnum in altero inesse non potest.

Resp.

Quanquam distinguuntur secundum essentiam, alterum tamen alteri inesse potest secundum vitutem, vt causa possit producere effectum: sic domus inest in artifice, sic calor inest soli, quia artifex potest efficere domum, & quia sol potest efficere æstum.

Oppon.

Multa in loco, multa in tempore, multa in ordine partium vel situ dicuntur: ergo plures sunt constituendi modi.

Resp.

Hæc omnia reducuntur ad octavum modum, quia esse in loco vel tempore nihil aliud significat, quam extrinsecus mensurari.

CAP. III.

An duæ Regulæ bene tractentur.

DEfinitionem divisionemque sequuntur regulæ; quorum altera est de cognatis, & inter se necessario cohærentibus: altera est de diversis, vique natura inter se disiunctis ac separatis. Illa valet ad rerum quæ sunt directe in prædicamento, ordinem intelligendum; hæc ad multiplicem naturam diuersorum prædicamentorum distinguendam. Nam vt multa in eadem categoria sunt societate naturæ coniuncta; ita omnia in diuersis prædicamentis, adeoque ipsa prædicamenta sunt re & natura disiunctissima. *Vsus regularum.* *Prædicamenta natura differunt.*

Prima regula sic est; Cum alterum de altero, vt de subiecto dicitur; Quicquid de prædicato primæ propositionis directe affirmatur, illud ipsum de primo subiecto etiam dicitur: vt si hanc propositionem texas; Plato est homo, Quicquid de homine qui est prędicatum huius propositionis enunciatur vt animal, vt corpus, vt substantia: de Platone qui est subiectum eiusdē propositionis efferetur. Potest hæc Regula diffundi etiam ad accidentia, vt patebit in distinctione postea. *Primæ regulæ sensus.*

Secunda regula sic se habet, Diuersorum generum, non subalternatim positorum diuersæ sunt species & differentiæ. Per diuersa genera intelligo, vel diuersa prædicamenta, vt sunt substantia & qualitas; vel diuersa genera in diversis prædicamentis, vt sunt animal in substantia, *Secunda regulæ sensus.* *Triplex interpretatio regulæ.*

scientia in qualitate; vel denique diversa genera sub eodem prædicamento, vt sunt animal & planta, corpus & spiritus in substantia. Horum omnium diversę sunt species, diuersæ sunt differentiæ, diversæ naturæ, exempli causa, Species substantiæ sunt, corpus, spiritus: species qualitatis habitus & naturalis potentia: species animalis homo & bellua: species scientiæ Grammatica, Rhetorica. Si vrgeas scientiam & animal habere eandem differentiam, nempe rationale: Respondeo idem Rationale esse nomine in vtroque, non re: nam ratio in scientia dirigit, in homine autem discutit & consultat.

Rationale duplex.

Cautiones in prima regula obseruandæ sunt,

1. Vt non sit a rebus ad voces progressio: quare non sequitur, Plato est homo, homo est species: ergo Plato est species.
2. Vt non sit a sensu diuiso ad male coniunctum disputatio: quare non sequitur: Homo est animal, animal est rationale & irrationale; ergo & homo est rationalis & irrationalis.
3. Vt non sit ab vno latere prædicamenti ad alterum transitio, hinc non sequitur: Plato est rationalis, rationale est re idem cum anima rationali, anima rationalis est incorporea, ergo Plato est incorporeus.
4. Vt non sit a concreto ad abstractum translatio, vnde non sequitur: Plato est iustus iustum est qualitas: ergo Plato est qualitas.
5. Vt non sit suppositionis mutatio vel æquivocatio, vnde non sequitur. Actæonis canis est canis. Canis est sidus cæleste ergo Actæonis canis est sidus cæleste.
6. Vt affirmatiua sit prima propositio, secunda vniuersalis, cuius defectu non sequitur: Plato non est leo, leo est animal: ergo Plato non est animal.

DISTINCTIO SECVNDÆ Regulæ.

In secunda regula spectantur duo,

- Vsus, vt per illam cognoscamus prædicamenta omnia esse disiunctas naturas, quod insinuatur per diuersas differentias, quæ semper diuersas naturas rerum pariunt.
- Interpretatio quę est triplex, vt per diuersa genera intelligamus,
  1. Vel diuersa prædicamenta, quæ diuiduntur diuersis differentiis.
  2. Vel diuersa genera sub diuersis prædicamentis, quæ & constituuntur, & diuiduntur variis differentiis.
  3. Vel diuersa genera non subalternatim posita sub eodem prædicamento vt sunt animal, planta, quæ quoque diuersas differentias diuidentes, & proxime constituentes diuersas habent.

DISTINCTIO DECEM PRÆDICAMENTORUM.

Omne ens rei simplex, finitum, &c. subsistit aut

- Per se, vt substantia.
- Vi aliena, vt accidens, & hoc est vel
  - Absolutum, quod sequitur
    - Materiam, vt quantitas.
    - Formam, vt qualitas.
  - Respectivũ, quod est
    - Internum, vt relatio.
    - Externum & hoc vel secundum
      - 1. Potentiam, vt actio.
      - 2. Impotentiam vt passio.
      - 3. Differentiam loci, vt vbi.
      - 4. Differentiam temporis, vt quando.
      - 5. Ordinem partium, vt situs.
      - 6. Decorum naturæ, vt habitus.

ARGVMENTA CONTRA I. REGVLAM.

Oppon.

In hac regula est necessaria consecutio: ergo est pars inventionis.

Resp.

Hic ordinem rerum, illic conclusionem: hic vim prædicandi, illic necessitatem consequendi respicimus.

Oppon.

Hoc genus est genus, genus est vniversale: ergo hoc genus est vniversale, in his propositionibus observantur cautiones regulæ & tamen non sequitur conclusio, quia hoc genus est individuum, non vniversale.

Resp.

Aliud est dicere, hoc genus aliud est dicere, hoc animal: nam hoc animal est res singularis: hoc genus est vniversale: quippe cum loquamur de substantia, quæ est summum genus, recte dicere possumus, hoc genus, nimirum substantia differt ab illo, nempe quantitate.

Oppon.

Non sequitur, vbi simplex est vbi: vbi est circumscriptio corporis a loci circumscriptione procedens: ergo vbi simplex est circumscriptio corporis a loci circumscriptione procedens; idem arguitur de quando simplici.

Resp.

Postrema illa sex prædicamenta a notiore definiuntur, vt vbi compositum, quando compositum: non simplex.

ARGVMENTA CONTRA II. REGVLAM

Oppon.

Vegetabile est differentia plantæ, & tamen dicitur de animali, quod est genus ei oppositum: ergo diversa genera non subalternatim posita habent eandem differentiã.

Resp.

Vegetabile non est proxima differentia plantæ, qua distinguitur ab animali, sed insensibile secundum Dialecticos.

Oppon.

Anima vegetatrix est proxima forma plantæ secundum Philosophos: ergo vegetabile est proxima differentia plantæ secundum Dialecticos. Antecedens probatur,

quia

Forma physica est actus differentia dialectica est potentia.

quia tres animæ tres formæ sunt, vigens plantæ, sentiens belluæ, ratiocinans hominis. Argumentum tenet, quia vt anima ipsa est forma physica, ita semper potentia eiusdem animæ est forma Dialectica.

Resp.

Etsi anima vigens sit forma physica: tamen ea forma non est in bellua. Nam vna anima est in illa nempe sentiens: altera autem est tantum potentia iuxta Philosophorum sententiam.

Opponens.

Si vera sit hæc regula prædicamenta accidentium de substantia non dicerentur. Nam per hanc regulam re & natura per diversas differentias à substantia distinguuntur: sed hoc est absurdum concedere: ergo regula fallax & otiosa esse videtur.

Resp.

Accidentia re quidem distinguuntur à substantia, prædicantur tamen non propter necessitatem subiecti (quod illis non caret) sed propter necessitatem sui, quia sine subiecto concidunt necessario. Præterea in substantia considerantur essentia & existentia: omnia accidentia sunt re disiuncta ab illa in essentia, coniuncta tamen in existentia.

Oppon.

Prudentia est species scientiæ & virtutis: at scientia & virtus sunt genera non subalternatim posita: ergo genera non subalternatim posita habent eandem speciem.

Resp.

Quamvis Albertus scientiam & virtutem diversa genera esse affirmet, quoad distinctionem virtutum moralium & intellectualium, non tamen id dicit quoad prædicationem Dialecticam: nam virtus de scientia, vt superius de inferiore prædicatur.

ARGVMENTA IN DISTINCTIONEM decem prædicamentorum.

Oppugnatio distinctionis prædicamentorum.

Opponens.

Vnum est prædicamentum substantiæ, ergo vnum est accidentium. Ratio sequitur loco topico, quia quot modis vnum oppositorum dicitur, tot modis & alterum.

Resp.

Locus ille proprie de adversis intelligitur: at accidens & substãtia sunt disparata.

Oppon.

Respectivum prædicamentum dicitur a respiciendo absolutum: sed novem illa genera accidentium respiciunt substantiam: ergo inter novem illa frustra quantitas & qualitas nominantur absoluta.

Resp.

Respectu substantiæ quidem omnia prædicamenta sunt respectiva, quippe est basis & fundamentum omnium: Cæterum respectu quorundam effectorum, quæ ab illis procedunt & pariuntur, absoluta ex parte appellari solent.

Finis Anteprædicamentorum.

CAP. XIV.

Vtrum substantia recte definiatur & dividatur.

Ratio ordinis

SI reliqua prædicamenta ad substantiam, vt lineæ multæ ad vnum centrum, vt partes ædificij ad vnum fundamentum revocantur; si absque ope substantiæ interitum naufragiumque sui sentiant omnino & patiantur: si denique a substantia, vt rami a radice, vt riui a fonte dimanent & deriuentur: nemo potest iure ordinem, quo vsus est Aristoteles reprehendere. Cæterum nouem illa capita rerum a substantia ita dependent, ita substantiam intuentur, vt hac conuulsa cadant, vt hac tuta & illæsa, conser-

nentur.

nentur: ei enim soli incumbunt, inhærent ac nituntur: quippe eorum esse, vt aiunt, est rei soli inesse & inhærere. Cum constet de ordine, reliquum est de partitione substantiæ, in primam & secundam pauca dicamus. Non res hoc loco, vt multi volunt, sed vox & nomen substantiæ analogice dividitur: Quasi diceres: substantiarum alia est prima, alia secunda: id est, eorum quæ substant accidentibus, aliud est quod proxime & primum subiicitur, vt Plato: aliud est quod remote subest, vt homo. Primum enim accidentia in res singulas, deinceps quasi per gradus in res vniversas cadunt, sed ita cadunt vt hæ illis: hoc est, res vniversæ rebus singulis alligatæ & astrictæ conveniant. Hinc est, quod dicat Aristoteles, sublatis primis naturis, nihil loci relinqui cæteris omnibus, id est, nec substantiis secundis, nec accidentibus; non illis, quia non sunt, si cum rebus singulis non cohæreant: non his, quia eorum vis & natura tantum a substantia dependet. At dices, inferioribus sublatis, non tolli superiora: quia hæc tollunt, sed non tolluntur, vt ait Porphyrius in communitatibus. Respondeo, omnia iudividua simul sumpta non esse inferiora, sed paria; quare, si affirmemus, conuulsis inferioribus coniunctim sumptis, tolli omnino superiora, non est absurdum. Diuisionem istam substantiæ sequuntur membrorum definitiones. Prima substantia est res singularis in vltimo naturæ actu posita & completa, quæ primum proprie & maxime subiicitur, quæque nec de subiecto vllo dicitur, nec in subiecto vllo inest, vt Plato. Secunda substantia est res vniversalis per se subsistens, sub cuius amplexu primæ substantiæ continentur, vt homo.

Vtrum res an vox dividatur.

Interitus rerum vniversarum sequitur interitū rerum singularum collectim sumptarum.

Obiectio.

Solutio.

Prima substantia quid.

Secunda substantia quid

Prima substantia primum respectu infimæ speciei, proprie respectu quantitatis, maxime respectu omnium accidentium (quorum est capax) subesse dicitur.

Secundæ substantiæ, vt genera, species & differentiæ, de primis essentialiter secundum nomen & definitionem prædicantur: sic animal, vt genus; sic rationale, vt differentia; sic homo, vt species de Platone affirmatur. Hinc emergit facile discrimen inter vniversalia accidentia, & secundas substantias, quod illa in abstracto nec nomine nec ratione de primis substantiis efferantur, in concreto autem (etsi nomine quidem) ratione tamen essentiali nunquam dicuntur, vt calor de igne, splendor de cælo: neque secundum nomen, neque secundum rationem prædicantur. Calidum autem & splendidum dicuntur quidem secundum nomen, at secundum definitionem enunciari non possunt, vt vniversales substantię quibuscum hic conferuntur.

Prædicatio secunda substantia.

Præcedit substantia reliqua, quia est
- Illorum materia, non ex qua constant (talem enim non habent) sed in qua continentur.
- Illorum quasi forma, per quam, teste Philosopho, primo demonstrationis, definiuntur & distinguuntur accidentia.
- Illorum efficiens causa, a qua fluunt & oriuntur omnia.
- Illorum finis, propter quem fiunt, & in quo ipsa conseruantur. Sic in omni genere causæ diuerso respectu præcedit omnia accidentia.

- 1. Substando, quod subesse vel esse subiectum significat, & sic in primam & secundam dividitur.
- 2. Existendo, quod est in rerum natura eminere actu, remque singularem fieri.

Dicitur

Dicitur substantia ab
3. Essendo, quod est, constantem & immutabilem naturam habere.
4. Subsistendo, quod est sine vlla ope accidentium vi, sua cohærere, vnde substantia definitur ens, per se subsistens, neutiquam indigens, vt sit.

Substantia triplex.
Re tantum, vt differentia essentialis.
Modo tantum, vt genera & species in prædicamentis accidentium, quæ habent modum substantiæ, cum tamen non sunt; iuxta illud, vnumquodque est quid in suo genere.
Re & modo, vt genera & species in recta linea substantiæ: lineæ vero substantiæ sunt duæ,

Incorporea	Substantia	Corporea.
Spiritus.		*Corpus.*
Angelus.		*Corpus animatum.*
Anima.		*Animal.*
Anima rationalis.		*Homo.*
Anima Platonis		*Plato.*

Argumenta.

Oppon.

Accidentia nec materiam, nec formam habent: ergo substantia ob has causas non precedit.

Oppugnatio ordinis.

Resp.

Non habent materiam ex qua constant, habent tamen in qua sunt: similiter veram & germanam formam non habent, per suum tamen subiectum distinguuntur, quod munus est differentiæ.

Opponens.

Causæ confundi non possunt in uno, teste Philosopho 2. Physicorum ergo substantia non est omnis causa.

Resp.

Verum est eodem respectu.

Opponens.

Omnia prædicamenta sunt prima principia rerum, sed nihil prima principia præcedit: ergo substantia reliqua non præcedit.

Resp.

Sunt prima principia in suo ordine, at aliquid prius esse potest in alio, & sic est substantia efficiens causa omnium.

Oppon.

Per actionem generantis, quæ est accidens, sæpe fit substantia, ut Socrates: ergo aliquod accidens est prius substantia.

Resp.

A simpliciter ad secundum quid non sequitur ratio, vel concedendum est aliquod accidens esse prius aliqua substantia tempore, non natura, non causa.

ARGUMENTA IN SIGNIFICATIONEM & divisionem substantiæ.

Oppon.

Solum subsistit Deus, teste Philosopho 12. Metaphysicorum: ergo substantia a subsistendo non dicitur. Subsistere enim est omnino, & simpliciter per se cohærere, sed sic solus Deus, qui est incommutabilis, subsistit. Oppugnatio Significationis.

Resp.

Deus solum subsistit absolute, substantia autem respectu accidentium per se subsistere dicitur.

Oppon.

A substando dicta substantia est multiplex, sed nullum multiplex est in prædicamento: ergo a substando non dicitur.

Respondens.

A substando dicta substantia distinguitur analogice, non dividitur proprie.

Oppon.

Existere spectat ad res singulares: sed series cuiusque prædicamenti, teste Porphyrio clauditur & terminatur infimis speciebus, non individuis: ergo frustra distinguitur substantia ab existendo. Porph. cap. de specie.

Resp.

Series prædicamenti est duplex { *Formalis, quæ ima specie:* / *Materialis, quæ individuo clauditur.* } Prædicamenti series duplex.

Oppon.

Materia prima, forma prima, dicuntur substantiæ, primo Physicorum: sed neque prima neque secunda sunt: ergo male dividitur substantia.

Respondens.

Sunt substantiæ Physicè non Dialecticè: reducuntur tamen ut causa ad effecta.

Oppon.

Pars non est totum, sed substantia est pars huius prædicamenti, cum sit summum genus: ergo recte substantia prædicamentum non dicitur.

Resp.

Accipitur nomen substantiæ vel pro summo genere, & sic est pars: vel pro tota specie aggregata, & sic totius prædicamenti nomen vendicat.

Opponens.

Superficies, quæ est quantitas, prius substat colori, quam paries: ergo substantia non primum subiicitur.

Resp.

Respondens.

Subiectum est duplex, { *Quo, id est quo interiecto materialia accidentia suscipiuntur in substantiam & hoc est quantitas.* / *Quod, id est, in quo per se suscipiuntur, & hoc est substanti*[a]

CAP. XV.

An sex proprietates substantiæ recte assignantur.

Cur proprietates rebus attexuntur. CVM summa genera nec vere definiri, nec recte describi possint: tamen per communitates propriasque affectiones vtcunque a Philosopho delineantur. Auctore enim Boetio; si res a prioribus per causas demonstrari non possint, a posterioribus per effecta semper explicari debent. Hinc est quod Aristoteles in calce cuiusque prædicamenti propria quædam attexuerit: vt ex illis, summorum generum (quæ sunt a sensibus remotissima) vires & naturæ accuratius collimentur.

Proprietates *Prima* Substantiæ proprietates assignantur sex, quarum prima est, vt non insit subiecto. Ratio est, quia ipsa substantia est subiectum, at subiectum subiecto inesse non potest.

Secunda. Secunda est vt omnis vniversalis substantia de prima vniuoce & essentialiter dicatur. Hinc tam propria quam accidentia excluduntur: nam etsi illa quidem vniuoce prædicentur, non tamen essentialiter, vt secundæ substantiæ.

3 Tertia est, vt substantia significet hoc aliquid: id est, rem singularem, completam, adeoque perfecte existentem in rerum natura. Hinc secundæ substantiæ sub appellationis figura, id est, sub communis nominis significatione hoc aliquid significare dicuntur.

4 Quarta est, vt non suscipiat contraria adversa, id est, vt vna substantia non sit aduersa alteri, nam adversa sunt accidentia, quæ agendo & patiendo se mutuo expellunt ex eodem subiecto capaci vtriusque, nisi vnum insit a natura, vt calor igni: at substantiæ non sunt accidentia, nec possunt permisceri in vno subiecto, cum sint subiecta omnium: ergo non suscipiunt contraria.

5 Quinta est, vt non suscipiat magis & minus ab essendo vel subsistendo, vt aiunt: ab existendo autem & substando suscipit. Nam Plato magis existit, magis substat quam homo, non tamen magis est, nec magis subsistit.

6 Sexta & postrema proprietas est, vt omnis substantia, vna eademque constans numero, capax sit contrariorum: hoc est, vt sit subiectum pugnantium qualitatum: sic Plato, nunc frigidus, nunc calidus, nunc bonus, nunc malus esse potest. *Obiectio.* Oratio & opinio videntur esse veræ & falsæ quæ non sunt substantiæ. *Solutio.* Videntur quidem & sunt vt signa, non vt subiecta: nam a rebus in oratione & opinione intellectis, veritas & falsitas dependent, necnon in illis sunt, vt in germanis subiectis: res enim sunt veræ vel falsæ, oratio & opinio ita esse vel non esse significant.

DISTINCTIO ET ARGVMENTA primæ communitatis.

Distinctio primæ communitatis. [Contradictorie, & sic negatio substantiam inesse non negat sed tantum respectu accidentium.

Priva

Non inesse in subiecto accipitur vel { Priuatiue, & sic est proprium secundo modo: conuenit enim omni, non soli, quia principiis, partibus, & transcendentibus etiam competit, quæ per se & vi sua non sunt absolutæ substantiæ.

Ratio cur nõ insit substantia est triplex { Quia est subiectum, at subiectum subiecto non inest. Quia est pars, at nulla pars inest. Quia solum accidens inesse dicitur: vt patet in secunda diuisione.

Oppon.

Non ens non potest esse proprium substantiæ (quæ est ens perfectissimum) sed non inesse in subiecto est non ens: ergo non est substantiæ proprium. Maior patet, quia id quod non est, non potest esse proprium: minor probatur a loco contradicentium, quia esse in subiecto est ens; ergo non inesse est non ens. — *Oppugnatio primę communitatis.*

Resp.

Negatio ista, nec esse rem, nec omnino inesse negat; est enim ista negatio mixta, id est; partim negans, partim affirmans: negat enim substantiam inesse vt accidens: non negat esse omnino, quod faceret si esset contradictoria.

Oppon.

In diuisione secunda antepredicamentali, & in distributione substantiæ antea explicata, satis discussa est hæc communitas; ergo otiosa est ista repetitio.

Resp.

In secunda diuisione distinctio prædicationis ab inhæsione, in distributione substantiæ, ratio definitionis, in hoc loco, modus propriæ passionis spectatur, diuerso ergo respectu ter eiusdem rei fit repetitio.

Oppon.

Non inesse in subiecto est quiddam complexum: ergo rei simplicis non est proprium; argumentum est Philosophi 5. Topicorum.

Resp.

Agit illic solum de germanis proprijs specierum infimarum, quæ sunt simplicia.

DISTINCTIO ET ARGVMENTA secundæ Communitatis.

Prædicatio vniuoca duplex. { Essentialis, & hæc soli secundæ substantiæ conuenit. Communis, & hæc etiam accidentibus & propriis accommodatur. Conuenit hoc proprium primo modo, soli, non omni, quia primæ substantiæ non competit. — *Distinctio secundę communitatis.*

Oppon.

Dicit Philosophus in textu; Hoc proprium non solum substantijs, sed etiam differentijs conuenire; ergo insinuat, vel differentias non esse substantias, vel soli substantiæ non conuenire. — *Oppugnatio secundę communitatis.*

Resp.

Substantia Triplex { *Re tantum, & sic differentiæ sunt substantiæ. Modo, & sic accidentia in suis prædicamentis. Re & modo, & sic hoc loco differentiæ substãtiæ esse negantur*

Oppon.

Differentiæ & summa genera definitiones non habent: ergo vniuocè essentialiter non prædicantur.

Resp.

Etsi nõ habent definitiones proprias, habẽt tamen essentiales cõceptus, quod est satis.

Oppon.

Voces prædicantur, sed substantiæ secundæ non sunt voces: ergo secundæ substantiæ vniuoce de primis non dicuntur.

Resp.

Voces vt signa dicuntur, res vero vt signa & subiecta vocum, essentialiter prędicantur: res enim per voces de rebus efferuntur.

DISTINCTIO ET ARGVMENTA tertiæ communitatis.

Distinctio tertia communitatis.

In tertia proprietate considerantur
- Modus conueniendi, vt sit per se primo modo proprium.
- Interpretatio, vt soli primæ substantiæ per se; secundæ vero sub appellationis figura conueniat, vt supra.
- Conditio triplex.
  - Prima, vt sit substantia: hinc accidens excluditur.
  - Secunda, vt sit substantia singularis, hinc vniuersalis proprie non significat sed confuse.
  - Tertia, vt sit completa in vltimo actu naturæ. Hinc inchoata, vt fœtus in vtero, ovum sub gallina, semen in terra, excluduntur: quia incertum adhuc est, quid significent: vltimam enim adhuc formam non receperunt.

Opponens.

Plato, omnisque prima substantia est hoc aliquid, ergo non significat.

Resp.

Pro re accepta prima substãtia, est hoc aliquid, sub ratione tamẽ nominis, significat.

Oppon.

Anima Socratis est singularis substantia, at non significat hoc aliquid (quia non est in vltimo actu naturæ) ergo omni primæ substantiæ non conuenit significare hoc aliquid.

Resp.

Anima Socratis, omnisque spiritus singularis vt Michael, Gabriel, sunt in vltimo actu subsistendi; & proinde hoc aliquid significant, nam quamuis non sunt in vltimo actu naturæ Physicæ, sunt tamen in vltimo actu naturæ, vt aiunt, naturantis.

Oppon.

Anima Socratis est pars, sed pars non est completa: ergo anima Socratis non significat hoc aliquid.

Resp.

Anima Socratis consideratur, vel { *Vt informat corpus Socratis, & sic est pars, & non significat.* / *Vt est species spiritus, & sic est completa & significat.* }

Oppon.

Nullam mentionem facit incorporearum substantiarum Aristoteles in hoc prædicamento; ergo de illis hæc proprie intelligi noluit.

Resp.

Argumentum ab auctoritate negatiue non valet: præterea etsi hic mentionem non facit, dicit tamen in libro tertio de Anima, animam esse incorpoream substantiam, esse æternam, non sub corpore, ergo etiam aliam lineam, seriemque substantiæ intellexit, sub qua spiritus (de quibus sæpissime agit) continentur: nam aliter toties Deum, intelligentiasque in Metaphysicis, incorporeas substantias non appellasset, si illas omnino ab hoc ordine rerum excludi voluisset.

Cap. 5. 11. lib. Meta.

DISTINCTIONES ET ARGVMENTA quartæ & quintæ Proprietatum.

In quarta proprietate consideratur

- Modus, qui est secundus proprij, conuenit enim omni substantiæ non suscipere contrarium, non conuenit soli, quia etiam & quantitati conuenit.
- Ratio, ex
  - Parte subiecti, quia subiectum subiecto non est contrarium.
  - Parte contrarij, quod natum est vicissim inesse in eodem subiecto, quod nulli substantiæ cõuenit.
- Distinctio, quod aliquid sit contrariũ,
  - Obiectiue, id est, vt vnum alteri sit contrarium, vt calor frigori, & sic substantia non suscipit.
  - Subiectiue, id est, vt successiue contraria inhæreant, vt album & nigrum in pariete, & sic substantia suscipit contrarium.

Distinctio quartæ proprietatu.

In quarta proprietate spectantur

- Modus, vt conueniat omni, non soli.
- Ratio quę est a
  - Negatione causæ, nam susceptio contrarij negatur, quæ est causa, ergo negatur susceptio magis & minus, quæ est effectus.
  - Definitione, nam susceptio magis & minus est contrariorum permistio, in eodem subiecto, at ita substantiæ non permiscentur.
- Distinctio, quod aliquid suscipiat magis & minus.
  - Subiectiue, & sic vna substantia est magis substantia quam alia a substando, vt Plato magis quam homo substat.
  - Perfectiue, & sic vna substantia est magis quam alia, vt homo quam bellua.
  - Dimensiue, & sic etiam vna substantia est magis substantia, id est, maior quam alia, vt vir quam puer
  - Intensiue ab essendo vel subsistendo, vt aiunt, & sic vna non est magis substantia, quam alia, & hoc modo intelligitur proprium.

Distinctio quintæ proprietatu.

Opponens.

Vltima proprietas requirit, vt substantiæ suscipiat contraria: ergo quarta male negat.

Oppugnatio quartæ proprietatu.

Resp.

Vltima requirit, vt sit subiectum contrariorum, quarta negat esse obiectum ipsumque contrarium.

Oppon.

Primo libro Physicorum dicit Philosophus, esse contrarietatem in quouis genere: in secundo de Ortu & Interitu, & quarto de Cœlo dicit, Elementa esse contraria Libro de longitudine & breuitate Vitæ, affirmat corruptibile corrumpi a contrario: sed substantia est genus, & elementa sunt substantiæ, resque in substantia corrumpuntur: ergo est contrarietas in substantia.

Resp.

Ad primam partem argumenti respondetur, quod per contrarietatem in quouis genere intelligat Philosophus, repugnantiam differentiarum, quæ sunt disparata non aduersa. Ad secundam respondetur, quod elementa sunt contraria per accidens, id est, per suas qualitates, non per se. Ad tertiam respondetur, quod per contrarium, quo aliquid corrumpitur, priuationem formæ intelligat.

 Oppon

Oppon.

Qualitates elementorum sunt contrariæ, ergo & ipsa elementa, quia contrarietas effectuum arguit contrarietatem causarum. secundo Topic.

Resp.

Contrarietas effectuum arguit contrarietatem causarum effectiue; non quod ipsę causę sint contrarię, sed quod possint istiusmodi effecta contraria producere; nec est absurdum, si dicas causam id posse producere, quod non habet, nisi virtute, vt aiunt; sic enim sol efficit calorem, & tamen non est calidus: & sic elementa pariunt contrarietatem, cum tamen in subsistentia sua non sint contraria.

CONTRA QVINTAM.

Oppon.

Oppugnatio quinta. *Secundo de Ortu, ignis magis substantia dicitur quam terra; ergo substantia suscipit magis & minus: in hoc etiam capite, dicit, vnam esse magis substantiam quam aliam.*

Resp.

Ignis dicitur magis substantia quam terra, id est, perfectior: sic homo est perfectior bellua, sic spiritus ipso homine; ad alteram partem argumenti respondeo, vnam substantiam esse magis quam aliam a substando, non a subsistendo.

Oppon.

Deus (vt habetur primo de Cælo, & 11 Metaphysicorum) maxime omnium subsistit, quia nullum accidens (quod arguit imperfectionem) inest Deo. & quia nulla alia substãtia omnino indiget vt subsistat. Hoc posito sic arguo: Quęcunque propius accedunt ad illud quod maxime subsistit, magis subsistunt quam quæ magis recedunt ab illo: sed spiritus omnesque incorporeæ substantiæ magis accedunt ad illud quod maxime subsistit (nempe ad diuinam naturam) quam corpora, vt truncus, vt lapis; ergo sunt quędam substantię, quæ a subsistendo suscipiunt magis & minus.

Resp.

Solus Deus vi sua subsistit, a quo omnia suum esse habent; substantię vero per se subsistere dicuntur comparatione accidentium, quæ esse non possunt si non insint. Quare de argumento sic sentio, Metaphysicas substantias, vt sunt spiritus, magis subsistere, quia propius accedunt ad naturam diuinam. Hic tamen fit comparatio substantiarum more Dialectico; & sic vna non est magis substantia quam alia, quia omnes æqualiter subsistunt, & sunt, respectu accidentium, quę nec sunt, nec subsistunt, nisi per substantias. Veruntamen si corpus cum spiritu, spiritus finitus cum Deo (qui est infinitus) comparetur, magis subsistere Deum, quam spiritum, magis subsistere spiritum, quam corpus existimo: nam Deus nullo modo ente indiget, vt sit, Spiritus minus indiget quam corpus.

Oppon.

Elementorum formæ sunt tantum retusæ, & non extinctæ in mixto: sed retundi formas nihil aliud est, quam remitti, minusque suscipere, ergo substantiæ, nempe elementorum formę, suscipiunt magis & minus. Maior probatur ex primo de Ortu, vbi vult Philosophus sic manere formas elementorum in mixto, vt iterum redeant ad suas naturas, quod fieri non posset si penitus extinguerentur.

Resp.

Formę elementorum non manent, sed penitus extinguuntur: nam generatio mixti est corruptio elementi; at corrumpi elementum non posset, si forma maneret. Respondeo tamen ad argumentum, manere in materia mixti potentiam quandam ad formam elementi, vt est in radice plantę, hyemis procella concussę, ad flores fructumque in æstate.

DISTINCTIO ET ARGVMENTA sextæ Proprietatis

Substan-

Substantia capax contrariorum esse probatur a { Firmitate subiecti, quod est basis omnium accidentium, & proinde contrariorum.
Infirmitate accidentium, quorum esse est inesse.
Definitione contrarij, quæ est vt vicissim succedat contrarium contrario in eodem subiecto. } *Distinctio sextæ proprietatis.*

Oppon.

Vnum numero est solum indiuiduum, sed secunda substantia non est indiuiduum: ergo secundæ substantiæ non conuenit hoc proprium, nam requiritur vt sit vnum numero. *Oppugnatio sextæ proprietatis.*

Resp.

*Secunda substantia consideratur, vel { In potentia confuse & sic non est eadem numero.
In actu contracte, & sic est eadem numero. }*

Oppon.

Cælo (quod non est capax vllius externæ impressionis vel affectionis, teste Aristotele tertio de anima) igni, multisque alijs quibus innata est vna qualitas, non conuenit hoc proprium: ergo non est proprium quarto modo.

Resp.

Respondet Philosophus, cælum, ignem, cæteraq; omnia suscipere ex parte materiæ, non ex parte formæ. Respondent quidam interpretes excipi illas substantias, quibus vna qualitas inest a natura, vt calor igni. Postremo, alij dicunt cælum suscipere raritatem & densitatem, ignem sursum & deorsum ferri: quæ opinio non vehementer placet. Secunda responsio maxime probatur.

Oppon.

Differentiæ sunt substantia, at non suscipiunt contraria: ergo omni substantiæ non conuenit.

Resp.

Proprium hoc datur de substantijs secundum rem & modum in recta linea contentis, differentiæ vero suscipiunt per species quas constituunt.

Oppon.

Superficies, quæ est quantitas, nunc alba nunc nigra existit, vna tamen numero est, constans sub vtraque qualitate: ergo non soli substantiæ conuenit.

Resp.

Superficies seu quantitas suscipit vt subiectum, quo: non vt subiectum, quod: id est, suscipit ope substantiæ cui inhæret: non per se, vt subsistit.

Oppon.

Materia prima est capax omnium formarum, ergo contrariorum: sed materia prima non est substantia; ergo soli substantiæ non conuenit hoc proprium.

Resp.

Materia prima capax omnium dicitur, non actu sed potentia: est enim expers omnis formæ: aptitudinem tamen habet in constitutione rerum ad omnem formam: at substantia hic intellecta vna actu & numero constans, susceptibilis est contrariorum.

Finis Substantiæ.

DE QVANTITATE CAP. XVI.

Vtrum quantitas recte definiatur ac diuidatur.

De quantitate, quidam ex priscis Interpretibus Aristotelis, tam abstruse scriptitarunt, vt in biuio quasi vacillantes, iam multi eam (in qua est pondus, & mensura rerum omnium) nullius ponderis & mo- *Interpretum explicationes æquales.*

 menti

menti esse opinentur. Quare de illa acturi, suo officio se functos egregie existimant, si vel omnino tacuisse (de re tanta insinuando multa) vel docuisse pauca (de re tam parua demonstrando nulla) videantur. Nos vero, nec illorum obscuram diligentiam, nec horum incuriam & negligentiam sequuti, media veluti insistemus via, referantes multa, quæ necessitatem, resecantes omnia, quæ vanitatem habent. Succedit ergo quantitas substantiæ, ordine naturæ: nam quamuis qualitas ordine dignitatis excellat, quippe quæ imitatur formam, necessitatis tamen ordine quantitas est anteponenda. Nam per quantitatem (vt homines per vestibulum in domum) omnia propemodum accidentia recipiuntur in substantiam, in qua, vt in vltimo subiecto conseruantur.

Ordo quantitatis.

Significatio. Significatio quantitatis est Mathematica, vt linea in mente ficta: Physica, vt figura in re constituta, Dialectica, quæ partim in re, quoad constitutionem, partim in voce, quoad prædicationem consistit.

Dialectica quantitas. Dialectica Quantitas, est mensura proxime inhærens materiæ, ratione cuius inhærentis, subiectum denominatur quantum; diuiditurque in partes integrales, tam homogeneas, quam heterogeneas. Partes homogeneæ sunt similares, quæ idem nomen cum suo toto sortiuntur, vt quæuis aquæ guttula, aqua: quæuis terræ glebula, terra dicitur. Heterogeneæ sunt dissimilares, quæ diuersis nominibus a toto distinguuntur, vt manus, caput, & oculus, &c.

Diuisio quantitatis. Ita definita quantitas, vt genus in suas species diuiditur; nimirum, in continuam & discretam. Continua est mensura, cuius partes coaptantur ad terminum communem, quia est initium vnius partis, & finis alterius: sic lineæ partes ad punctum: sic superficiei partes ad lineam copulantur.

Disiuncta quantitas. Discreta quantitas est, cuius partes nullo termino communi connectuntur, vt partes numeri, quæ sunt vnitates, partes orationis quæ sunt literæ ac syllabæ.

Coniuncta quantitas. Coniunctæ quantitatis quinque enumerantur species; linea, superficies, corpus, locus, tempus.

Distinctæ quantitatis duæ tantum recensentur. Numerus, & Oratio.

De his & illis plura videre licet in subsequenti tabula distinctionum.

DISTINCTIO ORDINIS.

Ratio ordinis

Quantitas proxime sequitur substantiam propter
- Mentionem quarundam quantitatum in quarta proprietete substantiæ, nempe magni, parui, multi, pauci
- Proportionem subiectiuam vt substantia est subiectum quod: ita quantitas est subiectum, quo.
- Similitudinem proprij: nam vt substantia non suscipit contraria, nec magis & minus, ita nec quantitas.

DISTINCTIO SIGNIFICATIONIS.

Quantitatis distinctio.

Quantitas est
- Mathematica, quæ est mensura separata, vt circuli ficti ab Astrologis, figuræ excogitatæ a Geometris docendi gratia. Physica, quæ est res mensurata.
- Dialectica quæ est realis mensura rerum, non Mathematica, vt aliqui somniat. Non esse
  1. Quia omne accidens realiter inhærere debet: sed quantitas est accidens.
  2. Quia alia realia accidentia ingrediuntur substantiam, per quantitatem, vt colores.
  3. Quia omne predicamentum ens reale esse debet.

autem

autem Mathematicam hæ Rationes suadent.
4. Quia est commune obiectum sensuum, & est in subiecto sensibili, quæ omnia non essent si quantitas sola Mathematica hic a Philosopho intelligeretur.

Opponens.

Cognoscimus essentiam substantiarum per accidentia, teste Philosopho, primo de animo, cap. 1. ergo potius substantia sequeretur quantitatem. Oppugnatio.

Resp.

Ordo disciplinæ illic intelligitur, hic ordo naturæ obseruatur.

Oppon.

Lineæ partes copulantur ad punctum, quod est indiuisibile, & Mathematicum, temporis itidem partes copulantur ad momentum, quod etiam est indiuisibile: ergo quantitas Mathematica hic intelligitur.

Resp.

Et si punctum respectu longitudinis, & momentum respectu durationis sint indiuisibilia, non tamen omnino sunt Mathematica, & in mente defixa: est enim momentum ens, est etiam punctum ens reale, quamuis incompletum, sic enim principium materiale dicitur.

DISTINCTIO ET ARGVMENTA DE speciebus continuæ quantitatis.

Omnis quantitas continua est mensura, vel
- Extensionis
  - Intrinsecæ, vel
    - Secundum longitudinem solam, vt linea.
    - Secundum longitudinem & latitudinem, vt superficies.
    - Secundum longitudinem, latitudinē & profunditatem, vt corpus.
  - Extrinsecæ, sic est locus, qui adiacet corpori locato, non inhæret.
- Durationis, sic est tempus quod est edax rerum.

DE LINEA.

Linea est
- Mathematica, de qua non agitur.
- Dialectica, quæ est sola longitudo, cuius partes copulantur ad punctum, cuiusque extrema clauduntur duobus punctis, ne in infinitum extendatur.

Oppon

Nusquam est sola longitudo sine latitudine & profunditate: ergo nusquā est linea. Oppugnatio continuæ quantitatis.

Resp.

Hac vox, sola, in definitione Lineæ, non negat latitudinem & profunditatem simul esse cum linea: sed negat hac esse de essentia lineæ.

Oppon.

Non est aliquod adæquatū subiectum & solum longū: ergo non est sola longitudo.

Resp.

Fateor nullum esse subiectum, solum longum, longitudo tamen sola demonstrari potest in ipso corpore, quod est satis.

Oppon.

Omne continuum secatur, teste Philosopho in 4. Physicorum, semper in partes diuisibiles: sed linea est continua: ergo linea non clauditur, non terminatur.

Resp.

Omne continuum potentia, non actu: omne continuum intentione, non constitutione, omne continuum Mathematicum, non Physicum intelligitur. Alij respondent continuum semper secari secundum partes eiusdem proportionis, non diuisionis.

Oppon.

Punctum est indiuisibile: ergo non fluit: quo posito, sic arguo. Ex indiuisibili non fit diuisibile: ergo nec ex puncto, nec ex fluxu puncti oritur linea.

Resp.

Oriri dicitur linea a puncto, non quod ex eo generetur, sed quod vna pars lineæ a puncto auspicetur, altera in punctum terminetur: quare illam distinctionem non audio, in qua dicitur, punctum esse Mathematica materia, fluxus forma lineæ, cum vtrumque res cohærentes cum linea existunt.

DE SVPERFICIE.

Distinctio superficiei.

Superficies est { Concaua, quæ nihil aliud est quam locus. / Conuexa, quæ est extremitas corporis exterior. / Plana, quæ est in plano corpore, vt in mensa.

Superficies est longitudo per lineam, latitudo per se, cuius partes copulantur ad lineam, cuiusque extrema clauduntur duabus lineis.

Oppon.

Oppugnatio.

Illa non distinguuntur, quorum vnum ex alio constituitur: sed superficies ex linea constituitur, ergo linea & superficies non distinguuntur.

Resp.

Linea est in superficie, superficies est in corpore, secundum materiam, non secundum formam.

Oppon.

Longitudo, latitudo, multitudo, sunt relata, ergo quantitates, nempe lineam, superficiem, numerum, definire non possunt.

Resp.

Longitudo, latitudo, multitudo eadem sunt cum his quæ definiuntur: si ergo dicas idem per idem definiri, respondeo, non esse absurdum, quia illa nomina sunt notiora.

DISTINCTIO, DEFINITIO, ET Argumenta corporis.

Distinctio corporis.

Corpus accipitur vel pro { Materia, sic est substantia, vt planta, animal. / Mensura, sic est quantitas, vt Triangulus, Quadrangulus.

Corpus est longitudo, latitudo, profunditas, cuius partes copulantur remote ad lineam, proxime, ad superficiem, cuiusque extrema terminantur duabus superficiebus.

Oppon.

Oppugnatio corporis.

Quarto Physicorum, locus definitur esse trina dimensio: sed corpus est nihil aliud quam trina dimensio: ergo definitione non differunt.

Resp.

Trina dimensio duplex { Interne dimetiens, & sic est corpus. / Externe mensurans, & sic est locus, qui singulis corporis partibus aptatur.

DEFINITIO, DISTINCTIO, ET Argumenta loci.

Cap. 4. lib. 4. Physic. Locus quid.

Locus est superficies concaua corporis continentis, immobilis primo & per se: per superficiem aliquando spatium, aliquando situm & ordinem intelligere oportet: idque respectu sursum, deorsum, ante, post, dextrorsum, sinistrorsum, quæ sunt differentiæ loci.

Locus capitur, vel
- Physice, pro spacio, aut situ rerum corporeatum spectantium terminos mundi.
- Dialectice, idque vel
  - Comparate, vt est locati locus, & sic est relatio.
  - Absolute, vt est locantis superficies omnibus corporis contenti partibus respondens, & est quantitas.

Rationes quibus probatur locum differre a superficie subiecti.
1. Quia vbi est superficies, ibi semper non est locus, vt extra cœlum.
2. Quia loci terminus est superficies, vt patet in textu.
3. Quia locus 4. Physicorum, dicitur immobilis, superficies non item.
4. Quia locus illic definitur trina externa dimensio, superficies autem bina.
5. Quia loci subiectum est corpus continens, superficiei subiectum corpus contentum.

Cur locus differat a superficie.

Opponens.

Male definitur locus per superficiem, si a superficie differat, ergo potius confundi quam distingui videntur.

Oppugnatio loci.

Respondens.

Per superficiem, non extremitatem, sed terminum, non clausuram, sed spacium, ordinem, & respectum, sæpe Aristoteles intelligit.

4. Physic.

Opponens.

Superficies aeris ambientis aliquod fixum immobileque corpus (orta ventorum procella) millies in hora mutatur & movetur, ergo male definitur locus esse immobilis primum & per se.

Respondens.

Etsi superficies aeris millies mutatur per tempestatem, locus tamen arboris vel tempus non movetur: nam immobilis dicitur respectu locati, non locantis: multitudo enim superficierum multa loca non facit, modo eadem distantia a terminis mundi maneat.

Opponens.

Locus adiacet locato: sed accidens omne inhæret, ergo locus non est accidens.

Respondens

Locus adiacet locato, sed inhæret locanti corpori.

Oppon.

Locus denominat locatum, ergo inest locato.

Respondens.

Denominat locatum relative, non absolute.

Opponens.

Nullum accidens extinguitur, manente subiecto, nulloque contrario superveniente, sed locus Platonis mortui extinguitur, cum tamen aer qui fuit subiectum eiusdem loci, maneat, ergo locus non videtur esse accidens, sed potius pars locantis.

Respondens

Interitus Platonis est quædam privatio loci: vel dicendum est, quod subito claudatur aer in quo Plato movebatur, ne admittatur vacuum

DISTINCTIO, DEFINITIO, ET Argumenta temporis.

Tempus

Distinctio temporu.

Tempus capitur.
- Infinite, pro æternitate, quæ est mensura rerum carentium initio & fine, qualis est Deus.
- Indefinite, Pro æviternitate, quæ est mensura rerum habentium initium, & carentium fine, quales sunt Angeli & animi humani.
- Finite, pro mensura rerum habentium initium & finem, quales sunt plantæ, & sic proprie accipitur.

Definitio temporis.

Tempus est numerus, id est, successiua dimensio, motus cælestis, id est, rerum caducarum per cælestem motum: ex vertigine cæli ac solis dependens, id est, ex conversione primi mobilis & planetarum, secundum prius & posterius, id est, secundum præteritum & futurum, cuius partes copulantur ad momentum indivisibile, id est, cuius præteritum desinit in punctum, futurum, incipit ab eodem puncto temporis.

Oppugnatio temporis.

Opponens.

Motus in quarto Physicorum, dicitur mensura temporis, ergo tempus non est mensura motus.

Respondens.

Motus est mensura temporis vt diei, per lationem solis super horizonta, vt mensis per retrogradum motum lunæ. Tempus etiam est mensura motus, vt per spatium novem mensium partum prolis in vtero matris dimetimur.

Oppon.

Accidens accidenti non inest, vt in subiecto, ergo tempus non inest motui, quia vtrumque est accidens.

Respondens.

Tempus inest relatiue motui, subiectiue primo mobili, vel potius toti mundo, vt aggregato subiecto.

Opponens.

Motus continuum per se, vt dicitur 7. Physicorum, non est sub alia specie, ergo est sub tempore.

Respondens

Differentia motus & temporis.

Differt motus à tempore
1. *Quia tempus non est in motu, at omnis motus est in tempore.*
2. *Quia tempus est vnivocum, motus vero multiplex.*
3. *Quia tempus nec velox est, nec tardum, teste Philosopho, at motus est velox & tardus.*
4. *Quia tempus idem numero est vbique, at motus non est.*
5. *Quia tempus non interrumpitur, motus autem impeditur.*

Oppugnatio temporis.

Opponens.

Temporis partes non sunt, ergo nec ipsum tempus.

Respondens.

Non requiritur, vt partes temporis maneant: est enim tempus ens successiuum, nō constans, actuque positiuum.

Opponens.

Dies, hora, mensis, annus, videntur esse species temporis, quia de illis in quid prædicatur, sed non sunt ex consensu interpretum, ergo incerta est tractatio temporis, an sit genus vel species.

Respondens.

Sunt partes similares, non species distincta.

Oppon.

Incipere & desinere sunt duo contrarij actus, ergo non fiunt in eodem puncto indiuisibili temporis.

Resp.

Sunt duo contrarij actus respectu rerum, quæ fiunt, sed non respectu temporis in quo fiunt: vel dicendum est, quod perfectiue actus motus considerati in ipso instanti fiant.

Oppon.

Momentum temporis corrumpitur, vel ergo in seipso, & sic idem in seipso corrumperetur: vel in alio, & sic continuaretur & non esset indiuisibile.

Resp.

Punctum temporis non corrumpitur, sed cedit alteri.

DE SPECIEBVS DISCRETÆ quantitatis.

Numerus est, vel
- Intentionalis
  - Trascendens, seu infinitus.
  - Mathematicus, cui res non subiicitur.
- Realis qui est
  - Numerans, vt anima.
  - Numeratus, vt res in substantia variis vnitatibus distinctæ.
  - Formalis, quo res numeramus, qui his intelligitur, ac definitur.

Distinctio numeri.

Numerus est multitudo ex coniunctis vnitatibus conflata, in subiecto aggregationis posita, cuius forma est formalis vnitatum aggregatio. *Numerus quid.*

Opponens.

Numerus est in incorporeis substantiis, vt in Angelis: est in aliis accidentibus, vt in quatuor virtutibus: est in intentionibus, vt in quinque prædicabilibus ergo nõ videtur esse quantitas. Ratio est quia quantitas, vt definitio postulat, proxime inhæreret materiæ, at hæc materiam non habent. præterea dicit Philosophus 3 Physicorum, omnem discretam quantitatem oriri ex diuisione continui: sed continuum est solum in materiali subiecto, ergo & quantitas erit in materiali subiecto. *Oppugnatio numeri.*

Resp.

Mathematicus, & intentionalis numerus inest istis, non formalis & Physicus. inest quidem, vtique menti, cui inhæret vt subiecto, cuiusque vi finitus redditur, vocibusq; & rebus, ab omni concretione materiæ alienis, accommodatur. Sunt tamen quidam qui asserunt numerum in quantitate esse mensuram discretam omnium numeratorum, siue sint corpora, siue corporis expertia; siue sint entia rei, siue entia rationis. Quorum ratio est, quia numerus in duobus angelis vel 5. vocibus est finitæ naturæ; quibus respondeo, perabsurdum, esse numerum, (qui est res & quantitas) aliis accidentibus, adeoque intentionibus, vt subiecto inesse; sic accidens accidenti; imo sic res intentioni inesset: magis ergo placet prima argumenti solutio, Postremo, hoc vnum addo, speciem excedere suum genus, si species omnium numeratorum esset mensura: nam quantitas ad omnia non diffunditur. Quare, cum dicat Philosophus tertio Physicorum, omnem discretam quantitatem oriri ex diuisione continui, intelligit fnumerum solum undamentum esse in rebus habentibus quantitatem continuam, quæ sunt solum corpora & materiales substantiæ.

Opinio quorundam de numero.

Rationes cur non sit accidentium & intentionum vllus realis numerus.

Oppon.

Opponens.

Numerus est ens infinitum, nam, vt dicit Philosophus tertio physicorum, in numeris non potes invenire maximum, ergo non est quantitas, quæ ens finita naturæ esse debet, sicut res omnis quæ in prædicamento reponitur.

Respondens.

Numerus in quantitate est finitus, nam nisi res numero adæquentur, non est numerus: quippe si desit subiectum cui inhæreat accidens, non est omnino: qui ergo fingunt numerum, rerum multitudinem superantem, recte id factitant docendi causa in Arithmetica: at realis hic numerus non est, de quo hic agimus

Opponens.

Dicunt interpretes vltimam vnitatem esse formam cuiusque numeri, quia per eam quilibet numerus ab alio distinguitur, sed vnitas est materia numeri, teste Philosopho quinto Metaph. ergo non est forma.

Respondens

Non vnitas, sed vnitatum formalis vnio & aggregatio, forma numeri est: nam aggregatione vnitatum mutata, mutatur numerus.

Opponens.

Omnis numerus est rerum numerant, quas successiue numerando distinguit; sed numerus numerans est ens rationis, cum sit in solo animo, ergo numerus est ens rationis.

Respondens.

Dixerunt quidam, numerum esse ens ab animo solo fabricatum, at alii longe melius dixerunt, numerum numerantem esse vel effectiue, qui est in solo intellectu: vel formaliter, qui, cessante intellectu, in rebus numeratis manet, vt binarius esset in duabus plantis, etsi intellectus non comprehenderet.

Opponens.

Multitudo, vt patet in textu, est relatio, sed numerus est multitudo, ergo est relatio.

Respondens.

Multitudo hic absolute, non respectiue sumitur, & est Synonymum cum numero.

Opponens.

Ex indivisibili nihil fit divisibile, sed vnitates sunt indivisibiles, ergo ex illis non fit numerus.

Respondens.

Maior est vera in coniunctis, non in discretis quantitatibus.

DE ORATIONE.

DISTINCTIO, DEFINITIO, Argumenta Orationis.

Distinctio Orationis.

Oratio est, vel
- Scripta, quæ est substantia.
- Mente concepta, quæ est habitus vel dispositio intellectus.
- Voce prolata, quæ est sonus.
- Ponderata, quæ est in
  - Aere, vt in medio deferente
  - Proferente, vt in causa efficiente.
  - Re significata, vt in subiecto.

Oratio quid. Oratio est discreta mensura syllabarum & literarum, longitudine & brevitate temporis distincta, varioque sonorum numero completa

quæ

que, mediante voce, rei per vocem significatæ primario inest, eamque quodammodo dimetitur.

Opponens.

Oratio est intentio, vt docet Philosophus lib. Interpretationis, ergo non est quãtitas.

Respondens.

Oratio capitur aut { *Pro intentione complexa, vt illic.* / *Pro discreta dimensione vocum, sibi invicem succedentium.* }

Oppugnatio Orationis.

Opponens.

Oratio fit ex numero & tempore, ergo ab eis non distinguitur, antecedens probatur quia habet longitudinẽ & brevitatẽ syllabarũ à tempore, & multitudinẽ a numero.

Respondens.

Vt imago est re & natura distincta a cera & sigillo, cum tamen ex vtroque constet: ita oratio est quiddam disiunctum natura a tempore & numero quamvis ex vtroque coalescat: nam est discretio vtriusque.

Opponens.

Oratio non dicitur de prima substantia, in quantum, ergo non est quantitas.

Respondens.

Non hoc requiritur in omni accidente, vt denominet: quippe sunt quædam inhæsionis tantum, quædam denominationis accidentia. Respondent aliqui, orationem ideo non denominare, quia nomen in concreto deficit. Alii denique resoluunt hoc argumentum, dicendo, quod oratio prædicetur de rebus in substantia mediantibus sonis ac vocibus, quæ primum orationi subiiciuntur: at, cum neque soni, neque voces subiici possunt, nisi & illis subsint substantiæ, sequitur orationem etiam substantias denominare.

Opponens.

Oratio est mensura literarum & syllabarum, sed literæ & syllabæ non sunt substantiæ, ergo non mensurat substantias.

Respondens.

Syllabæ & literæ habent modum substantiæ, vt ait Scotus: at melius respondebis, si dicas rem ipsam per syllabas & literas expressam ab oratione ponderari: nam syllabæ & literæ sunt partes ipsius orationis, quas si mensuraret oratio, sequeretur orationem mensurare seipsam: quid enim est aliud oratio quam sius partes. Necesse ergo est subesse rem aliquam, quæ est istius mensuræ capax.

CAP XXI.

De proprietatibus quantitatũ.

IMpense operam dedi, vt quantitatis divisio, ad lectissimorum interpretum calculos revocata, omnibus patefieret. Supersunt adhuc duo: nimirum eiusdem quantitatis adscititia distributio, & necessaria quorundam propriorum in illa expositio. Distributio est in quantitates habentes, & non habentes situm. Situm habere est nihil aliud, quam posse, quasi sensibus partes ordinemque partium demonstrari. Sic Linea, superficies, corpus, locus, situm habere dicuntur, quia eorum partes stabiles manent, eorumque ordo facillime cognoscitur. Tempus vero, numerus, & oratio (quia fluentes & vacillantes partes sortiuntur) situm non vendicant. *Accidentalis divisio quantitatis.*

Proprietates quantitatis tres sunt; duæ priores quantitati cum substantia communes, nempe non suscipere contrarium, nec magis & minus. Quæ cum eandem prorsus interpretationem (mutato nomine) hic habent, *Duæ priores proprietates.*

habent, quam in substantia adhibuimus, benevolum Lectorem illuc brevitatis causa remittimus.

Proprietas tertia. vltima proprietas est, vt a quantitate res omnes quantæ, æquales vel inæquales dicantur. Hinc æqualitas definitur rerum diversarum eadem quantitas in specie, non numero: sic gemini, æquales tempore nominantur. Hinc quoque inæqualitas definitur, rerum diversarum diversa quantitas, sic senex & infans inæquales tempore: sic gygas & nanus inæquales corpore appellantur.

DISTINCTIO VLTIMÆ PROPRIETATIS.

Tertiæ proprietatis distinctio.

Æqualitas est, vel
- Propria. in sola quantitate.
- Impropria, in aliis rebus, ratione quantitatis, sic dicimus hanc albedinem æqualem esse huic, quia superficies in qua est albedo, alteri æqualis existit: idem dicendum est de inæqualitate.

Opponens.

Oppugnatio tertiæ proprietatis. *Linea recta curuæ contrariatur, ergo quantitas quantitati est contraria: est motus in quantitate, ergo est contrarietas: est locus sursum, & locus deorsum, sunt dies & noctes, ergo sunt contraria.*

Respondens.

Linea recta curuæ contrariatur per accidens: sic locus sursum & deorsum, sic dies nocti, sic tempus velox tardo. Ad alteram partem argumenti de motu respondemus, vt antea: esse contrarietatem communiter dictam, non adversam, quæ hic intelligitur.

Opponens.

Quantitas quæ est terminus augmentationis, magis suscipit intentionem in fine augmentationis, vbi perficitur, quam in principio & medio, vbi à sola potentia materiæ inchoatur, ergo quantitas, suscipit magis & minus: antecedens probatur, quia cum incipit natura per augmentationem ad definitam quantitatem materiam perducere, ipsa quantitas (quæ est terminus istius augmentationis) est tantum in potentia materiæ, vt pote magnitudo plantæ in grano mandato terræ, est secundum potentiam tantum, postquam vero accreverit in plantam, est magis magnitudo, quia id actu est, quod solummodo in potentia fuit.

Respondens.

Respondent aliqui, non magis quantitatem in actu quam in potentia; in termino quam in principio esse: At horum iudicium non placet, quia id magis esse dicitur, quod est in actu completo, vt homo, quam quod in potentia sola delitescit, vt materia mobilis ad hominem, quare potius respondeo, quod quantitas non sit in potentia materiæ, vt in subiecto omnino, quia vt antea docuimus, actu existens subiectum accidentis requiritur: Licet ergo quantitas plantæ sit maior & perfectior, non est tamen magis quantitas quam quæ in grano fuit.

Opponens.

Æqualitas & inæqualitas sunt contraria, ergo vnum proprium non cõstituunt

Respondens.

Hæc sunt quodammodo contraria, sed posse subiectum æquale vel inæquale denominare, est proprium quantitatis.

Opponens.

Æqualitas & inæqualitas non sunt species quantitatis, ergo quantitas de illis in abstracto dici non potest.

Respondens.

Est

Est necessaria consecutio, non prædicatio. Nam vt generatio vnius dici pur corruptio alterius, & ex adverso: cum tamen nec generatio sit corruptio, nec corruptio generatio: ita æqualitas, est quantitas non ex necessitate prædicandi, sed ex necessitate consequendi.

Opponens.

Divisibile esse, mensurabile esse, sunt propria quantitatis, ergo sunt plura quam tria.

Respondens.

Sunt ex essentia quantitatis: vel potius dicendum est, reduci ista ad vltimam proprietatem.

Finis Quantitatis.

CAP. XVIII.

De Relatione.

NOnnullis mirum videtur, quid Aristoteli venerit in mentem, Relationẽ Qualitati præponere, prætertim, cum hæc sit ens absolutum, illa ens comparatum, hæc causa multorum relatorum, illa effectus: cęterũ si attentius obseruent ordinem quo vtitur Philosophus, desinent certe mirari. Nam cum in quantitate crebrior mentio, longiorque disceptatio fuerit de magno & parvo, de multo & pauco (quæ sunt relata) ordine disciplinę quasi coactus relationem proxime quantitati opportune discutit. Huc adde, quod relatio inter duo entia absoluta, qualis sunt quantitas & qualitas posita, magis elucescat. Non est, quod simus nimis soliciti de significatione huius Categoriæ: hoc vnum tamen dicendum est, quod alia accidentia sic inhæreant, vt subiectum suum ad nihil extra se disponant, sicut calor & sapor: & hæc proprie absoluta dicuntur: alia vero ad aliud rem subiectam disponunt, vt scientia ad scibile, sensus ad sensibile, & hæc accidentia relata appellantur. Horum autem est duplex discrimen: nam alia sic insunt, vt simpliciter eorum natura ab alio non dependeat, sicut scientia & hæc relata secundum dici, vt aiunt, alia quorum natura tota est in respectu, & hæc relata secundum esse proprie nominantur, vt pater, filius. Hinc tria requiruntur ad quamlibet relationem huius prædicamenti, fundamentum, vt hæc albedo alteri similis: subiectum, vt corpus: terminus, vt similitudo quæ vulgo correlatum dicitur. Si horum vnum concidat, necesse est eodem motu labefactetur relatio. Sunt ergo relata entia rei comparata, quorum vnũ ita cum alio confertur societate naturæ, vt hoc sine illo esse quidem non possit. Per entia rei, omnia rationis relata, vt genus, species, excluduntur: per entia comparata, omnia absoluta accidentia removentur, per indissolubilem nexum & societatem vtriusque, relata secundum dici ab hac definitione reiiciuntur: sunt tamen quodammodo sub ista Categoria: quia simul vel actu vel potentia considerata, vere reciprocantur, vt scientia & scibile, sensus & sensibile.

Ordinæ ratio

Significatio relationis.

Relatæ secundum esse & dici.

Relationis.

Discrimen inter relata secundum esse & secundum dici est, quod illorum tota natura in respectu ponatur, vt natura patris in filio: Horum vero primaria significatio sic absoluta, minus primaria, in respectu posita: vt scientiæ & scibilis: quorum illa, nempe scientia, primum qualitatem: hoc, nimirum scibile, primum substantiam significat: tum alterum cum altero comparatum relationem efficit. Postremo, vt rem paucis contraham, Relatum per rectum, Correlatum per obliquum casum semper cognoscitur.

Differentia inter relata secundum esse & dici.

Nota.

habent, quam in substantia adhibuimus, benevolum Lectorem illuc brevitatis causa remittimus.

Proprietas tertia. vltima proprietas est, vt a quantitate res omnes quantæ, æquales vel inæquales dicantur. Hinc æqualitas definitur rerum diversarum eadem quantitas in specie, non numero: sic gemini, æquales tempore nominantur. Hinc quoque inæqualitas definitur, rerum diversarum diversa quantitas, sic senex & infans inæquales tempore: sic gygas & nanus inæquales corpore appellantur.

DISTINCTIO VLTIMÆ PROPRIETATIS.

Tertiæ proprietatis distinctio.

Æqualitas est, vel
- Propria, in sola quantitate.
- Impropria, in aliis rebus, ratione quantitatis, sic dicimus hanc albedinem æqualem esse huic, quia superficies in qua est albedo, alteri æqualis existit: idem dicendum est de inæqualitate.

Opponens.

Oppugnatio tertiæ proprietatis. *Linea recta curuæ contrariatur, ergo quantitas quantitati est contraria: est motus in quantitate, ergo est contrarietas: est locus sursum, & locus deorsum, sunt dies & noctes, ergo sunt contraria.*

Respondens.

Linea recta curvæ contrariatur per accidens: sic locus sursum & deorsum, sic dies nocti, sic tempus velox tardo. Ad alteram partem argumenti de motu respondemus, vt antea: esse contrarietatem communiter dictam, non adversam, quæ hic intelligitur.

Opponens.

Quantitas quæ est terminus augmentationis, magis suscipit intentionem in fine augmentationis, vbi perficitur, quam in principio & medio, vbi à sola potentia materiæ inchoatur, ergo quantitas, suscipit magis & minus: antecedens probatur, quia cum incipit natura per augmentationem ad definitam quantitatem materiam perducere, ipsa quantitas (quæ est terminus istius augmentationis) est tantum in potentia materiæ, vt pote magnitudo plantæ in grano mandato terræ, est secundum potentiam tantum, postquam vero accreverit in plantam, est magis magnitudo, quia id actu est, quod solummodo in potentia fuit.

Respondens.

Respondent aliqui, non magis quantitatem in actu quam in potentia: in termino quam in principio esse: At horum iudicium non placet, quia id magis esse dicitur, quod est in actu completo, vt homo, quam quod in potentia sola delitescit, vt materia mobilis ad hominem, quare potius respondeo, quod quantitas non sit in potentia materiæ, vt in subiecto omnino, quia vt antea docuimus, actu existens subiectum accidentis requiritur: Licet ergo quantitas plantæ sit maior & perfectior, non est tamen magis quantitas quam quæ in grano fuit.

Opponens.

Æqualitas & inæqualitas sunt contraria, ergo vnum proprium non cõstituunt

Respondens.

Hæc sunt quodammodo contraria, sed posse subiectum æquale vel inæquale denominare, est proprium quantitatis.

Opponens.

Æqualitas & inæqualitas non sunt species quantitatũ, ergo quantitas de illis in abstracto dici non potest.

Respondens.

Est necessaria consecutio, non prædicatio. Nam vt generatio vnius dicitur corruptio alterius, & ex adverso: cum tamen nec generatio sit corruptio, nec corruptio generatio: ita æqualitas, est quantitas non ex necessitate prædicandi, sed ex necessitate consequendi.

Opponens.

Divisibile esse, mensurabile esse, sunt propria quantitatis, ergo sunt plura quam tria.

Respondens.

Sunt ex essentia quantitatis: vel potius dicendum est, reduci ista ad vltimam proprietatem.

Finis Quantitatis.

CAP. XVIII.

De Relatione.

NOnnullis mirum videtur, quid Aristoteli venerit in mentem, Relationẽ Qualitati præponere, prætertim, cum hæc sit ens absolutum, illa ens comparatum, hæc causa multorum relatorum, illa effectus: cęterũ si attentius obseruent ordinem quo vtitur Philosophus, desinent certe mirari. Nam cum in quantitate crebrior mentio, longiorque disceptatio fuerit de magno & parvo, de multo & pauco (quæ sunt relata) ordine disciplinę quasi coactus relationem proxime quantitati opportune discutit. Huc adde, quod relatio inter duo entia absoluta, qualis sunt quantitas & qualitas posita, magis elucescat. Non est, quod simus nimis soliciti de significatione huius Categoriæ: hoc vnum tamen dicendum est, quod alia accidentia sic inhæreant, vt subiectum suum ad nihil extra se disponant, sicut calor & sapor: & hæc proprie absoluta dicuntur: alia vero ad aliud rem subiectam disponunt, vt scientia ad scibile, sensus ad sensibile, & hæc accidentia relata appellantur. Horum autem est duplex discrimen: nam alia sic insunt, vt simpliciter eorum natura ab alio non dependeat, sicut scientia & hæc relata secundum dici, vt aiunt, alia quorum natura tota est in respectu, & hæc relata secundum esse proprie nominantur, vt pater, filius. Hinc tria requiruntur ad quamlibet relationem huius prædicamenti, fundamentum, vt hæc albedo alteri similis: subiectum, vt corpus: terminus, vt similitudo quæ vulgo correlatum dicitur. Si horum vnum concidat, necesse est eodem motu labefactetur relatio. Sunt ergo relata entia rei comparata, quorum vnũ ita cum alio confertur societate naturæ, vt hoc sine illo esse quidem non possit. Per entia rei, omnia rationis relata, vt genus, species, excluduntur: per entia comparata, omnia absoluta accidentia removentur, per indissolubilem nexum & societatem vtriusque, relata secundum dici ab hac definitione reiiciuntur: sunt tamen quodammodo sub ista Categoria: quia simul vel actu vel potentia considerata, vere reciprocantur, vt scientia & scibile, sensus & sensibile.

Ordinæ ratio

Significatio relationis.

Relatæ secundum esse & dici.

Relationis.

Discrimen inter relata secundum esse & secundum dici est, quod illorum tota natura in respectu ponatur, vt natura patris in filio: Horum vero primaria significatio sit absoluta, minus primaria, in respectu posita: vt scientiæ & scibilis: quorum illa, nempe scientia, primum qualitatem: hoc, nimirum scibile, primum substantiam significat: tum alterum cum altero comparatum relationem efficit. Postremo, vt rem paucis contraham, Relatum per rectum, Correlatum per obliquum casum semper cognoscitur.

Differentia inter relatæ secundum esse & dici.
Nota.

DIST.

DISTINCTIO SIGnificationis,

Relatio intentionalis, realis

Relatio est
- Alia intentionalis, inter nomina secundæ intentionis, vt inter genus & speciem, subiectum & prædicatum, &c.
- Alia Realis
  - Communiter sumpta, quæ est eorum omnium accidentium, quæ subiectum suum ad alia disponunt, qualia sunt, postrema prædicamenta.
  - Proprie accepta
    - Interna, secundum actum quæ præter respectum nihil significat: vt relata secundum esse, quæ maxime hic intelliguntur.
    - Externa, secundum potentiam, quæ præter respectum, aliud fundamentum & causam intuetur, vt relata secundum dici.

Oppugnatio quæstionis. Arist. lib. de cælo. 2.

Opponens.

Comparatio est actio intellectus, sed relatio est comparatio, ergo relatio est actio intellectus: & proinde erit in solo intellectu ideoq; ens rationis, non res: quod si ita sit, non erit prædicamentum, quod ens rei esse debet: cuius natura ea est, vt extra intellectum cohæreat.

Respondens

Non solum comparationes, vt paternitas & filiatio, sed etiam res, vt pater & filius hic definiuntur: quod ita sit, liquido hinc patebit, quia seclusa intellectus comparatione, vnum album magis cum alio albo, quam cum nigro conuenit: idque quoad naturam, ergo cessante operatione intellectus, est similitudo: sed similitudo est relatio, ergo sine intellectu est relatio.

Opponens.

Relatio secundum prius & posterius dicitur de Relatis secundum esse, & de Relatis secundum dici, ergo non est genus. Præterea si omne Relatum habeat correlatum, necesse est, vt summum hoc genus correlatum habeat, & sic essent duo in hac Categoria suprema genera: nam relatum & correlatum natura simul esse debēt.

Respondens.

Ad primum argumentum respondetur, quod relata secundum dici, proprie in hoc prædicamento non sint. Ad alteram dicimus, non requiri, vt summum genus (quod est principium referendi) correlatum habeat.

Oppon.

Tota essentia Relati est in Correlato, ergo non videtur esse accidens, quia accidentis essentia non in Relato, sed in subiecto consistit.

Respondens.

Etsi formalem essentiam habeat in correlato, materialem tamen subsistentiam habet in subiecto.

Oppon

Oppon.

Omne genus diuiditur per oppositas differentias, sed Relationis differentiæ non sunt, ergo non est entis genus distinctum.

Resp.

Relatio diuiditur per differentias in relata.
- *Æquiparentiæ, quæ eodem nomine dicuntur, vt similis simili similis.*
- *Disquiparentiæ, quæ sunt*
  - *Suprapositionis, vt dominus ad seruum pater ad filium.*
  - *Suppositionis, vt seruus ad dominũ filius ad patrem.*

Relationis diuisio per differentias.

Vel dicendum est quod veræ differentiæ sunt solius substantiæ, non accidentis, vt habet Philosophus sexto Metaphysicorum.

Oppon.

Relata intentionalia, vt genus, species, sunt, quorum tota vis & natura posita est in alio, ergo sub ista definitione & categoria continentur.

Resp.

Primum excluduntur, quia non sunt entia rei: secundo, quia nullam per se essentiam habent: quippe dependent aut ab animo, vt a principio: aut a re, vt a subiecto.

CAP. XIX.

De duabus communitatibus & tribus proprietatibus Relationis.

Communitates Relationis duæ sunt; suscipere contrarium, & suscipere magis & minus: quæ per se non conueniunt Relationi, aliquo modo proprij, sed ratione fundamenti: vt scientia, quæ est Relatio, ob id contrarium suscipere dicitur, quia in qualitate absolute accepta ignorantiæ opponitur. Placet Toleto nostro hæc opinio de prima communitate; de altera non placet. Dicit enim Relationem secundum se suscipere magis & minus: quippe suscipiunt magis & minus, quædam relata, vt æquale & inæquale, quorum tamen fundamentum, nempe quantitas, non suscipit. Hæc tamen susceptio non sine aliqua mutatione fundamenti efficitur, vt patet in duobus albis; quorum vnum, vt octo, alterum vt septem intenditur, vnde pro variis mutationis gradidus in albis maior vel minor similitudo quæ est relatio, nascitur. *Duæ communitates relationis. A Toleto dissentit.*

Vt duæ sunt communitates, ita tres proprietates sunt relationis, quæ quarto modo proprij conueniunt; nimirum 1. Reciprocari; 2. simul esse naturæ ordine; 3. mutuo definiri. *Proprietates relationis tres.*

Reciprocari, est, vt loquuntur veteres, ad conuertentiam dici. Conuertentia autem est mutua relati, & correlati, secundum dissimilitudinem casus dependentia. Conuertuntur enim relata aut in gignendi casu, per proprietatem naturæ, vt pater est filij pater: aut in dandi per æqualitatem, vt similis est simili similis; aut in accusandi per præpositionem, vt mons magnus ad montem paruum: aut in auferendi per gradus comparationem, vt maius est minore maius. Si quis obiiciat scientiam & scibile, sensum & sensibile, quæ multoties in textu obiiciuntur, vtpote, quæ nec reciprocari, nec simul esse naturæ ordine possint, quia sunt relata secundum dici: Respondeo, vt antea, æqualiter vel simul actu, vel simul potentia considerata, vtrumque proprium hoc participare: sin vero inæqualiter, verbi gratia, scibile actu, scientia eiusdem in futuro considerentur, nec simul esse, nec vllo modo reciprocari possunt. Simul esse naturæ ordine in Relatione dicuntur *Proprietas 1. Conuertuntur relata quatuor modis. Obiectio. Solutio. Proprietas 2.*

tur Relata & Correlata, quæ mutuo se ponunt, & posita, se mutuo perimunt, vt neutrum sit causa alterius, nec ambo effectus alicuius tertij; Sic duplum non est sine simplo, nec pater sine filio: & tamen nec duplum est causa simpli, nec pater est causa filii, vt sunt respectus: in fundamento tamen vt in substantia, pater, vt genitor, est causa filii. Hic vero forma Relationis, non causa generationis consideratur: hinc homo & risibile, sol & lumen, omniaque hisce similia ab hac proprietate excluduntur, quia homo est causa risibilis, & sol est causa luminis

Proprietas 3 Postrema proprietas Relationis est, vt vno Relatorum definite cognito, alterum necessario cognoscatur definite. Vnum cognosci, est tam specie quam genere, respectum Relati & correlati intelligi. Nam non est satis (vt Placet Boetio) cognoscere dimidium in communi, aut maius in genere, nisi etiam hoc dimidium respectu illius dupli; hoc maius respectu illius minoris determinate intelligas.

DISTINCTIO ET ARGVMENTA duarum communitatum.

Relatiua cõsiderantur materialiter & formaliter

Relatiua conside rantur vel { Formaliter in respectu solo, & sic non suscipiunt contraria omnino. / Materialiter in fundamento, & sic suscipiunt aduersa.

Oppugnatio communitatum.

Opponens.

Relata sunt opposita relatiue, ergo non sunt aduersa, quia hæc duo sunt diuersa genera oppositionis.

Resp.

Sunt relatiue opposita per se: sunt aduersa ratione fundamenti & causa, vt quia scientia in qualitate opponitur ignorantiæ, ratione qualitatis, dicitur in prædicamento opponi.

Oppon.

Par & impar sunt aduersa, vt ait; Aristoteles in textu sed eorum fundamentum, nempe quantitas non suscipit contrarium, ergo omnia relata quæ sunt aduersa, non suscipiunt contrarium ratione fundamenti.

Resp.

Par & impar non sunt proprie aduersa, sed disparata, quæ analogice ad aduersa reducuntur.

Oppon.

Respectus non habet gradus, quibus intendi, aut remitti possit, vt calor: ergo non suscipit magis & minus.

Resp.

Respectus in se est indiuisibilis, quoad gradus intentionis & remissionis: ratione tamen fundamenti intensi aut remissi magis & minus admittit, vt cum intenduntur duo alba, vtriusque etiam intenditur similitudo.

Oppon.

Non est motus in Relatis, ergo non est susceptio magis & minus. Argumentum est in quinto Physicorum.

Resp.

Argumentum illic intelligitur de primis qualitatibus elementorum & naturalibus contrariis quæ intenduntur & remittuntur, Physice per motum, Dialectice per gradum.

DISTINTIO ET ARGVMENTA primæ proprietatis,

Complexa,

Reciprocatio est
- Complexa, quæ est transmutatio subiecti in locum prædicati, & ex aduerso in propositionibus.
- Simplex, quæ est, aut
  - Propriarum passionum, & hæc est secundum potentiam: vt, quicquid est homo est risibile, quicquid est risibile est homo.
  - Relatiuorum & hæc est secundum actum & dependentiam, vt pater est filii pater, & filius est patris filius.

Opponens.

Sensus & sensibile, scientia & scibile sunt relata: at non reciprocantur, ergo omnia in hoc genere non reciprocantur. Oppugnatio primæ proprietatis.

Resp.

Patet solutio ante de pari, & impari consideratione istorum.

Oppon.

Si ita considerentur, vel secundum actum simul vel secundum potentiam, tum non different a relatis secundum esse: sed hoc non est concedendum, ergo sic considerari non possunt: maior patet quia tum sunt huiusmodi, quorum tota vis & natura dependet ab alio, non aliter, quam natura relatorum secundum esse.

Resp.

Fatemur relata secundum dici sic comparata, nexu quodam deuinciri, non aliter, ac relata secundum esse: verum in hoc discrimen est, quod relata secundum dici sic se habeant, vt vnum actu, alterum potentia, & esse & considerari possit: at ita in relatis secundum esse non contingit: nam non est pater nisi respectu filii: non est duplum nisi respectu simpli: est vero scibile aliquando actu, cum non est scientia eiusdem, nisi in potentia: & hæc est inæqualis istorum consideratio.

Oppon.

Non est conuersio nisi sint apta nomina: sed multa sunt relata, quibus desunt apta nomina, ergo sunt multa relata, quæ non conuertuntur: maior & minor sunt in textu.

Resp.

Ad conuersionem Relatorum tria requiruntur, Ad conuersionem relatorum 3. requiruntur.
- *Dissimilitudo casus, vt pater est filii pater, & contra.*
- *Dependentia naturæ quæ est vnio vtriusque in pari existentia.*
- *Apta & accommodata nominis impositio, qua deficiente, fingenda & excudenda sunt noua nomina, vt quia dicere non possis manus est alicuius manus, caput est alicuius caput: licebit tibi dicere, manus est manuati manus; caput est capitati caput.*

DISTINCTIO ET ARGVMENTA
Secundæ proprietatis.

Simul natura sunt vel Distinctio 2. proprietatis.
- Diuisione, vt species, quæ vnum genus diuidunt, sicut homo & bellua.
- Relatione, quæ hic intelliguntur, definiunturque vt antea.

Oppon.

Ponere & tollere sunt actus causæ, sed relata se inuicem ponunt & tollunt, ergo relata sunt sibi inuicem causæ.

Resp.

Res mutuo se ponunt bifariam, vel
- *Per causam in absolutis.*
- *Per dependentiam in relatis.*

Oppon.

Genera sunt & differentiæ in hoc prædicamento, ergo sunt causæ: nam hæc principia rerum dicuntur.

Resp.

Duplex considératio relationis.

Relatio consideratur vel { Secundum generalem ordinem omnium prædicamentorum, & sic sunt genera species differentiæ. Secundum proprium & germanum modum prædicandi de prima substantia, & sic inter relata & correlata nulla est causa sed dependentia.

Oppon

Prius & posterius sunt relata sic etiam causa & effectus: nam prius est posteriore prius: & posterius est priore posterius: sic etiam causa est effectus causa & effectus est causa effectus: sed hæc non sunt simul (quippe prius cum posteriore, & causa cum effectu simul esse non possunt) ergo sunt aliqua relata, quæ simul non sunt naturæ ordine.

Resp.

Illud quod in rebus denominatur prius aut causa, vt animal respectu hominis non est simul: sed hij termini nempe prius & posterius causa & effectus si conferantur, simul sunt: nam hij termini sunt intentiones, non res ipsæ.

Oppon.

Pater decem filios habens non est simul cum decem filijs, nam tum sublato vno tolleretur pater: quia relata se mutuo perimunt; ergo omnia relata non sunt simul.

Resp.

Vt vnus est homo numero qui generat decem filios, ita est vnus respectus numero in hoc vno subiecto: vnitas enim accidentis ab vnitate subiecti dependet, vt ait Boetius; fieri ergo non potest, vt sint plures paternitates in vno indiuiduo patre.

Oppon.

Multiplicatis terminis Relationis, necesse est ipsam relationem multiplicari: sed in patre habente decem filios multiplicantur termini Relationis, ergo necesse est, ipsam Relationem multiplicari.

Resp.

Non est necesse: nam multiplicatis sexcentis albis in quibus fundatur similitudo, quæ est relatio, (vnde omnia hæc similia dicuntur, quamuis secundum magis & minus) non est tamen necesse ipsam similitudinem multiplicari: Quare, vt multæ fibræ ex vna radice, vt multi radij ex vno sole: ita multi filij ex vno patre: & vt sol vnus est numero, etsi multiplicentur radij: ita pater vnus manet numero, etsi multiplicentur filij.

Oppon.

Paternitas patris in ordine ad primum filium corrumpitur, sublato primo filio, & sic in ordine ad cæteros, ergo plures sunt respectus in vno patre.

Resp.

Obiectio. Solutio.

Improprie loqueris, cum dicas in conclusione plures esse respectus in vno patre, cum pater ipse sit nihil aliud quam respectus: si autem per patrem genitorem intelligas, tum quidem plures respectus inesse possunt, vt idem qui est genitor potest esse dominus & sic habet respectum ad seruum: potest esse sponsus & sic habet alium respectum ad sponsam. Sed audi: Plures sunt filiationes: sunt ergo plures paternitates: obtundis; dico enim plures esse in fundamento, sed ex his pluribus vnum realem & formalem respectum fieri in termino. Quid? non refertur cum primo, cum secundo, cum tertio, cum singulis suo ordine? Fateor: ergo videtur multiplicari respectus: multiplicatur intentio conferentis non relatio rei: id est multiplicatur comparatio mentis, quæ est mera intentio, non relatio patris, quæ est realis habitudo.

DISTIN-

DISTINCTIO ET ARGVMENTA vltimæ Proprietatis.

Definitio est { Alia absoluta, per causam in effectis. / Alia respectiua, per dependentiam in relatis. } Distinctio 3.

Oppon.

Est 1. circulus in definitione relatorum: 2. non sunt genus & differentia in eorum definitione: ergo vnum per alterum definite cognosci non potest. Oppugnationes duæ sub vna.

Resp.

Hæc loca & omnia alia quæ ex sexto & septimo Topicorum petuntur, intelligi debent in absolutis, non in respectiuis.

Oppon.

Substantiæ partes, vt manus, oculus: & situs quædam genera, vt statio, accubatio, in textu negantur esse relata, in metaphysicis esse dicuntur, ergo Aristoteles repugnat sibiipsi.

Resp.

Substantiæ partes capiuntur bifariam. { *Absolute, & sic non sunt relata.* / *Comparate & sic aptis nominibus impositis sunt relata, vt manus est manuati manus.* }

Situs genera capiuntur, aut pro { *Inflexione corporis, ordineq; partium, & sic non sunt relata.* / *Externa delineatione, & sic sunt in genere qualitatis.* / *Comparatione partium generationis ad locum, & sic sunt relata.* }

Oppon

Aliquod relatum esse potest sine correlato, ergo vnum intelligi potest sine altero: Antecedens probatur, quia prius in tempore esse potest sine posteriore in tempore; sed prius & posterius in tempore sunt relata, ergo relatum, vt prius in tempore, potest esse sine correlato, quod est posterius in tempore. Situs genera capiuntur tripliciter.

Resp.

Vt sunt relata simul sunt: vt vero sunt aut res in tempore, aut ipsa diuersa tempora, vtpote præteritum & futurum sic non sunt simul.

Finis Relationis.

CAP. XVIII.

De Qualitate.

DE ordine Qualitatis si multa dicerem, essem molestus: nam si absoluta comparatis, si principia effectis sint loco & ordine præponenda, haud dubie qualitas (quæ est absoluta causa, & fundamentum actionis & passionis) hunc locum & ordinem iure vendicare debet: vt enim calor (qui est qualitas) ab igne; ita calefactio, quæ est actio, a calore nascitur. *Ordo qualitatis.*

Significatio qualitatis est vel longe lateque diffusa, vnde omne accidens de substantia in quale dicitur; vel stricte presseque accepta, & sic ascititia & absoluta forma hic definitur. Est enim qualitas forma aduentitia, partim sensu percepta, vt calor; partim menti infixa, vt virtus: qua absolute & simpliciter subiectum denominatur quale. Per formam aduentitiam internæ differentiæ, vt, rationis compos, & expers, per vocem, absolute, omnia comparata, per vocem, simpliciter, reliqua omnia accidentia excluduntur, quæ non simpliciter, sed ex parte, & cum adiuncto vt aiunt, de subiecto in quale prædicantur: nam omne accidens in quale dicitur, sed sola qualitas simpliciter & absolute prædicatur. Nomen *Significatio.* *Quid sit qualitas.*

men enim alibi, teste Philosopho, in tertia proprietate substantiæ, nihil præter qualitatem significat: at nomen quanti, præter qualitatem, quantum & quotum, suum subiectum denominat.

Divisio qualitatis.

Divisio qualitatis est in quatuor genera: nempe in habitum & dispositionem: in naturalem potentiam & impotentiam: in passionem & patibilem qualitatem; in formam & figuram. Si quæras, cur octo nominibus insigniantur hæc quatuor genera? Respondeo, hoc non fieri (vt multi cogitant) ex defectu nominum, sed ex eo, quod res aliæ in quouis horum generum perfectæ, aliæ imperfectæ existant, quæ cum specie non differant (perfectum enim & imperfectum non faciunt differre specie) necesse est vnum nomen perfectioni alterum imperfectioni significandæ imponere, sic habitus nomen est perfectionis: sic dispositio nomen imperfectionis in primo genere. Sic potentia quoque nomen perfectionis: si. impotentia nomen imperfectionis, in secundo genere habetur.

Cur octo nominibus insigniantur species.

DISTINCTIO SIGNIFICATIONIS.

Distinctio significationis.

Qualitatis significatio est
- Intentionalis, vt omnes separatæ species rerum, quæ in mente imprimuntur, quæque a suis primariis obiectis separantur, vt species solis in aqua; coloris in speculo.
- Realis
  - Interna, vt omnis differentia in substantia, quæ qualitas dicitur.
  - Externa
    - Communis, vt omne accidens quod in quale dicitur
    - Propria, simplex, & absoluta, quæ hic definitur.

DISTINCTIO DIVISIONIS.

Distinctio divisionis.

Omnis qualitas est, vel
- Mente posita, seu potius insensibilis, quæ est, aut
  - Secundum actum, sic est in primo genere, vt virtus.
  - Secundum vim quandam naturæ, & sic est in secundo genere, vt potentia videndi.
- Sensu percepta, seu sensibilis, quæ est, vel
  - Vt proprium obiectum sensuum, & sic est in tertio genere, vt, calor, sonus.
  - Vt commune obiectum, & sic est in quarto genere, vt figura domus, forma externa hominis.

Oppon.

Oppugnatio divisionis & significationis.

Ab illuminatione solis splendor aeris, qui est qualitas: a calefactione ignis calor aquæ oritur, ergo potius ab actione qualitas, quam à qualitate actio proficiscitur. Quo concesso, ratio ordinis nulla esse videtur, in qua qualitas causa actionis & passionis dicitur.

Resp.

Etsi splendor aeris, & calor aquæ oriantur ab istis particularibus actionibus in hoc vel illo corpore, tamen primario actiones omnes fundamentum habent in qualitate, vt illuminatio solis à lumine in sole, calefactio ignis à calore in igne primum & per se nascitur: quare etsi actio sit effectrix causa huius & illius qualitatis, generatim & primario tamen qualitas est causa actionis.

Oppon.

Oppon.

Virtus est qualitas omnium dignissima, quæ tamen ex actione per se oritur, ergo solutio prioris argumenti videtur infirma. 2. Ethic. lib.

Resp.

Per actionem dispositionem intelligit & sic omnis habitus constituitur.

Oppon.

Passiones, vt verecundia, leuisque ira non denominant subiectum quale, vt ait Arist. in textu, ergo male definitur qualitas.

Resp.

Denominant, sed non firmiter, vt patibiles qualitates & habitus: sed qui fit, vt qualitas per quale definiatur cum quale sit posterius quiddam qualitate? Respondetur, quoniam quale est notius, est enim quale concretum, qualitas abstractum: at concretum & abstractum eadem sunt re vera, ergo vnum per alterum non definitur? eadem sunt quidem: concretum tamen est notius abstracto, quia significat subiectum. Hinc patet, quod non sit definitio, sed notatio qualitatis, vel potius quædam ex Synonymis constans interpretatio. Anticipatio obiectionis Replicatio. Solutio.

Oppon.

Quarto Metaph. cap. 2. dicit Philosophus qualitatem multipliciter & æquiuoce dici quod sane videtur verum, quia per oppositas differentias in genera (vt reliquæ Categoriæ) proxime non diuiditur.

Resp.

Quamuis notas non habemus differentias qualitatis, circumscribimus tamen illas sensibile & insensibile, vnde sensibiles dicuntur illæ quæ feriunt & pulsant sensum: insensibiles, quæ omnem sensum fugiunt: quod vero dixerit Aristoteles multipliciter dici qualitatem, intellexit in communi non in propria significatione. Alij respondent, non requiri veras differentias in accidentibus, quippe accidentia illarum defectu, nec vere definiri nec recte demonstrari possunt.

CAP. XXI.

De habitu primo genere Qualitatis.

PRimum genus qualitatis constituunt habitus & dispositio: quæ quidem, etsi nomine differunt, genere tamen non distinguuntur. Nam vt infirmus & debilis homo, a seipso sano & forti, natura non differt: ita dispositio quæ est qualitas infirma & debilis, ab habitu, qui est qualitas confirmata, specie quidem non distinguitur, sed vt infirmus cito concidit, sanus autem diutius manet: ita dispositio cito euanescit, cum habitus diutissime subiecto inhæreat. Hinc dispositio definitur qualitas insensibilis facile parta, quæ cito dilui & deleri potest: vt Grammatica in puero, virtus in iuuene. Hinc etiam habitus definitur qualitas insensibilis multis dispositionibus acquisita, longo tempore confirmata, quæ difficulter a subiecto remouetur, vt medicina in Galeno, Philosophia in Aristotele. Si quæras quæ in hoc primo genere reponantur, respondeo omnes artes mechanicas & liberales, omnes virtutes, habitusque moris & mentis. Mechanicæ sunt, vt ars edificandi nauem, ars tractandi ferrum: Liberales sunt, vt Grammatica, Rhetorica, Dialectica, &c. Virtutes mentis sunt, vt ars, scientia, intelligentia: virtutes moris, vt fortitudo, liberalitas, temperantia: præter hæc multi habitus infusos in hoc genere reponunt, quibus assentior, etsi de acquisitis, non de infusis egerit Philosophus.

Habitus & dispositio eadem species Similitudo

Dispositio quid.

Habitus quid.

Habitus amplitudo.

DISTINCTIO ET ARGVMENta habitus.

Distinctio habitus.

Habitus præcedit reliqua genera qualitatis;
- Propter dignitatem subiecti, quod est animus.
- Propter perfectionem essentiæ, quæ est actus.

Habituum alij sunt
- Corporis, vt
  - Habitus texendi.
  - Habitus pulsandi fides musicas, &c.
- Animi
  - Infusi, vt fides, spes, charitas.
  - Acquisiti qui sunt, vel,
    - Intellectuales.
      - Ars.
      - Scientia.
      - Intelligentia.
      - Prudentia.
      - Sapientia.
    - Morales, vt
      - Virtus.
      - Vitium.

Oppon.

Oppugnatio habitus.

Potentia præcedit actum, sed in secundo genere est potentia, ergo præcederet habitum, qui est actus.

Resp.

Ordo disciplinæ, non naturæ; perfectionis, non constitutionis hic obseruatur, quo ordine actus potentiam præcedit.

Oppon.

Nomina imponuntur à forma, teste Philosopho, libro de Interpretatione, sed est vna forma & natura habitus & dispositionis, ergo esset & vnum nomen.

Resp.

Omne nomen primario imponitur à forma, sæpe vero à modo conueniendi, & sic hæc nomina perfecti & imperfecti significandi causa imponuntur.

Oppon.

Castitas, vel temperantia est habitus, sed vnica actione libidinosa amittitur ergo habitus difficulter à subiecto non diuellitur.

Resp.

Temperantia capitur, aut pro
- *Integritate vitæ, & sic vna actione amittitur.*
- *Habitu cõtinẽdi ab actu libidinis, & sic difficulter extinguitur.*

Oppon.

Omnis habitus in textu dicitur dispositio, sed dispositio facile amittitur, ergo & habitus.

Resp.

Dispositio accipitur bifariam.
- *Aggregatim, & sic omnis habitus est dispositio.*
- *Diuisim pro vna vel altera actione, & sic non est.*

CAP. XXII.

De naturali potentia secunda specie Qualitatis.

Potentia ad esse & bene esse.

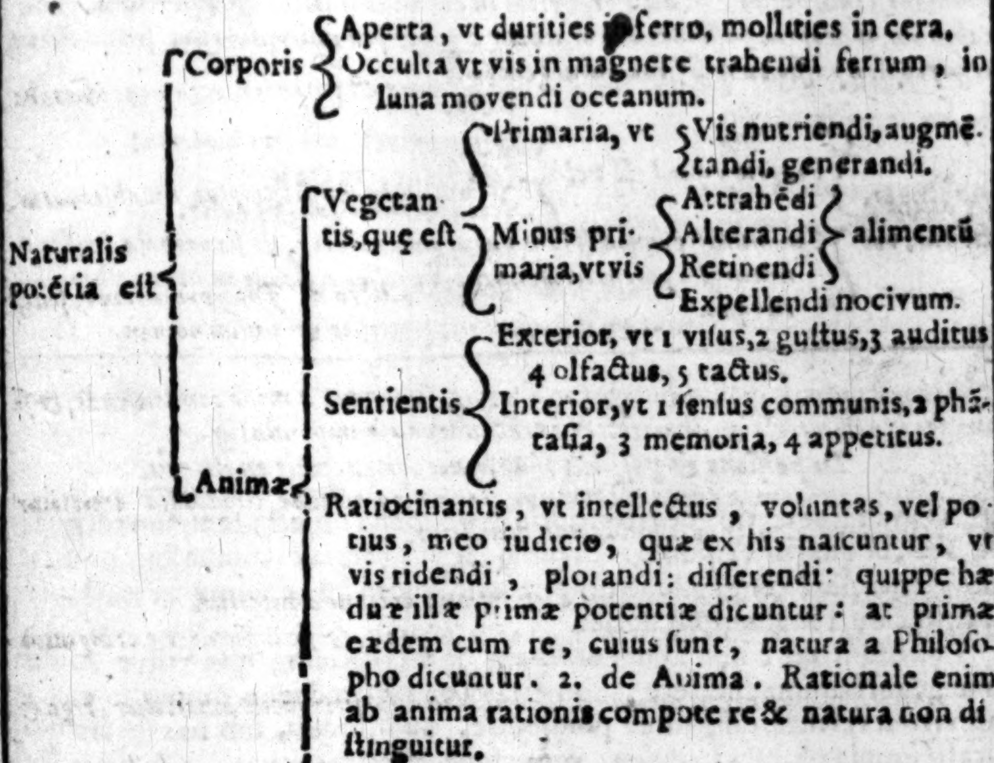
QVemadmodum in re qualibet est esse, & bene esse, teste Philosopho, ita rerum omnium est quædam potentia ad ipsum esse, quædam ad bene esse perficiendum: illa, exempli causa, est in aere, vt fiat aqua: hæc in aqua, vt fluat, vt humectet corpus, Nam sicut illa ad essendum, vt dicunt, ita hæc ad agendum aptum subiectum reddit: quorsum hoc? Vt intelligas, hanc, quæ disponit ad agendum in hoc genere solum

solum intelligi, quæ definitur innata & insensibilis qualitas, sequens formam subiecti, ipsumque reddens aptum ad agendum & ad resistendum contrario. Innata dicitur, quia non acquiritur: Insensibilis, quia sensibus non obiicitur: Sequens formam, quia res agit per potentiam & formam (nam per impotentiam & materiam patitur.) Reddens aptum ad agendum, & ad resistendum contrario, quia ut a natura inchoatur, ita per illam etiam perficitur: Sic ignis potens est calfacere, sic durities in ferro potens est resistere. Naturalis impotentia, quæ a potentia, vt mulier a viro, infirmus a sano, imperfectum a perfecto differt, sic definitur, vt sit qualitas innata & insensibilis, qua efficitur subiectum naturaliter impotens ad agendum, & ad resistendum contrario, vt mollities in cera, morbus in corpore. Sed quæ sint in hoc genere, præsens tabula melius demonstrabit.

Poeentia definitio.

Impotentiæ definitio.

DISTINCTIO NATVRALIS
Potentiæ & Argumenta.

Oppon.

Quicquid subiectum disponit ad aliud est ens respectivum, sed potentia disponit subiectum ad aliud, nempe ad actum: ergo potentia est ens respectivum.

Oppugnatio potentiæ.

Resp.

Hoc nõn sufficit ad relati naturam, vt disponat subiectum suum ad aliud, sic enim omne accidens esset relatum, sed hoc etiam requiritur, vt tota eiusdem vis & essentia ad aliud comparetur, & sic potentia per se, & primario sumpta non refertur.

Opponens.

Naturalis impotentia est defectio vel privatio naturalis potentiæ, vt imbecillitas videndi & audiendi in sene, quæ fuit olim acies videndi & audiendi in iuvene ergo vnam speciem constituunt qualitatis.

Resp.

Respondens.

Impotentia tripliciter distincta.

Capitur nomen impotentiæ trifariam, vel { Negative, pro non potentia. / Privative pro defectu. / Positive pro qualitate, qua subiectum imbecillum impotensque efficitur ad agẽdum, & sic hoc loco accipitur

Opponens.

Omnis qualitas debet sequi completam essentiam sui subiecti nam subiectum accidentis actu esse debet; sed potentia naturalis pracedit essentiam subiecti, nam verum est dicere, posse rem esse antequam est, ergo naturalis potentia non est qualitas.

Resp.

Duplex potentia.

Est duplex potentia, vel { Prima, quæ esse rei pracedit, de qua non agitur: nam illa est substantia. / Secunda qua operari facit, & hac essentiam completam sequitur vt vis in sole, qua illustrat, non vis qua est & subsistit.

Oppon.

Naturale id dicitur quod ortum habet a principiis individuorum, aut quod primum inest individuis, vt ait Porphyrius in communitatibus & differentiis prædicabilium, at propriæ passiones non oriuntur a principiis individuorum sed specierum ergo propriæ passionis non sunt huius generis.

Resp.

Naturale duplex.

Naturale dicitur, vel { Proprie, quod est vel { Ipsum principium, vt materia: / Res effecta, vt ignis / Accidens innatum, vt calor. } / Communiter, quod ipsam naturam imitatur, & sic propriæ passiones, naturales potentiæ dicuntur, vt risibile, flebile in homine: hinnibile in equo.

CAP. XXIII.

De passione & passibili Qualitate tertia specie qualitatis.

Ratio ordinis.

CVm in hoc tertio genere propria & germana obiecta sensuum reponantur, in quarto vero solum communia: vt propria communibus prius tractanda: ita illud genus in quo propria sunt, huic in quo communia tractantur, iure præmitti & anteponi debet.

NOTA.

Obiecta sensuum passibiles qualitates

Passibiles qualitates orta a passionibus.

Affectus animi.

Passibilis qualitas quid Passio quid.

Pulchrum est, non solum ordinem & methodum, qua vtitur Arist. in hoc genere animaduertere, sed etiam qua distinctione omnia in eodem ad vivum resecet, diligenter ponderare. Sunt, inquit, sub hac specie qualitatis omnia obiecta sensuum, omnesque affectus animi. Obiecta sensuum sunt passibiles qualitates, sic appellatæ, vt ait, non quod ipsæ patiantur quicquam, aut subiecta in quibus insunt, sed quod sensum feriant, & pulsent: sic colores aspectum, sic odores olfactum, sic sapores gustum, sic soni auditum, sic calor & frigus tactum afficiunt. Iterum alia in textu insinuatur distinctio, nempe quod hæ passibiles qualitates sint, vel a passione aliqua procreatæ, vt pallor infantis ex metu matris, dum eum vtero gestaret suo: vel naturæ vi vtcunque factæ, quæ in sensu passionem generant. vt dulcedo mellis delectationem, amaritudo fellis tristitiam. Hinc affectus animi, qui plerunque ex obiectis externis rerum excitantur, in hoc etiam genere definiuntur: quorum alii sunt diuturni, & permanentes, vt amor, odium, invidentia: alii repentini, vt verecundia iuvenis, ira subitanea senis. Definitur ergo passibilis qualitas, affectio sensibilis vel animi vel corporis, nec cito orta, nec cito peritura: vel afficiens sensum, vt calor, vel movens appetitum, vt amor, Definitur passio

sio etiam sensibilis qualitas, cito orta, citoque peritura leuiter afficiens sensum, vt repentinus pallor ex timore, aut non diu vrgens appetitum, vt subito incussus timor.

DISTINCTIO PASSIBILIS QVAlitatis, & Argumenta.

Passio accipitur, aut pro { Effectu actionis, & sic constituit prædicamentum per se: est enim passio illatio effectusque actionis. | Affectu { Animi, vt amor in appetitu, | Corporis, vt calor in tactu. } { & sic hoc loco accipitur. }

Passibilis qualitas oritur vel { A passione vt pallor a metu. | A natura, vt calor a bile, vel igne. }

Dispositio passibilis qualitatis.

Passibilis Qualitas vel passio est {
- Obiectum sensuum externorum {
  - Visibile, vt color, lux, lumen.
  - Audibile, vt sonus, vox strepitus.
  - Odorabile, vt dulcedo, & amaror.
  - Gustabile, vt sapor.
  - Tangibile, quod est qualitas {
    - Prima, vt { Calor frigus. Humiditas, & Siccitas. }
    - Secunda, vt { Durities, Mollities, &c. }
- Affectus animi, vt, { Voluptas, Dolor, Spes, Metus } { Quibus subiiciuntur omnes reliquę perturbationes animi, quę 2. libro Ethicorum enumerantur. }

Opponens.

Nulla passibilis qualitas inducitur in subiectum suum sine alteratione subiecti, vt lumen non cadit in aerem sine depulsione caliginis: sed non est alteratio subiecti nisi subiectum patiatur: ergo male dicit Philosophus in textu passibiles qualitates dici, non quod subiecta patiantur quicquam.

Resp.

Fatemur pati subiectum, idest recipere qualitatem impressam: sed hic alio sensu passio dicitur, vt nimirum sensum moueat & perficiat.

Oppon

Omnis passio naturalis fit ex conflictu contrarij, sed hęc passio non fit, ergo proprie passio non dicitur. *3 Lib. Physicorum & 2. de ortu.*

Resp.

Passio est, alia { Corrumpens, ex conflictu contrarii. | Perficiens, de qua hic agitur. }

Oppon

Abstractæ species rerum sensibilium, vt idea coloris, idea hominis, feriunt sensum sed non sunt res: ergo in hoc genere non reponuntur. Maior patet libro de sensu & sensibili: minor est secundo de animo: quippe abstractæ species rerum, sunt intentiones, quæ in nullo prædicamento reponi possunt.

Respondens.

Species rerum sensibilium, quibus ipsa obiecta sensibus offeruntur, eiusdem sunt naturæ cum suis primariis obiectis quod dicat Philosophus 2. de animo, res non esse intelligit eas species, quæ ab animo solo percipiuntur. Nam ad modum recipientis omnia fieri solent, vt ait Boetius.

Resp.

Passiones in textu negantur esse qualitates, negantur denominare subiectum quale: ergo male hic tractantur.

Respondens.

Non negantur omnino, sed ex parte: quia minus firmiter inhærent, minusque firmiter etiam denominant.

Oppon.

Opponens.

Primaria obiecta visus (vt colores) non feriunt oculum: nam a suis subiectis non separantur: ergo non sunt sensibiles qualitates, vt patet ex definitione.

Respondens.

Quamuis primaria obiecta (vt reales colores) a suis subiectis (quibus inhærent) non separantur: species tamen quædam, vt ab illis fluunt motuque ipsius medij numerosius multiplicata deferuntur ad visum, & sic per species sensum immutant.

Opponens.

Species non sunt in primario subiecto: nam ab illo separantur non sunt naturaliter in aere, quia in illo ad oculum (longo internallo a re obiecta separatum) in ipso instanti mouentur: non sunt denique subiectiue in visu, & quia est terminus quo clauditur res obiecta, non subiectum quo continetur, & quia est potentia in qua aliud accidens inesse non potest: nam sic accidens accidenti inesset.

Respondens.

Species separatæ in aere, vt in medio, & in subiecto, diuerso respectu continentur. Est enim aer medium vt defert, est subiectum vt continet. Quod vero in instanti res longe separatas & distinctas cernimus, id euenit, & ex viuacitate oculi & ex numerositate (vt ita dicam) specierum, quæ passim a rebus obiectis in aere transfunduntur, ita vt, quocunque oculum conijcias medium distinctis rerum speciebus repletum videas, idque in proximo ad oculum non remote

CAP. XVIIII.

De forma & figura, quarta specie Qualitatis.

Collatio formæ & figuræ

QVarta species qualitatis apte nominatur forma, & circa hoc aliquid constans figura. Quippe omnes effigies & similitudines rerum, quibus vel a natura, vel ab arte perficiuntur, ad hanc speciem, vt ad propriam classem & sedem revocari debent: a natura, vt erecta forma hominis: ab arte, vt statua depicta Cæsaris: illa actum, hæc situm; illa ordinem naturæ, hæc modum, & quasi penicillum artis respicit. Hinc in rebus a natura constitutis inesse formam; in rebus autem ab arte concinnatis inesse figuram dicimus. Respicit enim forma insitam essentiam, respicit figura assumptam mensuram: non est tamen hæc forma ex natura, nec est hæc figura ex dimensione subiecti: Vtraque vero est delineatio rei quantæ, vt aiunt. *Forma quid.* Vnde definitur forma, quædam externa delineatio naturæ in rebus naturalilibus aliqua quantitate præditis, necnon animatis quæ internam formam imitatur, ad hunc vel illum motum, ad hunc vel illum actum disponit subiectum, vt forma bipedis disponit hominem ad ambulandum. *Figura quid.* Definitur figura externa protractio seu delineatio artis in rebus artificiosis quantitate præditis, quæ non essentiam, sed nomen suo subiecto tribuit: sic domus, mensa, calceus, & denique qualibet rès artificialis appellationem a forma per artificem introducta vendicat & sortitur. Hinc patet discrimen vtriusque nominis, iuxta versiculum;

Formam viventis, pictam dic esse figuram.

DISTINCTIO ET ARGVMENTA formæ & finuræ,

Figura accipitur aut
- Mathematice, pro imaginatione variarum protractionum, quales sunt circuli in cælo, species multiplices bestiarum in zodiaco.
- Dialectice, idque vel
  - Pro dimensione, & sic est in quantitate, vt triangulus quadratum, &c.
  - Pro delineatione eiusdem dimensionis, & sic in hoc genere tractatur.

Distinctio figura.

Figura seu forma pro delineatione accepta est, vel,
- Naturalis vt in
  - Animatis, vt forma bipedis in homine, quadrupedis in leone. &c.
  - Inanimatis, vt forma externa lapidis, gemmarum, &c.
- Artificialis, vt figura, domus, vestis, calcei, &c.

Oppon.

Protractio nihil aliud videtur quam quædam dimensio, quæ est quantitas, sed omnis forma, omnisque figura est quædam protractio; ergo nihil aliud est quam dimensio, & proinde sequitur nihil reale addi quantitati per formam & figuram in qualitate.

Oppugnatio 4. speciei.

Resp.

Aliud est mensuratum, aliud figuratum dicere: hinc patet aliquid addi reale quantitati per figuram: exempli causa: ferrum quantum a se est: at per figuram securis aut gladii insculptam, novum habet nomen, novam quasi naturam induit.

Opponens.

Nullum artificiale est in prædicamento: ergo figura quæ est in rebus artificialibus non est species huius prædicamenti.

Respondens

Cum ars ipsa sive sit ingenua & liberalis, sive sit mechanica & servilis, comprehenditur sub habitu, qui est primum genus huius prædicamenti, non video cur minus artificiale sub alio genere ex imitatione naturæ possit contineri ars enim imitatur naturam illamque sæpe perficit:

Opponens.

Forma & figura subiecto differunt, nam forma animato & naturali, figura inanimato & artificiali inest, sed accidentia, quæ eidem subiecto inesse non possunt, natura differunt: ergo forma & figura natura differunt, & ex consequenti eandem speciem qualitatis non constituunt.

Resp.

Vt diversitas accidentium non arguit diversitatem subiecti, cum accidentia diversorum prædicamentorum vni subiecto simul inesse possint, ita diversitas subiecti diversitatē naturæ in accidentibus non probat: exempli causa, est splendor in igne, splēdor in sole: & tamen hic ab illo in natura luminis non differt, quia vt ait Arist: vnum radium numero vterque facit. Quare et si subiecto forma & figura differunt, natura tamen inde distingui non probantur. Aliter respondetur, quod forma in animato figura in inanimato inesse dicantur, nō essentialis sed accidētalis distinctionis causa Quippe in corpore Socratis quatenus aptum est ad hunc vel illum motum dicitur inesse forma: in eodem vero corpore; quatenus pro mensurato, non pro animato cōsideratur, dicitur inesse figura sic forma & figura eidem subiecto insunt sed diverso respectu, qui respectus non mutat naturā in absolutis, quamvis in respectivis mutet.

Oppon.

Qualitas per quale in fronte capitis definitur: Quale, per qualitatem in calce definitur; ergo videtur esse circularis definitio petitioque principii

Respondens.

Prohibetur circulus in definitione rerum, nisi sit in diverso genere cognitionis, qui

ordo hic obseruatur; nam qualitatem per quale ordine disciplinæ, quale per qualitatem ordine naturæ definit, qui tum tandem facile intelligitur cum ordo disciplinæ prius obseruetur.

CAP. XXV.

De duabus Communitatibus & vna proprietate Qualitatis.

Conuenientia communitatum duarum. *Adversæ qualitates.*

COmmunitates Qualitatis sunt duæ; suscipere adversa, adeoque magis & minus: vna autem est proprietas res similes & dissimiles nominare. Communitates duæ conueniunt qualitati primo modo, id est, soli qualitati per se. Actioni vero & passioni per accidens, nimirum ratione qualitatis: nam ideo calefactio & frigefactio dicuntur contrariæ, quia calor & frigus, quæ sunt Qualitates inter se pugnant. Definiuntur aduersæ, hoc loco qualitates positæ sub eodem genere, maxime a se invicem distantes, quæ agendo & patiendo mutuo se expellunt ex eodem subiecto capaci vtriusque, nisi vna earum insita sit natura. Sic æstatis calor, hyberni frigoris procellas ab aere qui est subiectum vtriusque fugat abigitque. At tenebræ splendorem à cælo, frigus calorem ab igne non expellit, quia splendor solis, calor ignis naturam sequitur.

Suscipere magis & minus quid.

Susceptio magis & minus est nihil aliud quam in remisso gradu aduersarum, qualitatum impar & inæqualis permistio, idque in eodem subiecto: nam quamuis intense, vt aiunt, simul contraria in eodem cohabitare nequeant: remisse tamen sæpe in eodem cernuntur, sic homo valde frigidus accedens ad focum, vim ignis conflictantem cum frigore sentit: quæ conflictatio ex intentione & remissione repugnantium qualitatum facta non cessat: donec æstus ignis immanitatem frigoris multis gradibus superauerit: nec non & ipsum frigus totum a subiecto penitus dispulerit. Proprie hæ duæ communitates qualitatibus tertii generis conueniunt. Hinc illud animadversione dignum est, quod plurimis in tertio genere, paucis in primo, perpaucis in quarto, nullis in secundo conveniant istæ communitates. Plurimis in tertio, vt primis & secundis qualitatibus, quæ vi sua actiuæ & passiuæ dicuntur: paucis in primo, vt virtuti, vitio, scientiæ & ignorantiæ: Perpaucis in quarto, vt recto & curuo, raro & denso; Nullis in secundo, quia in eo solum potentiæ sunt, quæ inter se nullo modo contrariantur, & proinde nec intenduntur, nec remittuntur, quia intentionis & remissionis causa est sola contrariorum susceptio. Si obiicias risibile & flebile, quæ videntur repugnare; respondeo simul inesse vt sunt potentiæ: nam is, qui ridet est flebilis, & is qui plorat est risibilis.

NOTA.

Denominatio similis & dissimilis quomodo conueniat.

Denominatio similis & dissimilis, non aliter qualitati conuenit, quam denominatio æqualis & inæqualis quantitati. Hinc recte definitur similitudo rerum diuersarum eadem qualitas in specie. Dissimilitudo vero rerum diuersarum diuersa qualitas. Sic Cicero & Demosthenes similes in eloquentia: sic Plato & Gryllus dissimiles in sapientia nominantur. Nam alter sapiens, alter stultus fuit.

DISTINCTIO ET ARGVMENTA Proprietarum.

Diuersa

Diversa contraria sunt vel,
- Sub eodem genere propriissime, vt candor & atror sub colore.
- Sub diversis generibus, vt virtus sub bono, vitium sub malo.
- Ipsa diversa genera, vt bonum, malum.
- Media cum altero extremorum comparata, vt liberalitas respectu auaritiæ. Nota quod hæc omnia in hoc genere intelligantur.

Oppon.

Mediis (vt inquit Aristoteles in textu) nihil est contrarium: ergo falsa est distinctio. Oppugnatio.

Resp.

Media non sunt adversa respectu vtriusque extremorum, quia vnum vni contrariatur, at respectu vnius sunt, nam medium comparatum cum extremo habet rationem extremi.

Oppon.

Quicquid cadit in speciem cadit in genus. 2. Topicorum Capite 1. & 2, sed suscipere contrarium cadit in speciem qualitatis ergo in ipsum genus caderet, at generi summo huius Categoriæ nihil est contrarium.

Resp.

Quicquid cadit in speciem cadit in genus, nisi sit convertibile cum specie, vt Rationale cum homine, vt suscipere contrarium cum specie qualitatis.

Oppon.

Nihil suscipit contrarium nisi ratione subiecti, teste Philosopho 6. Metaph: ergo per se non suscipit Qualitas.

Intelligitur locus de susceptione materiali, nō formali, & obiectiua quę hic definitur

DISTINCTIO SECVNDÆ.

Communitatis.

Distinctio 2. Communitatis.

Suscipit aliquid magis & minus, aut
- Materialiter idque vel
  - Subiectiue, vt materia, & sic vna substantia est maior altera
  - Extensiue, vt mensura, sic quantitas quodam modo suscipere dicitur, vt supra.
- Formaliter aut,
  - Per se sic sola qualitas in concreto.
  - Per accidens, sic actio & passio ratione Qualitatis.

Oppon.

Concretis convenit hæc proprietas: ergo & abstractis, quia concretā & abstracta sunt coniugata.

Respondens.

Quicquid convenit vni cōniugatorum secundum primariam significationem, illud convenit alteri: sed suscipere magis & minus, est minus primaria significatio. Oppugnatio secunda.

Opponens.

Summus calor, summum frigus nunquam intenduntur: ergo primis qualitatibus intendi & remitti non convenit.

Resp.

Non intenduntur in simplici corpore cui sunt innatæ; sed in mixto intenduntur & remittuntur, cui vi naturæ sunt infixa. At tum non sunt intensæ: fateor, satis enim est, si in remisso gradu hoc fiat: Cæterum in mixto eadem qualitates naturæ non videntur quæ fuerant in elementis. Ratione quidem & gradu differunt, quia sunt retusæ non natura, quia sunt extinctæ. Anticipatio obiectionis.

DISTIN-

DISTINCTIO TERTIÆ Proprietatis.

Distinctio 3. proprietatis.

Similitudo accipitur aut, { Fuse pro omni rerum omnium comparatione, & sic est in omni prædicamento. Stricte pro qualitate, & sic est solum in hac categoria.

Oppon.

Oppugnatio tertia.

Similitudo & dissimilitudo definiuntur in abstracto esse qualitates, sed non sunt quippe in relatione ponuntur: ergo male traditur ista proprietas.

Resp.

Est necessitas consequendi non prædicandi, vt supra de æqualitate diximus in fine Quantitatis.

Oppon.

Similitudo est relatio, sed relatio est quiddam disparatum a qualitate: ergo non est necessitas consequendi vtriusque.

Resp.

Similitudo hic potius pro effectu Qualitatis, quam pro formali relatione accipitur & sic vt effectus sequitur suam causam

Finis Qualitatis.

CAP. XXVI.

De Actione.

7 Phys. Artis progressio celerior in fine.

VT motus naturæ velocior ac incitatior est in fine, quam in principio, ita progressio artis, quæ imitatur naturam, velocius clauditur quam inchoatur, Ratio est (ni fallor) quia principiis cognitis (quæ sunt difficillima) omnia quæ sequuntur apparebunt facillima: inde iam olim contingit, vt opinor, quod Aristoteles in quatuor primis Categoriis discutiendis, longiore dicendi filo vsus, nunc de sex postremis dicturus, vix quidem sex lineas addiderit. Nimis festinanter id factum esse fortasse dices: non sane, si ordinem Dialecticum qui ex his satis iam perspicitur consideres: sin vero horum vsum in Philosophia perquiras: Respondeo, non esse huius loci de eo disputare. Cæterum, ne vel nimia brevitate simus obscuri, vel nimia verbositate simus molesti. media veluti insistemus via: Attende ergo bone lector, quid de singulis suo loco & ordine dicamus.

Ordo actionis Definitio actionis.

Actio naturæ ordine Passionem præcedit, est enim passionis causa, vnde a Gilberto Porretano (qui copiose de istis scripsit) his verbis definitur. Actio est forma adventitia & comparata secundum quam transeuntem in id, quod subiicitur, agere dicimur formaliter & secundum potentiam. Per formam adventitiam & comparatam, omnes internæ & absolutæ formæ excluduntur: Per alteram partem definitionis, nempe, secundum quam transeuntem, actionis immanentes reiiciuntur: per, Id, Passum, Per, Nos, omnes res aliæ quæ agere possunt insinuantur. Postremo per duas vltimas voces in calce definitionis, vt pote formaliter, & secundum potentiam, intelligitur modus agentis; qui est per qualitatem, vt per causam, & per potentiam, vt instrumentum: sit sic calefactio ignis ex calore, tanquam ex causa & ex potentia agentis tanquam ex instrumento.

Divisio actiones.

Dividitur tamen actio in actionem transeuntem, quæ hoc loco solum vt facilior, definitur: & in actionem immanentem quæ propter difficultatem in definitione omittitur.

Communitates actionis sunt duæ: Prima, suscipere contrarium. Secunda, magis & minus: quæ conueniunt ei ratione qualitatis, vt supra exposuimus.

Communitates.

Proprietates sunt: Prima, vt omnis actio sit in motu: Secunda, vt per motum proxime in aliud, id est, in passum vim suam imprimat.

Proprietates actionis duæ.

DISTINCTIO ET ARGVMENTA Actionis.

Actionis distinctio.

Actio præcedit passionem, vel quia
- Est passionis causa.
- Digniorem partem subiecti respicit, nempe formam; nam secundum formam agere dicimur, pati secundum materiam.

Significatio actionis est, vel
- Materialis, quæ est subiecti, vt generatio.
- Instrumentalis, quæ est qualitatis, vt alteratio.
- Formalis quæ est,
  - Animæ
    - Vegetantis vt nutritio, augmentatio.
    - Sentientis, vt visio, auditio.
    - intelligentis, vt intellectio, recordatio.
  - Corporis
    - Simplicis, vt
      - Calefactio, in igne
      - Frigefactio, in aqua.
    - Mixti, vt dealbatio, denigratio.

Agimus quatuor modis.

Agimus, aut
- Effectiue secundum animam, quæ est principium agendi.
- Directiue secundum artem.
- Formaliter, secundum potentiam agentis, & sic hoc loco intelligitur.
- Instrumentaliter per instrumentum, aut
  - Separatim, vt per securim.
  - Coniunctim, vt per manum.

Opponens.

Oppugnatio actionis.

Actio imminens in ista definitione non continetur: ergo male in genere definitur actio: antecedens patet, quia imminens actio non transit, sed remanet quasi reflexa in suo agente, vt recordatio, volitio, intellectio.

Resp.

Notandum est, quod a notiore hæc sex postrema prædicamenta definiantur: cum ergo actio transiens sit notior, illa sola definitur.

Oppon.

Actio, vt ait Philosophus 3. Metaphysicorum est in motu, sed motus est in mobili, vt illic docet: ergo non est in agente, quod est mouens.

Resp.

Est in motu, vt in medio: est in agente, vt in subiecto.

Oppon.

Actio est motus: ergo non est in motu, nam tum idem esset in seipso.

Resp.

Actio est motus communiter sumptus non proprie.

Opponens.

Est proprium actionis inferre passionem: sed multa sunt actiones, quæ passionem non inferunt: vt intellectio, volitio, contemplatio: ergo male a Gilberto illud assignatur proprium.

Resp.

Duo illa propria de actionibus transeuntibus, non imminentibus traduntur.

Finis Actionis.

CAP. XXVII.

De Passione.

Quę communia passioni & actioni.

SPinosiora si quæ sint in hoc prædicamento ex illis quę disceptata sunt de actione facillime intelligantur: quippe præter definitionem, omnia actioni & passioni sunt communia. De ordine nemo dubitare potest, cum passio sit actionis effectus: effectus autem sequitur causam. Multiplex eiu significatio in tertio genere qualitatis patet. Diuisio eadem est cum diuisione actionis, vt alia sit animæ, alia corporis; communitate denique ab actione non distinguitur. nam vt illa contrarium, magisque & minus ratione qualitatis suscipit, ita & hæc complectitur. Quid ergo restat, nisi vt definitionem eius quam paucissimis adumbremus. Est igitur passio (illatio, quia infertur, & effectus, quia relinquitur) fluentis actionis, id est, agentis formaliter in passum, quod est subiectum passionis: nam vt ignis qui agit, est subiectum calefactionis fluentis: ita aqua, quæ vim recipit est subiectum calefactionis impressæ: sic calefactio existens in igne est actio, in aqua vero recepta, passio dicitur. Germanæ passionis proprietates sunt duæ: vna esse agentis terminum, altera inferri ab agente per motum.

Definitio passionis.

Proprietates duæ germanę passionis.

DISTINCTIO ET ARGVMENTA passionis.

Passio quinq; modis accipitur.

Passio accipitur, aut pro
- Qualitate fluente a principiis alicuius rei, vt risibile in homine.
- Motu appetitus, qui animi passio dicitur, vt amor, odium.
- Pœna inflicta, vt passio Christi.
- Specie alicuius sensibilis qualitatis, vt intentio candoris, quæ ferit oculum.
- Effectu actionis fluentis ab agente in passum, & sic hoc loco accipitur.

Passio est, vel
- Animi, vt gaudere, dolere, videre, audire: quæ verba etsi videntur esse actiua, passiuam tamen apud Philosophos significationem habent.
- Corporis, vt secari, vri, vapulare, &c.

Oppon.

Passionis oppugnatio.

Passio est effectus actionis: ergo non est summum genus, nam effectus posterior causa esse debet.

Resp.

Passio est effectus actionis in genere causæ efficientis, non in genere causa materialiter & formaliter constituentis.

Opponens.

Actio & passio sunt vnum idemq; numero motus, vt ait Philosophus in 3. Physicorum, ergo non sunt distincta prædicamenta.

Resp.

Sunt vnus motus in progressione naturæ, non in terminis vt loquuntur Philosophi, exẽpli causa. Fluit calfactio ab igne tepescit aqua; dum adhuc non superatur, dispellitur q; frigus ab aqua actio & passio simul coeuntes in liquore tepido vnum efficiunt motum: at vt calfactio incipit ab igne, vt a termino a quo: desinit vero in aquam vt in terminum ad quem: natura: & prædicamento differunt. Hæc omnia huc tendũt: si actio & passio pro fluxu mouentis mobilisq; sumantur, sunt vnus motus: si vero

pro-

no actu effectuque agentis, sic differunt natura, & prædicamento distinguuntur.

Oppon.

Definitio passionis convenit vulneri & calori. quia vulnus est effectus vulnerantis & calor effectus calfactionis: ergo male definitur.

Resp

Vulnus & calor non sunt proximi & immediati effectus, quales passiones esse debent, vt patet per proprietatem actionis, quæ est, vt proxime per motum inferat passionem.

Finis Passionis.

CAP. XXIII.

De Vbi.

Penuria & defectio nominis, magni sæpe causa est erroris: vnde secta illa Nominalium delirasse videtur, quæ Vbi & Quando inter prædicamenta numeranda non esse putarit, quia germana nomina illis, vt cæteris imposita non fuisse viderit. Sed parum attente obseruant alias res infinitas desiderio nominum laborare, parique ratione, si illis credamus, a rerum finibus sedibusque exterminari. *Nominalium delirium.*

Sed istis relictis, dico per ista aduerbia loci & temporis, abstracta quædam optime intelligi ac insinuari. Vbi igitur non pro interrogatione loci, sed pro quadam habitudine rei in loco acceptum sic definitur. *Significatio Vbi.*

Vbi est circumscriptio, id est, externa comparatio, corporis, id est, corporeæ substantiæ simplicis vel mixtæ, a loci circumscriptione procedens, id est, a loco ordine & habitudine suscepta: sic Platonem in Schola philosophari, Ciceronem in foro perorare dicimus. *Vbi definitio*

Vbi sic definitum diuiditur in Vbi compositum, quod hic, vt notius explicatur: & in Vbi simplex, quod est relatio substantiæ incorporeæ ad indiuisibilem locum: non quod locus vllus sit indiuisibilis, cum omnis sit continuus, sed quod spiritus, qui definite huic vel illi loco ad tempus alligitur, indiuisibiliter & non circumscripte in loco maneat: vt anima humana pro periodo vitæ naturalis in capite, vt in cœlesti quadam Sphæra solioque habitat. Communitates easdem habet Vbi cum fundamento suo, nempe non suscipere contrarium, non suscipere magis & minus. *Vbi duplex.*

DISTINCTIO ET ARGVMENTA VBI.

Vbi accipitur, aut
- Interrogatiue pro aduerbio interrogandi.
- Definite pro ipso loco.
- Relatiue pro comparatione loci ad corpus locatum, & sic hoc locato definitur.

Est aliquid in loco *Distinctio Vbi.*
- Circumscripte, vt corpus, quod circumcingitur loco.
- Definite, vt animus, qui ad tempus manet in definito & certo loco.
- Complete, vt Deus, qui complet omnem locum.
- Comparate, vt accidens, quod comparatione subiecti corporis est in eodem loco cum corpore, cui inest. Hinc illud, motis nobis, mouentur omnia quæ sunt in nobis, id est, accidentia.

Vbi est, vel { Compositum, quod hic definitur, vt notius. / Simplex, quod ante a nobis explicatur.

Oppugnatio Vbi.

Oppon.

Vbi simplex non est circumscriptio corporis: ergo male definitur. Antecedens probatur, quia sola incorporea substantia in vbi simplici continetur.

Resp.

Vbi compositum solum, hic definitur, & sic de Quando dicendum est quod etiam a notiore definitur.

Opponens.

Vbi a loco, & a re in loco existente oritur: ergo realiter ab illis differre non videtur.

Respondens.

Vt imago ceræ impacta fit quidem ex cera & sigillo quæ tamen, nec cera, nec sigillum est, sed quiddam distinctum ad vtroq; : ita vbi fit ex loco & ex re in loco existente, non est tamen aut locus aut res in loco, sed quiddam re & natura distinctum ab vtroq;.

Oppon

Circumscribi est mensurari: ergo circumscriptio est quædam dimensio: quo concesso sequitur, quod vbi sit quantitas.

Resp.

Dicitur Vbi circumscriptio, non quod ita sit, sed quod sine circumscriptione esse non possit. Est autem a natura quædam circumscripti corporis habitudo.

CAP. XXIX.

De Quando.

Communia omnia Vbi cum Quãdo.

VT inter Actionem & passionem multa, ita inter vbi & Quando non pauca sunt communia. Mutato enim nomine, non significatione, nec diuisione, nec proprietate differunt. Non significatione: nam vt vbi respectu loci, ita quando respectu temporis, aut pro interrogatione aut pro duratione, aut pro relatione rei existentis sumitur. Non diuisione; nam vt Vbi in simplex & compositum respectu substantiæ existentis in tempore distribuitur. Non denique proprietate: nam vt vbi nec contrarium, nec magis & minus respectu fundamenti suscipit, ita nec Quando propter similem rationem admittit. Sequitur ergo, vt hoc illi rectissime succedat; in quo tractando, reliqua omnia vt nota, tacitus prætermittam, solamque definitionem paucissimis referabo. Est ergo Quando adiacentia: id est, externa quędam applicatio (temporis) id est præteriti, præsentis, aut futuri (ad rem temporalem) id est, ad rem existentem & comparatam in tempore: quæ res, si sit corporea, est in Quando composito: si vero incorporea, vt spiritus est in Quando simplici. quod est habitudo rei incorporeæ incorruptibiliter subsistentis in tempore: vt anima hominis pro periodo vitæ humanæ dicitur esse in præscripto, ac definito tẽpore periodi, ad quam comparatur. Sic manet in Gabriele Archangelo habitudo illius temporis, in quo salutauit Mariam.

Definitio Quando.

Proprietas Quando.

Præter duas communitates quas habet ratione fundamenti, vnum habet proprium, nempe adiacere omnibus quæ initium vel generationis, vel creationis habent; generationis, vt planta; creationis, vt Platonis anima.

DISTINCTIO ET ARGVMENTA Quando.

Distinctio quando.

Quando est
- Compositũ, quod est
  - Præteritum, vt fieri fuisse tonitru.
  - Præsens, vt nunc fieri fulmen.
  - Futurum vt, cras fore ecclipsin.
- Simplex, quod est habitudo incorporeæ substantiæ incommutabiliter subsistens in tempore: sic dicimus ad certum tempus Angelum descendisse in aquam, qua sanabantur ægroti.

In tempore aliquid est
- Incommutabiliter, aut
  - Infinite, vt Deus.
  - Definite, vt Angelus.
- Commutabiler, vt omnia caduca in substantia: quorum tempus edax dicitur.

Oppon.

Accidentis est actu inesse subiecto, sed quando adiacere, non inesse dicitur: ergo non est accidens. Oppugnatio Quando.

Resp.

Adiacens accidens dicitur, non quod non inhæreat, sed quod ei, cui applicatur, non inhæreat, vt locus: qui corpori locato adiacere, corpori vero locanti inhærere dicitur. Sic Quando tempori adiacet, rei vero in tempore existenti inhæret.

Oppon.

Tempus præteritum non est, sed Quando præteritum dependet a tempore præterito: ergo Quando præteritum non est.

Resp.

Etsi tempus præteritum non est, temporis tamen præteriti habitudo (quæ est ipsum Quando) in re & esse & manere potest: exempli causa: Etsi sexagesimus hinc annus, annus non est, sexagesimi tamen anni relatio in sene sexagenario esse potest.

Oppon.

Angeli non mensurantur tempore: ergo Quando, quod est adiacentia temporis relicta in re temporali, non est in Angelo.

Resp.

Etsi Angeli non mensurantur tempore, relatio tamen temporis esse potest in Angelo respectu huius vel illius actionis, quæ incheatur clauditurque tempore.

CAP. XXX.

De Situ.

Situs vim naturæ in disponendis partibus respicit. Habitus ornamenta naturæ artisque eisdem partibus accommodat: iure igitur situs habitum præcedit. Nam partes prius & esse & disponi debent, quam ornari & perpoliri possint. Non hic pro loco, non pro designatione partium in loco, sed pro comparatione partium ad differentias loci nomen situs accipitur, definiturque hoc modo. Situs est ordinatio, id est, præscriptus ordo, & concinna dispositio (generationis partium) id est, partium naturalium (secundum differentias loci) id est, secundum sursum, deorsum, ante pone, dextrum & sinistrum. Sic caput hominis sursum, pedes deorsum: sic cœlum sursum, centrum deorsum esse dicimus. Attente animaduertendum est hic solum naturalem situm, vt quiddam notius communiusque definiri; est tamen artificialis etiam situs, qui definitus ordo partium per artem dispositarum; sic fundamentum deorsum in domo esse dicitur.

Ordo Situs.

Definitio Situs.

Communitates situs. Duas communitates habet situs, non suscipere contrarium, non suscipere magis & minus. Vnum quoque proprium habet; nempe ordinem naturę & artis, in disponendis partibus, significare.

DISTINCTIO ET ARGVMENTA Situs.

Situs distinctio.

Situs capitur, aut pro
- Loco, sic dicimus vrbem bene sitam esse, id est habere salutarem locum.
- Designatione partium in loco vel corpore, & sic est affectio quædam quantitatis.
- Ordinatione naturæ in disponendis partibus & sic hoc loco definitur.

Situs duplex.

Situs est vel,
- Naturalis vel
  - Per se in partibus, vt
    - Caput sit sursum.
    - Vmbilicus in medio
    - Pedes sint deorsum
  - Per accidens in modo, vt
    - Sessio.
    - Statio.
    - Accubatio.
- Artificialis, vt tectum sursum, fundamentum deorsum dicitur.

Oppon.

Oppugnatio situs.

In monstro est error naturæ: ergo situs eiusdem non est ordo partium secundum vim naturæ dispositarum; vim enim natura errans in ordine non exercet

Resp.

Excluditur *monstrum a situ naturali, secundum aliquos, quia non est ex præscripto, sed ex erratis naturæ. Cæterum dicendum est, quamuis ordinem partium secundum particularem naturam non habet: habet tamen ordinem partium secundum beneplacitum vniversalis naturæ.*

Oppon.

Arboris radix sursum dicitur ab Aristotele in libris de cælo: ergo omnis situs sursum non tendit a centro cælum versus, vt definit in Physicis.

Resp.

Sursum capitur: aut pro
- *Principio nutritionis & augmentationis, & sic radix est sursum, vt os hominis.*
- *Principio dimensionis respectu totius vniversi, & sic vertex est sursum.*

Oppon.

2. Lib. de Cælo.

Omnia corpora non habent differentias loci, vt ait Aristoteles secundo de cælo, ergo omnia non habent situm; Ratione probatur antecedens, quia sola ea corpora dicuntur habere situm, quę habent locum: sed cælum non habet locum, nihil enim est extra cælum, ergo cælum non habet situm.

Resp.

Omnes differentiæ loci sunt solum in homine: in reliquis autem satis est, si ad aliquam differentiam loci comparentur: quare etsi cælum capaciorem locum extra se non habet vnquam, tamen pars cæli sursum esse dicitur respectu hominis, quod est satis ad ordinem situmque partium.

Opponens.

Situs prius de naturali situ quam de artificiali dicitur: sed id genus est destruendum, quod prius de vna specie, quam de alia prædicatur: ergo situs non est genus. Maior probatur, quia natura præcedit artem. Minor est Aristotelis 4. libro Topicorum

Resp

Ars quidem sequitur naturam, attamen naturale non est prius artificiali si simul vel actu vel potentia in genere suo considerentur.

Finis Situs.

CAP. XXXI.

De habitu.

ME valde tenet solicitum in hac vltima quasi scena anceps de habitu interpretum sententia. Eorum enim tam ingenio acutissimi, quam gravissimi iudicio, in hoc prædicamento tam exilem entis rationem esse arbitrantur, vt potius merum respectum, ac intentionem mentis, quam ens dicendam esse haud dubitanter dixerunt. Cæterum, in illam lancem pondus, si quod sit, reponens meum quam Thomas Aquinas tenet: Habitum definio, rem esse, quæ corporis & naturæ decorum intuetur. Vestivit enim natura omnia a se parta & suscepta opera: Squamas pisci, plumas aui, hirsutos pilos leoni dedit: quæ omnia habitum naturæ præ se ferunt. Quippe in natura rerum hæc duo considerari debent, necessitas & ornatus; in illa essentia, in hoc dignitas & ordo perspicitur; exempli causa; dedit caput homini necessario: at palpebras oculorum & barbam ad decorum & ornatum dedit: sic folia & flores sunt in planta; sic lucentia sidera sunt in cœlo; quorum sane omnium relatio ad sua subiecta habitus naturæ dicuntur. Recte igitur definias habitum esse adiacentiam; id est, tam naturalium, quam artificialium, & eorum quæ circa corpus sunt: id est, ornamentorum, & indumentorum, quæ vel a natura pariuntur, vt barba in homine, Dens in Elephante: vel quæ ab arte inueniuntur, vt lorica in pectore, corona in capite, vestis in toto corpore. Hinc dentatum esse, ornatum esse, vestitum esse, species habitus esse interpretamur. Communitates habitus duæ sunt; non suscipere contrarium, 2 suscipere tamen magis & minus, sed improprie. Postremo vna traditur proprietas significare decorum naturæ & artis in omni substantia, necnon in pluribus simul existere.

Parumenti in habitu.

Definitio habitus ex Aquinate.

Definitio Habitus.

Communitates duæ.

DISTINCTIO ET ARGVMENTA Habitus.

Distinctio Habitus.

Habitus sumitur, vel
- Confuse pro re omni habita, & sic constituit vltimum Postprædicamentum.
- Distincte aut
  - Absolute pro
    - Acquisita qualitate, & sic est primũ genus qualitatis, quod dicitur Habitus.
    - Innata potentia, quæ opponitur priuationi, sic visus habitus, cæcitas priuatio nominantur.
  - Comparate, & sic hoc loco definitur.

Diuiditur habitus in
- Naturalem, qui est relatio ornamenti naturalis ad rem naturalem, vt barbatum esse virum, stellatum esse cœlum.
- Artificialem, qui est relatio ornamenti artificialis ad rem, vel naturalem, vel artificialem, vt, togatum esse, calceatum esse.

Communitates situs.

Duas communitates habet situs, non suscipere contrarium, non suscipere magis & minus. Vnum quoque proprium habet; nempe ordinem naturę & artis, in disponendis partibus, significare.

DISTINCTIO ET ARGVMENTA Situs.

Situs distinctio.

Situs capitur, aut pro
- Loco, sic dicimus vrbem bene sitam esse, id est habere salutarem locum.
- Designatione partium in loco vel corpore, & sic est affectio quædam quantitatis.
- Ordinatione naturæ in disponendis partibus & sic hoc loco definitur.

Situs duplex.

Situs est vel,
- Naturalis vel
  - Per se in partibus, vt
    - Caput sit sursum.
    - Vmbilicus in medio.
    - Pedes sint deorsum.
  - Per accidens in modo, vt
    - Sessio.
    - Statio.
    - Accubatio.
- Artificialis, vt tectum sursum, fundamentum deorsum dicitur.

Oppon.

Oppugnatio situs.

In monstro est error naturæ: ergo situs eiusdem non est ordo partium secundum vim naturæ dispositarum; vim enim natura errans in ordine non exercet.

Resp.

Excluditur monstrum a situ naturali, secundum aliquos, quia non est ex præscripto, sed ex errato naturæ. Cæterum dicendum est, quamvis ordinem partium secundum particularem naturam non habet: habet tamen ordinem partium secundum beneplacitum vniversalis naturæ.

Oppon.

Arboris radix sursum dicitur ab Aristotele in libris de cælo; ergo omnis situs sursum non tendit a centro cælum versus, vt definit in Physicis.

Resp.

Sursum capitur: aut pro
- *Principio nutritionis & augmentationis, & sic radix est sursum, vt os hominis.*
- *Principio dimensionis respectu totius vniversi, & sic vertex est sursum.*

Oppon.

2. Lib. de Cælo.

Omnia corpora non habent differentias loci, vt ait Aristoteles secundo de cælo, ergo omnia non habent situm; Rationis probatur antecedens, quia sola ea corpora dicuntur habere situm, quę habent locum: sed cælum non habet locum, nihil enim est extra cælum, ergo cælum non habet situm.

Resp.

Omnes differentiæ loci sunt solum in homine: in reliquis autem satis est, si ad aliquam differentiam loci comparentur: quare et si cælum capaciorem locum extra se non habet vnaquaq; tamen pars cæli sursum esse dicitur respectu hominis, quod est satis ad ordinem situmque partium.

Opponens.

Situs prius de naturali situ quam de artificiali dicitur: sed id genus est destruendum, quod prius de vna specie, quam de alia prædicatur: ergo situs non est genus: Maior probatur, quia natura præcedit artem. Minor est Aristotelis 4. libro Topicorum

Ars quidem sequitur naturam, attamen naturale non est prius artificiali si simul vel actu vel potentia in genere suo considerentur.

Finis Situs.

CAP. XXXI.

De habitu.

ME valde tenet solicitum in hac vltima quasi scena anceps de habitu interpretum sententia. Eorum enim tam ingenio acutissimi, quam grauissimi iudicio, in hoc prædicamento tam exilem entis rationem esse arbitrantur, vt potius merum respectum, ac intentionem mentis, quam rem dicendam esse haud dubitanter dixerunt. Cæterum, in illam lancem pondus, si quod sit, reponens meum quam Thomas Aquinas tenet: Habitum desinio, rem esse, quæ corporis & naturæ decorum intuetur. Vestivit enim natura omnia a se parta & suscepta opera: Squamas pisci, plumas aui, hirsutos pilos leoni dedit: quæ omnia habitum natura præ se ferunt. Quippe in natura rerum hæc duo considerari debent, necessitas & ornatus: in illa essentia, in hoc dignitas & ordo perspicitur; exempli causa; dedit caput homini necessario: at palpebras oculorum & barbam ad decorum & ornatum dedit: sic folia & flores sunt in planta; sic lucentia sidera sunt in cœlo; quorum sane omnium relatio ad sua subiecta habitus naturæ dicuntur. Recte igitur definias habitum esse adiacentiam; id est, tam naturalium, quam artificialium, & eorum quæ circa corpus sunt: id est, ornamentorum, & indumentorum, quæ vel a natura pariuntur, vt barba in homine, Dens in Elephante: vel quæ ab arte inueniuntur, vt lorica in pectore, corona in capite, vestis in toto corpore. Hinc dentatum esse, armatum esse, vestitum esse, species habitus esse interpretamur. Communitates habitus duæ sunt; non suscipere contrarium, 2 suscipere tamen magis & minus, sed improprie. Postremo vna traditur proprietas significare decorum naturæ & artis in omni substantia, necnon in pluribus simul existere.

Paruum enti in habitu.

Definitio habitus ex Aquinate.

Definitio Habitus.

Communitates duæ.

DISTINCTIO ET ARGVMENTA
Habitus.

Habitus sumitur, vel
- Confuse pro re omni habita, & sic constituit vltimum Postprædicamentum.
- Distincte aut
  - Absolute pro
    - Acquisita qualitate, & sic est primū genus qualitatis, quod dicitur Habitus.
    - Innata potentia, quæ opponitur priuationi, sic visus habitus, cæcitas priuatio nominantur.
  - Comparate, & sic hoc loco definitur.

Distinctio Habitus.

Diuiditur habitus in
- Naturalem, qui est relatio ornamenti naturalis ad rem naturalem, vt barbatum esse virum, stellatum esse cœlum.
- Artificialem, qui est relatio ornamenti artificialis ad rem, vel naturalem, vel artificialem, vt, togatum esse, calceatum esse.

Oppon.

Oppugnatio Habitus.

Omne prædicamentum est ens rei sed habitus est applicatio ornamenti, quæ fit solum ab intellectu: ergo habitus non est prædicamentum.

Resp.

Etsi applicatio ornamenti ad rem ornatam, vestimenti ad rem vestitam, videtur quidem tota ab intellectu & proficisci & dependere: non tamen ita est, si impensè rem consideres: sunt enim ornatus rerum sine intellectu, vt splendor in gemma stella in cælo, flos in planta. Hæc ornamenta haud dubio ab ipsa natura sine ope intellectus rebus accommodantur. Est ergo habitus ens rei extra intellectum in rebus existens: & sic rectè vnum inter prædicamenta annumerari potest. Sed expedi mihi hoc dubium: qui potest habitus artificialis esse ens rei, cum et ars ipsa & rei artificialis applicatio in solo intellectu reponantur. Respondeo omnia in intellectu posita non esse entia rationis, si omnes scientiæ, omnes virtutes, omnes potentiæ animi essent entia rationis. Dico igitur habitus artificiales esse quidem effectiue in animo, esse subiectiue in rebus, a quibus essentiæ suæ realis vim & naturam sortiuntur.

Habitus est ens rei extra intellectum

Replicatio.

Solutio.

Oppon.

Negata causa, negatur effectus: sed causa suscipiendi magis & minus negatur in habitu, nempe suscipere contrarium, ergo negatur effectus, nimirum suscipere magis & minus.

Resp.

Suscipere magis & minus res potest dupliciter.

Susceptio magis & minus est vel { *Propria, quæ fit ex conflictu contrariorum, & hæc est in sola qualitate.* / *Communis, quæ fit ex maiore aptitudine subiecti ad agendum & sic in habitu, vt armatus aptior est ad pugnā, quā inermis.* }

Opponens.

Vestitum esse & nudum esse sunt contraria; ergo & habitus suscipit contraria.

Resp.

Non sunt adversa sed privantia.

Oppon.

Fieri non potest, vt idem accidens numero simul in pluribus existat: ergo vltima proprietas habitus, male statuitur, quæ requirit, vt habitus simul existat in pluribus.

Resp.

Requiritur, vt habitus in pluribus simul existat: quo non intelligitur, vt simul in duobus subiectis insit, sed vt in vno effectiue tanquam in causa vel termino: In altero inhæsiue tanquam in subiecto hæreat.

Finis decem Prædicamentorum.

CAP. XXXII.

De Postprædicamentis.

Scotius in tenebris.

Ancipites sententia Scotizantium.

NOn institui (bone Lector) Sophistarum armenta sequi: eorum enim dogmata, aut, vt verius dicam, paradoxa mihi in Dialectica non placent. Nam quamvis de multis valde subtiliter Ioannes ille istorum antesignanus scripserit: ita tamen aut barbarie dictionis, aut circumstantiarum multitudine res omnes obscurauit, vt vel Apolline Lectore, vel Oedipo interprete semper indigere videatur. Quorsum hæc? vt intelligas istos Scoticos interpretes, sicut in multis aliis, ita in his præceptis (quæ iam aguntur) esse fugiendos. Nam sane, vt in aliis errasse, ita in his omnino delirasse existimes. Aliqui enim eorum pertinaciter defendunt, Aristotelem hæc Postprædicamenta non scripsisse:

aliqui dicunt scripsisse quidem, sed secundum sententiam. Archiæ cuiusdam philosophi: aliqui affirmant scripsisse, non vt Postprædicamenta, sed potius addidisse reliquis, vt noua prædicamenta. Hinc est vulgaris ille istorum error, quod oppositio & motus inter Postprædicamenta sint vera, summaque genera. Sed quid ago? Si quo me trahunt sequerer, nullum exitum orationis invenirem. Placet ergo in expositione pergere. Instituuntur Postprædicamenta, vt omnia quæ reducuntur ad categorias, omnia que earum propria rectius intelligantur. Nam vt Antepredicamenta a priore per causas cognitionis, ita Postprædicamenta a posteriore per effectus (qui sunt proprietates quædam) ad prædicamenta valent: sæpe enim oppositorum, sæpe priorum & posteriorum: sæpe eorum quæ sunt simul, sæpe motus generum in illis explicandis facta erat mentio. De his ergo opportune agit Philosophus, vt quo modo, quo ordine, qua ratione sint in prædicamentis perspectum habeamus. Ridicula est illa Ramistarum coniectura, non fuisse opus Arist. quia nomen non apposuit: quasi vero illud esset necessarium, cum sic veluti appendit ad eam partem, quam de Categoriis scripsit: si minus Latine inuentum nomen delicatas aures offendat, licere Philosophis aliquando apta nomina de nouo excudere interpretationis causa, cupio vt intelligant.

Cur instituuntur Post prædicamenta.

Ramistarum coniectura ridicula, Arist. cap. de Relatis.

DISTINCTIO GENERALIS Postprædicamentorum.

Distinctio postprædicamentorum.

Postprædicamentorum
- Aliud respicit motum, idque vel
  - Per repugnantiam contrarij, & sic est oppositio.
  - Per mutationem subiecti, & sic est motus.
- Aliud respicit quietem, eandemque
  - Causarum & effectuum, sub qua modi priorum.
  - Similium & cognatorum in genere, sub qua modi simul.
  - Omnium existentium in substantia, sub qua modi habendi continentur.

Postprædicamentum est regula cognitionis, qua ad completam notitiam prædicamentorum rerumque in prædicamentis peruenitur, idque a posteriori per effecta, & proprietates.

Postprædicamentum quid.

Oppon.

Quod facilius aliquid reddit, præcedere debet, ergo Postprædicamentum præcederet categorias.

Respondens.

Post prædicamenta conducunt ad cognitionem propriorum in prædicamentis, quæ ipsa sunt posteriora, quare inde sequuntur omnia.

Oppon.

Motus omnem essentiam rerum præcedit nam (per motum acquiritur omnis forma omnisque mutatio rerum) ergo motus a posteriore non valet.

Resp.

Etsi motus præcedat multa tempore, non tamen perfectione & natura.

DE OPPOSITIS. CAP. XXXIII.

An sint quatuor genera Oppositorum.

Cum

Ordinis causa.

CVM in singulis Categoriis Oppositorum facta sit mentio, reliquis Postprædicamentis, hoc vnum de Oppositis est merito anteponendum: tum propter communitatem naturæ, tum propter frequentem vsum nominis variis modis accepti. Sed attende diligenter non agi hic de repugnantia propositionum, quam antea in primis elementis descripsimus, sed de Oppositione sive vocum sive rerum, qualis est inter patrem, filium, album, nigrum, aliaque huiusmodi, quæ a Philosopho sic definitur. Oppositio est repugnantia duorum simplicium terminorum quorum alter de altero dici non potest, nec ambo de aliquo tertio minus communi, eodem tempore, eodemque respectu; (eodem tempore dico, quia multa vicissim de eodem affirmari possunt, vt calidum & frigidum a Platone: eodemque respectu, quia idem homo qui est pater, diuerso respectu filius esse potest. Oppositorum alia sunt aduersa, alia relata, alia priuantia, alia contradicentia. Aduersa sunt a nobis ante definita in prima Communitate qualitatis. Distributa vero sunt hoc loco vt eorum alia habeant medium, alia sint sine medio. Medium vero est vel participationis, quod ab vtroque extremorum constituitur, vt flauedo ex albo & nigro constans: vel abnegationis, quod per negationem vtriusque extremorum cognoscitur vt id, quod nec est iustum nec iniustum. Adversa sine medio vulgo immediata dicta sunt, quæ neque per participationem, neque per abnegationem medium sortiuntur, qualia sunt par & impar, morbus & bona valetudo.

Oppositio quid. Oppositorum diuisio. Adversa mediata, immediata. Mediata. Immediata.

Relata.

De Relatis taceo, quia satis iam satis in proprietate secunda Relationis eorum naturam oppositionemque demonstraui.

Privantia quæ.

Priuantia sunt opposita, quæ versantur circa idem subiectum ordine irregressibili, tempore a natura fixo ac definito, per subiectum, aut totum compositum, aut principem partem intelligo: totum compositum, sic mors versatur circa totum hominem: principem partem, sic cæcitas versatur circa oculum, surditas circa aurem. Per ordinem irregressibilem insinuantur sola priuantia secundum actum & potentiam, inter quæ nulla est reciprocatio, nulla successionis vicissitudo. Hinc non est tam vetus illud, quam verum. A priuatione ad habitum non fit regressio; id est, a priuatione secundum actum & potentiam ad eundem habitum vi naturæ non fit reciprocatio. A morte enim ad vitam, a cæcitate ad visum, a surditate ad auditum, quæ potest esse reuersio? certe vi naturæ nulla. Lumine tamen fidei illustrati credimus, & cęcis lumen, & surdis aurem, & mortuis vitam dedisse Christum, adeoque daturum omnibus in fine mundi, quia author naturæ, qui est infinitus, mediis & modis non alligatur. Sunt & alia genera priuantium, nempe secundum actum solum; vt somnus, vigilia, motus & quies, in quibus est frequens successio & iteratio: secundum potentiam solum, vt cæcitas in catulo post nonum diem naturalem, in quo, si non despexerit, negatur solum potentia quæ præfuit, non actus qui adhuc non apparuit.

Deus natura mediis non alligatur.

Contradicentia.

Contradicentia sunt maxime opposita, quorum vnum est ens, alterum non ens: vnum finitum, alterum infinitum; vnum verum, alterum falsum: quorumque dari non potest medium, vt cœlum non cœlum, homo non homo.

DISTINCTIO GENERALIS Oppositorum.

- Oppositorũ alia sunt
  - Entia
    - Absoluta quæ sunt adversa
      - Mediata
        - Participationis, vt albedo & nigredo.
        - Abnegationis, vt quod non est bonũ nec malũ, sed dispositio veluti inter vtrumq; pendent.
      - Immediata, vt par & impar.
    - Comparata quæ sunt
      - Relata, secundum esse.
      - Relata, secundum dici.
  - Non entia vel
    - Ex parte, vt priuantia, quæ sunt vel
      - Secundum actum solum, quę negant acti & non potentiam, vt motus, quies somnus, vigiliæ.
      - Secundum potentiam solam, quæ negãt potentiam, vt cæcitas in catulis post tempus definitum a natura.
      - Secundum actum & potentiam, quę negant vtrunque, vt mors, &c.
    - Simpliciter, vt negantia in contradicentibus.

ARGVMENTA IN GEnera oppositorum.

Oppon.

Oppositio est passio entium in prædicamentis, ergo fundari non potest in privantibus & contradicentibus, quæ non sunt entia.

Resp.

Vt privantia & contradicentia ex parte negationis sunt non entia, ita ex parte affirmationis in vtroque genere sunt entia, quod est satis ad oppositionem terminorum efficiendam.

Oppon.

Relata se mutuo ponunt, ergo nõ sunt opposita, quorum natura est tollere et negare.

Resp.

Relata considerantur, aut respectu { *Eiusdem subiecti & sic sunt opposita.* / *Diversorum, & sic non sunt.*

Vel dicendum est multa se mutuo ponere, quæ tamen natura sunt disiuncta, ut homo & risibile: sic respectu dependentia est quadam cognatio: respectu naturæ, est certa oppositio.

ARGVMENTA IN ADverse contraria.

Oppon.

Quorum non est vnus conceptus, eorum non potest esse vna definitio: sed adverse pugnantium non est vnus conceptus, nam res naturæ sunt distinctissimæ, ergo eorum apte vna non datur definitio. Oppugnatio contrariorũ.

Resp.

Etsi non est rerum diversarum vnus conceptus in vnitate rei, vnus tamen esse potest in vnitate rationis, quæ sæpe multa natura diversa ad gyrum & circulum vnius communis descriptionis revocat.

Oppon.

Medium opponitur extremis diverse, vt dicitur in 5. Physicorum, & tamen maxime non distat ab extremis, vt est 2. Ethicorum, ergo male definiuntur adversa maxime distare.

Respondens.

Medium consideratum cum altero extremorum opponitur, & habet rationem extremi: collatum vero cum vtroque non habet. Si vrgeas contradicentia, quæ videntur magis opponi quam adversa, respondeo magis opponi contradicentia in genere entis & non entis at in ambitu entis maxime opponi adversa affirmo.

Replicatio. Solutio.

Oppon.

In omnibus adversis contrariis est motus alterationis, sed motus alterationis est progressio naturæ ab vno extremorum ad aliud per medium teste Philosopho. 4 Physicorum; ergo in omnibus adversis est medium, & per consequens non sunt immediata adversa.

Resp.

Medium in 4. Physicorum accipitur non pro media qualitate: sed pro quadam proportione, quam tenet natura in mutando subiecto ab vno etremo in aliud, vt potest a sanitate in morbum mutatur Plato non per mediam qualitatem, sed per mediam proportionem & quantitatem motus.

Oppon.

Sanum & ægrum sunt immediata contraria secundum Philosophum in textu, sed inter ea secundum medicos est medium nempe quod neutrum dicitur, ergo male ponuntur pro exemplis.

Resp.

Sanum pro harmonia naturæ in animali acceptum, & ægrum pro omni intemperie humorum non patiuntur medium: nam si à centuo sanitatis homo deficiat, æger si à statu morbi declinet, sanus recte dicitur: Omnis enim motus denominatur, vt ait Philophus à termino ad quem tendit: cum ergo demoveatur homo a statu valetudinis, ægrotare: cum iterum a statu morbi, convalescere iudicatur.

ARGVMENTA IN PRIVANTIA

Oppugnatio Privantium.

Oppon.

Circa hominem cæcum ab vtero matris non versatur Visus: ergo male definiuntur pruantia versari circa idem subiectum.

Resp.

In vita Homeri.

Privantia versari dicuntur circa idem subiectum non numero sed specie: quare etsi Homerus esset cæcus a natiuitate, quod tamen Herodotus negat, homo tamen aptus eßet natura ad visum.

Opponens.

Edentulus sæpe novos accrescentes dentes habet, ergo a privatione ad habitum fit regressio.

Resp.

Si edentulum sumatur pro corruptione non solum actus sed etiam potentiæ, vt in senili ætate, cum qui est edentulus nunquam iterum fieri potest dentatus.

Opponens.

Potentia non tollitur vbi non fuit, sed in catulo qui non videt ad nonum diem non fuit, ergo non tollitur, & ex consequenti male distinguitur in privationē secundum potentiam, & actum vt in catulo qui actum non habuit sed solam potentiam. Minor argumenti probatur quia potentia est respectu actus sequentis sed actus non sequitur, ergo non fuit potentia.

Respondens.

Potentia est formalis quæ parit actum; potentia materialis, quæ sæpe debilitata non producit, & talis est sæpe in catulis.

ARGVMENTA IN CONTRADICENTIA.

Oppon.

Non ens non potest esse extremum, sed contradicentium unum est simpliciter non ens, ergo non est extremum: at omnis oppositio debet esse inter duo extrema. *Oppugnatio contradicentium.*

Resp.

Non ens non potest esse extremum ex parte rei, at ex parte intellectus potest.

Opponens.

Privatio est partim ens partim non ens, ergo est medium inter contradicentia quæ sunt ens & non ens omnino.

Resp.

Etsi privatio partim affirmet partim neget, non est tamen medium contradicentium quia non est eiusdem generis & quia non communicat de vtroque extremorũ. Nam in non ente nulla potest esse communicatio.

Oppon.

Verum & falsum sunt propriæ passones propositionum, ergo contradicentibus (quæ sunt simplicia) non conveniunt.

Resp.

Verum & falsum dicuntur in contradicentibus in esse non per se, sed vt rebus per propositiones applicantur: alii dicunt verum pro ente positivo, falsum pro negatione entis intelligi.

Finis Oppositionis.

CAP. XXXIIII.

An modi priorum recte distinguuntur

QVONIAM non sine ordine prioris & posterioris a Philosopho in prædicamentis disponuntur omnia, aliud iam postprædicamentum instituitur, in quo multiplex rerum ordo ac dispositio explicatur. Huius quinque modi ac genera ab Aristotele discutiuntur: Proponuntur tamen nisi quatuor, Rationem Boetius tradit quia a veteribus Philosophis horum quatuor excogitata fuerunt, vltimũ vero de causis & effectis ipse Aristoteles addidit; hinc antiqua illa carmina. *Postprædicamenti Ratio.*

Tempore 2. natura: prius, 3 ordine: dig. & 4 Honore:
5 Causam causato dicimus esse prius.

Tempore enim, aut antiquitate naturæ, aut ordine artis, aut dignitatis gradu aut denique causa, omnia quæ priora dicuntur, aliis præstant & antecellunt. Tempore, alia aliis priora appellantur, quæ in priore tempore extiterunt. Sic Socrates tempore prior fuit Aristotele, sic lex Euangelio, sic imperium Persarum Romano imperio. *Tempore prius.*

Natura priora sunt omnia interna principia, insitæque causæ rerum, vel potius (vt verbis philosophi vtar) ea omnia sunt antiquiora natura, a quibus non conuertitur subsistendi ratio: animaduerte quod dixerim, a quibus non conuertitur subsistendi, non existendi ratio. Nam inter hominem, qui est prior risibili naturæ ordine, conuertitur quidem ratio, non tamen quoad subsistentiam. (nam subsistet homo sine risibili omnisque species sine proprio (sed quoad existentiam, quia in ratione existendi inter subiectum & proprium est semper necessaria consecutio; exempla in hoc modo sunt omnia genera respectu specierum, omnes species respectu indiuiduorum, omnes substantiæ respectu accidentium. *Natura.* *Cautio.*

Ordine artis, priora sunt, quæ perdiscentibus methodum, facilitatem & quasi compendiariam sciendi viam pollicentur: sic in Grammatica *Ordine artis priora.*

priora

Priora sunt elementa syllabis, syllabæ distinctionibus: sic in Rhetorica exordium præcedit narrationem, narratio propositionem, propositio confirmationem: quid opus est multis? omnia faciliora, hoc ordine antiquiora, nominantur. Hoc modo species præcessit differentiam apud Porphyrium: Relatio qualitatem apud Aristotelem.

Dignitate. Dignitate priora sunt omnia quæ vel a perfectione naturæ, vel ab æstimatione virtutis dependent: & ob has causas in maiore pretio inter doctos bonosque habentur: sic sol dignitate excellit reliquos planetas, sic oliua plantas, sic aquila aues, sic leo quadrudepes, sic homo omnes creaturas Dei: sed hæc sunt exempla in perfectione naturæ. In æstimatione virtutis: Sapientia melior est prudentia, continentia liberalitate, magistratus populo.

Causa. Causa priora sunt hoc loco, quæ constituunt ita sua effecta, vt tamen inter effecta & causas sit quædam existendi reciprocatio: sic ignis prior est calore summo, & tamen inter ignem & summum calorem est consecutio: vt, si sit ignis sit etiam summus calor: & si sit summus calor, erit ignis. Sic de sole & splendore, sic de aqua & humore, sic de terra & arido, sic de cœlo & sereno dicendum est: quæ omnia sunt causæ suorum accidentium: & tamen si conferantur, cum illis, reciprocantur necessario.

DISTINCTIO MODORVM.

1. Tempore prius dicitur.
   - Proprie, quod existit in priore tempore, sic senex prior est iuuene.
   - Communiter, quod subsistit ab æterno, & sic vniuersa priora singulis dicuntur & natura & tempore.
2. Natura prius est, vel
   - Quod non conuertitur, sic superius inferiore prius dicitur.
   - Quod conuertitur secundum actum existendi, sic subiectum prius est proprio suo.
3. Ordine prius dicitur vel in
   - Elementis artis; sic literæ priores sunt syllabis, exordium narratione.
   - Numeris, sic vnum est prius duobus.
4. Honore prius est, vel in
   - 1. Opinione, & sic qui potentior est, prior dicitur.
   - 2. Æstimatione virtutis, & sic qui ingenio & virtute excellit, prior habetur.
   - 3 Perfectione naturæ, sic aurum est prius argento, &c.
5. Causa prius est, vel
   - Confuse & potentia, & sic non conuertitur, vt animal cum homine.
   - Contracte & actu, & sic conuertitur, vt rationis compos, cum homine.

Oppon.

Oppugnatio modorum. *Sunt quædam priora loco & motu, vt est apud Philosophum 5. Metaphysic. sed hæc in hoc tractatu non insinuantur: ergo minus accurate tractantur hæc genera priorum.*

Resp.

Prius capitur.
- *Fuse pro passione entis in genere, & sic sunt plures modi.*
- *Stricte pro relatione entis in prædicamentis, & sic non sunt plures.*

Oppon-

Oppon.

Aliquid prius in eo dici non potest, quod non est, sed tempus non est, ergo prius tempore esse non potest. Minor constat. quia nulla pars temporis est, ergo nec tota.

Resp.

Licet tempus non maneat, res tamen, cui adiacet tempus, manet: quod satis est quia hic relatio durationis, non ipsa duratio solum spectatur.

Oppon.

2. Topic cap. 1. dicit Philosophus a genere ad speciem converti & commutari rationem, ergo prius natura non recte definitur.

Resp.

A genere ad speciem convertitur ratio ex hypothesi quoad inesse, non quoad esse: vt aiunt, exempli causa: Homo est animal, ergo animal inest homini: & ex adverso, Animal inest homini, ergo homo est animal.

Opponens.

Conversio est propria passio propositionis, ergo converti hoc loco rebus male attribuitur.

Respondens.

Conversio est propria passio propositionis ratione rerum & terminorum; vel dicendum est quod illic conversio complexa non simplex intelligatur.

Opponens.

Quintus modus repugnat secundo, ergo male tractatur.

Respondens.

In secundo potentia causarum, in quinto actus consideratur: nam secundum potentiam causæ acceptę non convertuntur, secundum actum reciprocantur cum effectu.

CAP. XXXV.

De modis simul.

RECTE quidem ea quæ sunt simul, illis quæ sunt priora succedunt: quippe hæc illis quodammodo sunt opposita quorum (vt ait Philosophus) eadem est scientia: vt ergo iuxta se posita magis elucerent, hunc de modis simul tractatum, illi de priorum generibus, proxime subiecit Aristoteles. *Ratio ordinis.*

Dicuntur simul tribus modis: tempore, natura, relatione. Tempore, quorum generatio est in eodem momento, vt Gemelli. Sed aduerte, quod non solum in rebus singulis, quæ proprie generantur, sed etiam in rebus vniuersis, quæ mutuo & necessario conuertuntur, insit hoc genus eorum quæ sunt simul. Sic proprium & subiectum, vt homo & ridendi facultas simul tempore esse dicuntur. *Simul tempore.*

Natura simul, sunt vel divisione, vt membra eiusdem internæ diuisionis, sicut homo & bellua sub animali: vel ratione, quæ antea in secunda proprietate relationis definita, satis dilucide explicantur: eo igitur breuitatis causa, legentem refero, vt plura de his quæ simul sunt relatione & legat & intelligat. *Simul natura.*

Simul est aliquid, vel
- Tempore.
  - Proprie in eadem generatione, sic duo gemelli sunt simul.
  - Improprie in eadem existendi ratione, sic species & proprium dicuntur simul.
- Natura
  - Diuisione
    - Formaliter, sic differentię eiusdem generis.
    - Materialiter, sic species sub genere, sic individua sub eadem specie.
  - Relatione, vt supra.

Quot modis simul dicuntur res.

Oppon.

Oppugnatio Simul.

Quot modis vnum oppositorum dicitur tot modis & alterum 2. Topicorum, sed prius & simul sunt opposita, ergo & priorum sunt quinque modi, ita & eorum, quæ sunt simul.

Resp.

Notiores modi hic tantum recensentur, reliqui facile reducuntur.

Oppon.

Simul sunt multa in loco, simul etiam in motu, ergo sunt plura genera.

Resp.

Reducuntur ad primum genus propter similitudinem, nempe ad simul tempore: motus enim & tempus sunt cognata.

Oppon.

Binarius numerus est prior ternario, ergo in omnibus speciebus non est verum, nempe species esse simul.

Resp.

Species considerantur, vel { *In genere suo, & sic sunt omnes simul.* / *Inter se, & sic non sunt: nam linea est prior superficie, binarius est prior ternario.* }

CAP. XXXVI.

De Motu.

SI ad viuum ex Philosophia omnia de motu discuterentur aut in magnum volumen accresceret disceptatio, aut tædio orationis oriretur confusio in nulla re enim magis laborauit Aristoteles: de nulla re plura in suis monumentis scripsit. Quippe huc spectant sex posteriores libri Physicorum: huc duo libri de Ortu & Interitu: huc postremus Meteor: huc vnus sub eodem nomine conscriptus nempe de motu: huc pene vniuersa de natura contemplatio, quia motus est naturæ prima ac nobilissima affectio. Pauciora igitur nunc de motu dicam, partim quia institutum postulat, in quo breuitati studeo, partim quia opportune de eo decreui agere, si Deus mihi vitam & gratiam indulserit.

Tractatio de motu cur breuissima.

Motus hic fusissime acceptus definitur via & progressio naturæ ad formã vel qualiscunque substantiæ, aut accidentis commutatio. Hinc in tertio Physicorum dicitur actus entis in potentia: hoc est successiua, vel instantanea mutatio substantiæ, aut accidentis in potentia, ad aliam formam, seu internam seu externam suscipiendam: sic ovum sub gallina tendit ad formã pulli: sic semen in terra ad formam plantæ.

Motus quid.

Diuiditur motus in sex genera; nempe in generationem, quæ est progressio a non ente tali ad ens tale: vt a semine mandato terræ ad plantam; in corruptionem, quæ est, progressio ab ente ad non ens: vt ab homine ad cadauer; in augmentationem, quæ est acquisitio maioris quantitatis; vt cum ex puero fiat adolescens, in diminutionem, quæ est extenuatio quædam quantitatis; vt cum ex adolescente fiat senex: In alterationem, quæ est repugnantium qualitatum in eodem subiecto, vicissitudo & successio; vt cum ex iusto fiat iniustus: In loci mutationem, quæ est corporis a loco in locum agitatio; vt videre licet in motu hominis.

Motus diuisio. 1. Generatio. 2 Corruptio. 3. Augmentatio. 4. Diminutio 5. Alteratio 6. Loci mutatio.

Omnis motus est aut
- Internus
  - In constitutione, & sic est generatio, per quam forma & perfectio acquiritur.
  - In priuatione, & sic est corruptio, per quam forma tollitur destruiturque.
- Externus qui respicit aut
  - Mensuram subiecti, vel in
    - Perfectione naturæ, & sic est augmentatio.
    - Defectione, & sic est diminutio.
  - Situm & ordinem subiecti in decora agitatione corporis, & sic est loci mutatio.
  - Actionem subiecti in oppositione qualitatum, & sic est alteratio.

Generatio duplex
- Simplex, quæ est solius substantiæ constitutio.
- Composita, quæ est, simul cum substantia accidentis constitutio, vt in generatione ignis (præter formam ignis) generatur calor.

Augmentatio est duplex, aut
- Communis, quæ est qualiscunque maioris quantitatis acquisitio, vt cum grana granis, saxa saxis accumulantur.
- Propria, quæ est tantum in rebus animatis per calorem, tanquam instrumentum, per potentiam animæ vigentis, tanquam per principium.

Loci mutatio est vel
- Orbica, quæ est cœlestium corporum.
- Recta, quæ est elementorum.
- Mixta, quæ est animalium.

Alteratio est,
- Propria inter agentes & patientes qualitates, cuiusmodi sunt, calor, frigus.
- Impropria inter omnes, quæ aliquam repugnantiam habeant, vt inter virtutem & vitium.

Oppon.

Actu requiritur subiectum omnis accidentis, quia eius esse est inesse actu: sed motus subiectum est mobile, quod est in potentia, ergo motus non est accidens. *Oppugnatio motus.*

Respondens.

Motus est incohatum accidens, non perfectum: vel dicendum est, quod mobile sit actu, etsi non sit actu sub illa forma ad quam tendit. Est enim, exempli causa, ovum actu, quamvis non sit actu sub forma pulli ad quam movetur.

Oppon.

Quinto Physicorum ortus & interitus negantur esse motus genera: ergo male hic enumerantur.

Resp.

Ortus & interitus considerantur bifariam, aut pro { Momentaneis actionibus naturæ, & sic negantur esse motus
Successiuis dispositionibus naturæ, & sic sunt motus genera, fiuntque in tempore.

Oppon.

Nutritio est motus, (est enim mutatio successiua alimenti in naturam aliti) sed non continetur sub istis generibus, ergo sunt plura genera.

Resp.

Nutritio continetur sub generatione, analogice nam in nutritione noua forma alimenti acquiritur.

Oppon.

Nihil quod destruit naturam est affectio entis naturalis. sed corruptio destruit naturam, quia tollit formam, ergo non est affectio entis naturalis.

Resp.

Etsi destruit particularem, vniversam tamen non tollit, sed potius conseruat, quia corruptio vnius est generatio alterius.

Oppon.

Cum aqua in aquam infunditur est augmentatio, sed ibi per animam vegetantem & calorem, non est materiæ quantitatis acquisitio, ergo male sic describitur augmentatio.

Resp.

Est argumentatio communis, non propria.

Oppon.

Primum cælum movetur localiter, vt ait Philosophus primo de cælo. & tamen non est in loco, vt ait tertio Physicorum, quia nihil est extra cælum, ergo loci mutatio non accommodatur cælo.

Resp.

Cælum movetur sine loco externo. { Quia est principium movendi.
Quia potentia eius motoris est infinita si primo Physicorum.
Quia eius forma est aptissima ad motum. Cum ergo cælum sit primum omnium corporum, cum sit principium movendi, cum in illo sit primus motus, ad quem omnes omnium corporum motus referuntur, non requiritur locus nisi in partibus vt moveatur: huc addo & illud, per potentiam sui motoris cieri ac agitari.

CAP. XXVII.

De Habitu.

Ordinis ratio

HAbitus. vt inter prædicamenta vltimum, ita inter Post prædicamenta indignissimum habetur. in eo enim generalis quædam omnium ac-

dentium ad substantiam Relatio demonstratur: vnde definitur hoc loco, quędam habitudo omnium, quæ inter se quoquo modo cohærere possunt, sive nt substantiæ sive accidentis genera. Habitus sunt octo genera, quæ in sequenti tabula seu distinctione patebunt.

DISTINCTIO *HABITUS.*

Habitus est vel.
- Internus, aut
  - 1. In parte, sic homo dicitur habere duos oculos, duosque pedes, quæ partes dicuntur ab officio, non a loco: a forma, non a materia.
  - 2. In toto, sic partes dicuntur habere totum, in quo insunt & nituntur.
- Externus qui respicit aut
  - 3. Mensuram, & sic dicimur habere proportionem & quantitatem.
  - 4. Formam, & sic dicimur habere qualitatem & formam.
  - 5. Ordinem & decorum, & sic dicimur habere ornamenta, vtpote togam, & annulum.
  - 6. Locum seu situm, & sic dicimur habere vinum in amphora, granum in modio.
  - Possessionem, aut
    - 7. Rei ad vsum.
    - 8. Vxoris ad societatem vitæ conservandæ, at hic modus, vt ait Aristoteles, est omnium alienissimus: qui enim vxorem habet, etiam ipse capitur & habetur.

Opponens.

Oppugnatio Habitus.

Habere actionem & passionem substantia dicitur ergo minus considerate enumerantur hi modi, cum mentio facta sit solum habendi qualitatem & quantitatem prę reliquis prædicamentis, quæ non minus habere substantia dicitur, quam illa quæ a Philosopho nominantur.

Resp.

Quantitas & qualitas, vt primaria prædicamenta recensentur, sub quibus reliqua insinuantur omnia.

Modi habitus hisce versiculis continentur.

Affectum, quantum, vestitum, dic velut aurum.
Membrum, contentum, possessio, vir mulieri.

Finis secundi Tractatus.

PRÆFATIO IN TRACTATVM DEMONSTRATIONIS.

1. Lib. Metaph. cap. 1.

MBREM (vt aiunt) in oceanum spargerem si hoc loco immensos demonstrationis fructus docere contenderem. Sphæram totius Dialectices si placet revolue in primo circulo literas & quasi elementa in altero voces & prima veluti loquendi semina, in tertio locos & firma differendi instrumenta, in quarto fraudes & tecta sophistarum delicia videas. At quorsum, quæso, nomen & verbum, quorsum classes & sedes rerum, quorsum inventionis nervos viresq; locorum, quorsum deniq; insidias & technas sophistarum discimus? nisi vt recte sciamus, ac sapienter demonstremus. Scire enim & demonstrare non solum vt homines anatura, sed etiam vt docti & sapientes desideramus. Cum ergo scientia & demonstratio sint quasi duo huius circuli luminaria: quorum radiis non solum aliquæ Dialecticæ partes, sed etiam omnes aliæ scientiæ ac artes illustratur: quæ sit huius tractatus vtilitas, quæ necessitas, nemo est (vt opinor) qui non videat: si enim sit nulla scientia absque demonstratione si nulla demonstratio absque scientia quippe est demonstratio mater scientiæ, est scientia demonstrationis filia fieri non potest, vt quis recte & cumulate de rebus iudicet, qui hanc partem Dialectices accurate non intelligat. sunt tamen qui hunc demonstrationis tractatum omnino ab hac arte tanquā inutilem removendā esse putant: & vt suam opinionē ratione defendere & munire videantur, primum ordinem, tum ipsum materiam postremo exemplum apud Aristotelem in libris Analyticis reprehendunt. Ordinem quia vt aiunt, hæc pars perfectum rerum iudicium comprehendens omnes libros de hac scientia conscriptos iure sequeretur: materiam, quia vt arguunt, non veritas, quæ est obiectū demonstrationis sed probabilitas, quę est obiectum opinionis, in Dialectica tractaretur. exemplū quia vt obiiciunt potius ex poetis & oratoribus aperte, quam ex mathematicis & Philosophis obscure peteretur. Ad primum respondeo, quod in ordine librorum Analyticorum spectatur duo: res, & modus: res, quæ est in aliis scientiis, vnde iudicium: modus qui in hac scientia proprie tractatur, vnde artificium nascitur. Res enim iudiciumque demonstrationis ad demonstrativas scientias; modus autē & artificium tam conficiendæ, quam tractandæ demonstrationis ad hanc solam pertinet. Si ergo rem & iudicium spectes, libris inventionis postpone: sin vero modum & artificium consideres præmitti debere puto. Cum ergo formam & vsum demonstrationis, non rem ipsam id est veritatem, quæ est proprium obiectum aliarum artium definiat hoc loco Aristoteles, abs re non fuit in medio veluti circulo hanc excellentem demonstrationis tractatum collocare: vt reliquæ partes huius scientiæ, ab eodē non aliter quam sidera à sole omnium planetarum medio lucem ac spendorem suū muniuntur. Obiectioni de materia, quæ in secundo loco proponitur, in primo cap. huius partis satisfacio: quare ad postremū, quod de exemplis Philosophi obiicitur, iam tandem

Ordinem, rem ipsam, & exempla librorum Analyticorum reprehendit Ramus.
Solutio de ordine huius tractatus.
Dialectica modum sciendi tractat.
Solutio de materia.

tandem venio. Ex Poetis non Philosophis, ex historicis non Mathematicis, ex oratoribus obscuris non ex authoribus rerum omnia, ut aiunt, peti debent exempla. In illis enim exercentur adolescentum ingenia, in his vero opprimuntur: ex illis lux magna rebus cognoscendis oboritur, ex his incredibilis caligo, necnon confusio nascitur. Valeant ergo omnia alphabetica & Abecedaria Arist. exempla. O teneros Philosophos qui aurum sititis, nec tamen effodere, qui portum exoptatis, nec tamen enatare si opus sit ullo modo velitis. An sola Prisciani, Caesaris, & Ciceronis placent exempla: An ad illos solum intelligendos per hanc artem tendimus: An solum in Grammatica Historia, & Rhetorica, ratio veritatis, vis demonstrationis quaeritur? Non sane In quibus ergo scientiis maximus usus huius Tractatiunculae cernitur. Certe in illis quae firmissimis demonstrationibus muniuntur, at quae sunt illae. Aut mathematicae quidem, aut nullae. Cur igitur reprehenditis si ex illis hauriantur Aristotelis exempla. At ista puncta, & quasi umbras exemplorum, quales sunt, a.B.C apud illum nō ferimus. Otiosi estis, qui primis literis veluti larvis exterritis, neque Analogiam textus animadvertitis, neque unum Interpretum de hac re consulitis. Analogiam textus dico, quia ex ea sensus ad vivum elicitur: unum interpretem nomino, cuius ope omne exemplum facillime intelligitur. Hiscemodis olim maiores nostri profundum sensum Philosophorum veluti thesaurum ex alto Neptuno sunt expiscati hos tamen modos, has vias iam certe contemnimus, causa in promptu est, desidiosi sumus nihil placet, quod non est novum, nihil nos capit, quod non est primo aditu gratum facile, & perspicuum. Vetus est illud, Quo quid difficilius eo pulchrius. Verum quoque est illud, Nihil est tam difficile quin quaerendo investigari possit. Si ergo generosa haec aetas, in qua nunc vivimus, Aristoteli serio ac diligenter studeret, non dubitarem quin eundem Aristotelem cum multis anteactis iam seculis, ut principem omnium Philosophorum coleret & amplecteretur. Esto fateamur eius exempla esse admodum abstrusa quibus tamen ratio utitur. Quid ergo? An Spartam propter moenia, an sapientiam propter exempla relinquimus? Certe studiose lector, si unquam Philosophus seipsum superaverit, in hac parte calculis optimorum interpretum se Aristotelem esse ostendit: quod tum demum intelliges, cum omni animi affectione remota, hanc partem in illo sedulo ac diligenter perlegeris.

Huius tractatus. Solutio de exemplis.

Duplex ratio intelligendi Arist.

Ocium, veterum Philosophorum, cōtemptum parit.

DE DEMONSTRA-
TIONE.

An scientia Demonstrationis sit Dialectico necessaria.

QVI lumen Demonstrationis in arte Dialectices extinguunt, magnas offundere tenebras ignorantiæ teste Aristotele, videntur. Sunt tamen qui pugnacissime defendunt, in hac arte, quæ solum quid sit probabile in quaque re discernit, nullum omnino vsum esse Demonstrandi. *Obiectio.* Qui enim fieri potest (inquiunt) vt verum cum verisimili, necessarium cum fortuito, certa scientia cum leui coniectura, inconcussa Demonstratio cum incerta ancipitique cohæreat opinione? At in Demonstratione omnia vera, omnia necessaria, omnia certa, omnia prima & inconcussa: hic vero in Dialectica omnia sunt contraria: Non est ergo Demonstratio pars Dialectices, non est Dialectico necessaria. *Solutio.* In hoc argumento iniqua est rerum comparatio, artiumque fraudulenta confusio. Nam quamuis res aliarum artium sunt, in quibus veritas necessitasque rerum insit, necessitatis tamen ac veritatis inquirendæ modus seu instrumentum, recte ad eam scientiam referri potest, quæ veri & falsi indagatrix dicitur. Error quoque est, si verum verisimili, si necessarium probabili omnimodo repugnare existimes. Nam eadem res quæ est in constitutione vera & necessaria, in opinione probabilis existit. *Finis Dialectici.* Omne enim verum & necessarium est probabile. Quare fallax est conclusio quæ ex consentaneis tanquam ex dissidentibus & repugnantibus infertur. Nam etsi fateor probabilem opinionem de rebus gignere, esse intentum finem Dialectices, hinc tamen veri discutiendi instrumentum (quod est Demonstratio) non esse partem Dialectices, opposite non concluditur. Quippe non veritatem, sed veritatis modum, non necessitatem sed necessitatis neruum ex officio quærit Dialecticus. Verum, dic quæso: qui fieri hoc potest sine arte Demonstrandi? Præterea hoc vnum quæro, an definitio sit pars Dialectices, necne. Si neges, premo te authoritate omnium interpretum, si affirmes, conuinco tamen. Nam quid aliud est definitio, quam pars & medium demonstrationis? Id ipsum de propria passione sentio. Huc addi potest & illud, quod Dialectica sit ars acute definiendi, diuidendi, demonstrandi: quod sane non esset, si demonstratio a finibus Dialectices penitus arceretur. Postrema, si Dialectica nos doceat per causas scire, si viam & methodum inueniendi causas explicet, si inuentas in alijs scientijs recte discutiat, si hæc omnia præstet per demonstrationem, non video quin demonstratio quasi manus Dialectices appelletur. Nam vt manu res apprehenditur, ita demonstratione scientia rei acquiritur. *Dubitatio.* Sed hic alia suboritur dubitatio, an sit omnino earum rerum quæ subsistunt demonstratio. Nam erat secta Philosophorum, qui nihil scire nos posse somniarunt. Vanissimam hanc quæstionem, an sit, mouere, cum constet rem esse: magnam aut ignorantiam, aut curiositatem arguit. Sciri res dubitas? Quid ita obsecro? quia causas rerum ignoramus, vnde id nosti? quia ab effectis & euentis, quia a sensibus eorumq; obiectis, omnia nostra cognitio nascitur. Quam ridicule? an plus oui quam menti tribuis? quorsum hoc? ouis viso lupo odium, matreque conspecta amorem concipit. Quid hinc? ergo multo magis homo ex effectis

lectis principia, ex obiectis species, ex euentis causas rerum elicit. Quid an nos omnes causas scire, aut omnia ex causis sciri arbitraris? nec hoc, nec aliud puto. Nam multę sunt causæ quæ nos fugiunt, multaque sunt quæ sciri non possunt. Satis est nobis si sit certarum rerum scientia, quæ si sit, erit etiam earum rerum quæ sciuntur vera demonstratio.

Diuisio.

In Demonstratione spectantur duo { Materia probationis, quam habet ab aliis scientiis, & sic argumentum Philosophicum dicitur. Forma constitutionis, quam habet a Dialectica, & sic pars seu instrumentum Dialecticum nominatur.

Demonstratio pars est Dialectica.

Demonstratio probatur esse pars Dialectices, quia per illam. { Definitur: nam est ars definiendi, dicendi, demonstrandi. Verum a falso proprie distinguit. Causas & proprias passiones communiter, effecta per causas proprie ostendit. Metho dum probandi & sciendi in omni arte ac scientia tradit.

Oppon.

Demonstratio a ratiocinatione Dialectica distinguitur in primo Topicorum quia altera ex veris & necessariis, altera ex probabilibus constat; ergo videtur quod demonstratio non sit pars Dialectices, aut necessaria Dialectico.

Resp.

Hoc argumentum probat materiam vtriusque aliquo modo illic distingui, non tamen recte concludit demonstrationem non esse partem, aut minus necessariam. Nam vt locus a substantia, qui naturā, & locus ab accidente qui existentiam respicit, sunt partes inventionis; ita demonstratio quæ necessitatem, & ratiocinatio quæ probabilitatem spectat, quamuis in materia dissideant, sunt partes & instrumenta Dialectices quippe vtriusque vim, modum & formam hæc sola scientia continet.

An sunt notiones ac species impressę in animo, ex quibus gignitur scientia: vel an potius ex sensu omnis scientia oriatur.

IN libris analyticis agitur primum de partu scientiæ, tum de habitu & firmitate, hinc de ordine & progressu, postremo de numero eorum quæ in scientiam & demonstrationem cadunt. De partu scientiæ mouetur hæc quæstio: an potius ex sensibus corporis, quam ex speciebus menti impressis oriatur? Plato diuinus ille mentem humanam refertissimam rerum omnium imaginibus a Deo creari dixit, quas tamen imagines corporis vnione & consopitas & pene obliteratas sensit: sensus dari tantum in hunc finem putauit, vt motu suo animum excitarent pellerentque ad intuendas se pulras illas species quas ante innatas habuit. Grata fuit hæc opinio multis sed minus placuit Aristoteli. Is enim istas ideas concreatas negat; mentem tamen simplicem, æternam, diuinam asserit, sed ita, vt sit quasi rasa tabula, in qua nihil est depictum, nihil impressum. Sed attende, quod sint in animo duo quasi seminaria omnis scientiæ, lux, & potentia: illa agenti, hæc patienti intellectui adscribitur. Est enim agens intellectus quasi radius solis, quo reliquæ partes animæ vt sidera illustrantur; est patiens intellectus quasi tersum & politum speculum, in quo est vis quædam capax omnium imaginum. Ferit radius speculum, species a sensibus transmissas per reflexum videt, vitas discutit, ex discussis essentias, causas, & scientiā elicit. Quid opus est pluribus? Hinc ordinem sciendi ortūque scientiæ percipis.

Platonis opinio.

Duo seminaria omnis scientia in animo. Discrimen inter agentē & patientem intellectum.

Refutatio opinionis Platonicæ.

Sed ne videamur nimis leuiter transilire Platonis sententiam, sagacius hanc rem consideremus. Nam si vera sit hæc opinio Platonis, quod scientiæ nobis essent infusæ, moleque corporis tantum impeditæ, quodque toties veluti reuiuiscunt, quoties se ad primam intelligentiam conuertit anima, incassum esset de scientia per demonstrationem acquisita nostra disceptatio. Tria mihi semper persuaserunt argumenta, vt in hac re cum Platone non consentiam.

Argumento triplici.

1 Primum est, quod innata actio alicuius rei non penitus impediatur per illud, quod etiam inest secundum naturam: sed vnio corporis & animæ proculdubio est naturalis, cum nihil magis sit consentaneum naturæ quam vt forma propria cum sua ipsius materia copuletur: ergo si anima habuit scientiam omnium, fieri non potuit vt per vnionem corporis omnes scientiæ radices sic euellerentur, vt nesciret se olim scientiam habuisse.

2 Alterum argumentum est, quod deficiente aliquo sensu, deficiat quoque scientia eiusdem sensus, quod certe non contingeret, si intellectui nostro iam creato omnes omnium rerum species & notiones ingenerentur.

3 Postremo est, quod obliuio non contingat circa ea quæ nobis vi naturæ insunt: sequitur ergo non imprimi has Ideas, impressas non extingui

Cognitio sensitiua & intellectiua.

- Cognitio duplex,
  - Sensitiua, quæ est, aut
    - Exterior, in externis obiectis, quæ feriunt externum sensum.
    - Interior, in visis, quæ pulsant communem sensum.
  - Intellectiua
    - Complexa & hæc est aut
      - Principiorum, quæ nascitur ex lumine intellectus agentis.
      - Conclusionum, quæ oritur ex perceptione principiorum.
    - Incomplexa, quæ est scientia terminorum, rerumque simplicium, orta ex antecedenti cognitione sensus per species ad se transmissas ac splendore mentis illustratas.

Omnis cognitio intellectiua oritur a sensu dupliciter.

- Omnis intellectiua cognitio, siue complexa, siue incomplexa sit, oritur a sensu, vel
  - Directe recipiendo species, vt in obiectis rerum corporearum, quæ vi sua pulsant mouentque sensum.
  - Indirecte per lucem & acumen intellectus agentis, qui ex corporeis formis a sensu ad se translatis sæpe res incorporeas percipit: exempli causa; audito quod spiritus careant omni materia, statim quid hoc ipsum sit carere omni materia, per abstractionem specierum a re corporea discutit.

Oppon.

Firmamenta quæstionis.

Spiritus & separatæ substantiæ sciunt: sed non ex præexistenti cognitione: ergo omnis scientia non dependet ex antecedenti cognitione.

Resp.

Duplex est scientia
- *Intuitiua, quæ hic non intelligitur.*
- *Discursiva, quæ dependet a sensu.*

Oppon.

Oppon.

Intellectus seipsum intelligit proprio suo lumine, teste Philosopho, tertio de A. ... : ergo omnis cognitio ab antecedenti non oritur.

Resp.

Intellectus separatus seipsum intelligit sine medio, sed coniunctus corpori hoc ipsum non facit sine plantasmate. Aliud est responsum quod magis placet: quod in modo intelligendi. Intellectus ipse qui est in homine intelligendi principium hoc lo... participatur.

Opponens.

Intellectus nobilior est prima materia: sed prima materia capax est omnium formarum. ergo multo magis intellectus innatis formis & speciebus rerum splendesceret.

Resp.

Non est par ratio vtriusque. Nam materia suum esse a formis habet: at intellectus a speciebus obiectis non habet: est enim ipsa forma & perfectio hominis.

An contingat nos aliquid perfecte scire, & an sciamus aliquid de novo.

ADumbratim viam & ordinem sciendi explicuimus: sequitur nunc vt paucis dicamus, an nobis contingat aliquid perfecte scire. Heraclitus omnia in perpetuo motu animaduertens nihil omninò nos scire putauit. Plato quidem concedit nos scire, sed ope specierum, quas animo inesse finxit. Auerroes nos etiam scire fatetur multa, sed nihil perfecte sciri, pertinaciter defendit. Huic oppono Aristotelem, qui in mente humana absolutam scientiam collocat. Dic mihi, quæso, Auerroes vnde hoc scis, nos nihil perfecte scire? Fateberis, vt opinor, omnes homines natura scientiam desiderare. Si neges, tuos ipsius commentarios in primo Metaphysicorum vrgeo: Si affirmes hoc quæro, an naturalis appetitus ac desiderium sciendi penitus frustretur in homine. Si dicas frustrari, tum natura & Deus aliquid frustra agunt. Si inficieris, habetur propositum, nempe hominem naturæ ei ad scientiam natum ac propensum finem suum aliquando posse acquirere, id est, aliquid perfecte & absolute sapere. Iterum istam cōclusionem tuam, nimirum nos nihil perfecte scire, aut tu ipse scis perfecte aut non scis. Si dicas te scire, tunc sane, vt tuum in te retorqueam telum, id scis quod nescis. Si respondeas te non scire, cur ignorantiam prodis? Non est ita sepultus, non est ita depressus animus hac mole corporis, qui veras formas verasque causas rerum disquirat: Si enim recte definire potest cur ei perfecte scire negatur: cum definitio sit medium demonstrationis, demonstratio mater scientiæ omnisque perfectæ cognitionis? Iam quoniam constat nos aliquid perfecte scire, proxime quæritur, an contingat nos aliquid de novo scire: ad quam quod respondeo, animam humanā in hoc differre ab intelligentia separata, quia hæc scientiam habet per formas innatas sibi, vt est in libro de Causis: illa vero non per formas habet, sed per multiplicem potentiam, qua docilis redditur ad formas speciesque rerum percipiendas. Hinc patet, nostram scientiam non esse præteritorum memoriam & reminiscentiam, sed quandam elaboratam notitiam de nouo acquisitam per species a sensibus transfusas, & ab intellectu receptas, discussas & comparatas.

Opiniones Philosophorum.

Sermocinatio cum Auerroe.

Dilemma.

Vere nos scire probatur.

Discrimen inter coniunctam & separatam animam.

Oppon.

Nihil ducitur in actum, nisi per aliquid quod in actu existit: sed intellectus noster a potentia

potentia sciendi ad actum perducitur: ergo fuit aliquid antea in intellectu nostro, & ex consequenti, scientia non est de novo.

Resp.

Fatemur aliquid ante perfectam scientiam praexistere in mente, nempe multiplicem speciem quae illustrata lumine intellectus deducit nos veluti ad examen principiorum cognitionemque conclusionum, vt tamen natura in ipsa anima creatas iales formas fuisse negamus.

An scire sit per causas scire?

Scire quid. QVoniam finis demonstrationis est scire, abs re non est, hoc ipsum in primis explicare. Scire est, vt ait Aristoteles, rem quæ aliter se habere non potest, per causam vi sua cognoscere. Verum cum multa sint *Causarum genera.* causarum genera, materia, forma, efficiens, finis, videndum est, quam causam potissimum in hac definitione insinuet. Quidam omnem hic causam intelligi volunt: cæterum id minus rationi contentaneum esse videtur, cum efficiens & finis extrinsecus & non per se rem intueantur: quod cum ita sit, nec per illas vere scire, nec per illas vere demonstrare possimus. Thomas *Acuta distinctio Thomistica ipsius scire.* Aquinas hoc verbum scire acute distinguit, vt solet omnia, in scire per se & scire per accidens: per se scimus (inquit) cum rem per suas germanas, simplices, proximasque formas intelligimus: per accidens vero, cum efficientis & finis subsidiis vtimur. Sed vide: cum dicit per formam, non excludit materiam: cum dicit proximam, non excludit remotam. Sunt enim formæ communes, sunt formæ propriæ: & hæ & illæ requiruntur; magis tamē proximæ quam remotæ gignunt per se scientiam. Quod hæc sciendi definitio sit vera patet, quia teste Philosopho, in secundo Metaphysices, eadem sunt principia esse rei & veritatis. Vt ergo se res habet in essentia, ita se habet in veritate: sed res habet esse vt aiunt, per sua principia: ergo etiam ab eisdem suam *Comparatio essentiæ & veritatis.* scientiam petit. Non hic ignoro esse aliquam scientiam in aliis causis, immo in ipsis effectis positam: sed hæc a posteriore, vt aiunt, per effecta: illa, (de qua egimus) a priori per principia gignitur: hæc etiam comparata, illa absoluta dicitur. Scitur, inquit Boetius, pars per totum, scitur accidens per subiectum, scitur causa per effectum, a priore & absolute scitur effectus per principium. Sed dices; An causa simplex rem scire efficit? Respondeo, non solum his causam, sed causæ habitudinem & nexum in conclusione demonstrationis intelligi. Nam quamuis causa per se sumpta nos scire facit, efficiacius tamen in demonstratione posita, id ipsum efficit. Si viam hic *Regula vtilis inueniendi differentias.* quæras inueniendi & cognoscendi causas, hæc breuis obseruatio collecta ex Philosopho tibi semper versetur ob oculos: nempe vt primum accidentia communia rerum consideres, tum propria, hinc ipsas germanas potentias quæ propriæ passiones dicuntur: si quid vltra se offert quod est simplicius, id pro causa habeatur.

Scire distinguitur quatuor modis.

Scire accipitur quadrifariā, aut vt est:
- Apprehensio veritatis in quaque re siue necessaria, siue cōtingenti, & sic in omni ente inest scientia.
- Apprehensio veritatis in re aliqua necessaria communiter accepta, & sic est scientia rerum omnium naturalium siue sint substantiæ, siue accidentia.
- Apprehensio alicuius necessarii simpliciter, siue sit per causam, siue non sit, & sic hoc verbum se extendit ad notitiam principiorum.

Appreben-

Apprehensio veritatis in re necessaria per causam propriã & proximam, & hoc est scire propter quid, quod est effe-ctus demõstrationis propriæ, & de hoc potissimum agitur in hac quæstione.

Oppon.

De deo, de separatis substantiis, de principiis demonstrationis habemus scienti-am, sed non per causas. ergo male definitur scire.

Resp.

Dupliciter distin-guitur scientia.
- *Quæ ostendit propter quid sit per causas, & sic istorum non habemus scientiam*
- *Quæ ostendit quia res est, per effecta, & talem habemus eorum scientiam.*

Oppon.

Multa sciuntur, quæ aliter se habere possunt, vt omnia naturalia corpora: ergo male illa particula in definitione sciendi ponitur.

Resp.

Res incom-mutabiles du-pliciter.

Quamvis natura rerum singularum mutetur, specifica tamen natura quæ sciri dicitur, non est mutabilis: si vrgeas, quod solum Deus sit incommutabilis ex 12. Metaphys. respondeo Deum esse incommutabilem per essentiam, res alias vero vel per influentiam quam Deo acceptam referunt. vt Spiritus, vel per cohærentiam suam sine vlla temporis iniuria, vt omnia vniversalia, quæ ideo æterna & incommutabilia dicuntur, qui nullam sui; acturam in tempore patiuntur.

Quid & quotuplex Demonstratio: Quid & quotuplex scientia.

Finis demõ-strationis sci-re.

Solutio dubi-tationis.

DEmonstrationem, inquit Aristoteles, voco ratiocinationem, quæ scientiam ob id g gnere dicitur, quod illa animo comprehensa, statim sentiamus. Hæc definitio a fine ducitur: nam scire, vt ante dictum est, habitus finis demonstrationis. Si vrgeas, quod scire aliquando causa demonstrationis, aliquando effectus ab Aristotele dicatur, non est absurdum, diuerso respectu vtroque nomine appelletur. Nam vt sanitas est causa ambulationis in genere causæ finalis secundum vim suam quam habet in intentione, effectus vero in genere causæ efficientis, secundum essentiam quam habet ex parte ... scientia quatenus est in apprehensione discentis, est causa finalis demonstrationis, quatenus vero est in actu habituque scientis, effectus demonstrationis vere dicitur. Altera est definitio, habita comparatione materiæ in demonstratione, nempe quod demonstratio sit ratiocinatio ex immediatis, veris, primis, & necessariis constans. Hæc omnia duplicem respectum habent rerum & propositionum. Nam in vtroque veritatem & necessitatem vi demonstrationis quærimus. Per immediata ergo proxima enunciata: per vera, sua ipsorum luce conspicua: per prima, ipsa rei demonstrandæ elementa: per necessaria suo statu permanentia, & veluti inconcussa intelligimus. Omnia enim in demonstratione, vera sine fuco, certa sine motu, necessaria sine vllo casu lapsuque naturæ esse debent. Immediata enim sunt quæ proxime essentiam referunt; vera, quæ sibi fidem suo iure vendicant, prima quæ a forma sua nomen sortiuntur, necessaria quæ nullo modo sua natura dimoventur: aliter enim ac sunt se habere non possunt. Quid multis? Immediata essentiam, vera fidem, prima ordinem, necessaria cohærentiam denotant.

Scientia est causa finalis & effectiva. Demõstratio definitur materialiter.

Verum, primum, necessarium, immediatum quid

Non est hic prætereundum, duplicem esse demonstrationem: propriam

Duplex demonstratio. quæ est per causas, communem quæ per effecta datur. Illius, medium est definitio, finis absoluta scientia huius autem medium est propria passio, finis respectiua rerum cognitio: illa demonstratio vulgo propter quid, hæc demonstratio vulgo, quia est, nominatur: ex illa deniq; ordo naturæ, qui est a causis ad effecta, ad hac ordo disciplinæ, qui est ab effectis ad principia *Sciẽtia quid.* nascitur. Facile iam est quid sit scientia & definire, eamque in suas partes distinguere. Absoluta ergo scientia est habitus multis absolutis demonstrationibus constans: comparata vero, qualis est Dialectica ex multis minus propriis demonstrationibus coalescit. Qualis est ergo rerum demonstratio, talis futura est hominum scientia.

Demonstratio propria et impropria.

Demonstratio est aut
- Propria, quæ definitur perfecta ratiocinatio, ex primis, veris, necessariis, & immediatis propositionibus constans, cuius medium est essentialis definitio, cuiusque finis est absoluta scientia.
- Minus propria, quæ definitur certa ratiocinatio, ex veris & necessariis constituta, cuius medium est propria passio, & cuius finis est respectiua scientia, quæ vulgo subalternata dicitur.

Oppon.

Vltima non sunt: sed demonstratio constat ex vltimis & proximis rerum propositionibus: ergo non constat ex primis.

Resp.

Prima capiuntur aut pro
- *Remotis principiis rerum, & sic transcendentia prima dicuntur.*
- *Maxime propriis causis rerum, ad conclusionem demonstrationis accommodatis, & sic hoc loco opposite accipiuntur.*

Opponens.

Ex falsis aliquando verum concluditur, vt ait Aristoteles: ergo non tantum ex veris, vt habetur hic in textu.

Resp.

Ex falsis concludi potest aliquando verum, non tamen propter quid: nam falsum non est causa veri: recte ergo dicitur, ex veris nil nisi verum, ex falsis nil nisi falsum, si causæ cohærent iam spectes: sin minus per accidens verum ex falso falsum ex vero sæpe concluditur, vt in paralogismis omnibus Sophistarum.

An omnia cadant in demonstrationem & scientiam.

VT Heraclitus omnia ignorari, ita quidam omnia sciri & demonstrari putarunt. Ne ergo nostra cognitio vacillet & vagetur, dum nullum quasi perfugium habemus, in quo quiescere & certi esse possimus, *Interpretum lucta.* docendum est quæ sciri ac demonstrari possunt, quæque non possunt Tædium est videre quosdam interpretes verbosius de hac re quasi in olympo colluctantes, Certum est vno verbo totam hanc dirimi posse controversiam, si dicamus cum Aristotele, illa tantum sciri illa solum demonstrari, quæ aliter se habere non possunt. Hac sua sententia proculdubio principia rerum & artium propria intelligit: rerum, vt sunt materia, forma, definitiones proximæ artium, vt sunt indubitata axiomata, quæ a*Quæ sciuntur et demonstrãtur.*pud omnes eundem sensum postulant: vt, omne totum est maius sua parte, si æqualibus æqualia demas, relinquuntur æqualia. Vera ergo, non falsa, certa non fluxa æterna non caduca, necessaria non fortuita, præsentia

..non futura, omnia denique quæ aliter se habere non possunt, non ..mutari possunt sciuntur & demonstrantur. At dices: Credimus principiis: principia non scimus: non est enim quærenda principiorum ratio: non ergo eorum aliqua demonstratio. Fatemur per priores causas principia prima nec sciri, nec demõstrari: nam sic esset progressus in infinitum: vt ..men hæc demonstrant sua effecta, quia sunt causæ; ita in ordine disciplinæ demonstrantur, cum sint ignota. At principiis nihil est notius, nihil ..ertius. Verum est semper, si naturam: falsum aliquãdo, si disciplinam spectes. Sciuntur ergo principia, sciuntur effecta: illa ex demonstratione, quia est, per propria, hæc ex demonstratione propter quid per suas causas & principia. Quare, etsi dicat Philosophus principiorum esse intelligentiam, non scientiam; ita tamen non est intelligendus, ac si dixisset non omnino sciri principia, sed sic non sciri aut demonstrari, vt ipsorum effecta, id est, non sci per alias causas & principia. *Sciuntur principia.* *6. Eth.*

Ad illa quæ in demonstrationem cadunt requiruntur tria,
- Stabilitas conueniendi, vt non fluctuent sicut accidentia.
- Veritas prædicandi per se, vt non mutentur sicut singularia.
- Necessitas inferendi cõclusionem, vt non negentur sicut probabilia, quæ tantum in opinione continentur.

Tria requiruntur ad ea qua cadunt in demonstrationem.

Oppon.

Circulatio probationis in scientia non admittitur, ergo demonstratio effectus per causam, & causa per effectum non est admittenda.

Resp.

Licet per effectum indagemus causam, multo perfectius tamen effectum per causam demonstramus. Non est ergo inutilis iste circulus probandi; nam secundum ordinem naturæ & disciplinæ distinguitur.

An modi conveniendi per se recte statuantur, & quænam sint partes Demonstrationis.

PRIMA seminaria Demonstrationis ab Aristotele assignantur tria, propositio, positio, dignitas. Propositio est ratio demonstratiua rei, quæ posita non permittit respondenti partem aliquam negare. Positio est propositio immediata, quæ non potest a priori demonstrari. Dignitas est immediata enunciatio, seu axioma, quod notam demonstranti vim conclusionis habet. Positio stabilitatem principiorum, propositio necessitatem rerum, dignitas vtriusque lumen in nexu rationis continet. Ex ..inter se collatis elicitur hæc vtilis tractatio de modis per se conueniendi. Sed antequam illam aggredimur, proprietates quædam horum principiorum sunt explicandæ, nempe Dici de omni, Dici per se, & Dici vniversaliter. Dici de omni, est simpliciter ac omnino subiecto vniuersali conuenire, omnibusque sub eodem comprehensis, vt animal homini eiusdemque individuis. Per se dici proprie ad solam vniversalem substantiam pertinet. Dici autem vniuersaliter tam in substantiis quam in accidentibus versatur. His positis, qui & quot modi sint conveniendi per se breuiter dicemus. Modus per se conueniendi est, (vt placet Themistio,) qui veritatem aliquam cognitionis, & necessitatem conclusionis docet; hic vero aut respicit relationem formæ ad subiectum, aut materiæ ad accidens, aut efficientis ad suum effectum, aut definitæ causæ ad suum attributum, Sic in primo modo sunt prædicata quæ quid sit explicant

Propositio, positio, dignitas quid in demonstratione. *Dici de omni per se, & vniversaliter.* *Modus per se conveniendi quid & quotuplex.*

explicant, vt definitio & partes definitionis: in secundo sunt prædicata quæ definiuntur per sua subiecta, vt propria passio, & rei germana aliqua affectio: in tertio sunt omnia subiecta prædicationis, id est inferiora, quæ per se prioribus in eodē ordine conueniunt & dicuntur. in quarto sunt omnia quæ certam & definitam causam prædicati continent, vt si dicamus iugulatum interiisse. Recte Thomas dixit primum modum esse per se prædicandi: secundum per se inhærendi: tertium per se existendi: quartum per se causandi. Sed quorsum hæc omnia? vt intelligamus in demonstratione & quia est, & propter quid, ea solummodo esse admittenda, quæ proxime rebus conueniunt, quæ veritatem cognitionis præstant, quæ necessitatem dicendi de suo subiecto habent, quæ vim conueniendi per se & non per accidens in demonstratione continent. Sed aduerte, non omnia quæ per se conueniunt, in omni demonstratione comprehendi. Quæ enim per se primo modo conueniunt, ad demonstrationem propter quid, quę vero in reliquis continentur, ad demonstrationem quia est, quodammodo pertinere dicuntur.

Cautio vtilis. Aliquid per se conuenit bifariam.

Aliquid per se conuenit, aut
- Primario vel vt
  - Totum, sicut definitio.
  - Pars sicut genus & differentia, & sic constituitur primus modus.
- Minus primario, aut quoad,
  - Essentiam, sic subiectum accidenti conuenit in secundo.
  - Existentiam, sic propria passio & innatum accidens conueniunt subiecto tertio modo.
  - Consequentiam necessariam, sic multa euenta fiunt necessario: exempli causa, si cor vulneretur, necesse est vt homo moriatur.

Principia demonstrationis sunt aut essendi aut cognoscendi.

Principia demonstrationis sunt aut
- Essendi
  - Propria, quę proximum esse tribuunt, vt anima rationalis.
  - Communia quæ remote constituunt, vt substantia hominem.
- Cognoscendi
  - Proprie, quæ sunt dignitates, id est, axiomata cuiuis arti accomodata.
  - Communia, quæ sunt dignitates & propositiones generales.

An Ars, Opinio, Intelligentia, Suppositio in nomine scientiæ conueniant.

Quanti æstimanda est rerum scientia. 1 Metaphys. Omnes homines scire desiderant. Principia & obiectum scientiæ.

In arce musarum excelsam quasi sedem occupat scientia. Nam est præ cæteris mentis virtutibus longe augustissima. Hæc enim velut plena acumine, æquis vt aiunt lancibus, doctorum rationes & argumenta ponderat. Si sint levia, tanquam paleam reiicit, ponderosa vero tanquam aurum recipit. Ad hanc ergo miro naturæ instinctu adeoque diuino quodam afflatu rapimur. Duo sunt inter multa, quæ magnopere commendant scientiam: rerum quas tractat perpetuitas, & rationum quas tradit inconcussa veritas. Res enim interituras non demonstrat, mendaces rationum vmbras non admittit, immo a suis finibus in oras Sophistarum pellit. Hæc duo principium & obiectum scientiæ dicuntur. Nam in-

ferentiæ vt in principio, in ratione rei vt in obiecto, in mente humana vt subiecto ponitur. Ex his iam facile elucet, vt opinor, quid sit scientia. Si enim eam definire desideres, est firma rerum perpetuarum ac verum demonstratio: vel si placet, est constans mentis habitus multis demonstrationibus per se acquisitus. Nunc speculemur quæso, an Ars, Opinio, ac reliquæ cognitiones rerum sub nomine scientiæ contineantur. Contineri puto, confundi non puto. Nam Ars est incertior scientia, opinio incertior arte, suppositio opinione leuior, intelligentia suppositio celerior: celerior, inquam, quia sine vllo pondere rationis, ipsa principia auide apprehendit: est siquidem habitus principiorum. Si artem definias, est multorum præceptorum tendentium ad vtilem finem humani generis comprehensio. Si de opinione quæras, est anceps mentis assensio non sine formidine, vt aiunt, an verum vel falsum id sit de quo opinatur. Suppositio denique (nam intelligentia ante definita est) est dubitatio mentis de veritate & falsitate propositionis diuersis rebus accommodatæ. Concludo iam paucis: Ars, opinio, suppositio, de certis & incertis, de vniuersis & singulis, de æternis & caducis; de his quæ sunt & quæ non sunt sæpe traduntur: & scientia in certis, æternis & indubitatis versatur: ergo quamuis sub nomine scientiæ continentur, veræ tamen scientiæ dici non debent. Postremo intelligentia hinc distinguitur, quia demonstratione non vtitur.

Scientia quid.

Ars quid.

Opinio quæ.

Suppositio quid.

Distinctiones harum omnium apprehensionum.

Scientia est,
- Absoluta, quæ habet demonstrationes per se, vt Metaphysica.
- Subalternata, quæ alteri scientiæ vt pars subiicitur, sicut medicina naturali Philosophiæ, iurisprudentia morali.

Ars est
- Liberalis, cuius finis est mentis contemplatio.
- Mechanica, cuius finis est opus vel actio.

Opinio duplex
- Naturalis, quæ est incerta imaginatio.
- Artis præceptis formata, quæ est certa cognitio: hinc opinio Platonis, vel Aristotelis dicitur, cum sit quædam certa notitia.

Suppositio est vel
- Complexa, in hypothetica propositione.
- Simplex, in ancipiti ac categorica quæstione.

Intelligentia sumitur aut pro
- Potentia mentis, vt in tertio de anima.
- Habitu principiorum, & sic hoc loco.

An vnitas scientiæ ab vnitate subiecti dependeat, & An vna scientia alteri subiiciatur.

EO omnis de Demonstratione instituitur disputatio, vt omnia quæ ad scientiam spectant accurate consideremus. In scientia ergo secundum sententiam Aristotelis considerari debent, principium a quo fluit, subiectum in quo constat, obiectum quod tractat, instrumentum quo vtitur, finis ad quem refertur. Principium est, vt supra diximus, aut constitutionis quod essentiam: aut cognitionis, quod disciplinam respicit. Subiectum est quasi seminarium in quo fundatur, vt ens commune, ens rei in naturali Philosophia. Obiectum est, quod præceptis traditur, vt scibile. Instrumentum est, quo res scibilis probatur, vt demonstratio. Finis est, propter quem fit, vt ipsa rerum sapientia.

Principium, obiectum, instrumentum, finis scientiæ.

His

Vnitas scientiæ ab vnitate subiecti pendet.

His iam positis, facile patebit a quibus vnitas distinctioque cuiusque scientiæ nascitur, nempe ab vnitate subiecti, & ab vnitate finis. Subiectum attributionis hic intelligo, finemque vltimum cuiusque artis. Est enim subiectum partis, & est subiectum totius scientiæ; partis, vt vox vniuersalis in notitia prædicabilium, res in scientia prædicamentorum: totius, vt multitudo in Arithmetica, magnitudo in Geometria. Ab vnitate subiecti, quod toti arti conuenit, vnitas scientiæ pendet. Nam de eo solum proprietas vna demonstratur, ex qua proprietate demonstrata de vno subiecto vnitas scientiæ constituitur. Itidem vnitas finis in omni arte vnitatem scientiæ arguit. Habet enim omnis scientia vnum finem, tanquam scopum vltimum, ad quem refertur, propter quem fit per quem ab aliis etiam distinguitur: Nam vt ab vnitate subiecti, & finis vna scientia dicitur, ita a diuersitate subiecti & finis alia aliaque appellatur. Subiecta est, & vt loquuntur veteres, subalternata vna scientia alteri, id est vna sub altera continetur: idque ob hanc causam, auctore Philosopho, quia sua quodammodo principia, nec non subiecta ab altera mutuatur: sic ars perspectiua Geometriæ, sic medicina Philosophiæ subest. Primaria scientia per primas & immediatas causas probat: minus vero primaria communia principia & remota discutit. Sic olim Anacharsis percontanti cuidam cur Scythia tibicines non haberet, respondisse fertur, quia Scythia vites non ferret: reddidit quidem causam remotissimam: nam proxima huius rei causa erat, quod Scythæ temulenti non fierent.

Vnitas finis arguit vnitatem scientiæ.

Subalternatæ scientiæ.

Anacharsis.

Vnitas scientiæ quot modis probatur.

Vnitas scientiæ probatur ab vnitate.	Principij, si sit proximum & immediatum.
	Subiecti, si sit commune omnibus in eadem scientia tractatis.
	Finis, si sit vltimus non medius.

An deficiente sensu, deficiat scientia eorum obiectorum, quæ nata sunt eundem mouere sensum.

SENSVM distinguit Philosophus in actum & potentiam: non pro actu sed pro potentia acceptus ad nostrum iam institutum pertinet: per potentiam dico, non vt suas species recipit & transfundit, sed vt vitio naturæ corruptus, aut casu aliquo sublatus, ab ipsa natiuitate deficit. Sic enim deficiente, omnis scientia illarum rerum quæ proprie eundem pulsarent sensum, labefactata concidit. Nam cum externi sensus sint quasi nuncii, & interni iudices eorum omnium quæ sciuntur, cumque anima (vt antea probatum est) sit rasa quasi tabula nullis insitis & concreatis formis depicta, sed solum illis, quas a sensibus externis recipit, instructa: perspicuum est, non solum obscurari, sed obrui & extingui cognitionem obiecti, si primum eiusdem sciendi instrumentum penitus deficiat atque collatur. Præterea cum scientia sit habitus conclusionis, cumque ignotis principiis, nulla conclusionis habeatur notitia, cum denique ipsa principia cognosci non possint, nisi per sensum, memoriam, & experientiam, vt ait Philosophus; sequitur sublato sensu tolli etiam scientiam. Si vrgeas intellectum esse digniorem ac nobiliorem potentiam, & proinde non dependere a sensu: agnosco esse; non tamen sequitur, quin sensu vt seruo vtatur in percipienda scientia.

Sensus duplex ratio.

Externi sensus sunt nuncij internorum sensuum.

Defectio

Defectio sensus impediens scientiam, est vel in
- Actu, bifariam, aut per
  - Læsionem organi, vt in surdastris.
  - Defectionē ingenii, vt in infantulis, qui licet actum habeant sentiendi motum tamen sciendi non habent.
- Potentia, aut per
  - Priuationem post ortum, quæ defectio non intelligitur.
  - Negationem in ipso partu, quæ defectio tollit scientiam.

Defectio sensus duplex.

Oppon.

Spectat hæc quæstio ad Philosophos, vt patet libro de sensu: ergo inconsiderate hic movetur.

Resp.

Non de sentiendi natura, sed de sciendi modo hic quæritur, qui modus cum a sensu dependeat, necessario hanc quæstionem postulat.

Oppon.

Posito, quod aliquis sit cæcus a natiuitate, potest tamen per auditum scientiam colorum percipere: ergo deficiente sensu, non deficit scientia obiecti.

Resp.

Etsi acquiri possit confusa quædam cognitio de communibus præceptis: nulla tamen de propriis obiectis acquiritur scientia.

An ignorantia sit causa erroris in Demonstratione & scientia: & An solertia sit habitus inveniendi medii.

QVI siti æstuant recte sapiendi multa, certatim debent contendere, vt ignorantiam alte longissime fundant, & profligent: est enim scientiæ inimica, omniumque errorum fons & origo. Hanc distinguit Aristoteles in ignorantiam negationis, & in ignorantiam affectionis. illa est nuda & simplex scientiæ defectio, seiuncta ab omni prauitate opinionis, & peruersitate mentis, qualis est in pueris, qui adhuc neruos rationis non habent, & in ignaris qui acie ingenij non imbuuntur: Hæc vero, quæ affectionis ignorantia dicitur, est praua opinio seu persuasio, qua deceptus aliquis se putat id omnino scire, quod in rei veritate penitus ignorat. Affectionis autem ignorantia dicitur, quia illius animus, cui contingit, quadam persuasione sciendi affectus est. Hæc est, hæc est (inquam) ignorantia quæ opponitur scientiæ, qua lumen animi perstringitur, qua splendor veritatis obruitur, qua portentosa errorum & hæreseon hydra in omni arte, & scientia gignitur. Istius enim comes est contumax animi peruersitas, qua semel obcæcati, sonum veritatis, non sensum, vmbrā, non rē ipsam quærimus, immo falsum pro vero sæpe pertinaciter defendimus. Ne igitur hoc animi morbo laboremus, in Ethicis modestiam tanquam habenam, in Analyticis solertiam tanquam medicinam docet Philosophus, vt illa retracti a vanitate, per hanc veritate instincti, anchoram sapientiæ teneamus. Quod ista ignorantia sit causa erroris in demonstratione & scientia, nemo est tam ignarus qui non videat, præsertim cum sit præcipua causa, incognita pro cognitis, confusa pro certis, falsa pro veris, fortuita pro necessariis in demonstrationem admittendi, & proinde occasio turpiter errandi & hallucinandi in scientia. Sapienter istius morbi remedium posuit Aristoteles in solertia

Ignorantia est negationis & dispositionis. Negationis.

Ignorantia affectionis.

NOTA.

Duo animi pharmaca.

lertia, quæ est sagax & veluti repentina coniectatio, inuentioque medii: exempli causa, si quis eam partem Lunæ, quæ solem versus semper vergit, lucidam animaduertit, continuo id fieri dicet, quia luna a sole suum lumen deduxerit. Est ergo intelligentia habitus principiorum: est autem solertia habitus mediorum.

Intelligentia est principiorum. Solertia est mediorum.

Fuga ignorantiæ consistit in { Modestia, si discas tuo ipsius ingenio diffidere, & si non graueris te doctiores studiose consulere. / Solertia, quæ acquiritur non communium locorum furtiva lectione, sed laborioso doctissimorum studio & contemplatione. }

An quatuor genera quæstionum, quæ assignantur a Philosopho, sciri ac demonstrari possint.

ALiter in Analyticis, aliter in Topicis definitur quæstio. Illic enim sub nomine quæstionis vtraque pars contradictionis intelligitur: hic vero vna pars tantum, quæ est vera, comprehenditur, illic dubia & anceps est interrogatio, hic tantum ad veritatem est astricta propositio illic vtramque partem cuiuis sumere liberum relinquit: hic vnam partem medio aliquo demonstrandam proponit, Huius generis quatuor traduntur: an sit, quid sit, quia est, seu quod est, & propter quid. Duæ priores sunt simplices, quia solum subiectum complectuntur, vt an sit homo, quid sit homo. Duæ posteriores dicuntur coniunctæ, quia tam subiectum quam prædicatum continent, vt quia homo est ridendi facultate præditus, & propter quid est sermone excultus. Monendus est hic studiosus Lector, quod tertia illa quæstio non tam interrogatio quam assevetatio dici debet. Nam quamvis per quæstionem moveri quidem potest, vt an prædicatum inhæreat subiecto; tamen cum propria sua nota & signo proponitur, magis rationem & causam, quam interrogationem insinuare videtur. Non est omnino cuiquam dubitandum, quin omnia hæc genera quæstionum demonstrari, scirique possint, ab illis enim & ab illarum singulis medium demonstrationis petitur. Medium hic definit Philosophus causam per quam aliquid alteri competere vel non competere probatur, Quæstio, an sit, causam: quid sit, totam essentiam: quale sit, proprium: propter quid sit, finem ostendit. Si ergo causarum genera, omniaque necessaria demonstratione atque scientia illustrari possint, non est quod dubitemus quin etiam hæc quæstionum genera ad eundem modum explanentur. Definitur quæstio hoc loco interrogatio alicuius propositionis discutiendæ per demonstrationem, ad quam hæc tria requiruntur, principium, medium, finis, principium rei vel rationis, probationis medium, finis denique ad quẽ refertur.

Diversis modis sumitur quæstio.

Quæstio quadruplex.

Brevis & vtilis quæstionis explicatio.

Quæstionis definitio.

Omnis quæstio demonstrabilis movetur, aut de { Ente { Generatim, an sit, / Speciatim, quid sit. } / Proprietate entis, quæ spectat { Inhærentiam attributi ad subiectum, & sic est quæstio quia est. / Causam inhærentiæ, & sic est quæstio, propter quid. } }

Amplitudo quæstionũ demonstrabilis.

Oppon.

Quid demonstrat non interrogat, vt habetur primo Priorum: ergo minus apposite hic docetur, quod quatuor quæstiones sunt demonstrabiles.

Resp.

Resp.

Quanquam non interrogat de vtraque parte contradictionis, tamen de altera potest.

An sit difficillimum rem scire.

Desidiosi inertes sunt.

NON datur ad musas currere lata via. Minerua in bicipiti Parnasso habitat. Omnis scientia præclarā indolem, magnamque, industriam diligit. Ignis enim otioque deditus (vt ait Seneca) arte semper, vitio nunquam caret. Non ergo inepte Philosophus rem omnium difficillimam scire cogitavit: difficillimam dico quia principia demonstrationis & scientię sunt magnis & multis obscuritatibus implicata: quia ingenia humana sunt mole corporis quasi depressa & impedita: quia est vna sciendi via, errandi multa principia: quia obtusi sunt, adeoque sæpe mendaces humani sensus, qui sunt (vt ait Aristoteles) prima sciendi organa & instrumenta. Curas, affectus, alia que mille causas non recenseo, quia obiter adhortandi potius quam demonstrandi causa hanc quæstionem moveo.

Sensus humani mendaces.

Difficultas sciendi vnde.

Difficultas sciendi contingit, propter {
- Mentis humanæ debilitatem.
- Principiorum obscuritatem.
- Sensuum infirmitatem, qui sunt mentis quasi internuntij.
- Mediorum cognitorum paucitatem.

An prima figura sit aptissima, & ad sciendum, & ad demonstrandum.

Modus & figura sunt formalia principia demonstrationis.

MAterialia principia demonstrationis, (vt aiunt veteres) sunt illa quæ iam diximus: formalia autem sunt modus & figura: ex illis vim & causam, ex his ordinem demonstrandi petimus. Quid modus, quid figura sit, ex primis elementis Dialectices liquido constat: nunc quæritur solum, an prima figura sit omnium aptissima & ad sciendum & ad demonstrandum: Esse concludit Philosophus. Existente enim demonstratione omnium argumentationum nobilissima, necesse est vt figurarum omnium dignissima ei coaptetur. Est vero ad discutiendū & ad concludendū aliquid prima figura longe aptissima: nā in ea optime medium disponitur, directissime concluditur, affirmatio vniversalis infertur, in reliquis autem medio, aut bis subiecto, aut bis prędicato existente, tam accurata rerum cohærentia demonstrari non potest. vtrinque in subiectum ad attributum & attributū ad subiectum in præmissis non refertur. In prima vero figura cum medium sit subiectū maioris & minoris attributum, conversim (vt aiunt) mediorum & extremorum summa consensio demonstratur, quod in scientia maxime requiritur. Directam conclusionem in hac figura inesse nemo negabit, cum maior extremitas de minore extremitate in conclusione prædicetur. Postremo quod vniversalis affirmatio in hac sola figura inferatur, patet, quia omnis conclusio in secunda negat, in tertia nullus modus vniversalem conclusionem habet: cum ergo demonstratio ac scientia magis in affirmatione quam in negatione, magis in vniversis quam in singulis versetur, recte concludit Philosophus tam ad sciendum quam ad demonstrandum, primam figuram esse præstantissimam.

1

2 *Medium optime in prima figura disponitur concluditurque.*

3

4

Prima figura aptissima ad demonstrationem cur?

Prima figura aptissima est ad demonstrandum, propter
- Dignitatem affirmantis conclusionis: nam dignior est affirmatio, quam negatio in omni scientia.
- Firmitatem prædicationis, quia directe maior extremitas de minore dicitur, aptissimeq; medium disponitur.
- Perfectionem reductionis, quia omnes reliquarum figurarum modi ad primam figuram, vt ad dignissimam reducuntur.

Oppon

Docet Philosophus fieri demonstrationes in reliquis figuris: ergo etiam aliæ figuræ sunt accommodatæ ad demonstrandum.

Resp.

Fiunt quidem, sed non tam perfecte & absolute ac in prima. Alii respondent, Philosophum id conari, vt doceat demonstrationem propter quid, in sola prima contineri.

An Mathematici veris demonstrationibus perpetuo vtantur.

Quæstionis difficultates.

RES plane triuialis, ac nullius fere momenti quibusdam videtur, in quæstionem vocare, an Mathematici veris demonstrationibus perpetuo vtantur. hoc (inquiunt) nihil aliud est, quam dubitare, an vllæ Mathematicæ sint scientiæ. Horum pace id dicam, rem nullam vel incertius moueri, vel spinosius tractari in hac arte ab interpretibus: nam etsi exempla Aristotelis plerunque ex his artibus petuntur, etsi multæ & variæ demonstrationes ex principijs earum artium fluunt, etsi conclusiones firmissimæ & perspicua præcepta inde colliguntur, non est tamen res tam extra omnem aleam litis & controuersiæ quin possit lancibus rationis subtilius ponderari. Proponam ergo argumenta vtriusque partis & illorum qui negant, & illorum qui aiunt, vt pondus vtrinque spectantes, certiora eligamus. Qui negant Mathematicos veris demonstrationibus vti, primum quærunt, an res, vel species rerum sint subiecta Mathematicarum artium. Cum in confesso habent, non res sed species rerum, sic rationantur, nempe nullas species & intentiones posse definiri, ac proinde non posse demonstrari. Argumentum trahunt ex Aristotele qui intentiones inter accidentia annumerat, quæ nec in definitionem, nec in demonstrationem cadunt. Præterea hoc vehementer vrgent, quod species & ideæ Mathematicæ in nullo prædicamento definite ponantur, cũ non sint res: vnde concludunt, nulla habere certa principia, ex quibus demõstrentur. Iterum in nullo definito subiecto continentur hæ species: ergo certo modo ac ratione demonstrantur. Si dicas habere, ostendas velim, in quo subiecto sint omnes circuli, quos fingunt Astronomi, vbi omnes numeri quos fingunt Arithmetici: Si dicas in substantia, abstractionem negas: si dicas in animo, definitionem tollis; nam entia rationis non definiuntur. Postremo, falsa ac fallax est illa demonstratio, in qua res aliter ac sunt intelliguntur: sed ita in omni Mathematica demonstratione contingit, exempli causa: Diameter, Zodiacus, Æquator ab Astronomo definiuntur: veruntamen si rem subiectam quæras, nusquam apparet: sequitur ergo Mathematicos veris non vti demonstrationibus. Hæc omnia adduxi, vt non de lana caprina (vt est in proverbio) videretur moueri hæc quæstio. Nunc restat, vt vno verbo, quid sit in hac re animi explanem. Certe cum doctissimis existimo, Mathematicos verissimis demonstrationibus res illustrare. Nam etsi res proxime sibi subiectas non habeant, etsi in certis & definitis categorijs suas species

Explicatio quæstionis in vtramque partem.

Dilemma.

Propria opinio.

pecies non reponant, prima tamen certaque principia cognitionis ac sci ntiæ habent, quæ sane ita informant rationem, vt inde firmissimæ de onstrationes colligantur. Non enim semper in scientia principia consti utionis quærimus, sed principia potius cognitionis (qualia sunt axiomata, ignitates, propria) discutimus ac meditamur, quæ cum sint in Mathemati is longe certissima (vt hoc, medium est quod æque ab vtroque distat ex em) non est causa quin dicamus Mathematicos demonstrationibus suas rtes perpolire, suaque præcepta per causas cognitionis illustrare. *Principia cõstitutionis & cognitionis.*

Principia cognitionis in Mathematicis sunt duplicia.
- Remota, vt species abstractæ, adeoque ipsæ abstractiones.
- Proxima, vt axiomata, & dignitates, quæ de abstractis formis ab illis traduntur, vnde demonstratiuæ scientiæ dicuntur.

Principia cognitionis duplicia in Mathematicis.

An multa demonstrationes tradi possint vnius rei, & An reduci possit omnis conclusio demonstrationis ad sua principia.

SCIO equidem sæpius errare & hallucinari illum qui omnia ad calculos sui ingenij exigit. Vt ergo hactenus, ita nunc quidem placet maiores in hac re consulere. Sunt enim ex minoribus & neotericis aliquot, qui a opinione veterum & optimorum interpretum desciuerunt, statuentes vnam vnius rei solam demonstrationem adhiberi posse, sed erratum est, idque sine vlla specie acuminis. Verum vt id re non verbis probem, hoc vnum n primis quæro: An vnius rei, puta hominis, plura sint principia pluraque propria. Si neges, conuincet ratio: si affirmes, quid quæso impediet quo minus ingeminetur vnius & eiusdem rei demonstratio? Multa enim principia, multaque propria numerosam demonstrationem pariunt. Præterea, vt plures causæ vnius rei esse possunt, ita plures causarum connexiones, quæ in formam argumenti coactæ, recte a Philosopho demonstrationes nominantur. Quid enim aliud est demonstratio, quam causarum cum effectis per conclusionem manifesta connexio. Postremo, contingit plura vnius rei esse principia cognitionis, a quibus deduci etiam possunt demonstrationes. Si ergo aliquando interna sint plura principia vnius rei, nimirum proxima & remota, si plures sint causæ, nimirum insitæ & assumptæ, si denique plura sint axiomata & cognitionis seminaria, certe non video quin res vna pluribus demonstrationibus adornetur. *In omni Interprete laudabile est suo ipsius ingenio diffidere.* *Plures vnius rei possunt esse demonstrationes.*

De altera quæstione, scilicet, An omnis conclusio demonstrationis reducatur ad sua principia, non est magna controuersia. Nam constat reduci posse: manca enim & mutilata est conclusio, quæ suas causas non intuetur: a causis enim fluit, & ad causas reuocatur. Conclusio, vt ait Rodolphus, est effectus præmissarum, imo (teste Philosopho) sua principia vi quadam continet. Reducitur ergo vt effectus ad causam a qua fluit, reducitur vt nexus extremorum ad medium a quo dependet. Nam actu extrema habet, potentia medium comprehendit. *Quæstio secunda.* *NOTA.*

Per quæ fit demonstratio

Demonstratio fit aut
- Per principia constitutionis, quæ sunt aut
  - Proxima & immediata, & sic est vna sola demonstratio propter quid vnius rei.
  - Remota, & sic sunt plures.
- Per principia cognitionis, quæ sunt aut
  - Incomplexa, vt termini conuertibiles, sicut propria & quædam innata accidentia.
  - Complexa, vt axiomata, & sic etiam multiplex vnius rei fieri potest demonstratio.

Oppon.

Plures possunt esse demonstrationes vnius rei, ergo & plures scientiæ: nam omnis demonstratio est mater scientiæ.

Resp.

Vna est essentialis definitio cuiusque rei, vnaque per illam definitionem absoluta demonstratio, quæ scientiam parit, alia genera demonstrationum quæ fiunt, ad primam, vt multæ lineæ ad centrum, reducuntur.

Oppon.

Medium nunquam ingreditur conclusionem: ergo inepte dicitur conclusio medium comprehendere.

Resp.

Non actu, sed vi quadam dicitur comprehendere, quod verum est: nam extrema in demonstratione cognata sunt medio, extrema ergo non potest actu continere, quin facultate; & medium quod est affine vtrique comprehendat.

An principia per se nota inductione cognoscantur.

Apprehensio & iudicium in mente considerari debent.

NImis molestus essem, si in hac thesi varias multorum opiniones recenserem, præsertim cum aliquot earũ nullo sale ingenii condiantur. Rem ergo sine vllo verborum circuitu aggrediar. Distinximus aute principia alia rei, alia cognitionis: illa sunt a quibus res suum esse accipit, vt materia, forma: hæc a quibus lumen cognitionis petit, propositiones, quæ sunt conclusionis causæ. Huc etiam spectat illud, quod in intellectu humano duo spectentur, apprehensio & iudicium: per illam concipit, per hoc discernit: ad illã omnia obiecta sensuum deferuntur, per hoc delata an vera an falsa sint discutiuntur. Intellectu iam dependente, quæstio est, an in potentissimis illis principiis cognitionis maxime notis, sit mentis per inductionem ad sensum reciprocatio. Vna est probabilis opinio quod vniuersalia hæc cognitionis axiomata non omnino cognoscantur, nisi per gradus quosdam inductionis: exempli causa, si probetur omne totum maius esse sua parte, hoc aut illud totum sic esse probatur. Verum etsi primaria a sensibus deriuetur omnis animi nostri cognitio, non est tamen adeo sterilis quin ex formis apprehensis per intellectum alias eliciat, illisque si veræ sint assensum suum præbeat. Vt enim in gemma splendor, ita in mente lumen quoddam innatum est, quo illustrata facile credit & assentitur principiis, idque nullo inductionis medio instructa ac informata. Nam quamuis proxima artium principia inductione egent, remota tamen, qualia sunt, omne totum est maius sua parte, & si æqualia æqualibus demas, relinquuntur æqualia, luce quadam insita

Simile.

insita ipsius intellectus percipiuntur. Verum attende: non simpliciter nos negare hoc loco inductione posse & hæc probari principia, sed distinctione adhibita, per intellectum absolute, per inductionem comparate hoc fieri constituimus: insitam enim nobis principiorum notitiam cum Aristotele docemus quoad intellectum, qui suo ipsius lumine reflexo percipit: acquisitam etiam illam ipsam docemus quoad ordinis progressum, quoniã omnem cognitionem a sensu & obiecto eruit.

Quomodo principia inductione cognoscantur.

In cognitione principiorum per intellectum considerantur.
- Apprehensio, quæ est a sensibus & speciebus rerum collecta cognitio.
- Iudicium, quod est quædam discretio rerum perceptarum.
- Proprium & innatum lumen, quod est naturalis quædam sagacitas dexteritasque cito percipiendi, & sic sine inductione rerum singularum principia cognosci dicuntur.
- Ordo disciplinæ, qui est a rebus singulis inductione probatis ad communissima quædam progressio.

Quænam consideranda in cognitione principiorum per intellectum.

Oppon.

Negantur sæpe principia: ergo non sunt maxime nota.

Resp.

Omnis negatio ignorantiam non arguit, nisi sit directa & absoluta. Indirecta enim aliquando verissima negamus, non quod veritas ipsorum sit ignota, sed quia incerti sumus quid ex illis concessis sequeretur, Sic Zeno negabat cœli motum, quia locum & spatium extra cœlum non agnovit.

Oppon.

Omnis cognitio à est sensu: ergo & cognitio principiorum.

Resp.

Multi excipiunt ab illa generali propositione principia: sed concedendum est quoad ordinem disciplinæ hoc recte fieri: nam prima apprehensio rerum omnium a sensu dependet, vt antea docuimus.

An principia rei & cognitionis natura differant.

VTILIORIBVS iam quæstionibus, quæ in libris demonstrationum mouentur, discussis, leuiores quæ sequuntur, non soluta oratione, sed breui & contracta distinctione aperientur. Hæc quæstio, quæ nunc agitur, nempe an principia rei & cognitionis natura differant, duarum opinionum certamine incertior redditur: altera enim est quod differant, altera quod conspirent. Qui conspirare dicunt, hoc fundamentem suæ opinionis habent, nempe quod eadem sint principia & essendi (vt aiunt) & cognoscendi. Qui putant differre; hoc axioma vrgent, quod entia rei & rationis natura differant. Vtramque opinionem admittit Tol. cuius verba hæc sunt. Cum enim a posterioribus procedimus ad cognitionem priorum, tunc differunt re principia cognitionis & rei: at cum a prioribus est processus, tunc eadem re sunt principia cognitionis & rei, semper tamen differunt ratione. Nam rei principia sunt secundum suum esse: cognitionis vero secundum quod per intellectum sumuntur, & ipsorum cognitio aliorum est causa cognitionis: hæc ille, Placet Veneto altera pars illa, per quam negantur omnino re esse eadem. Nam qui fieri potest (inquit) vt in societate conspirent illa, quæ sunt distincta principia in genere entis. Principia enim rei ad ens rei, principia cognitionis ad ens rationis referuntur: quippe illa essentiam rerum, hæc scientiam conclusionis spectat.

Duæ opiniones de hac quæstione.

In fine lib. demonst.

Veneti opinio.

Postremo in hoc maxime discrimen ponit, quod principia rei sint incomplexa vt materia, forma: principia vero cognitionis complexa, vt propositiones: sed complexa & incomplexa natura differunt, ergo principia rei & cognitionis natura differunt. Reconciliantur facile praeclari hi duo interpretes, si dextre vtrumque interpreteris. Verum enim est quod Toletus dixerit, nempe principia rei & cognitionis re esse eadem, si a prioribus procedamus. Exempli causa: animal & rationis compos quae sunt eadem, tam rei quam cognitionis sunt principia. nam per illa & scimus & definimus hominem. Si vero a posterioribus ad priora (inquit) fiat progressus, tunc sane natura differunt. Hoc quoque verum est, vt in exemplo patet. Si per proprias passiones, insita accidentia & axiomata (quae sunt proculdubio cognitionis principia) demonstres hominem, haec omnia ab illis natura distinguuntur. Nam & praedicamento & specie entis, vt ait Venetus, & non negat Toletus, haec a se inuicem separantur.

Propugnatio Toleti.

Duplex consideratio principiorum.

Principia rei & cognitionis considerari possunt vel
- Extra demonstrationem, in constitutione effectus, & sic eaedem causae quae rem constituunt, rei quoque cognitionem gignunt, vt definitio hominis.
- Intra demonstrationem, in cognitione conclusionis, & sic perpetuo non sunt eadem principia rei & cognitionis: nam propria, dignitates, & formalia accidentia, sunt cognitionis principia: scientiam enim pariunt, sed essentiam non definiunt.

An Dialecticus & Demonstrator differant.

An Dialecticus & Demonstrator differant.

Differunt Dialecticus & Demonstrator praecipue in
- Materia, quia illius est probabilitas, huius autem veritas.
- Modo probationis, quia ille omni loco, hic vero solum necessario vtitur.
- Fine, quia illius est opinio, huius scientia.

An infinitum sciri possit.

An infinitū sciri possit.

Infinitum est vel
- Metaphysicum, vt Deus, quod absolute sciri non potest.
- Physicum in potentia, vt omne continuum quod sciri nō potest & demonstrari.
- Mathematicum, vt numerus mente conceptus, quod per principia cognitionis explicatur.

An omne medium Demonstrationis contineatur sub extremis.

An medium demonstrationis contineatur sub extremis.

Medium demonstrationis respicit extrema, aut respectu.
- Mutuae constitutionis: nam mutuo constituuntur.
- Mutuae praedicationis: nam de se inuicem praedicantur.
- Illatae conclusionis: nam omnia, vi conclusionis connectuntur.

An sit negatiua Demonstratio.

In Demonstratione spectanda duo,
- Refutatio errorum, & sic potest esse negatiua.
- Scientia rerum per causas, & sic non est.

An vniuersalis Demonstratio sit particulari certior.

Consideratur Demonstratio, vel quoad
- Popularem sensum, & sic particularis est certior.
- Exercitatum intellectum, rerumque essentiam, & sic vniuersalis est melior.

An futura in Demonstrationem cadant.

Futura sunt
- Contingentia, quorum exitus sunt aut.
  - Noti, per deliberationem sapientum, quæ a posteriore sciuntur.
  - Ignoti, quæ omnem Demonstrationem fugiunt: talia enim ad casum & fortunam referuntur.
- Necessaria, eademq; vel
  - Ex hypothesi, vt si astes igni, calesces, quæ in demonstratione illustrantur, quia semper consecutionis necessitatem habent.
  - Ex natura, vt eclipsis solis, & lunæ: & hæc futura aliquando in demonstrationem cadunt.

An res vniuersalis sit semper & vbique, quæ sub Demonstrationem cadit.

Vniuersale capitur aut
- Generatim pro omni ente, & sic semper est quia non terminatur, & vbique quia nullo loco definitur.
- Speciatim, pro animali aut scientia, & sic non est semper & vbique, nisi semper pro æternitate in successione rerum singularum sumatur, & vbique pro omni re singulari in collectione rei vniuersæ.

An sint tres tantum habitus sciendi.

Habitus sciendi sunt.
- Opinio quæ est
  - Certa, vt cognitio.
  - Anceps, vt imaginatio.
- Scientia, sub qua continentur ars & solertia.
- Intelligentia, sub qua continentur prudentia & sapientia. Sic etsi tres enumerantur in genere, in specie tamen quinque sunt, vt in 6. Ethicorum demonstratur.

An medium & causa idem sint.

Medium & causa eadem sunt vel quoad
- Constitutionem, vt materia & forma: quæ essentiam rerum demonstrant.
- Cognitionem, vt efficiens & finis, quæ existentiam & cohærentiam rerum concludunt.

An definitio possit demonstrari de suo definito.

Non potest, quia
- Idem sibi non potest esse medium.
- Non potest concludi de definito

Sunt qui existimant duas has rationes obiectionis loco adduci: quare contrarias partes defendunt hoc modo. *Duplex opinio, postrema est verior.*

Potest definitio, demonstrari de definito, quia est
- Proximum principium constitutionis per quod res definiuntur.
- Absolutum medium demõstrationis, per quod res esse concluditur.

An per diuisionem quid res sit demonstrari possit.

Non potest, propter
- Multitudinem significatorum.
- Confusionem rerum & conceptuum.
- Defectionem mediorum, quæ a priore effecta demonstrarent: membra enim diuisionis posteriora sunt diuiso.

An inductio probare possit definitionem.

Inductio est.
- Materialis, quæ est in rebus singulis, & hæc per se non probat.
- Formalis, quæ est in speciebus ac formis, & hæc probat, quippe enumeratio specierum definitiones esse concludit.

An

An Interpretatio sit definitio.

Definitio est aut { Nominis { Ficti, quale est Chimæra. / Veri, quale est omne synonymum, & sic communiter interpretatio definitio dicitur. } / Rei, vt supra in primis elementis, & sic non est. }

An forma sit præstantissimum medium omnium causarum.

Præstantia medij cernitur aut in { Perfectione interna, & sic forma est omnium nobilissima. / Perfectione externa, & sic finis est omnium perfectissimus. }

An experientia sit multa memoria.

Memoria accipitur aut { Materialiter, pro rebus multis memoriæ infixis, & sic quodammodo est experientia, quæ numerosa memoria dicitur. / Formaliter, pro potentia, & sic non est. }

Experientia est earum rerum, quæ visæ sunt sæpe eodem modo contingere, certa memoria & cognitio.

LIBER TOPICORVM, DE INVENTIONE.

Quid & quotuplex inventio? quid iudicium? & an tractatio inventionis sequeretur tractationem iudicij?

Tractatio inventionis sequitur tractationem iudicij.

IN primis iam disseminatis partibus Dialectices, sparsa sunt quædam semina, ex quibus veluti accrescentibus fœcunda seges inuentionis nascitur. Omnia enim quæ præcesserunt de primis elementis, de quinque vocibus, de decem categoriis, præcepta, viam introductionis, non vim inuentionis continent. Illinc ergo flores, sed hinc fructus colligas: Illinc quasi fumum, hinc vero flammam probationis habes. Sed hic scrupulus iniicitur, quare inuentio sequeretur iudiciū, cum primum inuenire, & tum de inuentis iudicare oporteat. In hac dubitatione nemo hærere debet, si meminerit aliud iudicium esse confusum, & indistinctum, quo infantes præditi, omnes viros patres, omnesque fœminas matres appellant: Aliud distinctum, & elaboratum, quo sapientes pollent; Illud præcedit, hoc inuentionem sequitur. Illo enim imbuti, quasi infantes præcepta artium indistincte cernimus: hoc instructi res accurate scientes demonstramus. Illud in tractatu prædicabilium, & prædicamentorum: hoc in libris demonstrationum, & elenchorum discitur. Hac controuersia breuiter dirempta, quid iudicium, quid inuentio sit, paucis dicamus. Inuentio est, vt ita dicam, lima rationis, & argumentationis officina: nam per eam ratio perficitur, in ea argumentum fabricatur. Si vere definire cupias, est nihil aliud quam locorum & argumentorum, adeoque ordinis in vtroque apta & firma excogitatio: per quam omnis quæstio probabilis subtiliter, appositeque discutiatur. Iudicium est quasi trutina inuentionis, vnde recte definiri potest, rerum inuentarum approbatio. Ad calculos enim omnia reuocat, vires ac pondera argumentorum discutit, vera pandit, falsa premit, lata sententia concludit omnia.

Obiectio. Solutio. Iudicium duplex.

Inventionis descriptio prima. Secunda.

Definitio iudicij.

Duæ

Duæ partes Dialectices
- Inuentio duplex
  - Rhetorica, cuius finis est motus, seu affectus.
  - Dialectica, cuius finis est locus, seu fides.
- Iudicium,
  - Inchoatum, quod est confusa rerum apprehensio, sine distincta circumstantiarum notitia: & hoc præcedit inuentionem.
  - Perfectum, & accuratum: quod est rerum inuentarum considerata approbatio, cum certa, & definita sententia: hoc sequitur,

Partes Dialectices.

An inuentio sit vtilis ad tria.

INFINITVM esset numerando percensere omnia doctorum interpretum testimonia, quibus inuentionis pondus & vtilitatem efferunt Nam quantum in ea insit, ad quancumque causam stabiliendam authoritatis, nemo est meo iudicio, qui non (consultis Philosophorum oraculis) possit plane dicere. Si enim reliquæ omnes artes probare non possint sua earum principia sine locis inuentionis: si omnes quæstiones, omnes causæ, omnes discursus rerum, riuos inuentionis, ac flumina spectent; si formam, ordinem, vim, fidemque omnis disceptationis hinc petamus: si denique huius solius opera verum tegere, falsum refutare, vivum in quauis re attingere, hostem confodere, neruos argumentorum discutere, fucos sophistarum dispellere possimus, causa oblata est (studiose Lector) vt hanc partem præ cæteris amplectaris: in illa perdiscenda nullum laborem, nullum studium, nullamque diligentiam recuses; Audi ipsum Aristotelem de vsu Topicorum loquentem: Sunt, inquit, tria, ad quæ conducit disserendi ratio, nimirum, Exercitatio, Congressus, & Philosophia primum polita doctorum ingenia: alterum communia hominum colloquia: tertium Philosophorum & sapientum collegia solum spectat. Est enim exercitatio Academica de rebus dubijs quæ in quæstionem vocantur disceptatio. Est autem congressus tam doctorum quam indoctorum de variis causis conflictatio. Est denique Philosophia rerum tum humanarum, tum diuinarum scientia: sub cuius nomine omnes hic artes continentur. In exercitatione vires: in congressu modum; in Philosophia decorum suppeditat, & obseruat inuentio. Quemadmodum ergo milites firmis armati re... melius & animosius pugnant: ita certis inuentionis locis instructi, rectius & artificiosius in omni genere exercitationis vrgemus aduersarium. Nam sic vagantes in castra Mineruæ pellimus, fugientes persequimur, sine vi & ordine pugnantes facile superamus (id est) omnia distincte sine confusione; omnia acute, sine contradictione, in omni conflictu bonarum literarum demonstramus.

Inuentionis vtilitas.

Inuentio conducit ad exercitationem congressionem, & Philosophiam,

Exercitatio quid.

Congressus quid.

Philosophia quid.

Simile.

Valet inuentio ad congressum, exercitationem, & ad Philosophiam propter
- Certum disserendi ordinem & methodum, qua Dialectica omnes artes excellit.
- Definitum quatuor prædicatorum numerum, ad quem omnes quæstiones, & propositiones reuocantur.
- Distinctam locorum, & axiomatum seriem, quæ est veluti gaza referta, ex qua opes ingenii cum placet, & cum velis, expromuntur.

Inuentio quare conducit ad tria.

Quid

Quid sit probabilitas? & An sit materia inuentionis?

Probabilitas quid est.

LIS magna est apud veteres, an probabilitas sit materia in qua versatur inuentio. Quæ sane facile dirimetur controuersia, si ab eiusdem definitione proficiscatur disputatio. Est ergo probabilitas verisimilis opinio, quæ aut omnibus, aut plurimis, aut saltem sapientibus, iisque vel omnibus, vel plurimis vel insigniter doctis probatur: omnibus, vt ignem esse calidum: plurimis, vt esse antipodes: sapientibus, vt solem esse maiorem vniuersa terra, &c. Satis est Dialectico si opinionem figat earum rerum, de quibus disserit in animis auditorum. Nam quamuis, hæc pars sit indagatrix veri, verum tamen & necessarium non ex proposito, & officio tractat, sed vtrumque probabiliter discutit. Verum est (vt definit Philosophus) quod ex se fidem habet Necessarium, sine quo aliquid esse non potest, & hoc, & illud ad demonstrationem: probabile vero ad Dialecticam ratiocinationem spectat. Hinc demonstratio ex veris & necessariis, ratiocinatio ex probabilibus constare dicitur. Demonstrationi falsa descriptio: Ratiocinationi fallax, & certandi studio comparata argumentatio opponitur. Illa falsigraphus, hæc paralogismus vulgo nominatur. Ex his iam constat, vt opinor, probabilitatem esse commune obiectum inuentionis. Nam cum hoc solum meditetur, & contendat inuentor, vt probabile in quauis re (discurrendo per loca inuentionis) eliciat: negari non potest, quin probabilitas sit materia in qua versatur. Cæterum hoc non ignoro, prædicatum Topicum inuentionis seminarium, quæstionemque probabilem materiam a Pholosopho etiam assignari. Sed quo sensu id fiat, & dicatur, in sequenti tabula perspicietur.

Munus & officium Dialectici opinionem gignere.
Verum quid Necessarium quid.
Materia inuentionis.
Inuentionis materia duplex

Materia inuentionis est duplex.
- Ex qua constat duplex,
  - Simplex, & remota vt quatuor prædicata Topica: scilicet definitio, genus, proprium, accidens.
  - Composita, & immediata, vt propositio, quæ vulgo maxima nominatur.
- In qua versatur duplex
  - Communis vt probabilitas, sub qua verum, & necessarium continentur. Nam omne verum aut necessarium est probabile: sed non ex aduerso.
  - Propria, vt quæstio, ad fidem faciendam, non ad motum animi destinata: Nam hæc quæ motum respicit, est propria materia Rhetorices.

Quid Quæstio? Quid Propositio? An natura differant?

Scotus, Andreas, Venet.
Proverbium
Duo vitia in studio sapientiæ declinanda. Lib. 1. Offi.

DICTVM est modo, quæstionem probabilem materiam propriam esse in qua versetur inuentio. Sequitur ergo nunc, vt quid sit dicamus. Sed hic mirum est videre, quo modo fugaces vmbras persequantur quidam interpretes, qui quæstionem in tot parteis otiose distinguunt, vt alia Realis, alia Nominalis, alia Rhetorica, alia Dialectica, alia Disputabilis, alia Neutra dicatur. Fabulas profecto agunt, qui inuentis frugibus glandes arrodere tam vehementer cupiunt. In studio sapientiæ declinanda sunt duo vitia (vt ait Orator) Negligentia, & Curiositas. Istorum in multis diligentiam probo: sed nimium studium in rebus minime necessariis non laudo. Certum est Philosophum Dialecticam quæstionem

Libro 1 Topicorum ac nono Capite definiisse, eademque ad omnem ar-tem quodammodo retulisse. Verba hæc sunt. Quæstio Dialectica (inquit) est quæstio, aut ad expetendum, & fugiendum: aut ad veritatem, cognitioné que partium: idque vel per se, vel quia adiumentum affert ad aliud aliquid, quod horum altero genere continetur, id est si interpreteris: Quæstio est dubia & anceps interrogatio, cum nota contradictionis prolata sub qua res omnes omnium artium ac scientiarium probabiliter & continentur, & discutiuntur. Nam per expetendum, & fugiendum omnia Ethica: per veritatem & cognitionem Physica, Mathematica: cæteraq; aliarum artium problemata intelligit. Porro illa particula, per se, de quæstionibus in proprio circuitu Dialecticæ comprehensis intelligitur.

Quæstionis definitio secundum Aristotelem.

Eiusdem definitionis explicatio.

Quales sunt, An summum Genus possit definiri? An sit Prædicatum Topicum?

HVC proposita, Paradoxa, & admirabiles scientiæ sapientum reducuntur. Nam omnia proposita quæstiones sunt: sed omnes quæstiones proposita non dicuntur. Propositum est insignis sententia contra opinionem omnium, aut alicuius eorum, quorum in Philosophia illustris est & peruagata fama: exempli causa: non posse contradici, vt placet Antistheni: moueri omnia, vt placet Heraclito: vnum esse omnia, vt placet Melisso. De his auté in neutram partem disputari potest: aut si disputetur, difficilis admodú est natura rerum, quæ in his tractantur, conclusio: raraque hominum, qui dissentiunt in opinione conspiratio. Restat vt quid sit propositio definiamus: est vt ait Boetius, vniuersalis attributi de vniuersali subiecto enunciatio: cuius proprium est, verum aut falsum sine ambiguitate probabiliter ostendere. Vno verbo a Trapezuntio definitur, Maxima cuiusque loci, id est, generalis enunciatio, quæ non sine iudicio ex omni loco inventionis ad disserendú sumitur hic accepta, non natura, sed modo: non vi sua, sed fortuito: non constitutione sed probatione differt a quæstione. Nam quæstio notam contradictionis habet, propositio vero non habet: vt an ciuitas sit, necne: est quæstio. At si dicas ciuitatem esse, est propositio. Res eadem subiecta est vtrique; idem tamé modus non est vtriusque.

Omnia proposita quæstiones, sed non e contra. Propositum quid est. Propositio secundum Boetium in li. Topicorum. Propositio secundum Trapezuntium in Epitome Dialectices. Differentia inter propositionem & quæstionem.

Quæstio dialectica capitur duplic iter:
- Communiter & hæc est, aut
  - Disputabilis cuius finis est vel
    - Cognitio, vt in Physicis, Metaphysicis, Mathematicis.
    - Actio, vt in Ethichis, & Politicis.
  - Non disputabilis, seu neutra quæ est
    - Admirabilis, contra opinionem omnium
    - Admodum difficilis, & obscura in opinione multorum.
- Proprie, quæ versatur solum in rebus probabilibus, quæ per se in arte dialectica continentur.

Quid prædicatum? Quid Annexum? An sint quatuor numero Prædicamenta?

Prædicatum & Annexũ remotam inventionis materiam constituunt.

VT Propositio & Quæstio proximam, ita prædicatum & annexum remotam inventionis materiam constituunt. Quare illis iam definitis hæc definienda sequitur. Est ergo prædicatum, vox vniversa, finita, vnivoca, rebus actu, non potentia accommodata, quæ ad nihil se prius reduci potest in eodem genere, vt definitio. Annexum est minus primarium prædicatum Topicum, quod eisdem locis prædicati (ad quod reducitur) tractari debet, vt quæstio de eodem & diverso.

Prædicati definitio. *Definitio Annexi.* *Divisio Prædicati.*

Dividitur Prædicatum in quatuor seminaria inventionis: nempe in { Genus. Definitionem. Proprium. Accidens.

Prædicatorum probatio 1. Inductione 2. Ratiocinatione.

Quorum numerus probatur a Philosopho Inductione, & Ratiocinatione. Inductione, quia omnis quæstio, omnisque propositio, idque in omni arte significant vnum istorum. Ratiocinatione, quia omne prædicatum, aut reciprocatur, aut non reciprocatur. Si reciprocatur, id fit, aut absolute, vt definitio: aut comparate, vt Propria passio. Si non reciprocetur, aut est pars definitionis, vt Genus: aut non est pars, vt accidens. Horum definitiones, satis satisque in tractatu vniversalium explicatas tacitus prætermitto. Si cupias quæ sunt annexa, & quomodo reducantur, intelligere, distinctionem sequentem intuere.

Annexa sunt: {

- Generis: vt quæstionis de eodem & diverso genere, vt an corpus & spiritus sint in eodem genere: huc spectat differentia generica.
- Definitionis: vt problemata de eodem & diverso simpliciter, vt an liberalitas, & magnificentia natura sint eadem: huc etiam spectat differentia specifica, descriptio, notatio, & interpretatio de quibus supra.
- Proprii: vt tres illæ significationes priores traditæ a Porphyrio.
- Accidentis: vt comparationes omnes rerum similium & dissimilium.

Quot modis errari potest in disputando: Quot sunt instrumenta locupletandi Inventionem, ne erretur.

Inventionis munus. *Errores in disputando.*

COMES veritatis error est, invidia virtutis. Ne ergo erroris facie allecti, desiliamus a veritatis, & virtutis culmine: tenendum est illius centrum, & huius medium est amplectendum. Inuentio datur vt verum disquiras: cauendum est ergo ne in errorem incidas. Hinc est, vt opinor, quod Aristoteles in secundo Topicorum duo vitia & errata in disputando recenseat, & perstringat. Quorum alterum est decessus ab vsitatis verbis: Alterum est apertum, vel insidiosum mendacium. In illo est obscuritas sine fructu: in hoc singularis vanitas non sine fraude. Loquendum est igitur cum multis, si primum: non est de Authoribus, de locis, de rebus mentiendum, si secundum fugere vis in disserendo peccatum. Sis ergo simplex, & apertus in verbis: sis verus non mendax in rebus, sis tamen subtilis in vtrisque. Vt vero facilius hæc præstes, quatuor a Philosopho excogitantur locupletandæ & dirigendæ Inuentionis instrumenta: nempe Electio Propositionum: Distinctio multiplicium: Indagatio differentiarum:

Quatuor inventionis instrumenta.

ferentiarum: Comparatio rerum cognatarum & similium. Electio, vt quam maxime vniuersales propositiones in legendis Authoribus obseruemus: easdemque ad propositum confirmandum, vt axiomata, accommodemus. Distinctio, vt limata vocum distributione facta, rem ipsam de qua agitur, non vmbram persequamur. Indagatio discriminum, vt verarum differentiarum copia abundantes, confusionem rerum euitemus. Comparatio denique similium, vt paria cum paribus conferentes, verum directius confirmemus.

Electio.

Distinctio.

Differentiarum indagatio.

DISTINCTIO RERVM in disputando.

- Duo sunt vitia quæ invéntionem obscurant & impediunt.
  - Decessus ab vsitatis verbis, qui contingit, vel ex nimia
    - Curiositate
      - Exornationis, si nimis figurati simus.
      - Pronuntiationis, si nimis effeminati simus.
    - Obscuritate
      - Dictionis si translatis.
      - Orationis si abstrusis vtamur.
    - Barbarie si horridis & incultis verbis perturbetur oratio.
  - Mendacium duplex.
    - Insidiosum, vt sophisticum.
    - Manifestum quod contingit.
      - Mutando sensum.
      - Addendo / Tollendo — vocem necessariam.

DISTINCTIO INSTRVMENTORVM

- Instrumenta inventionis duplicia
  - Formalia quæ modum & formam disserendi habent, quæ sunt aut in
    - Veris, vt demonstratio, cui opponitur falsigraphus, siue falsa descriptio.
    - Probabilibus
      - Syllogismus.
      - Enthymema.
      - Inductio.
      - Exemplum, quib. opponitur Sophistica rationatio.
  - Materialia sic dicta, quia materiã & copiam inventionis continent & hæc sunt
    - Electio, quæ est maximarum (vt aiunt) siue axiomatum observatio, & approbatio.
    - Distinctio multiplicium, quæ est limata vocum in significationes distributio.
    - Indagatio discriminum, quæ est aut verarum, aut propriarum differentiarum diligens inquisitio.
    - Comparatio similium, quę est rerum cognatarum apta relatio.

Oppon.

Multa sunt vitia quæ cadunt in disputationem, vt omnes fallaciæ Sophisticæ, [te] Philosopho lib. 8. Topic. ergo sunt plura quam hæc duo.

Resp.

Multa sunt specie, sed genere hæc duo tantum, ad quæ omnia reliqua reducuntur: [o]mnes enim Sophistarum insidiæ ad mendacium analogice revocantur.

Oppon.

Loca sunt instrumenta inventionis, ergo sunt plura quam hæc quatuor.

Resp.

Resp.

Loca sunt potius principia inventionis, quam instrumenta: vel dicendum est, quod hæc loca contineantur sub Electione axiomatum, quæ axiomata sunt de natura loci. Errant enim (mea sane opinione) qui dicunt maximam propositionem sive axioma, ex essentia loci non esse: cum locus sine maxima sit quasi corpus sine anima.

Axioma est ex essentia loci.

An liceat in explicatione locorum dissentire ab Aristotele? An Aristoteles simplicem inhærentiam insinuet.

Dubitatio prima.

Philosophi non est in omnia Aristotelis verba iurare.

Lib. 1.

Dubitatio secunda.

Aristoteles simplicem agnoscit inhærentiam.

Confuse non distincte de locis egit Aristot.

ETsi Aristoteles summus artifex, adeoque oraculum Philosophiæ extiterit, hominem tamen fuisse constat, hoc est illum, qui errare, labi & decipi potest: non enim ei soli omne ingenium natura, non omnem artem Minerua dedit: quippe vno partu omnia sua munera non effudit: ne effœta, sterilisque suæ posteritati videretur. Quare etsi diserte & erudite omnia scripserit Philosophus, nimis tamen confuse, nimis abstruse de locis scripsit: Ideoq; nemo ita admirari debet Aristotelem, quin liberum ei sit, ab Aristotele, cum placet, & cum velit, desilire, maxime vero cum maiorum consensu errasse iudicetur, vt cum dicat iecur esse principium venarum: Iterum cum affirmet cor esse principium externorum sensuum: adhuc cum asserat æternitatem mundi, &c. Cæterum vt propius ad institutum nostrum accedamus, mirum mihi sæpe visum est, cur Rodolphus dicat, illum simplicem inhærentiam penitus ignorasse: cum in 2. lib. Topic & 1. c. dicat genus conuerti cum sua specie, quod fieri non potest quoad suum esse, sed quoad Simpliciter inesse (vt aiunt) Exempli causa, si animal insit homini homo est animal & si homo sit animal, idem animal inesse homini iterum necesse est. Præterea in 2. lib. Propositum Aristoteli fuit, solum de accidente agere, sic tamen agit, vt Definitionem, Genus, partes, passim inesse dicat vbi non rem sed modum (qui est Simplex inhærentia) proculdubio intelligit. Quamobrem vt per omnia, in confusa, & indigesta mole locorum, Aristotelis vestigiis non insisto: Ita tamē de libris inuentionis existimo, vt olim quidam de Apellis arte in venere pingenda iudicauit: qui rogatus quo modo probaret artem, sic (inquit) vt nihil supra, si membra, quæ iam sunt in distinctis tabulis, in vnam tabulam transtulisset: Simpliciter hoc vnum desidero apud Aristotelem vt mēbra suæ inuentionis, quæ sunt in octo libris sparsa & confusa, ad vnam quasi tabulam revocasset: & vt ille ex multis partibus vnam Venerem, ita hic ex multis mēbris vnam Minervam depinxisset.

Authoritas duplex est:
- Diuina in cuius sensum, non vocem, iurare oportet.
- Humana:
  - Historica, in rerum gestarum narratione: ex qua opinio.
  - Philosophica, in rerum occultarum demonstratione, ex qua scientia oritur: ita tamen vt in verba Authoris a vero dissentientis non iuremus.

Oppon.

Vnum principem constituerunt maiores nostri in omni scientia, vt Hippocratē in Medecina, Aristotelem in Philosophia, Euclidem in Geometria: ergo ex maiorū consensu licet iurare in eorum verba. Præterea in multis Academiis depositum est iuramentum, vt in Philosophia solus defendatur Arist. Postremo docuit Philosophis satis esse dicere, ipse dixit Insinuans argumentum ab authoritate recte valere

Socrates.

Resp.

Resp.

Princeps in scientia aliqua dicitur, non quia non errat, sed quia aliis in eadem scientia longissime præluxerit. Iurati ergo sunt in multis Academiis vt Aristotelem præ cæteris defendant in veris, quæ sæpe oppugnantur: non in falsis, quæ vt errata refutantur. Neque satis est docere in fucatis, ipse dixit, sed rectius dicitur in Demonstratis, ipse sciuit.

Non satis est dicere, ipse dixit.

DISTINCTIO SECVNDÆ Dubitationis.

Simplex inhærentia capitur aut pro { Applicatione simplicis accidentis ad simplex subiectum, vt caloris ad ignem. / Cohærentia, & modo conueniendi tam substantiæ, quam accidentis, ad subiectum: & sic accepta hoc loco definitur

Simplex inhærentia est modus cohærendi omnium prædicatorum in rebus ad sua realia subiecta. Hinc an homo sit animal, est quæstio simplicis inhærentiæ. Quia etsi homo sit substantia, & animal substantia, modus tamen hic cohærendi animalis cum homine, non in substantia quæritur: hic enim modus in omni attributo est accidens.

Definitio simplicis inhærentiæ.

Oppon.

Modus rei, non est res ipsa, sed simplex inhærentia est modus rei, vt definitur, ergo non est res ipsa, & ex consequenti non est accidens quod semper in aliqua Categoriarum reponitur.

Resp.

Modus rei est accidens communiter acceptum, vt opponitur substantiæ: non stricte vt reponatur in prædicamento.

An proprium sit inuentionis per orationem docere? An liceat docendo fallere?

SVbscribimus Rodolpho in prima quæstione discutienda, qui præclare docuit, proprium munus esse Inventionis, per orationem docere. Nam etsi signa aliquando doceant: nihil tamen in tabulam mentis humanæ rerum imagines insculpit aptius, quam voce formata editaque oratio. Quamvis ergo prima scientia duas fenestras habeat, per quas intrat in animum nempe oculum, & aurem, firmius tamen per aurem in viva voce, quam per oculum in pulchra specie, imprimitur scientia. Quippe cæci, ab incunabulis sæpe docti, surdi vero nunquam erudiri fuerunt.

Dubitatio prima. Proprium inventionis munus per orationem docere.

Auris plus conducit ad scientiam capessendam quam oculus

De altera causa, an liceat disserenti docendo fallere? Sic suadeo, quod liceat, modo non intendat fallaciam: id est modo non sic fallat, vt omnino fallatur alius, sed potius vt instructus, veritatis arcem defendat melius.

Dubitatio secunda

Aliquid docet tribus modis: vel {
- Effectiue, vt homo, est enim causa docens.
- Obiectiue, vt signum: est enim obiectum, aliquid sensibus repræsentans.
- Formaliter, vt oratio, quæ est vel { Perfecta, vt completa propositio: & hæc Proprie docet. / Imperfecta, vt optatio, interrogatio, & hæc confuse docet.

Docere trifariam sumitur

DISTINCTIO 2. DVBITATIONIS.

Fallimus duobus modis { Pertentandi causa, vt magis elucescat veritas, & sic licet Dialectico fallere. / Insidiandi gratia, vt occultetur veritas, & sic non licet.

Fallere dupliciter.

Oppon.

Lib. Rhetor. *Est docentis proprium officium, formare intellectum rerum praeceptis, Teste Arist. in Rhetor. ergo non rationis solum*

Resp.

Hoc docendi officium consideratur dupliciter	*Effective, & sic est docentis.* *Formaliter, sic est rationis, seu inventionis.*

Oppon.

Nemo peritus cognitam veritatem oppugnat nisi fallaciter, secundo de reprehensione Sophist. sed nemo peritus fallaciter veritatem oppugnat nisi intendat fallaciam: ergo si liceat oppugnare veritatem, & quoque fallere licet, vt intendat fallaciam. *Lib. 2. de reprehensione.*

Resp.

Aliud est fallaciter agere, aliud subtiliter oppugnare: Licet Dialectico veritatis arcem invadere subtiliter: Sophistae vero licet fallaciter & sic Philosophus est eo loco intelligendus.

Oppon.

Argumentum Anabaptistarum. *Non licet omnino veritatem cognitam oppugnare: ergo omnino neque subtiliter neque fallaciter licet disputare. Antecedens probatur, quia agnitam veritatem oppugnare, est radios eiusdem retundere, & dubitantes in ancipitem cogitandi regionem distrahere, & quasi telam in oculis aliquando sapientum intexere.*

Resp.

Causa cur sapienter instituta est disputatio. *Respondendum est, haec omnia fucata esse, nam non oppugnamus veritatem vt obscuretur, sed vt attritu, & lima doctissimorum ingeniorum magis corroboretur: sicut enim ferrum si teratur, magis splendescit: ita veritas, si argumentis discutiatur. Quippe foecunda multorum inventio multa incognita veritatis subsidia parit, multa oblivioni tradita in memoriam revocat.*

An plena notitia omnium locorum differenti sit necessaria?
An liceat differenti digressionem facere?

Loca { Necessaria / Vtilia / Otiosa. *Necessaria loca quae. Vtilia loca quae.* MVlta sunt loca inventionis in Topicis Arist. necessaria, multa vtilia, multa respectu huius aetatis otiosa. Illa solum necessaria appello, quae simpliciter, & omnino tenent. Illa vtilia, quae maxima ex parte causam attingunt, Illa denique otiosa, quae vel saepius inculcantur, vel permultas instantias admittunt, & patiuntur. Duo priora genera, tam Rhetorum, quam Dialecticorum arma sunt: quare vt scutum & telum in cuiusque dexteram sunt assumenda: Quorum non satis est memoriter tenere numerum, vt solent pueri: sed vim, naturam, ordinem, & vsum diligenter obseruare, vt debent Philosophi. *Vis, natura, ordo, vsus locorum, sunt discenda.* Sic crebris, densisque (vt aiunt) ictibus pulsabis, & fundes adversarium: sic magnis & indefessis viribus asylum veritatis propugnabis. Quid ergo? An contemnenda loca apud Aristotelem putas? nequaquam: sed hoc volo, vt solum necessarijs, & fructuosis, in solem & pulverem armatus prodeas. *Loca quaedam apud Arist. respectu aetatis nostrae otiosa.* Suntne igitur apud Philosophum otiosa: non simpliciter, sed esse respectu affirmo. Quo tandem respectu? Aetatis nostrae. Quid ita? Quia hoc tempore multis commentariis, multis introductionibus instructi salutamus Aristotelem: ita vt multa quae tradidit tum necessaria, nunc supervacanea nobis videantur. *Exempla otiosorum locorum.* Exempli causa: Genus non esse, si non praedicetur in quid: iterum genus non esse, si non habeat species: adhuc genus non esse, si de illo dicatur species, &c. Millia sunt istiusmodi loca in singulis libris Topicorum, quae lumine Interpretum cognita, aut nauseam provocarent, aut taedium parerent. Ne ergo confusione locorum erremus, ordinem; ne multitudine oppressi divagemur, certum numerum demonstrabimus

strabimus. Nam sic de re & non de lana caprina, vt aiunt, disputabitur: sic nulla, aut saltem non insulsa fiet digressio. Nam quamuis digredi aliquando liceat, diuagari tamen non licebit. *Dubitatio secunda.*

DISTINCTIO PRIMÆ Quæstionis.

Locorum duplex notitia.

Notitia locorum duplex,
- Confusa, quæ rudiori Minerua omni loca proponit.
- Distincta, in qua obseruantur
  - Perfectus ordo, qui memoriam adiuuat.
  - Certa locorum diuisio, quæ confusionem tollit.
  - Frequens axiomatum repetitio, quæ paratos nos reddit.
  - Crebra & multiplex exercitatio, quæ aciem inuentionis absoluit.

DISTINCTIO SECVNDÆ Dubitationis.

Triplex digressio.

Digressio triplex.
- Vtilis, cum ad res cognatas suppetiarum loco positas ita diuertimus, vt cum velimus, ad institutum reuertamur.
- Necessaria, cum vel importunitate eius cum quo agimus, vel leuitate, aut obscuritate rei de qua disputamus coacti, ab instituto desilimus.
- Otiosa, cum neque res, neque persona vrget, vt digrediamur omnino.

Oppon.

Aristoteles omnium consensu breuitati studuit, ergo nihil otiose, ergo nihil supervacanee de locis inventionis scripsit.

Resp.

Respondemus sine Porphyrij & aliorum interpretum institutionibus hæc omnia breviter, concise, & necessario scripta fuisse: eorum tamen opera & industria multa facta sunt tam familiaria, vt illorum frequens repetitio molesta videatur. Exempli causa: Quid genus quid species, quid definitio sit in primis elementis didicimus, hæc iterum 1 Topicorum definiuntur.

Oppon.

Omnia argumenta disputantium de thesi aliqua, Sorite ad primum argumentum revocari debent: Teste Philosopho in octavo Topicorum, & secundo Elenchorum. Sed si licita sit digressio, talis fieri non potest reductio, ergo nulla digressio est laudabilis.

Resp.

Genus disceptationis duplex,
- *Accuratum, in veris & necessarijs, quod semper filum habet reductionis per soritem, & hoc intelligitur in locis Aristotelis.*
- *Temperatum, id est, partim in veris & necessarijs, partim in probabilibus, & hoc digressionem vtilem & necessariam admittit.*

Quis actor, quis auditor rerum inventarum, & quodnam officium vtriusque?

Vt semper omnia ordine & decenter in celebri philosophorum gymnatio fieri debent: ita tum vel maxime, cum ab intentis viris de rebus magnis disceptatur: Aliter enim potius verbose litem protrahere, quam neruose disputare videbimur. Perstringam ergo paucis, quis Actor, quis Auditor rerum inventarum, & quid officium vtriusque esse debet. Actorem in hoc cõgressu tripartitum constituo. Opponẽtem. Respondentem. & Moderatorem. Opponentis est non temere in aciem prorumpere, sed telis paratis ad certamen accedere. Decet illum vrgere argumentis, adversariorum nunquam contumeliis vtere. Intonet, modo se cõtineat in causa, sed extra causam nihil dicat. Si desit materia, si desint argumenta, taceat. Melius est enim tacendo bene, quam stulte dicendo tempus conterere. Ex diametro, vt aiunt: Respondens in causa opponitur: huius est, ad vnguem statum quæstionis tenere, in promptu adversarij vires, argumenta retundere, communes, & receptas maiorum sententias defendere; nihil agere pertinaciter, quod est contumacis: nihil opiniose, quod est errantis, & impudentis. Moderator lances Mineruæ tenet, cuius est graviori iudicio rationes vltro citroque allatas ponderare, frigidas incursiones leviter attingere, validas iustis laudibus extollere, pertinaciam in falsa opinione, vt Hydram multorum capitum rescindere; de omnibus denique suam sententiam graviter, apposite, & erudite dicere. Auditor, si recte fiant omnia, diligens: sin minus accurate, patiens esse debet: Diligentia enim scientiam Auditoris, patientia amicitiam disserentis dabit.

Actor tripartitus.
Opponentis officium.
Respondentis officium.
Officium Moderatoris.
Auditor.

DISTINCTIO SEV SVMma Quæstionis.

In certamine Dialectico tres sunt Actores:
- Opponens qui opposita argumenta, & loca excogitare,
- Respondens, qui apta responsa concinnare,
- Moderator, qui modos refutare, omniaque obscura locare serare debet.

Oppon.

Moderatoris tantum officium est, aut negando, aut distinguendo, aut interpretando, argumenta dissoluere, hoc agit respondens, ergo non opus est moderatore

Resp.

Etsi hoc agat respondens aliquando erudite Moderatore tamen opus est, & propter maiorem dignitatem scientiæ, & propter ampliorem authoritatem personæ. Dignitas enim artis magnam reverentiam: authoritas personæ magnum honorem parit: Non ergo solum in Moderatoris officio negationem, distinctionem aut interpetationem spectare oportet, sed etiam authoritatis & eruditionis magnitudinem, quæ excellens, & loco, & arti, lucem & splendorem affert.

Necessitas moderatoris.

Quid locus? & quotuplex eius conditio?

Contus inventionis locus est, vt enim contis altitudinem Oceani, ita locis profunditatem argumenti examinamus. Orator locum definit sedem argumentorum: Boetius thesaurum appellat, ex quo opes ingenij, id est argumenta ad causam confirmandum eruuntur, Optime Rodolphus locum descripsit notam seu signum, cuius admonitu quid in quaque re sit probabile, quid minus verisimile, perspiciamus: omnia scripta, omnia monumenta maiorum his signis notata, his notis referta & locupletata sunt. Suadeo igitur iuventuti, vt in oceanum inventionis sese immergat, vt loca singula ad vnguem perfectissime teneat, vt vsum locorum

Locus. Loci definitio secundum Cic. Secundum Boetium in lib. Topic. Secundũ Rodolphũ lib. 1.

locorum in legendo, in audiendo, in Philosophando perscrutetur. Nam vt est corpus hominis sine nervis, ita est campus inventionis sine locis. Hæc omnia dextre fient, si quatuor in loco consideremus: Denominationem, vnde nomẽ emergat, vt a definitione, & a proprio: Maximã propositionem quæ axioma dicitur, in qua vis & nervus loci inest: Rationem quæ est axiomatis explicatio: Exemplum, quod rem quasi ante oculos ponit. Proponam exempli causa argumentum a loco definitionis; hinc tradatur Maxima, nempe: De quocunque dicitur aut negatur definitum, de eodem dicitur aut negatur definitio, ratio accommodetur ista, nimirum quia definitio & definitum sunt eiusdem ambitus & naturæ. Postremo adhibeatur exemplum, vt quia homo de Socrate dicitur, & de lapide negatur, sequitur quod animal rationis compos de Socrate affirmetur, & de lapide quoque negetur. Hæc si spectemus in omni argumento petendo, & fœcundior erit partus inventionis, & amplior fructus disputationis nostræ.

Inventio sine locis corpus sine nervis. Quatuor spectanda ad perfectam loci cognitionem.

Locus definitur bifariam
- Metaphorice, vt sit argumentorum sedes atque thesaurus,
- Vere, vt sit præcipua pars inventionis, a qua petitur argumentum, sic in eo consideratur.
  - Denominatio, qua locus cognoscitur,
  - Maxima, qua probatur,
  - Differentia maximæ, qua locus a loco distinguitur,
  - Ratio & exemplum, quibus tota causa illustratur.

Oppon.

Multa sunt argumenta quæ a locis non petuntur, teste Boetio, vt omnia Sophistica, ergo male definitur locus,

Lib. de repreben. Sophist.

Resp.

Agitur hic de veris argumẽtis, quæ omnia ad certum aliquem locum referri possunt, vel dicendum, quod sophistica argumenta ex fallacibus locis petita, veris optime refutentur.

An recte dividatur locus?

NE mentitæ species, & imagines locorum nos aliquando fallant, danda nunc opera est, vt divisione facta, omnes partes Loci præ oculis nostris ponantur. Sed quoniam ancipites admodum interpretes de hac Loci distributione video, in illam propendebo sententiam, quam proxime accedere ad Philosophi opinionem existimabo. Orator divisit totam inventionem in locum sine arte, vt est testimonium, & in locum artificiosum, quem vel infixum, vel assumptum nominavit. Placet Boetio (Rhetoricam & Dialecticam connectenti) Loca alia personarum, alia rerum constituere. Hic sistam vestigium, & figam anchoram, modo memineris (bone lector) me loca tam Oratoria, quam Dialectica simul in hac parte tractaturum. Sed attende, quod loca rerum sint, vel insita, quæ naturam causarum referant, vel foris assumpta, quæ vtcumque inventionem adiuvant, vel denique media, quæ æquis quasi librata lancibus inter vtrumque eminent Antiqui hæc loca interna, & mediastina appellarunt. Sunt & aliæ horum omnium subdivisiones, quarum vsus in sequentibus tabulis manifeste patebit.

Varia interpretũ opinio de distributione Locorum. Divisio Loci secundum Ciceronem in lib. Partitionum. Divisio Loci secundum Boetium. Loca insita, assumpta media.

- Locorũ alia sunt,
  - Personaruũ, quæ sunt vel in laudẽ vel in reprehensionem: exempli causa, a
    - Genere: vt Plato originem duxit a prçclaris & honestis parentibus.
    - Natione: vt Athenis natus, educatus & edoctus fuit.
    - Ætate: vt infaetia prõptus, adolescẽtia disertus extitit.
    - Educatione vt sub Socrate virtutum & bonarum artium disciplinam didicit.
    - Sexu: vt vir insigni grauitate & cõstãtia alios superauit.
    - Habitu corporis: vt vultu amabilis, alterque Narcissus erat.
    - Fortuna: vt probe diues & fortunatus euasit.
    - Animi dotibus: vt in Philosophia diuina omnibus præluxit.
    - Victu: vt insigni temperantia excelluit.
    - Rerum gestarum memoria: vt sapientię causa difficillima confecit itinera.
    - Morte: vt senex, sapiens, pius, naturæ cessit.
    - Euentis post mortem: vt patria mortem tanti viri diutissime luxit.
  - Rerum quæ sunt tria, nimirum
    - 1. Insita & sunt
      - Definitio, vt homo est, ergo animal rationis compos.
      - Descriptio vt homo est, ergo animal risibile
      - Notatio: vt honestu est, ergo id quod decet
      - Interpretatio: vt ignis est, ergo calor.
      - Coniugata. vt iustus est, ergo iustitiã habet.
      - Genus: vt virtus nõ est, ergo nec prudẽtia.
      - Species. vt Saphirus est, ergo gemma.
      - Differẽtia: vt rationis cõpos est, ergo homo.
      - Proprium: vt rugit, ergo leo.
      - Totũ: domus est, ergo fundamẽtũ & tectum.
      - Partes: corpus & anima sunt, ergo homo.
      - Causa
        - Materia: vt farina est, ergo panis esse potest.
        - Forma, vt sensibile est, ergo animal
        - Efficiens: vt venenum dedit, ergo occidere voluit.
        - Finis: vt fœlicitas est bona, ergo virtus bona.
      - Euenta: ex aduerso nomine tractantur.
    - 2 Media.
      - Subiecta: vt sol est: ergo splendor.
      - Adiacentia: vt homo est prudẽs, ergo homo
      - Actus: vt homo viuit, sol lucet, homo ergo & sol existunt.
    - 3 Externa quæ sunt
      - Adiuncta, vel
        - Antecedentia: vt rubet cœlũ, ergo est ventus.
        - Coniuncta vt timet, ergo pallet.
        - Consequentia: conscius est sceleris, ergo fugit.
      - Testimonia
        - Humana: dicit Pythagoras, ergo probabile.
        - Diuina: vt dixit Christus, ergo est verissimum.

Similia

Similia: vt sol est oculus mundi, ergo mens est lumen animi.
Dissimilia, vt stultus in diem vivit, ergo sapiens æternitati studet.

Contraria quadruplicia:
- Adversa: vt iustus est, ergo non iniquus.
- Privantia, cæcus est, ergo nec videt, nec videre potest
- Relata: vt pater est, ergo filium habet.
- Contradicentia: vt non est, ergo non est homo.

Comparatio.
- Maioris: vt vicit Hydram, ergo potest superare hominem.
- Minoris: vt dilexit peregrinum, ergo multo magis patrem.
- Paris: vt Scipio hoc voluit, ergo idem optavit Lælius.

Etsi agnosco hæc loca personarum, inter causarum genera apud Rhetores tractari, eademque potius influentiam oratoris, quam vim & robur Inventionis spectare, quoniam tamen loca sunt quæ ad causam muniendam sæpe assumuntur, artis nervos addere decreui, vt ab illis differentes, non tam dignitatem orationis, quam rationis firmitatem ponderent. Miror sane, quod adhuc nemo in formam artis coegerit, sunt tamen quidam & graues & docti viri, quos sequor in hac re: nihil enim mihi assumo, nihil vendico, quippe nihil præ aliis scio, Sed vt rem aggrediar: personarum loca non solum ea appello, quæ aut in laudem, aut in vituperium hominis directe destinantur, sed etiam quæ facta, quæ affectus, quæ denique res ipsas in causa probanda retexunt. Vnde locus a personis definiri potest sedes, a qua petuntur argumenta quibus causam de personis agitatam directe, vel indirecte communimus Directe, si vt lineæ ad centrum, rationes ad personam referantur: Indirecte, cum a factis, ab effectibus, & ab aliis adiunctis deducta sint, ita tamen, vt ad personam redeant, & revocentur Non est, quod quis existimet me nimis curiosum esse in re aliena, cum viderit a me loca personarũ, quæ ad oratorem spectant, patefieri: Hoc vnum ei satisfaciat, me non affluentiam perorandi, sed artificium disputandi in illis quærere, & demonstrare. Hoc autem illi patebit si non gravetur, quæ sequuntur legere.

De personarum locis. Subscribit Author doctioribus.

Locus a personis quomodo definitur. Anticipatio obiectionis.

Locus a genere.

PRIMVS locus personæ ducitur a genere, cuius talis formari potest maxima, ex 2. Topicorum Si ortus alicuius rei sit bonus, vel malus res ipsa erit bona, vel mala: qui locus simpliciter, & semper, in bono naturæ sæpe etiam in bono morali tenet. Exemplum est in bono naturæ, vt, ortus Socratis est bonus, ergo Socrates est bonus, id est, in perfectione naturæ est bonus effectus.

Primus locus personarum a genere. Bonum naturæ et bonũ moris.

Locus a Natione.

VIS patriæ magna est in consideranda natura, Hinc principium conservandi, solumque gratissimum definitur: Nam vt a patre gignimur, ita a patria conservamur. Alter ergo locus a patria, seu natione traditur, cuius Maxima est quod homo plerunque communes mores patriæ imitetur Exempli causa. Cretensis est, ergo mendax: Pœnus, ergo perfidus. Sed animadvertendum est, quod non solum probabiliter in moribus animi, sed etiam necessario in qualitatibus corporis aliquando hic locus teneat, vt, est Æthiops; ergo niger.

4 *A Natione A patre gignimur. A patria cõservamur.*

Locus ab Ætate.

TEmpus locum sequitur, ætas nativum solum: vt ergo a loco, ita a tempore & ætate elicienda est inuentio, idque hoc modo: Si quod vni ætati cõveniat, alteri adscribatur, male, sin minus, bene tractatur locus: vt amavit dum ætas tulit: deliravit, fuit enim senex.

3 *Ab Ætate.*

Locus ab Educatione.

PLVS valet educatio, quam doctrina, hæc enim sine illa est armata iniustitia:

Recte Poeta:

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem

Testa diu.

4 *Ab Educatione.* *Hor li Epist. 1, Epist. 2.*

Recte Socrates, vitæ humanæ primam, secundam, tertiam partem, Educationem nominauit. Inter loca igitur personæ, maxime hic locus Educationis valet, cuius axioma in prouerbium iam inueterauit, nēpe, quod omnis Educatio sit altera natura; hinc recte disputatur. Male educatus est, ergo male viuit.

Locus a Sexu.

LOCVS a Sexu est, vel respectu naturæ, qui est firmus, vel respectu morum, qui est tātum probabilis. Huius axioma est, quod mas secundum ordinem naturæ perfectior sit fœmina, & proinde vtique fortior, moribus sæpe cōstātior haberi debet, vt, vir promisit, est ergo quod credas. Mulier dixit: nō credas ergo, ne mortuæ quidem.

5 *A Sexu.*

Locus ab Habitu corporis.

MENS sæpe ex habitu corporis dignoscitur: vnde emergit Maxima istius loci, nempe quod mores animi sequantur temperaturam corporis: est enim frons index mentis, & qualis est temperies in corpore, talis est plerumque affectus in animo, vt, Rufus est, ergo fraudulentus. Hirsutus, ergo luxuriosus. Huc quoq; illud: Species est digna, quæ imperet:

6 *Ab habitu corporis.* *Porphy. Cap. de Specie.*

Locus a Fortuna.

INcerta, & anceps est rerum causa Fortuna: quare ab ea vt a reliquis Personarum locis tantum verisimilia petuntur & deriuantur arguméta, vt effossa terra invenit aurum, ergo ei fortuna fauet.

7 *A Fortuna.*

Locus ab animi indole.

AB animi indole locus alter proficiscitur: cuius Maxima est. Qualis mens talis homo, vt iustus est Aristides, ergo æquitati studet. Docilis animo, ergo erit doctus.

8 *Ab animi indole.*

Locus a victu.

LOCVS a Victu hoc habet axioma. Vsus promptos facit, vt, Assueuit lasciuire, ergo erit intemperans, & libidinosus: Frequenter bibit, ergo erit ebriosus.

9 *A Victu.*

Locus a rebus Gestis.

MAXIMA in loco a rebus gestis est, quod Facta ostendunt virum, vt Catilina in patriam coniurauit, ergo indignus fuit magistratu: Pompeius totam Asiam subegit, ergo dignus est vt præficiatur bello Mithridatico.

10 *A rebus gestis.* *Cicero pro lege Manilia.*

Locus a Morte.

MORS vltima linea rerum est: apposite igitur hoc traditur axioma quod exitus acta probat, vt Roma lugebat occiso Catone, ergo vir bonus fuit Cato.

11 *A Morte.* *In personarū locis non spectantur necessitas conclusionis, sed probabilitas rationis.*

Cautio.

QVANQVAM alia a quibusdam, personarum loca assignentur, hæc tamen quasi exemplaria sunt, ad quæ reducuntur reliqua, in quibus non est quod expectes necessitatem conclusionis: satis enim est, si probabilitatem rationis inuenias. Omnia breuiter perstrinxi, vt illa statim oculis percurrere, & animis complecti adolescentes possint.

Verum

Vtrum recte definiantur membra loci (vt aiunt) Differentiæ.

De locorum differentiis.

ACVTE olim veteres Philosophi locum diuiserunt in locum Maximæ & in locum Differentiæ: ille est sedes indubitatæ propositionis, qua non est altera prior, neque notior, vt omne totum est maius sua parte. Hic est modus, quo vna maxima, ab alia maxima distinguitur. Pro exemplo ponantur hæ duæ maximæ. De quocunque dicitur Species, de eodem dicitur Genus: similiter de quocunque dicitur definitum, dicitur etiam definitio: quæ duæ si perpendas, in varietate terminorum discriminantur. vnde hic locus Differentiæ nominatur. Nam hi termini, nimirum genus, species, definitum, & definitio, Differentiæ harum Maximarum dicuntur. Sciendum nunc est, quod locus differentiæ subdividatur in locum internum, externum, medium. Internus est, qui continet argumenta, quæ sumuntur, vel ab ipsa substantia, vel concomitatibus substantiam rei. Externus est, qui continet argumenta quæ sunt omnino separata a substantia rei, de qua quæritur. Medius est, quando sumitur argumentum ab his, quæ partim conueniunt cum re, de qua est quæstio, & partim differunt. Hanc partitionem loci in intimo memoriæ thesauro defigere oportet. Ex hac enim, vt a fonte, omnia flumina inuentionis rectissime fluunt, & deducuntur.

Locus differentiæ quid.

Locus Internus. Externus, & Medius, quid.

TABVLA.

Locus rerum est vel
- Maxima.
- Differentiæ, qui est vel,
  - Internus, qui est aut
    - Absolutus, a substantia rei, vt a definitione, descriptione, notatione.
    - Comparatus, a cōcomitātibus substantiam rei, vt a toto, a causis, &c.
  - Medius, vt si arguatur a coniugatis, hoc modo. Iustum est bonum, ergo iustitia est bona. Hic iustum, & iustitia partim conueniūt, in significatione naturę, partim differunt, in significatione subiecti; vnde locus a coniugatis medius dicitur.
  - Externus, vt ab oppositis, a simili.

Opponens.

Omnis locus Topicus se habet ad argumentum, vt locus natiuus ad ipsum locatū: sed omnis locus natiuus est externus respectu locati: ergo omnis locus Topicus est externus respectu argumenti.

Resp.

Simile non est idem: quare etsi locus Topicus imitetur locum naturalem in generatione, & conseruatione argumenti, non tamen omni proportione vtriusque. Si vrgeas, nullum locum esse de natura argumenti, et proinde omnem esse externum: Respondeo, locum internum dici, nō quod ipse sit ex essentia, sed quod partes axiomatis in loco essentialiter inter se cohæreant, vt homo, & animal rationis compos.

Oppon.

Omnis locus est medius respectus inter terminum, vt aiunt, inferentem, & terminum illatum: ergo nullus locus est internus simpliciter, aut externus.

Oppon.

Omnis locus est medius respectus inter terminum], vt aiunt inferentem,& te minum illatum: ergo nullus locus est internus simpliciter, aut externus.

Resp.

Argumentum non sequitur: nam medium non dicitur, quia partim infert, p tim infertur, sed quia ex vna parte essentiam, ex altera affectionem significet, iustum in argumento petito a coniugatis non differt in essentia a iustitia, in sig ficatione tamen subiecti differt: nam iustum in concreto significat, præter quali tem, hominem.

Vtrum locus a definitione bene assignetur?

Definitionis vis & vsus.

CRAMBEN bis coctam apponerem si hic iterum quid definitio,qu descriptio, quid notatio sit,dicerem. Hæc enim inter prima eleme ta artis satis enucleata patent.Nunc ergo non quæ sunt ipsa, sed qualia su eorum loca disputare contendo. Quanta vis,quantus & quam insignis vs sit definitionis,præclarum illud Oratoris in primo offic, testimonium decl rat,cuius verba hæc sunt: Omnis,quæ a ratione suscipitur de re aliqua ins tutio debet a definitione proficisci, vt intelligatur quid sit id, de quo disp tatur Nullus ergo locus inuentionis vel dignitate præstantior, vel firmita neruosior,vel viu frequentior est,quam iste, qui a definitione nascitur. S ne longius abeam: locum aggrediar qui definitur: Nexus quidã,& quasi p petuum vinculum definitionis cum suo definito. Hoc ipsum aperte oste

Locus definitionis quid est?

dunt Maximæ, quæ sunt tam respectu definitionis,quam definiti tradite Pr ma est affirmatiua,aut subiiciendo,aut prædicando:Subiiciendo:vt.Cuicu que subiicitur definitio,subijcietur definitum:Prædicando; vt, De quocu que dicitur definitio,de eodem dicetur definitum.Altera est negatiua e dem pene modo;vt,Quicquid negatur de definitione, negabitur etiã de d finito:vel,De quocunque negatur definitio. de eodem negabitur definitu exempla in re quasi sensibus obiecta tacitus prætermitto. Notandum ho vnum existimo,quod eadem axiomata de definito, respectu definitionis,tr di debent,quæ de definitione respectu definiti tradebantur. Recte enim c hærent ista pronuntiata: Homo est doctus, ergo animal rationis compo est doctum. Plato est homo,ergo Plato est animal rationis compos Pa modo negatiue,a definito ad definitionem tenent:vt, Homo non est d ctus, ergo animal rationis compos non est doctum. Definitionem qua anchoram, ad quam omnis natura: Locum definitionis quasi asylum, a quod omne problema refertur, ex his quæ dicta iam sunt, aperte videas. S ergo hæc methodus, & via differendi semper ante oculos posita, vt si fie possit commode, a definitione omnis suscipiatur ratio. Si dicat Epictetu Deum iniuriam facere, a loco definitionis refelle, demonstrando Deum nemini sponte posse nocere. Si Epicurus dicat sapientem invidum esse, r telle eodem modo, demonstrando sapientem, secundis rebus bonorum no vulnerari.

Definitio est omnium prædicatorum anchora. Locus definitionis est omnium reliquorũ quasi asylum.

DISTINCTIO DEFINITIONIS HABETVR in primis elementis Dialectices.

Oppon.

Arist. 1. Lib. Elenchorum

Non est verus locus inventionis, in quo fundatur fallacia Sophistica, sed in lo definitionis fundatur petitio principii, quæ est fallacia Sophistica, ergo non est ver locus inventionis. Minor probatur, quia arguẽdo a definitione ad definitum idẽ p

ide

idem confirmatur, at petitio principii est eiusdem per edem probatio, & quasi circularis disputatio, ergo.

Resp.

Intentio sæpe facit peccatum, intentio semper petit fallaciam, vt recte ait Thomas: quare cum non sit intentio fallendi in differente, a vera definitione ad definitum non est fallacia. Præterea duo in definitione spectantur, constitutio definiti, & sic est idem cum definito, vel inventio argumenti, & sic non est idem, sed quiddam notius modo, & ratione explicandi.

Duo in definitione spectanda.

An locus a descriptione, & notatione nominis recte assignetur? An loca a Synonimis, a specie, a differentia, a proprio ad locum definitionis, & subiecti reducantur?

VERBORVM ambagibus relictis, descriptionem, notationemque sub loco definitionis recte contineri affirmo. Mutato enim nomine omnia axiomata in illo tradita huc aptissime referri possunt, vt de quocunque dicuntur aut negantur descriptiones & notationes, de eodem dicuntur aut negantur descripta, ac notata &c. Cæterum dubium hic suboritur, quomodo descriptio & notatio, quæ rem per accidentia explicant, inter loca absoluta in substantia annumerari possint: cum termini (vt aiunt) inferentis in locis simpliciter a substantia ductis conuersim totam naturam termini illati patefacerent. Respondeo duplicem necessitatem spectari in locis insitis, vel naturæ, vel consequentiæ: illam in definitione, hanc in descriptione, & notatione pono. Non est enim necesse, vt omnis locus a substantia essentiam declaret, sed satis est, si conuersim cum essentia retrocomeent. At de his hactenus.

Descriptio & notatio sub loco definitionis continentur.

Dubitatio prima.

Respon. Necessitas duplex in locis internis, essentiæ & consequentia.

Restat nunc alia dubitatio. An sint plura loca simpliciter in substantia præter hæc, quæ explicantur. Sub istis alia quatuor ponunt interpretes, nempe locum a Synonymis: vt Honestum est, ergo id quod decet. Locum a specie ad germanam differentiam, vt homo currit, ergo rationale currit. Locum a specie ad propriam passionem: vt Homo currit, ergo Risibile currit. Locum denique ab expositione singularis, ad expositum: vt Nihil aliud præter hominem disputat, ergo solus homo disputat. Hæc quatuor conuersim dicuntur, nec non easdem maximas cum definitione sortiuntur.

Dubitatio secunda. Solutio. Hæc sunt annexa definitionis.

Loca a substantia reciprocantur aut quoad,	Naturam, idque vel	Simpliciter, vt locus a definitione.
		Ex parte, vt locus a descriptione, quæ in se genus: & locus a differentia, quæ in se speciem continet.
	Consequentiam, vt reliqua ab interpretatione nominis, ab expositione rei.	

Oppon.

Alia sunt multa loca inventionis, quæ necessariam habent consequentiam præter ista, ergo ridiculum est sic distinguere: aut plura sunt constituenda loca simpliciter interna, antecedens probatur, quia loca a specie ad genus, a toto ad partes, a coniugatis necessitatem consequendi habent.

Resp.

Multa quidem sunt alia loca, quæ necessitatem consequendi habent, sed non ita, vt hæc loca habent. Nam termini & maxima in his locis tam affirmative quam negative convertuntur, in reliquis non item: vt Homo est, ergo animal est, bene sequitur: sed animal est, ergo homo est, non sequitur. Quare est consequentia.

Oppon.

Consequentia duplex.

duplex	*Convertibilis, quæ est in omnibus locis a substantia:*
	Non convertibilis, quæ est etiam in aliis locis.

Quid totum: quotuplex: & an locus a toto vniversali recte assignetur?

Campus invẽtionis assimilatur aciei.

SI quibus cura sit diligenti indagine perscrutari loca inventionis, attente animadvertere debent, quam diversi sint ordines, & quasi gradus locorum, quorum alia in prima veluti acie ponuntur, nempe a substantia, quæ vt Delphicus gladius, vtrinque feriunt: alia in secunda, a concomitantibus substantiam, quæ semper naturam rerum, vt vmbra corpus, sequuntur. Agnosco equidem dispungi hæc loca a quibusdam e canone locorum Dialecticorum, sed qui hoc agũt, sunt illis similes, qui armis sublatis nudos & inermes milites in apertum Martem provocant. Hæc non minus arcem inventionis muniunt, non minus hostem pulsant quam quæ a definitione promontur. Sed vt summatim dicam: octo sunt a concomitantibus substantiam dicta. A toto, A parte, A causa, Ab effectu, Ab ortu. Ab interitu, A communi accidente, & ab vsu. Totum, vt vides, primum occurrit. Primus ergo locus a toto ducetur. Verum cum multiplex sit totum; nempe vniversale, integrale, & in quantitate: Idemque in loco, in tempore, in modo: Partitione facta nominis, prima significatio sumenda est Totius, nempe vniversalis: Quod est (vt breuiter definiam) nihil aliud, quam omne superius naturæ ordine, siue sit Ens rei, siue sit Ens rationis, quod vel actu, vel potentia de pluribus prædicatur. Axioma huius loci est, quod a toto vniversali indefinite sumpto, semper negatiue: vniversaliter vero accepto, semper affirmatiue procedit ratio. Exemplum primæ partis est, vt non est animal: ergo non est homo Exemplum secundæ partis est: vt omne animal est: ergo est homo. Alter locus huic cognatus a parte ducitur, quæ hoc loco sumitur pro omni inferiori minusque communi: cuius Maximæ duæ sunt, quarum altera hæc est. Quicquid cadit in partem subiectivam, illud ipsum cadit in totum vniversale ejusdem indefinite sumptum, vt homo currit, ergo animal currit. Altera hæc: De quocunque dicitur pars subiectiva, de eodem dicitur totum vniversale eiusdem partis: vt quia homo dicitur de Socrate, animal quoque dicetur.

Octo substantiam concomitantia.

Totum vniversale.

Locus a parte.

Totum est quod constat, perficiturque partibus.
Totum vniversale est, cuius nihil est extra id in quo est.

Totum triplex:
- Vniversale, vel
  - Vniversaliter sumptũ cum signo, vt omnis homo, omne animal: & sic a toto ad partes locus tenet affirmatiue.
  - Indefinite sumptum, vt homo, animal, & sic negatiue a toto ad partem disputatur.
- Integrale, quod est vel
  - Homogeneum, seu similare, cuius partes sunt eiusdem nominis cum toto, vt quævis pars aquæ, aqua dicitur.
  - Heterogeneum, seu dissimilare, cuius partes non sunt eiusdem nominis cum toto, vt manus.
- In quantitate, quod est in Tempore, Loco, Modo, — De quibus suo ordine.

Cautio de loco a parte subiectiva.

QVicquid cadit in speciem, cadit in genus, vt ait Philosophus 2. Topicorum: Sed ab hoc loco excipiuntur tria. Essentiale, vt differentia speciei. Convertibile, vt proprium speciei. Inventionale, vt hoc ipsum nomen speciei. Hinc ista enthymemata non sequuntur, homo est rationalis, ergo animal est rationale. Iterum, homo est risibilis, ergo animal est risibile. Postremo, homo est species insima, ergo animal est species insima.

ARGVMENTA.

Oppon.

Prima regula antepraedicamentalis est contra hunc locum, a toto vniversali inde fuisse sumpto, ergo male traditur. Antecedens probatur, quia regula docet, quod quicquid praedicatur de praedicato, id est, de superiori, praedicetur etiam de subiecto, id est, de inferiori. Idem docet Philosophus, cap. de substantia.

Resp.

Tenet illa regula praecipue in internis praedicationibus rerum, quae actu in eodem ordine cohaerere dicuntur. Vel dicendum est, ex hypothesi, seu suppositione, cum sunt inferiora, disputasse Aristotelem: & hoc posito recte sequitur a superiori ad inferius, vt animal est sensibile, ergo homo est sensibilis, posito quod sit homo, quod non est necesse, cum animal possit conservari in bellua.

Vtrum locus a toto integrali recte assignetur?

TOtum integrale est, quod constat ex partibus quantitatem habentibus: ab hoc vt a toto vniversali, varia & multiplex fluit inuentio: caeterum ne ab hoc loco differentes erremus, attendendum est, quod partes integrales sint vel primariae, vt cor, iecur, cerebrum in homine: vel minus primariae, vt pes, manus, digitus. Hinc loci Maxima traditur, quod posito toto integrali: partes primariae quoque ponantur: primariae inquam, quia a toto ad partes minus primarias ratio non sequitur: exempla sunt: vt Dialectica est, ergo iudicium & inventio; planta est, ergo radix: domus, ergo tectum & fundamentum. A parte integrali primaria fit etiam argumentatio, sed tantum negatiue, vnde talis adhibetur maxima: nempe, quod sublata parte primaria labefactetur totum, vt non est cor, ergo non est homo; non est tectum, ergo non est domus. Ratio huius maximae est, quia convulso priore, convellitur etiam posterius: sed pars integralis primaria, est prior toto; ergo conuulsa parte primaria, totum necessario concidit. Vsus istius loci longe lateque patet apud Oratores. exempli causa: si velis cum mellifluo Bernardo superbiam humanam retundere, ab hoc loco sic agas. Quid est homo? Totus sane ex humo natus: quid aliud in eo est vertex capitis, nisi testa valde fictilis? quid cerebrum, nisi lutum coagulatum? quid oculus, nisi humor diffluens? quid nares, nisi meatus putredinis? quid venter, nisi saccus stercorum? Quid ergo superbis terra & cinis? impurum sterquilinium, imo stercus ipsum, quid superbis?

Totum integrale

Partes integrales primariae & minus primariae.

Quid mortalis.

Homogeneum, quod refertur ad locum totius vniversalis, quia partes eius idem nomen, eandemque naturam habẽt cum toto

Totum

Totum integrale duplex
- Heterogeneum quod consideratur vel vt est
  - Perfectum in existentia, & sic a toto ad omnes partes sequitur ratio, vt homo est, ergo pedes & manus habet.
  - Perfectum in essentia tantũ, & sic ad primarias partes solum restringitur.

Opp.

Si recte assignetur locus a toto integrali, tum hoc argumentum sequeretur. Tota domus valet centum minas, ergo pars domus tantum valebit.

Resp.

Non tenet hic locus nisi in prædicatis secundi adiacentis si enim ab adiunctis disputetur, non cohæret.

Oppon.

Si locus a parte integrali teneret solum negatiue, tum hæc argumenta non sequerentur, vt, est pars panis, ergo ergo panis: pars aquæ, ergo aqua, sed teste Philosopho, sequuntur: ergo fallax est hic locus

Resp.

Partes hoc in loco dissimilares tantum intelliguntur, nam similares ad locum totius vniuersalis referuntur.

An locus a toto & parte, in quantitate sub toto vniuersali contineatur?

A toto & parte in quãtitate.

Odit hæc ætas prolixitatem, quæ parit tædium: ne ergo molestior sim verbis, quam est necesse, hunc locum a toto & parte in quantitate tacitus prætermittam. Si rationem quæras, hanc reddo, quia hic locus eandem vim, eandem maximam, eandem omnino interpretationem admittit, quam ille a toto vniuersali: est enim totum in quantatitate omne superius vniuerse sumptum, vt omnis homo totum in quantitate dicitur, non quod sit quantitas, sed quod quantitatem proportione quadam diuisionis imitetur: a toto disputatur hoc modo, omnis Planta viuit, ergo omnis arbor viuit, A partibus autem non diuisim sed coniunctim sumptis, sequitur ratio, vt in inductione perfecta constat.

Oppon.

Non sequitur, Plato disputat, ergo omnis homo disputat, ergo male assignatur hic locus a parte, &c.

Resp.

Partes in quantitate capiuntur dupliciter
- *Diuisim, & sic ab illis non sumitur argumentum ad totum in quantitate.*
- *Coniunctim siue collectim, & sic recte sumitur, tam affirmatiue quam negatiue.*

Oppon.

Non sequitur negatiue, nam Socrates non est totum in quantitate, Plato non est totum in quantitate, & sic de cæteris: ergo omnis homo non est totum in quãtitate.

Resp.

Non sequitur, quia recte non concluditur: nam in inductione non tam materia rei, quam forma argumenti spectatur, quæ in hac inductione deficit, quia per signum affirmatiuum non negatiuum concluditur.

An locus a toto & parte in modo recte assignetur?

Totum

A toto a parte in modo.

TOtum in modo est vniversale confusum, & nullo restrictionis vocabulo circumscriptum, vt animal respectu animalis candidi, homo respectu hominis eruditi. Pars in modo est vniversale, seu minus commune, certo contractionis vocabulo restrictum & quasi terminatum, vt homo doctus respectu hominis, animal mansuetum respectu animalis. Argumentum ex hoc loco sumitur eodem modo, quo a genere ad speciem, & ex aduerso; si enim totum non sit, pars non erit, vt homo non est, ergo homo doctus non est. Canon respectu partis in modo hic traditur: cum quo convenit pars in modo, cum eodem convenit totum eiusdem partis, vt homo est candidus, ergo est homo.

In loco a toto in modo, spectantur duo:

- Determinatio vel circumscriptio vocis quæ est vel
  - Contrahens, quæ efficit rem cui additur paucioribus cõuenire, vt iustum respectu hominis.
  - Diminuens, quæ partim tollit, partim relinquit rationem eius, cui additur, vt album dentibus, nudum pedibus dicimus.
  - Privans, quæ tollit rationem eius, cui additur, vt pictum, mortuum, respectu hominis.
  - Augens, seu superaddens, quæ significationem eius cui additur latius diffundit, vt opinabile respectu entis, quod nomen entis, non ens distrahit.
- Forma rationis, quæ tantum sumitur a primo genere restrictionis in hoc loco: nam in reliquis modis oritur fallacia, vt in diminuente; Æthiops est albus dentibus, ergo Æthiops est albus; in privante, vt homo est pictus, ergo homo. Postremo in augente; vt vacuum est ens opinabile, ergo est ens.

NOTA.

An inventio a toto in loco, & in tempore, recte tractetur?

TOtum in loco designatur per adverbium, quod omnem locum significat: Totum in tempore ad eundem modum definitur: pars in loco, aut tempore, est quicquid particulariter locum aut tempus denotat, vt hic, illic respectu loci: hodie, cras, respectu temporis. Argumenta quæ hinc petuntur parem similemque inventionem habent cum loco a toto in quantitate, vt vbicunq; conuenit vel non conuenit totum in loco aut tempore; eidem conueniat, aut non conueniat, pars vtriusque: exẽpli causa: Deus est vbiq; ergo hic. Deus est semper, ergo nunc est. Cęterũ a partibus horum: tãtum negatiue valet argumentatio, vt venenatum animal non est in Hybernia; ergo venenatum animal non est vbique. In accessione morbi non est medicandum, ergo semper non est medicandum. Attende tamen, quod ab hisce partibus simul sumptis: vt in cæteris a toto, affirmativa petatur ratio. Vt Deus est in cælo, in terra, in inferno, &c. ergo est vbique. Deus est heri, cras, hodie; ergo est sempiternus. Est (inquam) heri, nam non fuisse dicitur. Omne enim tempus Deo præsens.

Opp.

Vniversalia sunt vbiq; ergo ex hoc loco sequetur, quod sint hic & illic sed hoc e[st] falsum: ergo locus est fallax.

Resp.

Vbi- { Actu / Apti- tudine.

Aliquid est vbiq; dupliciter { *Actu & simpliciter, & sic Deus, qui est simplicissimus a- ctus & perfectio omnium* / *Aptitudine, in suis partibus, & sic vniversale est vbique quia res singulæ sunt vbique, in quibus consistunt: primo modo non secundo tenet.*

Oppon.

Partes temporis non possunt esse simul: ergo ab illis simul sumptis, per hunc locu[m] a partibus in tempore disputari non potest

Resp.

Simul non sunt actu existentia, sunt tamen actu intelligentia, quæ rationem e[x] rebus elicit.

Cautio de locis a toto.

Carpit Scotistas.

EST quoddam genus interpretum plenum fraudis, inane prudentiæ, qu[i] spinosioribus argutijs capti, noua, nescio quæ, tota, nouaque loca de toto excusserint. Est (inquiunt) totum diuisionis, totum potestatis, totum succe[s]sionis; quod diuisiuum, potestatiuum, successiuum appellant. Ab hi[s] non minus firmam inuentionem peti existimant, quam ab illis, de quibus ia[m] multa diximus. Cæterum es monendus, ne aurum effodiens, in ferrum inci[]das, ne vires inuentionis quærens, virus Scotistarum deuores. Quid est qua[]quod te sollicitum reddat, in illa totius diuisione? Multiplex hoc totum, pro[]culdubio dixeris. Age tolle hoc totum. Quid tum perturbat? Nihil. Non es[t] ergo quod sis sollicitus, nam fictum est, commentum est, aut saltem alijs no[]minibus obscuratum quod idem est: nam totum diuisionis est idem cum toto in quantitate Totum potestatis idem est cum genere. Totum successioni[s] idem est cum tempore.

Diuisio totius apud Scotistas, re eadem cum priori.

Vsum istorum locorum a toto si requiras, exemplum hoc breue, quod sequitur, perpende.

A toto vniversali.
A toto integrali.
A toto in quantitate & modo.
A toto in loco & tẽpore.

QVid est (improbe Iuliane) quod studium Dialectices omnibus Christia[]nis, per legem interdixeris? nonne omnis scientia a Deo est? non ergo omnes partes scientiæ laudatissimæ? si omnes? cur Dialecticam tollis? cur contemnis? video causam (Apostata) iudicium, & inuentio tuam hæresin, tu[]amque apostasiam conuulserunt. Fulmina ergo tam præclaræ artis sustinere non potueris. Quare fulmine ictus iuste peribas. Dic mihi, nonne recta ratio est laudabilis? Quamobrem ergo artem, quæ huius vsum docet, odio prosequeris? Postremo, nonne vbique ab omnibus honorifice recipi? nonne semper ab omnibus mirifice laudari senseras? Non ergo fuit causa cur impi[a] lege condemnares.

De causis.

PALLIO & lauro Philosophorum mihi videntur indigni, qui causa[]rum loca inter assumpta, & externa enumerant, nam siue necessita[]

tem

necessitaté rei, siue vim argumenti in illis spectes, causam profecto haud inuenies cur ab internis sedibus inuentionis pellerentur. Acrius hanc rem non persequar, cum infantissimus omnium intelligat materiam, quæ partum naturæ conficit: formam quæ perficit: efficientem causam quæ movet; finem qui absoluit, non frontem, sed centrum, id est, non existentiam, sed essentiam rerum attingere, & resecare. Vanis ergo istorũ placitis dissilitẽs, ad causam definiendã venio. Est causa (vt ait Aristoteles) cuius vi elicitur effectus. Nam vt mater prolem, ita causa effectum parit. Diuiditur, vt modo diximus, in materiam, formam, efficientem, finem. In his motum ad constitutionem physici, in his locum ad inventionem Dialectici considerant. Vterque in eodem versatur, in modo tamen contemplationis differunt.

Loci causæ interni.

Causa quid.

Quomodo Physici, quomodo Dialectici causas considerant.

Causa duplex	Interna quæ vel respicit	Potentiam, & sic est materia, ex qua res constat.
		Actum, & sic est forma, per quam res definitur.
	Externa quæ spectat	Dispositionem naturæ, & sic est efficiens causa, a qua prima alteratio nascitur,
		Intentionem naturæ, & sic est finis, ad quem hæc omnia destinantur: si ergo respicias potentiam, materia; si actum, forma; si motum, efficiens; si scopum naturæ, finis, prima causa dicitur.

Omnis causa quodam respectu prima dici potest.

Oppon.

Fortuna, casus, instrumentum, causa sine qua non, privatio, ab Aristotele causæ dicuntur, sed inter hæc genera non enumerantur: ergo sunt plura causarum genera.

2. Physic.

Resp.

Reducuntur analogice ad efficientem causam: non tamen proprie vt ab illis argumenta petantur.

Oppon:

Causa & effectus sunt simul: vt sol & lumen, ignis & calor, homo & risibile, ergo male definitur, vt sit prior effectu.

Resp.

Etsi multæ sint causæ simul tempore, non tamen sunt simul natura.

An locus a causa efficiente recte tractetur?

CAusam effectricem definiunt Philosophi, a qua primo fit motus, vt aliquid fiat; vnde in 2 Physic. non aliter quam ipsa natura definitur: cæterum motum constitutionis natura, motum alterationis efficiens causa respicit. Est enim natura principium motus, & quietis, sed internum; Nam a natura fit constitutio. Est efficiens causa quoque principium motus & quietis, sed externum; ab efficiente enim fit alteratio. Hinc recte distinguitur, vt alia sit necessaria, quæ externo impetu efficitur. Locus Topicus ab vtroque genere fluit; Nam a necessaria causa efficiente, ad effectum; & ab effectu ad causam tam affirmatiue quam negatiue petitur argumentum. Vt sol non est super horizontem; ergo dies non est. A nimus necessaria ad effectum tenet tantum affirmatiue, ab affectu tenet ad causam, tantum negatiue; vt incendium est caloris in corde, ergo febris est: non est febris, ergo non est incendium caloris in corde.

A causa efficiente.

Causarum efficientium aliæ sunt
- Necessariæ, quarum cum effectis indissolubilis est connexio, vt sol lucet, ergo dies est.
- Minus necessariæ, quarum aliæ sunt in
  - Potentia ad effectum, sic appellatæ, quia argumenta ab illis ducta tenent tantum quoad potentiam, vt pistor est, ergo panis esse potest.
  - Actu, quæ agentes simul sunt cum effectis, vt iugulatus est, ergo interiit.

Oppon.

Locus efficientis causæ est externus: ergo non præcederet loca a materia, & forma quæ sunt interna.

Resp.

Ordine disciplinæ propter communitatem, non ordine naturæ propter necessitatem præcedit.

Oppon.

Est externus: ergo male annumeratur inter interna.

Resp.

Etsi causa efficiens sit externa quoad constitutionem rei, est tamen quodammodo interna & necessaria, quoad consequutionem argumenti.

Oppon.

Alia maxima in 2. Topicorum huic loco traditur, nempe si efficiens causa sit bona vel mala, effectus erit bonus vel malus & ex adverso: ergo male hic statuitur.

Resp.

Qualis est causa efficiens in bono vel malo, talis est effectus: hæc maxima adiunctum causæ, altera ipsam naturam respicit, quare hæc sub illa continetur

---

An locus a Materia recte assignetur.

Materia.

AReana res est materia, virgula sola Philosophorum demonstrata, ad nostrum tamen propositum recte describi potest, causa ex qua aliquid constat, vt cera cui imprimitur imago Cæsaris. Hæc est vel permanens, vt ferrum in gladio: vel transiens, vt ignis in ferro. Locus a permanente materia est ad potentiam effectus, vt ferrum est, ergo arma ferrea esse possunt: & ab effectu ad actum causæ sequitur, vt arma ferrea sunt, ergo ferrum est. A transeunte eodem modo ad effectum disputatur, vt silix est, ergo vitrum esse potest: & ab effectu transeuntis materiæ actu in rerum natura posito, sequitur materiam fuisse, vt vitrum est, ergo silix fuit, panis est, ergo farina fuit.

Materia duplex
- Prima, quæ definitur ens in potentia, a quo omnia primum oriuntur, & in quod vltimo resoluuntur.
- Secunda duplex
  - Naturalis, quæ est duplex.
    - Permanens, vt flaua bilis in tertiana febre, melancholia in quartana a qua tenet ratio ad potentiam effectus affirmatiue & negatiue vt patet supra.
    - Transiens, quæ non manet in re effecta, sed mutatur in aliam formam: vt farina & aqua mutantur in panem.
  - Artificialis quæ imitatur naturam, idemque inventionis artificium sequitur.

Opp.

Oppon.

Omnis materia est pars rei, sed omnis pars manet in toto: ergo nulla materia trā seuns recte dicitur.

Resp.

Transeuns dicitur, non quod non maneat in suo effectu, sed quod non maneat eadem, aut sub eadem forma.

Oppon.

Si locus hic recte assignetur, tum ista esset bona consecutio, ferrum est res naturalis: ergo gladius est res naturalis, sed non sequitur: ergo male statuitur.

Resp.

Hic locus non tenet in adiunctis causarum semper, sed ab esse causæ (vt aiunt) ad esse effectus vt est aqua inter cutim & carnem: ergo potest esse pleuritis.

An locus a causa finali recte statuatur.

RVdis & confusa est materia sine forma: per formam pulchra & decora redditur. Est enim forma perfectio, & ornamentum materiæ (vt ait Boetius,) est causa, quæ cuilibet rei naturam, nomen, vim, perfectionem tribuit, vt ait Aristoteles. Locus a forma, ad rem formatam neruosius petitur: nam posita forma, aut labefactata, ponitur, aut labefactatur effectus necessario: vt est anima vegetatrix, ergo est planta: non est anima vegetatrix, ergo non est planta. Sed attende, hic proximam, non remotam, propriam, non communem formam intelligi. Ab effectu formæ ad eundem modum excuditur inuentio *Forma.*

Forma est:
- Interna duplex.
  - Caduca, vt forma belluæ.
  - Æterna, vt forma humana, in qua non tenet maxima, vt, ait Hunnæus, sed vide sequentia argumenta.
- Externa Respectu.
  - Subiecti simplicis & sic non sequitur.
  - Compositi, & sic tenet locus, vt albedo est: ergo album est, scientia, ergo sciens est, & ex aduerso.

Oppon.

Posita anima rationatrice, non tamen ponitur homo, nam anima rationatrix potest separari: ergo non tenet locus in omnibus formis.

Resp.

Anima ratiocinatrix consideratur vel vt est
- *Spiritus, & sic non sequitur locus.*
- *Actus & forma corporis, & sic sequitur: nam definit esse actus cum separatur.*

An locus a causa finali recte statuatur.

SApienter Thales: Respice finem, quod dictum non solum in stadio rerum humanarum, quæ aguntur, sed etiam in studio bonarum artium, quæ vi mentis perdiscuntur, vim suam vendicare puto. Temere enim agis, quicquid agis, si non consideres finem: inconsulto studes quicquid est quod discis, si non proponas scopum. Inter semina ergo, & loca inuentionis, quæ a causis ducuntur, finis iure optimo recensetur: quippe finis est norma omnium causarum, per quam effecta demetimur: hinc definitur causa, propter quam reliqua omnia fiunt: causa quia mouet, finis quia claudit: causa quia primum est in intentione: *Finis est norma omnium 1. Ethic.*

 effectus,

effectus seu finis, quia postremum est in perfectione rerum. Locus Topicus a fine tenet solum in bono & malo: vnde isti canones, & leges huius loci sanciuntur, Si finis sit bonus vel malus, res ipsa erit bona vel mala, vt contemplatio Dei est in bonis, ergo oratio est bona. Adulterium est malum, ergo sollicitare alienam coniugem est malum. Effectus ipsius finis hoc in loco pro medio ad finem destinato accipitur. Pro medio inquam non omni, sed pro germano, & quod vulgo per se dicitur, vt est virtus respectu fœlicitatis, non fortuna: sequitur enim, fœlicitas est in bonis, ergo uirtus est in bonis: sed non sequitur: fœlicitas est in bonis, ergo diuitiæ sunt bona, & tamen diuitiæ sunt media ad fœlicitatem.

Finis duplex:
- Terminus durationis, vt mors, & sic non est causa, quia non habet rationem principij.
- Terminus intentionis in agente pro effectu, & sic est causa vel
  - Media, vt virtus.
  - Vltima, vt beatitudo: De istis duabus, vltimis fiinibus, locus hic traditur.

Vsus locorum a causis.

A materia. Breue de vsu causarum sit hoc exemplum. Quid est quod auri tanta sit sitis, tantaque fames? si materiam spectes nihil aliud est, quam vapor fœtidus, & corrupta terræ glebula. Adeste Mydas & Crasse, quid cernitis in auro, quod tantopere illud diligatis? vt Pulchritudo Veneris non est *A forma.* sine næuo: ita forma & splendor auri non est sine scoria: imo quid aliud *Ab efficiente* est, quam flauum stercus naturæ: Effossum miro habendi impetu. Defossum misero animi cruciatu. Amissum tádem stultissimarum voluptatum exi*A finali.*tu? Tacto auro contabuit Mydas. Exhausto auro contabuit Crassus. Beatus ergo est, qui potest mundum & aurum contemnere.

An locus ab ortu & interitu recte assignetur?

Ab ortu & interitu. OMnium rerum est vicissitudo, quæ ab ortus, interitusque successione pendet accedit forma, quæ non fuerunt tum generantur, inuadit priuatio, quæ modo florebant, in pulucrem rediguntur: sic est natura, non citius nata quam corrupta: Nascentes enim morimur. Sed locum non naturam ortus interitusque quæro. Est ergo ortus cuiuspiam rei naturalis vel artificialis productio, vt germinatio plantæ, ædificatio domus. Corruptio vero est, dediametro, cuiuspiam rei interitus & priuatio, vt mors hominis, putredo seminis. Locus ab ortu sic se habet: si origo alicuius sit bona, vel mala, res ipsa erit bona, vel mala: vt nasci Christum est optimum, ergo Christus est optimus. Nasci Iudam fuit pessimum, ergo Iudas fuit pessimus. Locus ab interitu hoc modo: cuius corruptio est mala, res ipsa erit bona; cuius corruptio bona, res ipsa, erit mala: vt iactura virtutis est mala, ergo virtus est bona: interitus vitiorum bonus, ergo vitia sunt mala.

Forma perficit Priuatio corrumpit. Ortus naturalis & artificialis. Corruptio.

Generatio accipitur,
- Stricte, vt est constitutio substantiæ.
- Fuse, vt est tam substantiæ, quam accidentis mutatio, & sic hoc loco sumitur: Idem dicendum est de interitu.

Oppon.

Oppon.

Locus corruptionis videtur externus, nam terminus inferens, termino illato est adventitius: ergo male tractatur inter loca interna.

Resp.

Fateor locum esse externum, enumeratur tamen inter internas ut locus ignorationis rectius intelligatur: nam oppositorum eadem est doctrina.

Oppon

Generatio Catilinæ fuit bona & perfecta, ergo Catilina fuit bonus: hoc argumentum ab hoc loco non sequitur: ergo Maxima eiusdem non recte assignatur.

Resp.

Bonum & malum hoc loco, ad genitum, corruptum, & finem utriusque referuntur: quare non sequitur hoc argumentum, quippe in eo mutatur suppositio, a bona natura ad bonum morale: quippe in eodem genere boni versatur locus.

An locus ab Vsibus rerum recte assignetur?

VT est annosa planta sine fructu: ita res quælibet est sine vsu. Frustra enim rebus cognoscendis animum accommodas, si rerum vsum non perquiras. Definitur vsus, functio rei cuiusque, aut ad suum finem accommodatio. Axiomata & veluti bases huius loci sunt, vt illud sit bonum vel malum, cuius vsus est bonus vel malus, Exempli causa, equitare bonum est, ergo equus bonus est. Vsus Magiæ malus est, ergo Magia mala est. Leges in hoc loco sunt duæ: Prima, ne argumentemur in bonis & malis per se. Altera, ne pro vsu vero, sumatur abusus rerum: vnde non sequitur, interficere hominem malum est, ergo gladius malus est quippe ad propulsandum iniuriam non ad occidendum hominem gladius comparatur.

Ab vsibus. *Vsus quid?* *Leges huius loci.* *Vsus gladij.*

Vsus rerum dupliciter considera-tur, vel vt est:
- In intentione agentis, & sic non differt a fine, nam finis & vsus conuertuntur.
- In perfectione operis idque, aut per
  - Comparationem ad causam efficientem, vt vsus securis ad hominem vtentem securi.
  - Comparationem ad rem ipsam in vsu positam, & sic hic locus ab vsibus denominatur.

Oppon.

Ebrietas est mala, ergo vinum est malum: crapula est mala, ergo cibus est malus, non sequitur ex hoc loco: ergo videtur male tractari.

Resp.

Nec ebrietas est vsus vini, nec crapula cibi: sed vtraque sunt vitia intemperantiæ.

Oppon.

Vsus & finis convertuntur, ergo otiose hic locus ab vsu traditur, cum sub loco a fine continetur.

Resp.

Vsus comparationem rei in vsu existentis, finis intentionem rei agentis respicit. Vt vsus virtutis est vita honesta, finis est ipsa beatitudo: hinc recte Boetius finem intendi, vsum exerceri dixit.

Discrimen inter vsum & finem.

An locus a communiter accidentibus recte assignetur?

A communiter accidentibus.

POstremus inter locos internos, est locus communiter accidentium, quæ accidentia hic quidem definiuntur. Res tali inter se colligatæ vinculo, vt aliæ necessario & semper, aliæ fortuito & probabiliter, se inuicem consequantur necessario: vt, mortuus est, ergo vixit: fortuito, vt comptus est, ergo adulter. Canon huius loci est, si communiter accidentium posterius sit, prius fuisse necesse est, at si prius non fuerit, posterius non erit: vt peperit mulier, ergo concepit, concepit, ergo virum agnouit: Non concepit ergo non peperit: non agnouit virum, ergo non concepit. Ex communiter accidentibus secundi ordinis, ducuntur argumenta, non quidem necessaria sed probabilia duntaxat, vt cometa apparet, ergo sequetur mors principis: formosa est mulier, ergo impudica.

In communiter accidentibus spectantur tria,
- Significatio nominis, quæ est pro omni re alteri cognata & affini.
- Connexio, quæ est antecedentis & consequentis cohærentia & conspiratio.
- Ratio argumenti duplex.
  - Necessaria, vt incendium est, ergo ignis fuit.
  - Probabilis, vt rufus est, ergo fraudulentus.

Exemplum locorum, ab Ortu, Vsu, & affectuis Rhetorica.

Quantus sit thesaurus in vita nemo nouit, qui quid sit mori non intelligit: sed attende, vita non est viuere, sed valere: imo vita est non viuere sed sapienter agere: at quid est hoc ipsum sapienter agere? Disce mori & intelliges. At mori malum est, Non est Theophile, non est malum. Nam qui bene vixit, non morietur male.

Ab vsu.

A communiter accidentibus.

De locis externis, & primum de oppositis.
An locus ab aduersis recte assignetur?

ERigit & acuit industriam nostram hoc vnum in studio locorum: quod neque multitudo perturbet, (sunt enim pauca) neque ordinis delectio confundat, (sunt enim accurate digesta, & quasi in certas classes destinata) Primum enim de insitis & infixis: Tum de concomitantibus naturam: Postremo de assumptis & externis agitur. Horum nempe externorum, alia sunt ab oppositis, seu repugnantibus: Alia a maiore & minore: Alia a proportione & transumptione: Alia denique ab auctoritate seu testimonio. Oppositio quid, & quotuplex sit, satis in fronte postprædicamentorũ diximus. Rescissa ergo oppositorum definitione, ad partitionem venio, quæ est, vt oppositorum alia sint aduersa, alia relata, alia priuantia, alia contradicentia. Hunc ordinem in singulorum locis tractandis obseruabo. Primum igitur ab aduersis, quæ sunt absoluta, sic ratiocinantur. Sapiens non est inuidus: ergo stultus est malitiosus. Generalis maxima loci est, quod posito vno aduersorũ remoueatur alterum, vt iustus est Aristides, ergo non est iniustus. Iterum, quidquid vt adiunctum de vno repugnantium dicitur, de altero negatur, vt iustus agit prudenter, ergo iniustus temere & inconsiderate. Vide de hoc plura in distinctione.

Repititio ordinis.

Loci interni Oppositorum diuisio.

Ab aduersis

Immediata in quibus disseritur ab affirmatione vnius, ad negationem alterius, semper & necessario, vt est

...dversorum ...ha sunt, — sanus Socrates, ergo non est ægrotus: est fidelis Abrahamus, ergo non est incredulus.
Mediata, in quibus vt recte sequatur argumentum, spectantur — Relatio, an idem subiectum capax vtriusque sit. Remotio mediorum, vt hoc corpus non est album, nec aliquo medio colore tinctum: ergo est nigrum.

An locus a Relatis bene statuatur?

A Relatis.

VT idem pharmacum frequentius sumere, nauseam: ita rem actam sæpius agere, tædium parit. Nausea naturam, tædium artem terit. Cum ergo multa de relatis antea bis egerim, molestius nunc essem si multa dicerem. Sic igitur est inceptus, sic est finitus locus, nempe, quod posito vno relatorum, ponatur alterum: sublato etiam vno, tollatur alterum. Vt pater est, ergo filius est. Pater non est, ergo filius non est.

In relatis spectantur duo: — Interna comparatio, & sic locus a relatis nominatur, & non a relatiue oppositis, in quo loco sequitur ratio ab esse vnius, ad esse alterius. Oppositio terminorum, in sumpto aliquo, & sic nominatur locus, a relatiue oppositis. Cuius maxima est, quod vno relative oppositorum posito in subiecto, alterum negetur, vt Socrates est Pater Platonis, ergo Socrates non est filius eiusdem.

An locus a privantibus recte assignetur?

A privativis.

PRIVANTIVM triplex distinctio olim tradita, & tractata: memoriam refricat, & maximam loci ad vivum resecat. Nam quamvis in omni privatione, sit quædam inventio: ab omni tamen privatione, firma & stabilis non petitur conclusio. Locus sic exponitur, si vnum privantium non insit subiecto susceptibili, tempore a natura definito, necesse est alterum inesse, vt non loquitur puer ad præsciptum tempus naturæ, ergo est mutus. Non florescit planta in vere, ergo est sterilis.

Huius loci maxima duplex. — Generalis omnium oppositorum, ab affirmatione vnius ad negationem alterius, vt vivit, ergo non est mortuus. & sic tenet locus in omnibus privantibus. Propria quæ superius traditur, ad quam requiruntur existentia subiecti capacis, & instantia definiti temporis, quæ a natura præfinitur, vt nonus dies in quo catulus cernit, ante quam diem cæcus non dicitur.

An locus a contradicentibus & disparatis recte assignetur?

Contradicentium nullum medium.

TRITVM id est, contradicentia in omnibus dissentire: nam siue in propositionibus: siue in rebus sit contradictio, nulla tamen est eorum (quæ in hoc genere reponuntur) conspiratio. Nam si vnum sit ens, alterum non ens: si vnum finitum, alterum infinitum, si vnum verum, alterum falsum erit. Nullus est eorum nexus: nullum medium. Locus Topicus ab istorum proprietate fluxit, quæ est, si vnum contradicentium sit verum alterum erit falsum: vt, resurrexisse Christum est verum, ergo non resurrexisse Christum est falsum; si subiectum eorum spectes, talis formatur maxima.

Locus a disparatis.

Posito vno contradicentium in aliquo subiecto; ab eodem remouetur alterum: Vt Christus est salus: ergo Christus non salus dici non potest. Præter hæc quatuor loca a repugnantibus, alius emergit, nempe ab illis (quæ vulgo disparata dicuntur) veruntamen quoniam (teste Philosopho) sub aduersis hæc quodammodo continentur, non dissimilem in his quam in illis l cum constituimus. Disparata sunt omnia naturæ viribus diuersa & dissociata, vt homo, bellua. Horum regula est, de quocunque vnum dicitur, ab eodem remoueri alterum, vt vrtica est planta, ergo non est animal. Sed attende, quod hæc regula conueniat accidentibus solum in abstracto: nam non sequitur, hoc est album, ergo non est quantum. Sed recte sequitur, hoc est albedo, ergo non est quantitas.

Contradictio est duplex
- Complexa, in propositionibus, in qua arguitur semper per attributa hæc, verum, falsum.
- Incomplexa in rebus, in qua arguitur, ab esse vnius, ad non esse alterius: vt homo est animal, ergo nõ est nõ animal.

In loco disparatorum obseruantur duo, vt sint
- Abstracta, quare non sequitur, lac est album, ergo non est dulce, etsi album, & dulce sint disparia.
- Attributa, non subiecta: quare non sequitur, homo est animal, ergo leo non est animal: hic enim subiiciuntur, non prædicantur.

Breue exemplum locorum ab oppositis.

Ab aduersis. Indignus est rebus secundis, qui ferre non potest aduersa: aspera patientem, prospera insolentem faciunt. *A relatis* 2 Dominus hoc iussit; Tolle crucem. st ergo quod seruus audiat & sequatur, *A privantibus & disparatis.* 3 At crucem tollere est vitã perdere; errare: nam est invenire. Quid? an mortuus viuit? Recte Epictetus natura me docuit in morte sperare, Naturæ Auctor me iussit, credam & vivam.

An locus a maiore recte assignetur?

NON solum ab oppositis & repugnantibus, sed etiam a cognatis, & quodammodo inter se consentientibus petuntur loca inventionis; recte igitur hæc loca a comparatione, illis ab oppositione succedunt, vt mutuo quasi conflictu vtriusque, lux quædam tanquam flamma ex ferro eliciatur. *Locus a maiore.* Comparatio de qua hic agitur, est tripartita, Maiorum, Minorũ & Pariũ. *Maiora quæ sunt.* Maiora sunt hoc loco, quæ suæ coniunctionis cum aliquo maiorem vim ac Probabilitatem habent, quam alia quæ etiam cum eadem conferuntur. Sic maius quiddam sol est quam luna respectu luminis, si vtrunq; ad terram illustrandam comparetur. Vnde talis formatur inuentio. Si id, quod magis videtur conuenire, non conueniat, nec id quod videtur minus conuenire conveniet. Vt omnino mentiri non licet, ergo dissimulare non licet. Exercitus non poterat Troiam defendere, ergo nec Æneas potuisset. Notãdum, quod locus a maiore teneat solum negative.

Arguitur a loco maioris comparando
- Duo subiecta ad vnum attributum, vt Duci nõ licet violare ius belli, ergo militi non licet,
- Duo attributa ad vnum subiectum, vt rex non potest concutere arcem, ergo non potest expugnare vrbem.
- Duo subiecta ad duo prædicata, vt vir fortis non potest sustinere pondus centum librarum, ergo puer non potest gestare saxum mille ponderum.

Oppon-

Oppon.

Non sequitur a maiore: Deus non potest peccare, ergo nec homo potest.

Resp.

Deo non convenit posse peccare, peccare enim est deficientis, non potentis, nedum omnipotentis Dei, qui est in se omnis perfectio totaque bonorum quasi sphæra & accumulatio. *Deus non potest peccare.*

An locus a minore recte assignetur? *A Minori.*

ERRATVM est sæpe mea quidem opinione in hoc loco a minore: sunt enim aliquot interpretes, qui impense & pertinaciter defendunt, tam aientia quam negantia argumenta, ab hoc loco posse decerpi, cum disertis tamen verbis dicat Philosophus, a maiore ad minus, solum negatiue: a minore autem ad maius solum affirmatiue disputatum iri. Sed adducis exempla, quibus probare contendis a maiore posse affirmative disputari. Quæ sunt illa: hæc si placet, sol illustrat totum mundum, ergo splendore suo potest illustrare partem. Sampson superauit exercitum ergo potest superare vnum pusillum hominem. Quid: an hæc a maiore petuntur argumenta: an dubitas? Nonne totus mundus res maior parte: nonne exercitus res maior vno pusillo homine tibi videtur: Videtur sane. Non tamen a maiore hæc argumenta deduci puto. Non putas: Quid ita attende; quod in Dialectica non magnitudinem rerum, sed vim, pondus, probabilitatem argumentorum spectemus. Hinc concedo tibi exempla hæc tua, a maiore re quidem, sed a minore probabilitate, (quam solum locis inuentionis venamur) deriuari. Nam sic inuerto. Minus probabile est, solem vniversum mundum illustrare quam partem. Iterum, minus verisimile est, Sampsonem posse superare exercitum quam pusillum hominem. Vides ergo a minore (quia affirmant) non a maiore (quia non negant) hæc tua exempla esse argumenta. Est igitur hoc affirmans axioma huic loco accommodatissimum. Nimirum, si id quod minus videtur convenire conueniat, & id quod magis videtur cōvenire, conueniet. Vt lex permittit in Sabbatis seruare bouem, ergo permittit servare hominem. *Non dignitas rei, sed firmitas rationis a Dialectico ponderatur.*

In loco a minore considerari debent duo,
- Dignitas rei, & sic apud orationes omnia argumenta a re maiore diducta, in loco a maiore omnia a re minori in loco etiam a minori ponuntur. Ratio est, quia oratores magis rerum dignitatem, quam argumentorum necessitatem spectant.
- Probabilis, seu necessitas argumenti, & sic sola negantia a maiore, & affirmantia a minore ducuntur.

An a pari & simili vnus locus constituatur?

DISIVNGVNT maxime coniungenda, qui paria & cognata a similibus loco separant. Nam quamvis nomen paris latius diffundatur, vtrumque tamen sub eodem loco rectissime coercetur. Omne enim simile par est. Monendi sunt qui hoc loco disserunt, paria & similia, vt Euripum in mille vias deflecti, raroque aut nunquam ad veritatis anchoram defigi. Est splendor in simili, non est robur, Pulchre enim docet, non demonstrat. Canon huius loci est, quod in comparatione parium & similium idem sit iudicium. Parium enim & similium, par similisque est ratio. Exempla loci sunt aientia, aut negantia. Aientia hoc modo, lippos *Locus a pari & simili. Omne simile par est. Simile pulchre docet nō demonstrat.*

lux

lux solis offendit oculos, ergo vox sapientis vulnerat stultorum animos. Negantia, vt, Medicina optima semper non sanat, ergo eloquentia diuina semper non persuadet.

Vt teneant argumenta in loco a simili & pari, observari debent:
- Proportio eorum quæ comparantur, vt inter aciem oculi in corpore, & lumen intellectus in animo.
- Relatio vtriusque ad aliquid aliud in quo conspirare possit, vt oculus & auris in potentia sentiendi.
- Confusio in eodem simili aut pari, nam simile non est idem per omnia.

Vsus Rhetoricus locorum a:
- Maiore.
- Minore.
- Pari.

Vsus a maiore. *A minore probabilitate.*

Audito nomine Martyrij, statim expallescit timidus: non audet cum Socrate cicutam bibere, quanto minus auderet cum Laurentio, in flammis dicere, verte hoc latus, verte tyranne, satis assatum est, devora, 2. Aculeos, furcas, præcipititia, enses, cruces sustinuerunt patres, multo ergo facilius, sitim, inediam, nuditatem, frigus sustinuissent. Sed vt Christus caput Ecclesiæ præiuit exemplo: ita par fuit, æquo hæc paterentur animo, & proculdubio passi sunt nam audi Prudentium.

Tormenta, carcer, vngula,
Stridensque flammis lamina,
Atque pœnarum vltima,
Mors, Christianis ludus est.

An locus a dissimili recte statuatur.

Dissimile.

EX his iam quæ dicta sunt de pari & simili, haud obscurum esse debet, quid sit dissimile. Eadem enim est contrariorum disciplina. Dissimile ergo est quod dispari ratione cum altero in aliquo tertio comparatur, vt anima hominis cum anima bruti in immortalitate collata. Locus sic se habet; dissimilium dissimilis est ratio. Exemplum est; vt, Anima belluæ dispar est ab anima hominis, sed anima belluæ est mortalis, ergo anima hominis est immortalis. Advertendum est, crebriorem vsum esse similium & dissimilium apud Rhetores, quam apud Philosophos. Illi enim radios orationis, hi nervos inuentioni quærunt. Profuerit tamen ex optimis authoribus collecta similia in tabulis memoriæ scibere: nam vt miram docendi facilitatem; ita mirificam permouendi vim, & dignitatem, in omni causa pollicentur. Distinctio huius loci legitur in vltima proprietate Qualitatis.

Similium & dissimilium crebrior vsus apud Rhetores quam apud Philosophos.

An locus a proportione bene statuatur.

NEC Arithmetici in numeris, nec Geometræ in figuris rerum, attentius proportionem observant, quam dialectici concentum, & quasi harmoniam Rationum, quæ ad cognata & affinia probanda destinantur. Recte igitur Aristoteles inter alia multa, quasi flumina inventionis, vnum rivulum a proportione deduxerit. Quæ proportio non est dimensionis, sed rationis: non rei, sed argumenti. Definitur enim similium & inter se cognatorum apta & quasi Geometrica comparatio; comparatio (inquam) non similitudo, vt discrimen inter hanc locum a proportione, & illum a similitudine liquido intelligas. Nam proportio æqualitatem similitudo qualitatem: proportio multiplicem circumstantiam, similitudo inhærentiam rerum denotat: est proportio vbi paria paribus respondent

Propositio dialectica. *Differentia proportionis & similitudinis.*

pondent, est similitudo, vbi comparata in omnibus non conueniunt: est proportio a qua aliquando demonstratio: est similitudo, a qua sola opinio nascitur. Loci a proportione maxima est; quod idem sit iudicium eorum, quæ cadunt in proportionem, vt, quemadmodum sunt in animo tres potentiæ, intellectus, voluntas, memoria, quæ solum nomine & officio differunt, non natura: Ita in beatissima triade, sunt tres personæ, pater, filius, & spiritus sanctus, qui solum nomine officioque, non essentia inter se distinguuntur. Et vt Philosophia suadet credere tres illas potentias vnum esse excellentissimum animum; ita fides iubet nos tenere, tres illas personas vnum esse omnipotentem Deum. Si iam ab isthac proportione sic arguas, Tres potentiæ in animo vnus sunt animus, ergo tres personæ in Trinitate, sunt vnus Deus, quis nisi iniquus æstimator rerum possit reprehendere?

Trinitas probatur a loco proportionis.

Proportio duplex.
- Simplex de qua diximus in explicando.
- Composita quæ vulgo transmutata proportio dicitur, quæ cernitur aut in
  - Magnitudine variis modis inflexa, vt quemadmodum se habent 8. ad 4. ita se habent 12. ad 6. sed 8. superant 4 proportione dupla, ergo 12. simili proportione 6. superare constat.
  - Magnitudine rerum, vt sicut se habet ignis ad aerem, ita se habet aqua ad terram, sed ignis decupla proportione magnitudinis & leuitatis superat aerem, ergo aqua decupla proportione magnitudinis & leuitatis superat terram.

Faber, Stapul.

An locus ab authoritate recte assignetur?

IMPRVDENS es si contemnas, impudens si reiicias maiorum authoritatem: nam quamuis non placet hoc tritum (ipse dixit) placeret tamen illud (ipse suasit) Sunt tres personæ, nega si audeas. Est vnus Deus, proba si possis. Deficit ratio, recte vt doceas: iubet authoritas tamen vt credas. Porro cum duplex sit testimonium, humanum & diuinum, scire debemus, quod humanum sæpe vacillet: diuinum autem semper inconcussum manet. Sed attende: humanum aut in vnius iudicio, aut in multorum consensu ponitur, non est quod illi repugnes sine nota superbiæ: non est quod huic contradicas, sine nota infamiæ. Plus enim valet multorum iudicium, quam vnius ingenium. Locus qui ex humana authoritate petitur, hanc habet maximam; nimirum, non omnino ei contradicendum esse, quod vel omnes, vel plurimi, vel saltem illi, quorum perspecta est sapientia, ambabus (vt aiunt) manibus tenuerunt; Ratio est, quia vnicuique in sua arte perito credere oportet. Hinc in exemplo sequitur, tria esse principia rerum naturalium, quia ipse Arist. Dixit, aut saltem, quia idipsum multi Philosophi cum illo docuerunt.

Authoritas diuina & humana.

Authoritas est iudicium sapientis, in sua scientia.

Authoritas duplex.
- Diuina quæ est æterna.
- Humana quæ cōsistit aut in
  - Vnius sapientis iudicio, quod fluctuare potest, non est tamen neganda hæc authoritas pro cuiusque arbitrio, sed cum quadam reuerentia personæ propter dignitatem, & cum firma refutatione erroris propter veritatem.
  - Multorum consensu, a quo semper affirmatiue, nō negatiue, probabile argumentum ducitur.

Authoritas quid est?

An

An locus a Metaphora sit Dialecticus?

Duplex usus translationis in Dialectica.

TRANSLATIO, pro lumine rationis apud Rhetores, sed pro columna inuentionis apud Philosophos accipitur; illic motum, hic fidem; illic expositionem verbi, hic connexionem argumenti: illic denique venustatem, hic solam necessitatem respicit. Locus a translatione, sumitur duobus modis, aut quoad mutationem significationis in cognatam & similem, aut quoad expositionem nominis per aliam vocem magis perspicuam. Primo modo acceptus hanc habet maximam. Quicquid conuenit alicui sub nomine Metaphorico, illud etiam conueniet sub nomine proprio: vt Christus leo est, ergo rex: agnus ab æterno occisus, ergo sacrificium. Metaphorice enim leo, respectu diuinitatis, metaphorice agnus, respectu humanitatis dicitur. Posteriori vero modo si sumatur locus, vt nimirum est in expositione nominis constitutus, alio axiomate illustratur, hoc scilicet. Quod quicquid alicui conueniat sub nomine magis noto, conueniet eidem sub nomine minus noto; Vt non est sapientis dicere, viuam, ergo non est Philosophi.

Locus expositionis sub metaphora continetur.

Translatio est, vel { Mutatio significationis in cognatam, & sic ab hoc loco colligitur tantum probabile argumentum.
Expositio nominis, & sic ab hoc loco elicitur argumentum necessarium. }

Oppon.

Locus ab expositione nominis, non differt a loco interpretationis, ergo otiose hic traditur.

Resp.

Locus expositionis solam dictionem, locus vero notationis sive interpretationis orationem respicit: locus expositionis est externus, & non convertitur: locus interpretationis est internus, & reciprocatur.

DE LOCIS MEDIIS.

An locus a coniugatis recte assignetur?

Loca media. 1. A coniugatis.

Quæ sunt loca media.

PRæscientia extremorum semper ad cognitionem mediorum requiritur. Recte igitur antecedentem cognitionem locorum insitorum & assumptorum, hæc tractatio mediorum sequitur. Media loca sunt (vt ante dixi) quæ inter insita & assumpta ita pendent, vt partim ex illis, partim ex his communicare videantur. Horum primus desumptus est a coniugatis, quæ non re sed ratione a denominatis differunt. Hæc enim respectu prædicationis, illa respectu argumentationis definiuntur. Quippe denominatiua sunt, quæ orta ab vno, varie commutantur in fine: Coniugata vero sunt, quæ eodem modo orta & commutata, nexum argumentationis intuentur. Hinc dicuntur verba eiusdem generis, quæ sub eodem quasi iugo significationis, adeoque sub eadem lege inuentionis cohabitant, ita vt quicquid in vno cadat, in alterum cadat. imo etiam cuicunque vnum eorum conuenit, vel non conuenit, reliqua etiam conuenient aut non conuenient necessario. Exempli causa; sapientia laudanda est, ergo sapiens laudandus est; Nero non est iustus, ergo iustitiam non habet. Sunt aliquot interpretes, qui alium locum a casibus, distinctum ab hoc, constituunt, quibus suum ipsorum iudicium relinquo. Mea tamen sic est opinio, quod recte sub vno eodemque loco possit comprehendi. Casus enim nihil aliud est, quam nexus & vinculum eorum, quæ coniugantur, quippe (secundū aliquos) hinc casus dicitur quia abstracta & concreta vi argumentationis in illum cadunt, & termi-

Coniugata quomodo differunt a denominativis.

Locus a casibus idem cum loco a coniugatis. Casus.

nantur

ur; si ergo casus sit pars coniugatorum, si eandem penitus naturam illis habeat, si sequatur illa vi argumentationis, si itidem illa sequan- sum, sequitur recte, meo iudicio, quod neque loco differentiæ, neque maximæ, casus a coniugatis separetur.

...iones in coniu- ...rum tra- ...r, vt sint

- Vera concreta & abstracta in prædicamentis accidentium, quare non sequitur, homo est magnus, ergo humanitas est magnitudo. Homo enim & humanitas non sunt vera coniugata.
- Prædicatio per se & non per accidens, quare non sequitur, album est dulce, ergo albedo est dulcedo.
- Ad idem semper relatio, quare non sequitur, omnis scientia est bona, ergo omnis sciens est bonus: iterum, qui iuste agit est iustus, ergo qui iustum agit est iustus, cum per iuste agere, habitum, per iustum agere, effectum intelligas.

Oppon.

...bstractum, vt iustitia, est forma concreti, id est iusti, ergo hic locus potius inte- ..., quam medius dicitur.

Resp.

...tractum ...ideratur ...riam,

- *Vt det esse concreto, & sic est formalis causa concreti, & locus hic non differt a loco formæ.*
- *Vt partim conueniat in significatione primaria, partim vero differat, nimirum in significatione minus primaria, & sic est hic locus medius non internus. Ponatur exemplum iusti, quod primario significat qualitatem cum iustitia, minus primario subiectum, quod ipsum abstractum non significat.*

Oppon.

...asus secundum communem opinionem interpretum, dicitur a cadendo, quia a ...creto & abstracto deriuatur & cadit, ergo male dicitur casus in explicatione ...u loci, quia reliqua vi argumentationis in illum cadunt & terminantur. *Casus vnde dicitur.*

Resp.

... casus spe- ...ntur duo

1. *Deriuatio, & sic a primario abstracto deducitur.*
2. *Significatio actionis & argumentationis, & sic concreta & abstracta in illo quasi connectuntur: nam abstractum accidens primarium, vt iustitiam, concretum subiectum, vt Aristidam, casus nexum vtriusque significat, vt iuste.*

An locus a diuisione recte statuatur.

ABunde in ipso vestibulo nostrarum lucubrationum dictum fuit, quid sit diuisio, quæ eius partes, quot species, quot denique leges & vsus. ...stat iam ergo, vt solum eiusdem locum consideremus, qui erit eo faci- ...r, quo est diuisio ipsa, in omni causa propemodum, frequentior. Pri- ... maxima loci est, nam plures habet, quod affirmationem diuisi, se- ...atur affirmatio alicuius membrorum proxime diuidentium: vt quia ...imal affirmatur de Socrate: de eodem dicetur aut homo, aut bellua. ...cunda est, quod ex negatione diuisi sequatur negatio omnium membro- ...m: vt quoniam negatur animal de lapide, homo & bellua etiam ne- ...ntur. Tertia est, quod posito vno membrorum diuidentium in aliquo ...biecto, remoueatur ab eodem reliqua, vt quoniam homo est in Socra- ... bellua remouetur a Socrate. Agnosco a multis sub hoc loco, diuisio- ...m contradicentium comprehendi, vt res est, aut non est: sed quoniam eandem *A diuisione.*

quoniam eandem scopulis Sophistarum subiectam esse video, eiusdem tractationem hic lubens prætermitto.

Omnis diuisio est aut per
- Negationem, vt Plato est homo aut non est, de hac in reprehensione Sophistarum agetur.
- Affirmationem, quæ est aut
  - Per se, & hæc est aut
    - Generis in species.
    - Generis in differentias.
    - Totius in partes.
    - Vocis in significata.
  - Per accidens, & hæc est
    - Subiecti in accidentia.
    - Accidentis in subiecta.
    - Accidentium in accidentia.

Cautiones divisionis.

Cautiones loci a diuisione sunt
- Vt sit vera membrorum oppositio, quare non sequitur, est Plato liberalis aut fortis: sed non est fortis, ergo est liberalis.
- Vt sit diuisio in rebus, non in intentionibus, quare non sequitur, animal est genus, ergo non est species.
- Vt non sit contradictio membrorum, quare non sequitur, Plato est, aut non est, sed est, ergo non est.
- Vt diuisum non sumatur vniuersaliter, quare non sequitur, omne animal est rationale aut irrationale, sed omne animal non est irrationale, ergo omne animal est rationale.

Loci a comparationibus diversis.

Quæ hactenus enumerata sunt loca, primaria esse videntur, quæ apud Aristotelem reperiuntur: solent tamen ex eodem Aristotele alia quædam addi, quorum adhuc in præcedentibus non est facta mentio.

1 Horum primus est a gradu positiuo ad comparatiuum, & superlatiuum: cuius maxima est, quod a gradu positiuo, ad comparatiuum & superlatiuum petatur argumentum: vt quod bonum est, recte diligitur, ergo quod melius est, vehementius diligeretur, ergo quod optimum est, summo amore est prosequendum. Negatiue hoc modo. Aristippus non fuit astutus, ergo non fuit astutior Aristoteles.

2 Alter locus est a gradu comparatiuo, ad positiuum, sub quo & locum a magis ad simpliciter comprehendo. Maxima hæc esset: De quo comparatiuus proprie captus vere dicitur, de eo positiuus dicetur necessario, vt mel dulcius est lacte, ergo mel dulce est.

3 Tertius est a superlatiuo ad positiuum. Maxima est, quod gradus summus primum mediumque contineat: Exempli causa: quod est turpissimum, est maxime fugiendum, ergo quod est turpe est fugiendum.

Cautio.

" Cautio in his locis, vt ex propositionibus per se solum argumenta petamus. Nam in contingentibus non cohærent: non enim sequitur: qui sciens est, iustus est, ergo magis sciens est iustior, ergo maxime sciens est iustissimus.

Agnosco apud veteres sexcentos alios locos in campo inuentionis, non aliter quam carduos & spinas, in horto neglecto inseri. Vastum locorum Oceanum, & nimis tempestuosum, imo infinitis scopulis Sophistarum obiectum dederunt. Sed ne in illos sine ratione intonare videar, nomina

[...]natim quædam istorum loca hic solum prælibabo; proponunt in primis [l]oca a magis amplo & minus amplo: a magis restricto & minus restricto: [a] suppositione simplici, & suppositione composita: propositione con[fu]sa, & proportione personali: a signo externo, & a signo interno. His [a]ddunt loca a termino vniversali: & singulari: ab æquivoco intento & [n]on intento: a voce prolata, & concepta. Sed quid nugas ago? hæc omnia sane potius sophismata quam flumina inuentionis esse puto. At ais [e]sse apud Rodolphum & alios neotericos interpretes alia multa loca intacta a[d]huc, vt illa a b adiunctis. A connexis. A contingentibus. A destinatis. [A] nominibus rerum. Ab applicatis. A pronuntiatis. Fateor equidem [h]æc omnia esse apud Rodolphum, sed ita tamen, vt recte ad loca superius [t]ractata a nobis revocentur omnia. Nova nomina sunt, non nova loca [Q]uid enim aliud sunt adiuncta, quam effecta rerum? Quid connexa, quam [p]aria & consequentia? Quid contingentia, quam fortuita? Quid destinata, [q]uam fines? Quid nomina & applicata, quam interpretationes, & adiacen[t]ia? Quid denique pronuntiata, quam ipsa attributa? Hic ergo rivulos inuen[t]ionis claudimus: & locorum Dialecticorum tractationi colophonem addi[m]us. Alia enim, quæ sequuntur loca, nomen ab arte (in qua materiam ha[b]ent) sortiuntur.

Loca superflua & magis Sophistarum quã Dialecticorum.

Loca quadã Rodolphi, quæ prioribus locis recte applicantur.

An sint plura loca media, quam ea quæ traduntur? & quæ sint?

NIhil antiquius apud me esse velim, quam meo ipsius ingenio diffidere: aliorumque in præceptis tradendis insistere vestigijs. Verum hic an[c]eps, dubiusque animi hæreo, quippe de numero, vi, & ordine locorum mediorum mirifice distractos interpretes esse video. Alij enim nulla: Alij [t]ria tantum: Alii permulta statuerunt. Relinquo quemlibet suo arbitrio: v[n]um vel alterum addam, quæ ad hanc classem inuentionis, iure referri posse videantur. Horum primus est a subiecto adiacentis. Alter a potentia subie[c]ti. Tertius ab innato habitu, & actu naturæ: Hæc tria recte media nomi[n]ari possunt: Quia neque omnino substantiam rerum, neque simpliciter af[f]ectionem externam significant. Nam subiectum est necessarium adiacenti, [&] tamen foris illud ipsum respicit, vt homo est quiddã necessariũ seruo, quia [s]eruus est homo: verum vt domino confertur seruus, est (teste Pholosopho) quiddam fortuitum & aduentitium illi. Similiter de prima potentia, & inna[t]o habitu rerum dicendum est: nam quamuis extrinsecus subiectum intu[e]antur, non minus tamen necessariæ conclusiones ab illis, quam ab ipsi[s] substantijs hauriuntur. Porro Philosophus ipse primas potentias, habi[tus]que rerum sæpe substantias nominat: & certe quamuis non sint absolu[te]; inchoate tamen, & ex parte sic posse appellari censeo. Si ergo partim substantiæ sint, partim non sint, loca quæ ab illis ducuntur, media rectissi[m]e sunt nominanda.

Schola Veneta nulla posuit, Faber tria statuit. Scotus multa assignavit. Alii tres medii loci prioribus addendi.

Capite de relatu, homo quiddam adventitium servo dicitur.

An locus a subiecto adiacentis recte assignetur?

ROdolphus subiectum, adiacens, & actum circa substantiam versari asserit. Intelligit (vt opinor) vir doctus, ita hæc tria respicere substantiam, vt quodam respectu necessaria, quodam fortuita & contingentia dicantur: aliter profecto (nisi meus me fallit animus) nunquam docuisset, prudentiam esse ex natura prudentis hominis, quamuis sit accidens homini. Idipsum docere videtur Aristoteles: cum dicat motum esse

A subiecto.

Subiectum duplex.

esse ex natura substantiæ mobilis, quamvis sit accidens corporis. Aliud est subiectum simplex, vt homo: aliud coniunctum, vt homo prudens. Multa sunt accidentia simplicia, quæ sunt quodammodo insita, & infixa coniuncto. Sed quorsum hæc: vt intelligas in primo hoc loco a subiecto, nomen subiecti proprie non communiter accipi pro substantia, aliquo germano accidente vestita: vnde emergit maxima, quod inter subiectum & adiacens sit necessaria argumenti connexio, vt si modo sit actus calfaciendi, erit ignis calidus, & ex adverso, si sit ignis calidus, erit actus calfaciendi necessario. Ratio est, quia subiectum & proprium adiacens vi quadam naturæ coniunguntur.

Subiectum duplex, aut.
- Simplex, vel
  - Quod subiicitur prædicanti & inhærenti attributo, sic homo est subiectum animalis & scientiæ, & sic in hoc sensu antea tractatur.
  - Quod subiicitur vi naturæ alicui agenti, sic sensus est subiectum coloris, passum actionis: & sic intelligitur a quibusdam hoc in loco.
- Compositum vel
  - Natura per se ex principijs & partibus, quod definitur á Philosophis.
  - Per accidens quod est nihil aliud quam substantia cohærens cum suo adiacente vel actu, vt ignis cum calore, & calfactione, & sic proprie hoc loco sumitur.

Oppon.

Multa sunt alia significationes subiecti, vt attributionis, & aggregationis, &c. Ergo nimis stricte hic distinguitur.

Resp.

Alia significationes non ad vim inventionis sed ad vim constitutionis & ordinis spectant.

Oppon.

Cap. 31. lib. 1.

Rodolphus definit subiectum generaliter respectu omnis accidentis, ergo male hic ad subiectum coniunctum restringitur.

Resp.

Significatio illa generalis antea in locis externis satis discutitur: ne ergo nunc actum ageretur: ad hanc significationem antea non discussam, locum restrinxi.

Ad locum a potentia subiecti habituque naturæ recte assignatur?

Locus a potentia subiecti.

QVanquam sub nomine adiacentis, omne accidens, actumque & potentiam rei coercet Rodolphus, tamen quia satis constat de his (vt sunt assumpta) in externis locis: operæpretium erit iam distinguere, vt hæc ab illis separentur: omnia enim sub vno loco comprehendere esset nimis difficile & confusum. Quare alter a potentia subiecti: alter ab habitu naturæ nominetur. Maxima prioris loci est, quod cuivis subiecto insita sit naturalis potentia, a qua ad subiectum, firmissimum, tam affirmans, quam negans petitur argumentum. Hæc potentia sæpe aperta est, vt vis lucendi in sole, sæpe occulta, vt vis sistendi sanguinem in hematite, vis attrahendi ferrum in magnete. Maxima postremi loci est,

Locus a naturali habitu.

quod in quovis subiecto ex naturali potentia fluat actus quidam naturalis (qui habitus naturæ dicitur) a quo similiter ad subiectum, & ex

aduerso probabile ducitur argumentum. Exempla desiderari non possunt. Ex potentia lucendi in sole, nascitur illuminatio: Ex potentia fluendi in aqua humectatio: quæ duo, actus habitusque naturæ in suis subiectis recte sequuntur. In his est perpetuus ordo constitutionis, & proinde indissolubi[lis] nexus & vinculum rationis.

Distinctiones actus & potentiæ, in categorijs qualitatis & actionis reperiuntur.

Oppon.

Aristoteles, & Rodolphus nullam horum locorum mentionem fecerunt, ergo minus recte adiiciuntur in hoc tractatu.

Resp.

Argumentum ab authoritate negatiue ductum non valet. Cæterum respondeo [e]t Aristotelem & Rodolphum tradidisse. Nam aperte Aristoteles a potentia & [a]ctu loca in secundo Topicorum duxit. Rodolphus autem vtrumque sub adiacentibus comprehendit.

An alia loca addenda sint?

Artes non valent sine ordine.

IVxta de bonis artibus, sunt bene meriti, meo quidem iudicio, & qui rerum multarum copiam in scientias inuexerunt, & qui rationem, & viam, [q]ua artes ipsæ commodius traderentur inuenerunt. Artes enim non tam [in] varia supellectile, quam in accurato ordine consistunt. Vtrumque iam [p]rastare contendimus, copiam vt accumulate, ordinem vt directe disputemus. Et quoniam hæc scientia inuentionis, ad omnes se extendit artes, [m]aximas, seu axiomata quædam, a primarijs partibus Philosophiæ decerpemus, eademque in formam locorum redigemus. Hoc eo facimus consilio, [v]t studiosi juvenes, dexterius eas artes tractent, in quibus a teneris (vt [aiu]nt) vnguiculis sæpe, ac multum exercentur. Ordo erit, vt primum moralia, tum naturalia loca assignentur, non omnia, sed ea quæ in assiduis disputationibus, nostris vsibus maxime inseruiunt.

Cur addantur loca.

[A]lia loca addenda sunt propter
- Imitationem Philosophorum, qui illud fecerunt, vt Aristoteles in tertio Topicorum.
- Electionem axiomatum, quæ non solum ad Dialecticam sed etiam ad omnem scientiam diffunditur.
- Copiam inuentionis, ad quam locupletandam, omnes omnium scientiarum propriæ scientiæ spectant.

Loca moralia & naturalia.

Loca quæ tractantur sunt aut
- Moralia, & hæc sunt, aut de
  - Bono.
  - Vtili.
  - Iucundo.
- Naturalia, quæ respiciunt, aut
  - Constitutionem, & essentiam.
  - Affectionem & existentiam rerum.

An loca a bono morali recte assignentur?

Loca a bono morali.

QVoniam in omnibus pene Academijs, ante vllum susceptum gradum, duas plerumque Philosophiæ partes salutare solemus, nempe eam quæ in viribus naturæ, quæque in motibus animi posita est, operæpretium esse putaui, vtriusque loca, in vna quasi tabula paucis perstringere, vt axiomata vtriusque artis memoria firmiter tenentes, theses propositas in vtraque, rectius ad normam rationis collimemus. Incognitis enim rebus, rerumque (de quibus arguitur) locis, & pronuntiatis, cæca & inanis futura esset ingeniorum conflictatio.

1 *Locus primus a bono vniuersali.*

Sed ad propositum festinat inventio, quæ primum a bono morali exordietur, idque ad hunc modum, vt primus locus a bono in genere nomen ducat: cuius maxima est, quod omnia vi naturæ, bonum suum appetant. Ratio est, quia nihil non finem, suique perfectionem quærit. Exemplum est, in omni opere, effectuque naturæ, in omni actione voluntatis. Natura enim nihil frustra agit: aliquid semper vt bonum, ipsa voluntas sequtur. Si dicas fucato aliquando bono voluntatem falli, & decipi: Respondeo, id morbo animi, non ex natura voluntatis fieri.

Morbo animi, intellectus iudicium obfuscatur.

2 *A summo bono.*

Secundus locus est, A summo bono, Maxima est: quod vnus sit vltimus finis rerum agendarum. Ratio, quia aliter inanis esset humanus appetitus si nullo clauderetur bono. Exemplum est ipsa beatitudo, quæ omnia bona in vnum quasi aceruum colligens, apetitum septis quibusdam (ne sit incertus & infinitus) comprehendit, imo ne sit effrænis, & petulans, mirifica quadam virtute regit.

3 *A medio bono.*

Medium bonum instrumentum & principium summi.

Tertius locus a medio bono ducitur. Maxima est: non posse perveniri ad summum, nisi iter instituatur per medium. Ratio est quia medium bonum, est quodammodo principium, & instrumentum summi. Principium, quia ab eo proficiscitur, instrumentum, quia per illud comparatur. Exemplum est in moralibus virtutibus, per quas, ad arcem beatitudinis, quasi per gradus quosdam ascendimus.

4 *Ab essentia boni.*

Bono nil melius.

Quartus locus ab essentia boni moralis nascitur. Cuius maxima est: quod bono nil melius. Ratio quia in natura sua, omnibus numeris perfectionis absoluitur. Exemplum est prudentia, in qua reliquæ virtutes connectuntur. Si vrgeas vnam virtutem alteram excellere, id non in essentia boni, sed in circumstantia aliqua, vtpote loci, temporis, communitatis, aut dignitatis, putamus contingere. Idem enim bonum est vnius hominis, & totius ciuitatis in essentia, hoc tamen honorificentius altero, propter multitudinem circumstantiarum, quibus præstat, habetur.

5 *Ab existentia boni.*

Tot maximæ huius loci quot affectiones boni.

NOTA.

Quintus locus est quarto affinis: petitur enim ab existentia boni. Attende hic diligenter tot esse maximas istius loci, quot sunt circumstantiæ & affectiones boni: vnde Aristoteles in tertio Topicorum hunc locum multifariam diuisit: Cæterum quia sub eadem distinctionis regula continentur omnia, vnum instar omnium definiemus, cuius generalis maxima est Quo aliquod bonum est accumulatius, eo melius. Ex hac generali propositione, aliæ respectu temporis, loci, corporis, fortunæ oriuntur maximæ. Respectu temporis, Quo diuturnius bonum eo melius: Respectu loci, bonum præstantius quo in loco opportunius: Respectu corporis, firmius est bonum, quo bonis naturæ magis confirmatur: respectu fortunæ, splendidius est bonum, quo bonis fortunæ magis perpolitur. Hæc omnia existentiam, non essentiam, affectionem non constitutionem, ornatum non habitum, externam circumstantiam, non internam naturam boni respiciunt. Quod cum in singulis maximis hoc nomen melius aut præstantius ponitur, non de vi naturæ, quæ bonum definit, sed de adiuncto, quod ornatius reddit, intelligitur.

6 *A sufficientia boni.*

Sextus locus a sufficientia boni denominatur. Maxima est, Quod bonum expetendum propter se, cumulatissime sufficiat bonis. Ratio est quia omnia animi moralia bona in huius veluti centrum desinunt, nec non in eodem vt in portu conquiescunt. Exemplum est, aut theorica, in contemplatione, aut practica in actione posita beatitudo, qua homo prædi-

[illegible]rditus, abiecta spernit, excelsa cogitat, caducis vtitur, diuinis & æternis [illegible]itur: vti enim medio, frui summo bono ac fine dicimur.

Septimus locus est, ab intentione boni propter se expetendi. Maxima est, quod bonum sit primum in intentione, & vltimum in actione: [R]atio est, Quia bonum in primis intentionem mouet, vt studiose agat: [s]ed postremo actionem claudit, vitamque studiosam perficit. Exemplum est finis cuiusque artis, vt in Rhetorica polite dicere, in Dialectica [a]cute disserere: in Philosophia sapere, in studio virtutis recte viuere. Hos [p]rimum quasi scopos ante oculos ponimus, vt rectius vestigia nostra vrgeamus.

Octauus locus est ab affectione, seu proprietate boni, tam medij quam [v]ltimi. Maxima est quod omne medium vi sua boni sit laudabile omneque [b]onum per se vltimum sit honorabile. Ratio, quia laus virtuti, vt propriũ, [h]onor fœlicitati, vt præmium debetur. Exemplum est de patientia Socratis [q]uæ laudabilis: de magnificentia Cæsaris, quæ honorabilis extitit. At notandum est honorẽ in constantia virtutis, non in leuitate fortunæ positum, hic intelligendum esse; Nam iste constans est, & felici dignus, hic puluis quasi [vil]is est, pedibus conculcandus.

Nonus locus est a duplici subiecto boni. Cuius maxima est, quod, Om[n]e bonum morale, inchoate in appetitu, absolute in voluntate inest. Ratio, [q]uia in appetitu inchoantur, in voluntate perficiuntur virtutes. Error ergo [es]t, in appetitu solo virtutes reponere: Nam tum frustra doceret Philoso[ph]us virtutum actiones esse voluntarias, si dicas voluntatem principium es[se], non subiectum. Principium esse dico, vt ab ea actiones virtutum oriun[tu]r: subiectum autem, vt in illa ipsarum habitus continentur. Hoc dicere non est absurdum, quia homo suarum actionum & principium, & subiectum dicitur.

Decimus locus, subiectum intellectualis boni nobis describit: Cuius talis maxima adhibetur, nimirum, quod omne bonum intellectuale in mente hæ[re]at. Ratio est, quia obiectum moralis virtutis est bonum, obiectum vero in[t]ellectualis est verum. Illud ad voluntatem, hoc ad intellectum pertinet: nam [v]oluntas bonum vel malum parit, intellectus verum aut falsum discutit. Ex[e]mplum est in quinque virtutibus mentis, quæ sunt, ars, scientia, prudentia, [s]olertia, & sapientia.

Vndecimus locus disputationem, oppositionemque boni moralis [r]espicit. Axioma in hoc loco est, quod, Omne bonum morale per se [e]st medium inter duo vitia, quæ vulgo extrema nominantur. Ratio est, [v]el quia excessu & defectu corrumpitur medium: vel quia sapientis est [i]nuenire, inuentumque retinere medium. Exemplum est de fortitudine [in]ter timorem & audaciam: de beneficentia, inter avaritiam, & profusionem [p]rorum.

Locus duodecimus est a modo & actione boni. Maxima est, quod Omne [b]onum per se, est voluntarium, vt si non sit voluntarium, non sit omnino bo[n]um. Ratio est, quia actiones virtutum & vitiorum, neque violentæ, ne[q]ue mixtæ sunt, sed solum voluntariæ. Hinc est, quod tria ad actionem bo[n]i requirantur, voluntas vt sponte, scientia vt recte, constantia, vt indefesse [a]gamus. Exemplum est in dextra liberalis, quæ magis in dando, quam in acci[pi]endo cernitur.

Locus decimus tertius est a comparatione boni cum extremis. Maxi[m]a est, quod, omne bonum, minus cum vno extremorum certat, quam [e]xtremum cum extremo. Ratio est, quia reductio extremi ad extremum, [e]st difficilior, quam extremi ad medium, Exemplum est in oppositis & ex-

Differentia inter vti & frui.

7 *Ab inventione boni.*

8 *A proprietate boni. Honor virtutis & fortunæ.*

9 *A duplici subiecto boni 3. Eth. cap. 1. & 4. Voluntas principium & subiectum virtutis.*

10 *A subiecto intellectualis Obiectum moralis virtutis bonum intellectualis verum. Quinq; mentis virtutes.*

11 *A dispositione & oppositione boni.*

12 *A modo & actione boni. Tria ad actionem boni necessaria.*

13 *A comparatione boni cũ extremis. Medium minus certat cum extremis, quam extremum cum extremo.*

Obiectio. extremis fortitudinis: audax enim citius fit fortis, quam meticulosus. Si obiicias quod virtus, & vitium in genere boni, & mali differant, vitia autem quæ sunt extrema, genere conspirent (nam vtrumque est malum) *Solutio.* Respondeo pugnam & difficultatem reductionis, non Dialecticæ oppositionis hic debere intelligi.

14 *A comparatione boni activi & speculativi.* Locus decimus quartus est, a comparatione boni actiui & speculatiui. Maxima est, quod, bonum in vera contemplatione positum, longe excellit bonum in actione constitutum. Ratio patet in perfectio e subiecti, id est, mentis, in excellentia obiecti, nempe primi motoris, in præstantia medii quo *Subiectum, obiectum, & medium contemplationis* nititur. nimirum sapientiæ; Nam veræ contemplationis subiectum mens est, obiectum vero primus motor, medium ipsa sapientia, quæ est omnium virtutum divinissima.

15 *A Modo expedite inveniendi medij* Postremus locorum in generali explicatione boni est, a modo expedite inveniendi medij. Maxima, quod, medium facilius a nobis comparatur, si vitium ad quod sumus a natura procliviores declinemus. Ratio est, quia præceps naturæ proclivitas ad malum, nos a studio virtutis maxime avocat & remoratur. Exemplum est de temperantia, quam expeditius invenies, si dulce venenum voluptatis a naturæ visceribus haustum, e vomere & extirpare contenderis. *Compendiaria via acquirendæ virtutis.* Multi huic, multi quidem illi, omnes profecto alicui, venifico afflatu naturæ infecti, mancipamur sceleri. Si illud fugere, si hoc euellere conemur, compendiaria, statim patebit via salutandi virtutem.

Vtilis obseruatio de locis singularum virtutum.

Etsi loca quædam nominatim ab officiis singularum virtutum duci possunt, ne tamen commentarios potius in Ethica, quam in Topica Aristotelis videamur scribere, placet multa in vnum quasi cumulum coacervare. *Loca ab officiis singularum virtutum desumptia.* Sic tamen ordine digerentur omnia, vt locis distincte insinuatis certiorem disserendi viam teneamus. Sed ne longius quam par est, abeam, primum ab officio temperantiæ ducendum esse puto, quippe hæc, voluptatis, quæ nobiscum nascitur, habena & moderatrix dicitur. *Locus primus ab officio temperantiæ.* Canon huius loci est, quod veræ temperantiæ sit, & gustum, & tactum ab illicitis malis refrenare. Ratio est, Quia leges præscribit conservandæ naturæ, ne blandis illecebris voluptatis corrupta, & variis deliciis ciborum saginata, quasi ictu aspidis, somniculosa pereat.

Huic loco annectitur locus continentiæ, quæ tantum modo, non natura a temperantia differt, Nam vt semel ad instar omnium, Lectorem de hac re admonerem; Temporantiam a continentia, fortitudinem a magnanimitate, liberalitatem a magnificentia, comitatem ab amicitia & mansuetudine, non re, sed ratione differre existimo. Quid enim aliud est magnificentia, quam, teste Philosopho, magna liberalitas. Quin magnanimitas, quam excelsa animi magnitudo? Si ergo plurium virtutum officia, sub vno loco perstringam, non est, quod mirum cuiquam videatur.

2 *Ab officio fortitudinis & magnanimitatis.* Alter locus est de officio fortitudinis & magnanimitatis, a quo sic recte disputatur. Fortis est, ergo nullum periculum, virtutis causa susceptum, timet: magnanimus est, ergo furentes animi affectus supprimit: frustra enim foris agit bellum, qui intus alit incendum. Recte Poeta, Fortior est qui se, quam qui fortissima vincit Mœnia.

3 *A liberalita.* Alius locus succedit de officio liberalitatis, & magnificentiæ, vnde talia argumenta petuntur. Liberalis est, ergo decorum tenet in dando;

Magni

Magnificus est, ergo subiecta spernit Sapienter quidem. Alta & excelsa conspicere non potest oculus, quem puluis claudit. *te & magnificentia.*

Ordine iam sequitur locus ab officio iustitiæ, quæ sumpta definitione facillime tractatur, vt reliqui. Exempli causa Iustus est, ergo parum & nimium, ergo damnum, & iniuriam fugit. Sed hic cesso, satis esse existimans in hac prima partitione boni locorum formam, & quasi ideam quandam delineasse. His enim perspectis, imitatio in reliquis erit longe facillima. Vt si dicas, affabilitatis officium esse, sales ingenij spargere; Comitatis, & amicitiæ, homines hominibus conciliare; Modestiæ, flammas ambitionis extinguere; Veritatis, omnem arrogantiam, & dissimulationem fugere; Prudentiæ denique, actiones humanæ vitæ dirigere & moderari. *4 Ab officio iustitia. Cetera loca virtutum moraliũ a similitudine horum peti possunt.*

Loca de Bono, vtili, & iucundo.

Sæpe de bono vtili, sæpe de iucundo disputatur: de illo vt vsum & commoditatem, de hoc vt fructum & amœnitatem humanæ vitæ cognoscamus. Ad vtile discutiendum consultatio & electio: ad iucundum summa moderatio requiritur: Vtilitas enim nonnunquam ad perfidiam, voluptas sæpe ad infamiam incitat. Sed locos de vtroque, non vires, vtriusque quæro. Ab vtili ergo vnus generalis locus ducitur. Cuius maxima est quod, nihil est vtile, quod idem non sit honestum. Ratio est, quia bonum vtile, inseruit bono per se. Exemplum de divitiis avari, quia bonum non facit nisi cum moritur. *Locus primus ab vtili generalis.*

Alter locus a comparatione multorum vtilium petitur. Maxima est, quod duobus, pluribusve vtilibus propositis, consulto eligendum est illud quod est præstantius. Ratio est, quia magis conducit ad finem. Exemplum est, de divitiis & amicis, quorum hi præferendi sunt, nam ipse fœlix, vt ait Philosophus, amicis indiget. *2 A comparatione vtilium.*

Tertius locus, a relatione vtilis ad finem. maxima est, quod illud vtile est anteponendum, quod propius ad finem accedit, quodque ad finem vltimum & per se, potius quam ad finem medium, & per accidens confert. Ratio est, quia magis attingit bonum perfectum. Exemplũ de doctrina, & educatione iuvenis; vtrumque valet, ad bene beateque viuendum, sed educatio magis quam doctrina, quippe doctrina sine educatione, est nihil aliud quam armata malitia. *3 A relatione vtilis ad finem.*

Quartus locus, a multitudine, dignitate, & necessitate boni vtilis. Maxima, quod plura paucioribus, digniora indignioribus, necessaria, minus necessariis sunt præferenda. Plura quia vnita vis in omni actione fortior: digniora, quia maiorem merentur laudem: magis necessaria, quia sine illis intentus finis non acquiritur. Exemplum plurium est in gerendo bello, in quo vtilia media, vt scientia ducis, ordo militis, opportunitas loci, vires animi, arma, subsidia, stratagemata requiruntur. Exemplum digniorum, est in consiliis ducis, & lacertis militis, potius quam in loco & insidiis. Exemplum denique necessariorum, est in acquirenda scientia potius, doctum præceptorem rectamque viam discendi habere, quam labores multos comparare. Sed huic loco occurritur, quia dicit Aristo: e 3. Topicorum, Non necessaria necessariis meliora esse, eaque interdum magis expeti, vt bene vivere, quam vivere, cum bene vivere non sit necessarium, & vivere in necessariis ponitur. Dicendum est locum priorem esse verum, si necessaria, & minus necessaria ad idem referantur. Exempli- *4 A multitudine, dignitate, & necessitate vtilis. Obiectio. Solutio.*

pli causa. Si viuere & bene viuere referantur ad beatitudinem acquirendam, vtrumque est certe necessarium; sed respectu beatitudinis, bene viuere est magis necessarium. Quod dicat Aristoteles, bene viuere non esse in necessariis, intelligit respectu conseruandæ naturæ, non acquirendæ virtutis.

De bono iucundo.

Vt arcus semper intensus frangitur, ita animus nimis intentus rebus conficitur. Quare exonerandus est aliquando curis, vt honeste recreatus, ad studium conficiendum redeat alacrior. Sed omissis verbis loca aggredior. Quorum primus est a natura iucundi. Maxima, quod nihil periculosius vulnerat naturam humanam, quam mala voluptas. Ratio est, quia a natura profecta, latissime diffunditur, eique difficilime obsistitur. Exemplum est multorum, qui dulci veneno voluptatis hausto perierunt.

Locus primus a natura iucundi.

2 *Ab vsu iucundi.*

Alter locus est, ab vsu boni iucundi. Maxima, quod nullum iucundum sit laudabile, quod cum virtute non coniungitur. Ratio est, quia aliter excedit medium. Exemplum est de voluptate quæ in ambitione, aut contentione, aliisque rebus vanis fluxisque ponitur.

3 *Ab effectu iucundi.*

Tertius est ab effectu iucundi. Maxima est, quod iucundum moderatum, maxime conseruat naturam. Ratio est, quia vt solum dulce nutrit, ita solum id quod est iucundum naturæ placet. Exemplum in omnibus moderatis recreationibus, vt in certando, ambulando, equitando cernitur.

4 *A comparatione multiplicis iucundi.*

Postremus est, a comparatione multiplicis iucundi. Maxima est, quod iucundum animi in bonis sit excellentius, quam id quod est corporis, in malis vero periculosius. Ratio, quia animus est nobilius subiectum. Exempla sunt in bonis animi, vt voluptas quæ capitur in actione virtutis, quæque capitur in contemplatione felicitatis. Exemplum in malis animi est, vt voluptas, quæ nascitur ex omni concepto & commisso scelere.

Summa totius Philosophiæ naturalis breuiter descripta.

Omnia in physica auscultatione spectant aut
- Subiectum in quo versatur scientia, quod est vel
  - Commune, vt ens rei, sub quo omnes non solum substantiæ physicæ, sed etiam accidentia naturalia continentur.
  - Proprium, vt corpus naturale.
- Principium quod est aut
  - Primum, idq; vel
    - Constitutionis, vt
      - Materia.
      - Forma.
    - Trāsmutationis, vt priuatio.
  - Medium vt quatuor elementa
    - Ignis.
    - Aer.
    - Aqua.
    - Terra.
- Obiectum idque vel in
  - Opinione, vt
    - Vacuum.
    - Infinitum.
  - Veritate rerum, vt
    - Motus.
    - Tempus.
    - Locus.
- Finem qui est
  - Proximus, vt cognitio naturæ.
  - Remotus, vt cognitio primi motoris, de quo in septimo & octauo Physicorum agit Philosophus.

Hanc

Hanc brevem præfixi tabulam, vt non solum rerum quæ in libris Physicorum imaginem, sed etiam locorum quæ inde traduntur vim, & ordinem lector studiosus intelligat. *De locis naturalibus.*

Primus ergo locus a subiecto physices ducetur. Maxima est, quod omnia in hac scientia comprehensa, & entia rei sunt, & ad corpus naturale reducantur. Ratio est, quia philosophi, non intentiones & ideas, sed res ipsas considerant. Exemplum est in omni re naturali, quæ sub ambitu entis realis continetur. Si obijcias vacuum & infinitum, quæ non sunt, tractari in hac scientia: Respondeo obiter refutandi, non demonstrandi causa id fieri. 1 *Locus naturalis a subiecto physices.* *Obiectio.* *Solutio.*

Alter locus est a principijs in genere. Maxima est, quod, principiorum non est quærenda ratio: principijs enim oportet credere. Ratio maximæ est, quia principijs nihil est in arte prius. Exemplum est in principijs cuiusque artis, vt non est quærendum quare sit prædicamentum in Dialectica, an sit Deus in Sacra Philosophia. 2 *A principijs in genere.*

Tertius locus est a triplici conditione naturalium principiorum. Maxima est, quod, neque oriantur aliunde, neque se invicem constituant, nec non ab eis, fiant & gignantur omnia. Ratio est, quia sunt primæ rerum causę, vi tamē naturæ inter se disiunctæ. Exemplum est in ipsis principijs, nempe materia, forma, & privatione. 3 *A triplici conditione principiorū.*

Quartus locus est a numero principiorum. Maxima est, quod tria tantum sint prima principia rerum naturalium, nempe materia quæ rem conficit, forma quæ perficit, privatio quæ materiam a forma ad formam incitat. Ratio maximæ est, quia hæc tria sufficiunt ad cuiusque corporis constitutionem. Exemplum est in omni corpore physico, in quo nec plura nec pauciora reperiuntur. 4 *A numero principiorū*

Quintus locus est a notione materiæ primæ: Maxima est, quod materia sit causa, a qua primum omnia fiunt, & in quam vltimo resoluuntur. Ratio est, quia in ea semper resoluimur, ex quibus componimur. Exemplum est in elementis, quorum partes quotidie corruptæ, in primam materiam abeunt. 5 *A notione materiæ primæ.*

Sextus locus est a notione formæ. Maxima est, quod forma sit principium quod dat nomen & esse rebus. Ratio est, quia in forma est distinctio, perfectioque rerum. Exemplum est in forma hominis. 6 *A notione formæ.*

Locus septimus est a notione privationis. Maxima est, quod privatio sit principium transmutationis, non constitutionis. Ratio est, quia negat & tollit præexistentem formam. Exemplum est in corruptione cuiusque rei, vt in morte hominis. 7 *A notione privationis*

Octavus est a contrarietate principiorum. Maxima est, quod prima principia sunt privatiue contraria. Ratio est, quia aliter non esset in materia motus ad formam. Exemplum est in perpetua successione, & varietate novarum formarum, quibus delectatur & conservatur natura. 8 *A contrarietate principiorum.*

Nonus locus est a notione naturæ. Maxima, quod natura sit principium, & causa motus & quietis in omni re naturali. Ratio est, quia movetur per materiam, quiescit per formam. Exemplum est in progressione naturæ, reique cuiuslibet generatione. 9 *A notione naturæ.*

Locus decimus est a certa actione naturæ. Maxima, quod natura semper agit propter finem. Ratio, quia est sagax rerum domina, & moderatrix. Exemplum est in formica, quę acervum congerit. In aranea quæ telam texit. in hirundine quæ nidum artificiose conficit. Si vrgeas Casum, & fortunam 10 *A certa actione naturæ.* *Obiectio.*

 admitti

admitti ab Aristotele: Respondeo id fieri respectu humanæ ignorantiæ, non respectu naturæ: iuxta id quod habet in Ethicis, ibi nimirum cæcam triumphare fortunam, vbi crassa ignorantia regnat. Nam vbi est plus prudentiæ, ibi est (inquit) minus fortunæ. Fortuna enim est cum euentus ignoratur & præter expectationem contingit, vt in fodiendo terram in serpentem incidere.

Solutio. 6. Ethic. Vbi est plus prudentiæ, ibi est minus fortunæ. Fortunæ descriptio.

11 A definitione motus.

Locus vndecimus, est a definitione motus. Maxima, quod motus sit, quasi manus, & vehiculum naturæ, id est, actus quo a forma, ad formam vehitur. Ratio est quia mobile perfectionem suam non acquirit nisi per motum. Exemplum est in ouo, quod per motum fit pullus; in semine mandato terræ, quod per motum fit planta.

12 A necessitate loci & Temporis. Obiectio. Solutio.

Locus duodecimus est a necessitate loci ac temporis. Maxima, quod motus fieri non possit, nisi in loco & tempore. Ratio est quia mobile, quod est subiectum motus, loco circumscribitur, & motus qui mobile vehit ad formam, tempore definitur. Exemplum est in omni specie motus. Si vrgeas illud quod dicit Philosophus, nempe ortum & interitum, (qui sunt species motus) non esse in tempore: Respondeo, hoc illum dixisse respectu termini ad quem, & vltimæ perfectionis, non respectu termini a quo, & medii progressionis naturæ: Nam quamuis generatio clauditur in actu, a primo tamen actu, ad vltimum tempore continuatur.

13 A fine naturalis Philosophiæ. Primus motor. Inuisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellectu conspiciuntur. Primus motor omnia ex nihilo creauit.

Locus decimus tertius, est a fine naturalis Philosophiæ. Maxima est quod sit vnus, idemque immensus, infinitus, primus motor, qui incommutabiliter manens, sine tempore omnia mutare potest, ipse vero mutari non potest. Vnus in essentia, in potestate immensus, in libertate voluntatis infinitus, primus motor in Imperio, incommutabilis in tempore, mutans omnia pro arbitrio, ipse vero mutari non potest, quia est simplicissimum & summum bonum, a quo omnia & esse & bene esse habent. Ratio huius loci, ab admirabili motu, ordine, varietate, & dignitate rerum in theatro huius mundi petitur, quæ a primo motore quodammodo initium petunt, & (si viam perfectionis suæ sequantur) ad eundem redeunt. Is enim est qui ex nihilo prima principia & elementa condidit, qui leuia sursum, grauia ad centrum volare docuit, qui terram plantis, aquam piscibus aerem volatilibus, hominis imperio subiectis adornauit, qui ignem ad fouendum, ad lucendum solem, vniuersum cœlum ad influendum dedit. Is est (vt vtar verbis Philosophi) qui, si naturam spectes, vnus, si potentiam, infinitus, si vitam æternus, si imperium summus, si opera, admirabilis haberi debet: Qui denique etsi vbique manet, inconspicabilis naturæ omni interituræ, est tamen timendus, quia potens est, solum amandus, quia Deus.

EPILOGVS TOPICORVM.

10 Laus Rodolphi.

NE aut nimis arida, aut nimis tumida sit seges inuentionis (studiose lector) multa detraxi, vt vides, quæ sunt superflua, pauca adieci, quæ sunt fructuosa: non quod Aristoteles in suis Topicis alicubi nugetur, sed quod hæc ætas introductionibus multis instructa, non aliter rem sæpe inculcatam, quam bis decoctum cibum detestetur. Loca quæ addidi ex morum rerumque Philosophia, insignem tibi vsum, si attente legeris, pollicentur: Noua sunt, sed tamen (vt est in optatis) grata, numero pauca sunt, sed tamen, vt spero, ponderosa. Ingeniosus ille & doctus Agricola seminarium & semen dedit: eius sequutus vestigia, sementem feci: vites ordine disposui: nouas aliquot plantas inuentionis conserui: si priscis vuis nectar in iuuentutis præcordia fluat, satis est, optatum habeo.

TRA

TRACTATVS DE REPREHENSIONE Sophistarum.

An Sophistarum reprehensio sit pars Dialectices?

ROSA non est sine spinis, nec ars sine nævis. Sed vt spina non est ex rosa, neque rosæ dulcedinem tollit, ita nævus non est ex arte, nec artis dignitatem minuit. Scoria cum auro, palea cum grano nascitur: illam excuti, hanc consumi oportet, vt hoc vel illo perfruare. Sunt in Medicina multa salutaria, sunt multa venena: vtrumque docemus, vt illa propinata suscipias propter salutem, hæc demõstrata fugias propter periculum. Attice loqui docet Grammatica, definit tamen Barbarismum. Quid multis moror? Acute arguere docet Dialectica, definit tamen Sophistarum fraudem. Hæc gliscit, vt scoria, crescit vt palea, pungit vt spina, vt venenum nocet, si sit admissa. Recte igitur Aristoteles de technis Sophistarum scripsit, vt pudicam & verecundam faciem artis a fronte meretricia fraudis possis distinguere. Sed vt nodos bene retexere non potest, qui nectere non didicit, ita insidias Sophistarum resoluere nemo potest, qui illas excutere primum non intelligit. Quamobrem, vt Barbarismum Grammaticus, vt venenum medicus: ita Paralogismum Dialecticus proponit, tractat, discutit. Verum hic quæstio suborta est, an Elenchus sit pars Dialectices? Existimo equidem neque Sophistam esse Dialecticum, neque Elenchum esse partem dialectices: est tamen reprehensio vtriusque pars quidem primaria, sub iudicio coacta & comprehensa. Errores enim discutere, concinnatas insidias dispellere, errantes reducere, intentas fallacias reprehendere, Iudicij est accurati: quippe docte alios arguere est nihil aliud quam sapienter iudicare.

Fraus imitatur artem.

Elenchus non est pars Dialectices.

Vsus huius tractatus est, vt { Disputemus melius, Iudicemus accuratius, Nobis caueamus subtilius, } Quia depulsis Sophistarum nubeculis & insidijs lux veritatis magis splendescat.

Oppon.

Duæ sunt tantum partes Dialectices, Inventio, & iudicium, ergo reprehensio Sophistarum non est pars.

Resp.

Duæ sunt tantum generales partes, verum vt refutatio est pars orationis, quæ tamen Oratio est pars Rhetorices; ita Reprehensio Sophistarum (quæ est quædam refutatio) est quidem pars iudicij, quod tamen iudicium est pars Dialectices. Oculus est pars capitis, & tamen pars totius hominis recte dicitur: ita reprehensio Sophistarum pars est iudicij, & tamen pars Dialectices recte nominatur.

CAP. I.

An ignorantia Elenchi sit causa erroris in omni arte?

Ignorantia fraudis Sophisticæ est causa erroris Averroes.

QVI cæca nocte exorta procella vela expandunt, navem facile allidunt ad scopulos: nemo citius vincitur quam incautus: nemo offendit magis quam astutus, est ergo operæ precium, in arce cuiusque scientiæ sic excubias facere, vt caveamus nobis a Sophistarum fraudibus, aliter enim nos incautos & oscitantes presso quasi vestigio opprimant. Sunt enim quasi vulpes tendentes reticulas, quibus nos captos statim, veluti captivos, in abyssum & labyrinthum errorum præcipitent: ignorantia ergo fraudis Sophisticæ, est mater erroris in omni scientia. Quippe rudis & ignarus fallaciarum, sæpe malum pro bono, falsum pro vero, fucum rationis pro argumento accipit. Est enim luscus, vel cæcus potius, vt ait Averroes, qui tanquam musca, tenuissima quavis tela aranearum, id est, Sophistarum, capitur, inficitur, suffocatur.

Ignorantia Elenchi est causa erroris	Propter magnam apparentiam veritatis, quam pre se fert Sophistica ratiocinatio.
	Propter simulatam sapientiam, quam inesse Sophistis vulgaris concepit opinio.
	Propter latentem & occultatam fraudulentiam, qua vtitur Sophista, vt inferatur contradictio.

Oppon.

Multæ sunt causæ erroris, teste Philosopho, in Ethicis: ergo ignorantia Elenchi non est sola causa.

Resp.

Non est sola causa, sed præcipua tamen. Nam aut aperte aut occulte est ignorãtia Elenchi, vt error in discutienda quæstione committatur. Nam quamvis contingit error ex simplici & crassa ignorantia, vt in impijs: vel ex defectu providentiæ, vt in hominibus minus cautis, tamen maxime ex ignorantia Elenchi dependet in iis, qui satis esse putant, relictis impedimentis ipsa fundamenta didicisse.

CAP. II.

Quid Elenchus: quis Sophista: quantum differat a Sapiente.

Interpretatio Elenchi.

NE erremus ex ignorantia Elenchi, in rem erit studiosæ iuventutis, nunc quid sit breviter dicamus. Definitur a Philosopho fallax & contendendi studio suscepta ratiocinatio, per quam contradictio causæ, de qua agitur, in opinione ignorantis concluditur. Ratiocinatio dicitur, non quod sit, sed quod eam imitetur. (Fallax & contendendi studio suscepta ratiocinatio appellatur) vt astutum artificem eiusdem (quia est insidiosus Sophista) fugiamus. Vltima pars additur: nimirum (qua contradictio in opinione ignorantis concluditur) vt nos cautiores reddat, ne ignorantia eiusdem, turpiter laboremus. Huius artifex (vt dictum iam est) appellatur Sophista, quem definimus hominem subdolum, insidiosum, æmulum alterius famæ, qui fuco quodam sapientiæ fumulos quasi rationis spargit, qui ignorantibus facile imponit. Brevius sic. Sophista est inventor contradictionis. Brevissime sic, est simia sapientis: sed quantum inter Sophistam & sapientem intersit, ex verbis ipsius Philosophi constat. Sunt (inquit) sapientis duo officia: nempe verum dicere, & errantem in viam reducere veritatis: sed tam abest a reducendo fallax Sophista, vt semper dissimulet: tam abest a reducendo in viam veritatis, vt cum seduxerit maxime triumphet.

Sophista quis

Discrimen inter Sophistam & Sapientem.

Duo officia Sapientis.

Elenchus

Elenchus accipitur dupliciter. { Communiter, relatione habita ad omnes fallacias, sic habet admodum proximam definitionem apud Aristotelem.
Stricte, a fine, & sic hoc loco definitur.

In Sophista considerantur { Ingenium subdolum, paratum ad insidiandum.
Lingua rixosa, armata ad concertandum.
Inuentio mala, acuta ad obtrectandum.
Finis, qui est inanis gloria ad seipsum extollendum.

Discrimen inter sapientem & Sophistam rectius intelliges, si hæc collecta ex Aristotele diligenter obserues.

Nimirum tria, { Officium quod est { Verum semper dicere.
Errantes corrigere { Disciplina, si peccent.
Doctrina, si errent.
Vitam positam in { Contemplatione Veritatis.
Actione Virtutis.
Finem, qui est { Alijs prodesse, docendo recta.
Veritatem defendere, resoluendo dubia.

Lib. 10. Eth. Lib 6. Politicorum.

Oppon.

Contradictio in omni Sophistica conclusione non infertur, ergo Elenchus male definitur. Antecedens patet in multis fallacijs, maxime in petitione principij, vbi idem per idem probatur: sed eodem modo, non est contradictio.

Resp.

Contradictio est vel respectu { *Rei, & sic non Ens dicitur: hoc modo non semper infertur in conclusione Sophistica.*
Opinionis, & sic in omni fallacia est contradictio, id est, insidiosa illatio non expectatæ conclusionis.

Oppon.

In Ethicis & politicis multo plura traduntur officia sapientis, quam duo: ergo minus recte hoc loco duo solum assignantur.

Resp.

Agit hoc loco de duobus tantum officijs non quod non sint plura, sed quia hæc sunt præcipua maximeq; ad distinguendum sapientem a Sophista accommodata.

CAP. III.

An sit quinque Sophistarum metæ?

Sophista, qui est concinnator fraudis, & insidiator artis, non aliter ac sapiens, multos sibi scopos proponit: nam etsi vltimus quidem finis sophistæ, sit inanis gloriæ captatio, sunt tamen alii & medii fines quibus ad dolum vtitur. Nominatiue redargutio, falsum, inopinatum, solœcismus, & nugatio. In his castra figit, his delectatur, his simplex & incautus aduersarius sæpe confoditur. Redargutio est iniusta & hostilis irrisio necnon propter absurdum concessum armata reprehensio. Falsum est quiddam longe veritati dissentaneum, quod ignarus, Sophistarum retibus captus, & irretitus, impellitur concedere: vt seipsum non esse hominem. Inopinatum est quiddam valde absurdum, subito illatum a Sophista, & inexpectatum respondenti: sic enim solet, quasi ictu fulminis aduersarium vulnerare. Solœcismus hic pro omni vitio orationis sumitur, quod sæpe indoctis ex metu contingit: suffusi enim pudore, ac sollicititi de fama aliquando balbutiunt, Negatio est inanis, & otiosa tam Verborum, quam rerum

Vltimus finis sophistæ est inanis gloriæ captatio. Redargutio quid? Falsum quid? Inopinatum, Solœcismus. Nugatio.

rerum repetitio, ad quam sæpe cogitur respondens, cum conscius sibi est, se non posse euitare vim & fraudem sui aduersarij.

DISTINCTIO QVÆSTIONIS.

Metæ Sophistarum sunt duæ:

- Communes
  - Obtrectatio alienæ famæ.
  - Aucupatio inanis gloriæ.
- Propriæ quinque
  - Redargutio duplex,
    - Moris, de qua in Ethicis.
    - Artis
      - Veræ, vt doceas.
      - Fucatæ, vt fallas: & hæc intelligitur.
  - Falsum, cötingens
    - Ex opinione hominis, per ignorantiam.
    - Ex contradictione conclusionis, per fallaciam.
  - Inopinatum, quod est vel in
    - Euentis rerum, vt
      - Casus, & Fortuna.
    - Argutiis Sophistarum, quod hic definitur
  - Solœcismus, qui pro omni coacta absurditate orationis hoc in loco sumitur.
  - Negatio duplex,
    - In verbis sæpe iteratis.
    - In rebus, si diutius quam par sit, aut in eodem argumento, commoremur.

Oppon.

Fallere & mentiri est finis Sophistæ, vt docet Aristoteles: ergo alij sunt fines quam hic statuuntur.

Resp.

Argumentum non sequitur: nam fallere & mentiri, sub falso continentur.

CAP. IIII.

An fallacia recte definiatur: &, An sit in rebus?

Sophistarum argumēta minus feriunt.

INSIDIOSVS hic impostor & Sophista, vt videatur accinctus, pharetram telis quasi refertissimam secum in arenam portat. Veruntamen si sis armatus, timendum non est; plumbea enim sunt, minusque feriunt, imo facile a cautis retorquentur. Hæc tela, fallaciæ & loca Sophistarum appellari solent: nam vt ex locis Axiomata per Dialecticos: ita ex his, Sophismata per Sophistas hauriuntur. Definitur fallacia tectum, & astutum artificium a Sophista concinnatum ad capiendos rudes, & incautos homines. Ponitur autem omnis fallacia aut in dictione, aut in re. In dictione, quia vis maxima captionis, ex verbis nascitur: quippe vocum penuria, est causa multiplicium: & vt nullus fere morbus, est sine febre; ita nulla est pene fallacia sine multiplici: omnes enim fallaciæ ad multiplex reducuntur. In Re, fallacia inesse dicitur, non quod res sit multiplex & Æquiuoca, sed quod sit nonnunquam obscura admodum. A voce ergo propter ambiguitatem: a Re propter obscuritatem fallacia nascitur. In voce sex sunt: Homonymia quæ est vnius dictionis: Amphibologia, quæ est orationis: compositio falsa, fallax diuisio: Mala disposi-

Fallacia quid?

Diuisio fallaciæ.

In Re fallacia quomodo.

Quot sint fallaciæ in voce.

tio accentus: Insidiosæ dictionis figura. In re septem: nimirum fallacia per accidens, a rebus ad voces: Fallacia a secundum quid ad simpliciter: Ignorantia Elenchi; Petitio principij; Fallax consequutio; Non causa pro causa; Numerosa & multiplex interrogatio.

Fallacia omnis oritur vel
- A vocibus
  - Propter penariam verorum nominũ, quæ certa significant.
  - Propter ignorantiam imperitorum hominum, qui voces recte impositas, minus apte rebus accommodant.
- A rebus propter
  - Multitudinem
  - Obscuritatem
  - Similitudinem

  Quæ omnia (teste Boetio) summã confusionẽ, in rebus pariunt.

Oppon.

Res multiplices non sunt, ergo in rebus non est ponenda fallacia. Antecedens cõstat, quia res vnam certam simplicem. & constantem naturam habent. Argumẽtum probatur quia multiplicitas in obiecto, est causa fallacia in animo.

Resp.

Res non sunt multiplices, ex parte sui sed respectu nostri. Nos enim multitudine aliquando nonnunquam similitudine, sæpe obscuritate rerum decipimur.

CAP. V.

An fallacia Æquivocationis recte assignetur?

Longe lateque patet in omni arte æquiuocatio nominis, quamobrem sub ea (vt anguis sub herba) latitãs Sophista, multas incautis parat insidias. Vt ergo cautiores simus hæc imprimis traditur fallacia ab æquiuocatione, quã si definias, nihil aliud est, quam insidiosum decipiendi artificium, per ambiguitatẽ nominis. Ignota enim multiplici nominis significatione, fraus statim intenditur, scrupulus cito inijcitur. Non otiose ergo suadet Philosophus 1. Topicorum, vt distinctionem multiplicium, & discriminationem rerum diligenter & attente obseruemus. Materia huius fallaciæ, vt ita dicam, est ipsa dictio; forma, numerosa significatio vocis, & intentio fraudis. Efficiens causa, vnitas dictionis. Finis deceptio simplicis. Fundatur enim in dictione, formatur intentione, ab vnitate vocis proficiscitur, ad deceptionem destinatur. Aduertendum hic est, tot modis fieri hanc fallaciam, quot modis distinguitur in antepraedicamentis æquiuocum: ad quem locum, breuitati studens, lectorem refero. Cum tamen omnis pene ars Sophistarum a multiplici dependeat, opportune quot modis dicatur multiplex, hoc loco demonstratur.

Æquivocatio late patet in omni arte.

Quid fallacia æquivocationis.

In quibus consistit fallacia æquivocationis.

Multiplex est vel in
- Actu, cum dictio eadem tam secundum formam compositionis quam secundum modum prolationis, diuersa significat, vt canis.
- Potentia, cum vox eadem manens secundum formam compositionis, modo proferendi alterato, significationem mutat: cortex pro libro, & testa arboris.
- Apparentia, seu, vt veteres aiunt, phantasia, cum in opinione ignorantis sic appareat, propter similitudinem vnius, cum altero. Vt si credat ignarus, Sophistica ratione coactus, eosdem in iride esse colores qui sunt in rebus.

Oppon.

1. *Lib de rep. Sophist. ca. 2*

Oppon.

Ex ista distinctione multiplicis omnes fallaciæ oriuntur: ergo opportune in hac distincta fallacia non discutitur nomen multiplicis: sic enim est omnium fallaciarum in hac vna confusio.

Resp.

Vt multiplex aut voce, aut sensu, est commune obiectum omnibus fallaciis, ita est fallacia æquivocationis longe lateq; diffusa, non ergo incommode hic adhibetur distinctio, vt intelligatur ad multiplex vt ad commune obiectum, & ad fallaciam æquivocationis, vt ad commune principium, omnia sophismata reduci ac revocari.

CAP. VII

An fallacia ab amphibologia recte assignetur?

Vt dictio ita oratio sæpe est anceps & obscura.

FAllacia ab Amphibologia recte sequitur fallaciam ab æquiuoco, quia illa in simplici dictione, hæc in tota oratione consistit: nam vt simplices voces frequenter ambiguitatem, ita orationes magnam sæpe obscuritatem habent Huc omnia ænigmata, omnia oracula, omnia denique problemata maiorum uostrorum (quæ in ancipitem distrahi possunt sensum) referuntur. His enim velis vtitur Sophista: ex his Elenchis, quasi nubeculis, fulmina in aduersarium mittit; vt, quia Christus dixit, *Pater me maior est*; ergo, inquit Archisophista, non est æqualis Patri. Definitur hæc fallacia, captiosus modus decipiendi, per ambiguam, & multiplicem orationem, quæ contingit, vel ex ancipite sensu vocum, quibus constat oratio; vel ex multiplici conceptu hominum, qui variis modis rem vnam sæpe interpretantur: Huius genera & exempla in sequenti tabula patebunt.

Fit hæc fallacia tribus modis, aut
- Per multiplicem & obscuram significationem totius orationis, vt velle & posse sunt idem in æterno: sed Deus, qui est æternus, potest mundum in perpetuum reseruare, ergo vult. Vera est major quoad essentiam, non quoad actionem rerum æternarum. Vera est etiam minor in absoluta potestate Dei, non in comparata, quam ordinatam & conditionatam theologi appellant
- Per translationem, cum nos fallit Sophista metaphoris, vt spes est anchora salutis, ergo falli non potest.
- Per compositionem; cum oratio composita plura; simplex & diuisa vnum significat: vt, quicquid scit aliquid, habet scientiam, sed sæculum scit aliquid, ergo habet scientiam.

NOTA. Etsi varia genera singularum fallaciarum traduntur, vnum tamen est primarium, ad quod reliqua reducuntur.

CAP. VII.

An fallacia compositionis recte assignetur?

Ratio ordinis.

Compositio quid?

FAllaciæ æquiuocationis & amphibologiæ se mutuo sequuntur, propter cognationem: Fallaciæ vero compositionis, & diuisionis simul tractantur propter oppositionem: cognatorum enim & oppositorum par ratio est, quoad disciplinam. Compositio hoc loco non tam malam dispo-

dispositionem vocis, quam astutam coniunctionem sensus significat. Tum enim fallacia compositionis dicitur, cum sensus divisus verus est, sensus autē compositus, falsus, vt in hac oratione: possibile est iuste viventem cadere: si divisim intelligas, vera est: si coniunctim, falsa est sententia. Toties ergo contingit hæc fallacia, quoties a bene diuisis ad male coniuncta procedit Sophista. Est enim fallacia compositionis, artificium decipiendi, cum bene divisa male coniunguntur. Vt, Abrahamus est iustus & peccator, ergo est iustus peccator. Hinc recte definitur compositio eorum, quæ debent sensu & voce separari, fallax & insidiosa vnio.

Fallaciæ compositionis quid.

Considerantur in hac fallacia
- Causa deceptionis, quæ est vnitas sententiæ insidiose cōpactæ, vt sensus falsus inferatur.
- Causa defectionis, quæ est diversitas sensus compositi.

Et
- Situs orationis qui est aut
  - Magis debitus, cum vox, quæ determinatio vocatur ad primarium verbum in sententia refertur, vt in hac oratione. Qui vivit semper est: Si hæc vox (sēper) adiuncta, hoc verbum (vivit) determinet, vera est sententia; si vero illud verbum substantivū (est) designet, fallax manet.
  - Minus debitus, cum vox quę determinatio appellatur verbum minus primarium restringit. Vt, quicunque vivit semper, est, sed homo mortalis vivit, ergo homo mortalis semper est.
- Modus
  - Primus, cum determinatio diversa in eadem sententia astute refertur.
  - Secundus, cum tota oratio variis determinationibus perturbatur.

CAP. VIII.

An fallacia divisionis recte assignetur?

NON solum coniuncto, sed etiam disiuncto rerum sensu nos fallit Sophista: vt est ergo fallacia compositionis, ita est fallacia diuisionis, quæ huic ex adverso respondet. Nam vt fallacia compositionis, est a bene diviso sensu ad male coniunctum, ita fallacia Divisionis est a bene coniuncto ad male divisum. Res male tum dividi & separari dicuntur, cum ex divisione sensus fallax & captiosus nascitur. Nascitur autem, aut ratione multiplicis determinationis: vt quæque persona in triade est Deus: sed tres sunt personæ, ergo tres sunt Dii. Aut vi ipsius divisionis fallaciter intentæ, vt, Christus aut naturam Dei, aut naturam hominis habet, sed naturam Dei habet, ergo naturam hominis non habet. Hic callide hæreticus sub specie divisionis veræ, humanam naturam a Christo Deo separat, cum tamen in illo vtraque sine vlla contradictione inesse potest: nam in infinito, qualis est Christus, non est contradictio.

Fallaciæ divisionis quid.

Exemplum divisi sensus.

Compositio est
- Grammatica, quæ spectat
  - Situm directum, & verum contextum orationis in omni certa propositione.
  - Sensum certum & definitum, & sic evitatur hæc fallacia divisionis & compositionis.
- Sophistica, quæ spectat
  - Situm orationis inversum
  - Sensum insidiosum

  Vnde nascitur hęc fallacia

An

CAP. IX.

An fallacia accentus recte assignetur?

Accentus quid? *Comparatio Scoti.* *Fallacia accentus quando contingit.* *Modus primus.* *Modus secundus.*

DEliramenta Sophistarum non solum in rebus & vocibus, sed etiam in accentu vocum; & signis rerum aliquando ponuntur. Hinc alia duo genera fallaciarum in officina Sophistica fabricantur; alterum de accentu, alterum de figura dictionis. Accentus nota est eleuandæ vel supprimendæ vocis. Recte Scotus in hoc; Accentus, inquit, est ad vocem, vt clauus est ad nauem: nam vt per hanc nauis flectitur, ita per illum vox dirigitur. Parit accentus fallaciam admodum latentem, si non obserues. Sed vt melius intelligas, attende hanc contingere potissimum in verbis eiusdem compositionis, at non eiusdem quantitatis; vt in cortice pro libro & cute arboris, in populo pro planta & turba hominum, cæterisque ischuiusmodi bene infinitis Est quoque alteratio, qua contingit; nimirum si iusta proportio & quasi concentus pronunciandi non obseruetur: vt in ara & hara: invia & invia.

Fit fallacia accentus quatuor modis, vel
- Quando sensus orationis variatur propter accentum mutatum, vt in pendere & pendere.
- Quando spiritus additus, vel detractus significationem mutat, vt in ara, & hara.
- Quando discinditur aliqua dictio cuius partes separatae possunt aliquid per se significare, vt hæc vox, *ques* qui es.
- Quando gestus orationis sensum invertit, vt, egregie perfunctus es officio Piso.

Oppon.

Vbicunque est impositio fallaciæ a multiplici significatione vocis, ibi est fallacia æquivocationis: sed in omnibus generibus fallaciæ ab accentu, imponitur nobis a multiplici significatione vocis: ergo in omnibus generibus fallaciæ ab accentu, est fallacia æquivocationis: & proinde hæc duo genera, non distinguuntur.

Resp.

Quomodo fallacia accentus a fallacia æquivocationis distinguitur.

Concedendum est fallaciam æquivocationis generatim acceptam, in omni fallacia tam vocum, quam rerum quodammodo latitare: verum hinc non sequitur non distingui. Nam vt omnia prædicamenta ad vnam substantiam vt omnia prædicata ad vnam definitionem reducuntur, cum tamen vi naturæ dissocientur: ita fallaciæ omnes ad multiplicem sensum referuntur, cum tamen proprios modos sortiti distinguantur. Exempli causa, in hac fallacia duo spectamus. Multiplicem sensum dictionis, sic est æquivocatio: & modum pronuntiationis, & sic est ab accentu fallax & captiosa intentio.

CAP. X.

An fallacia figuræ dictionis recte assignetur?

Vnde fallacia in figura dictionis.

POstrema fallaciarum circa distinctionem, est a figura ipsius dictionis quæ definitur, similis quædam compositio vel terminatio vocum. Est enim in multis vocibus magna compositionis similitudo. Huius prætextu & colore visus Sophista, multas sæpe concinnat fraudes, multas nectit insidias. Hæc fallacia, causam, vt aiunt, apparentiæ sumit a simili compositione vel terminatione dictionis, præsertim cum aliquid vni voci attribuitur, quod alteri secundum rei virtutem ascribi non potest.

Quare non sequitur, Musa est primæ declinationis, ergo & dogma erit. Sic tamen concludit Sophista, quia hæc duo nomina similiter desinunt & terminantur. Distinguunt hic interpretes non solum similitudinem verbi, sed etiam terminum prædicamenti causam esse istius fallaciæ. Exemplo hoc tradi & designari potest; docere est agere, ergo videre est agere. attamen secundum Aristotelem potius similitudo verbi, quam terminatio prædicamenti est causa. Quippe figura dictionis, in similitudine verbi, non in constitutione rei consistit. Vide distinctionem sequentem, in qua vt in cæteris, non tam meam, quam aliorum interpretum propono sententiam.

Fallacia figuræ dictionis consistit vel in
- Simili terminatione, eademque aut
  - Verbi, vt qualis est musa, talis est poeta. Sed musa est fœminini generis, ergo & poeta.
  - Prædicamenti, vt lineatum est quantitas, ergo coloratum est quantitas.
- Significatione alicuius proprietatis, quæ vni simili non alteri ascribi potest, vt homo est albus; at mulier est homo, ergo mulier est albus.
- Diuersa suppositione, vt homo est species, ergo aliquis homo est species.

Opponens.

Infantes possunt resoluere primum modum istius fallaciæ de mutato genere: ergo inde insidiosa non petitur argumentatio.

Resp.

Etsi in primo modo explicationis causa facilis nodus proponitur, in reliquis tamen delitescit larvatus Sophista: neq; tam leuis est primi generis resolutio: nam non solum genus grammaticum, sed etiam prædicamentum, quod est genus Dialecticum, respicit.

DE FALLACIIS RERUM.

CAP. XI.

An fallacia per accidens recte assignetur?

DEmonstratum iam est, non res, sed obscuritatem & multitudinem rerũ laqueos Sophistarum efficere. In rebus tamen quædam sophismata latere dicuntur ob causas quas diximus. Tanta enim est similitudo multorum, vt vere distinguere: tanta multitudo vt recte comprehendere; tanta denique obscuritas, vt certe intelligere, nemo adhuc Philosophorum potuerit. In his se macerat Sophista, in his excruciat alios, si sint similia, vt chalybs & ferrum, stannum & argentum, orichalcum & aurum (abstracto Lydio lapide iudicij, quo distingueres) alterum pro altero sumendum esse acriter contendet. Quanto magis fallet si sint multa? quanto facilius si sint obscura? In cognatis ergo similitudinem; in multis ordinem; in obscuris naturam discute. Causis iam tandem perspectis, cur a rebus quædam fallaciarum genera peti videantur, primam illam fallaciam in rebus, vulgo per accidens nominatam, paucis explicemus. Nomen accidentis fuse admodum est hic acceptum, non modo pro affectione aliqua foris assumpta, vt est splendor respectu

Causæ cur in rebus contingere dicatur fallacia.

In cognatis similitudo, disiunctis ordo, obscuris demonstratio quæritur.

actis: sed etiam pro omni quod inest ex essentia rei, vt Plato respectu hominis, omne inferius respectu superioris. Hinc definitur fallacia accidentis captiosa argumentatio in qua idem similiter & rei subiectæ, & accidenti existimatur conuenire; vt homo est species, sed Plato est homo, ergo Plato est species.

Tria sunt genera fallaciæ per accidens:

- Primum, cum per primam regulam antepraedicamentalem a rebus ad voces & ex aduerso disputetur, vt Plato est substantia, substantia est genus, ergo Plato est genus.
- Secundum, cum ab occulto aliquo adiuncto, quod & rei subiectæ & accidenti similiter non convenit, arguitur, vt quod Plato est, Socrates non est; sed Plato est homo, ergo Socrates non est homo. Hic in maiore insinuatur aliqua affectio per quam alter ab altero differt at in minore captiose essentia distinguitur.
- Tertium, cum medium & termini Syllogismi astute disponuntur, vt, cuiuslibet contradictionis pars altera est vera sed hæc propositio Homo est lapis, est pars altera contradictionis, ergo est vera propositio.

CAP. XII.

An fallacia a dicto secundum quid ad simpliciter recte assignetur?

Hydra insidiarum nascitur ex defectu comparationis in rebus.

NVlla fallaciarum specie sæpius vtitur Sophista, quam, quæ a parte ad totum, a dicto, vt aiunt, secundum quid ad simpliciter procedit. Non est facile, vt ait Plato, quid rebus simpliciter & omnino, quid ex parte conuenit discernere. Hinc errorum & insidiarum Hydra nascitur, vt ait Boetius; quod homines aut non possint, aut non velint perscrutari, quid rebus ex comparatione, quid absolute conueniat. Quare moneo studiosos adolescentes, vt omnibus intentis neruis, maximoque studiorum conatu istos fucos scarabeorum dispellant, quod sane fecerint, si quid per se, quid temere & casu; si quid simpliciter, quid ex parte; si quid absolute, quid respectu; si denique quid ex circumstantia, quid ex essentia rei conuenit, velint perpendere. Non raro etenim sub hac saluia serpentina delitescit Saliua; id est malitiosa Sophistarum astutia; idque vel respectu loci; vt apud Thraces parentum funera filij non deflent; ergo apud Anglos non deflerent: vel respectu temporis, vt, exorta procella, expedit merces in mare proiicere, ergo expedit merces in mare proiicere: vel respectu partis, vt Æthiops est albus dentibus, ergo Æthiops est albus: vel denique respectu circumstantiarum, vt, est homo mortuus, ergo homo. Exempla hæc aperta sunt, vt res dilucescat magis: at sedulo legentibus passim erunt longe spinosiora, idque si serio animaduerterint in rebus & causis non contemnendis.

Proverbium

Respectu: Loci. Temporis. Partis. Circumstantiarum.

Oppon.

Quamvis aliquis sit crispus solum capite, aut claudus pede, totus tamen, aut claudus, aut crispus dicitur: ergo a parte ad totum sequitur ratio.

Solutio.

Quæ definiunt sibi aliquam partem in subiecto, cui si insint denominant

Accidentia sunt duplicia, vel { *minant totum, vt visus oculum, sapientia mentem, & in his ista non tenet fallacia.*
Quæ nulli vni parti magis destinantur quam alteri, vt candor, calor, & in his tenet fallacia, vt patet in exemplo Æthiopis.

CAP. III.

Fallacia ignorantiæ Elenchi.

COaxant sæpe rancidi Sophistæ ex densis cauernis ignorantiæ. Est enim ignorantia Sophistarum quasi reticula, qua rudes & imperiti rerũ, non aliter ac pisces hamo capiuntur. Hinc Elenchum suum, vt vastam quandam Ideam proponunt: cuius definitionem, (quæ est longissima) si ignoremus, statim ab illis confodimur, ne non ignorantiæ nota perstringimur. Quare vt eorum aculeos laqueosque euitemus, Elenchum definire, fallaciamque ab eo natam in suas partes diuidere oportebit. Elenchus est, vt ait Aristoteles, contradictio vnius & eiusdem: non nominis, sed rei: & nominis, non Synonymi, sed eiusdem, ex his, quæ data sunt ex necessitate: non commemorato eo quod erat in principio secundum idem, ad idem, similiter, & in eodem tempore. Opus hic est fortasse dices, aut Oedipo qui resoluat: aut Alexandro qui discindat istius tam prolixæ tamque obscuræ definitionis nodos. Si generatim velis intelligere hæc omnia, nihil aliud vrgent, quam quod Elenchus sit Syllogismus contradictionis: id est, contradicentem propositionem præter expectationem respondentis concludens. Hinc contradictio dicitur, quia contradictionem infert: vnius & eiusdem nominis, quia in eodem nomine consistit vera contradictio, vt in cœlo non cœlo: Contradictio etiam non nominis, sed rei & nominis dicitur, quia vnum contradicentium, res esse debet: Alterum, solum nomen: Deinceps additur, quod non sit contradictio Synonymi, vt Honesti, &, eius quod decet; sed est contradictio eiusdem nominis vni rei subiecti, vt, cœli & non cœli: Postea sequitur, quod sit contradictio ex his, quæ data sunt ex necessitate: id est, dependeat a propositionibus, quæ in Syllogismo necessario ponuntur: verba quæ sequuntur, (nempe non commemorato eo, quod erat in principio) excludunt fallaciam, quæ petitio principij appellatur. Quæ verò in postremo loco enumerata sunt: cuiusmodi sunt, Ad idem, Secundum idem, Similiter, & Per idem tempus: quatuor genera seu modi illius fallaciæ insinuant.

Elenchi definitio ex Aristotele.

Breuis & dilucida prolixæ definitionis interpretatio.

Quatuor modi huius fallaciæ.

Nam primus modus est cum omittitur particula (ad idem) vt, decem sunt dupla ad quinque & non ad sex, ergo decem sunt dupla & non dupla. 1

Secundus est cum omittitur particula, secundum idem, vt, hæc linea est dupla secundum longitudinem & non secundum latitudinem, ergo est hæc linea dupla & non dupla. 2

Tertius est cum omittitur particula, similiter, vt, Plato est sapiens & non necessario sapiens, ergo Plato est sapiens. 3

Quartus est quando omittitur particula, in eodem tempore, vt Democritus nunc ridet, nunc non ridet, ergo Democritus ridet & non ridet. 4

Fusius istam definitionem tractauimus, & quia est longissima apud

Philosophum, & quia dilucida tractatio eiusdem, insidiosum maxime prodit Sophistam. Nam ignorantiam Elenchi vt antrum & portum habet.

Contradictio est duplex, vel
- Puræ negationis: & sic in tractatu de oppositis intelligitur.
- Malæ & peruersæ dispositionis, quæ fucum negationis habet, & hæc a Sophistis intenditur.

Fallacia Elenchi sumitur bifariam, aut
- 1. Fuse, pro captione quacunque orta ex defectu circumstantiarum, quæ in illa definitione bene longa, sumitur: & sic ad hanc fallaciam reliquæ omnes reducuntur, vt habetur in calce 6 Capitis.
- 2. Stricte, pro omissione quatuor circumstantiarum, in vltimo loco positarum, vel earum qualibet, & sic est per se distincta species fallaciæ.

CAP. XIIII.

De petitione principij.

INter multas insidiosas technas, aliquot nugas, easdemque valde leues & ridiculas spargit Sophista. Quare nulla inanior est, mea quidem opinione, quam petitio principij: quippe in hac admodum otiose sua cum ipsius vmbra decertat & nugatur: Idem semper agit, & vt aiunt, Silyphi saxum voluit. Nam vnum idemque per id ipsum mutatis verbis probat. Hinc definitur Petitio principij, eiusdem per idem probatio: hinc etiam fallacia petitionis definitur. Captiosa argumentatio, cuius antecedens non est omnino notius consequente, sed est vel idem omnino, vel ignotius, vel æque ignotum, vt, Clodius insidiatus est Miloni, ergo Clodius struxit insidias Miloni. Sed in re tam leui breuitati studeo: quare ad distinctionem sequentem Lectorem refero.

Petitio principij duplex.
- Omnibus nota & ridicula, quæ est probatio eiusdem per idem, tam re quam voce, vt homo currit, ergo homo currit.
- Paucis perspecta, & hæc fit quatuor modis.
  - 1. Vel quando idem mutato nomine per idē probatur, vt, Sunt qui aduersa nobis vestigia vrgent, ergo sunt Antipodes.
  - 2. Vel quando adhibetur æque ignotum ad probandum aliquid, vt, anima leonis non migrat e corpore, ergo anima hominis non migrat.
  - 3. Vel quando adhibetur ignotius, vt, Sunt tres personæ & vnus Deus, ergo sunt tres potentiæ animæ & tamen vna anima.
  - 4. Vel quando sumitur posterius naturæ ordine ad probandum prius.

Vt animal risibile est capax disciplinæ, ergo animal rationale est capax disciplinæ.

Opponens.

Licet efferre eandem sententiam mutatis verbis teste Cicerone, ergo licet principium petere.

Resp-

Resolutio.

Licet in dicendo non in differendo: licet in exornando sermone, non in probando argumento.

Oppon.

A definitione ad definitum, a toto in quantitate ad rem particularem deducuntur loca Dialectica: ergo non constituunt modos huius fallaciæ.

Resp.

Spectantur in locis definitionis & Totius, duo.
1. *Constitutio rei: & sic ab illa ad definitum, & ex aduerso, sequitur locus Dialecticus.*
2. *Intentio fraudis, quando arguitur a prædicatis, quæ priori & notiori modo conueniunt definitis, quam definitionibus, & sic oritur locus Sophisticus: vt animal rationale currit, ergo homo currit. Notandum est quod hoc verbum (currit) notiore modo homini quam animali rationali conueniat. Idem dicendum est de toto in Quantitate: nam sunt quædam attributa, quæ notiore modo toti quam parti conueniunt.*

CAP. XV.

De Fallacia consequentis.

Fallacia consequentis quid?

SImia hominem: sapientem fallax imitatur Sophista. Nam vt sapiens ex antecedentibus consequentia nectit: ita Sophista sapientis quasi insistens vestigijs, ex antecedentibus multas excudit insidias: quæ toties struuntur, quoties conuerti res putamus, quæ tamen minime conuertuntur. Recte ergo definitur fallacia consequentis, captiosa argumentatio proueniens ex fucata & apparenti reciprocatione consequentis cum antecedente: vt, si pluit, terra est madida, ergo si terra sit madida, pluit: si sit verum matrimonium, est consensus: ergo si sit consensus est verum matrimonium. Quid multis? Hæc captio complectitur omnes vitiosas argumentationes, quæ rationes consequentiarum non obseruant. Cæterum quoniam interpretes plura huius genera distinguant, molestum non erit in sequenti tabella comprehendere.

Differunt hi termini
- Antecedens, quod est propositio, quæ infert conclusionem.
- Consequens, quod est conclusio illata ex antecedente.
- Consequentia, quæ est vis, & habitudo vtriusque.

Fit fallacia consequentis, cum captiose arguitur, vel
- A destructione antecedentis ad destructionem consequentis: vt, si homo est, animal est: ergo si homo non sit, animal non erit.
- A positione vnius ad positionem alterius: vt, si mel est, flauum est: ergo si flauum sit, mel erit.
- A communiter accidentibus, quæ se inuicem non sequuntur: vt, adulter est, ergo comptus est: ergo si comptus sit, adulter erit, vel hoc modo, Qui eremum petit, insanus est; sed Democritus eremum petiit ergo insanus fuit.

CAP. XVI.

De fallacia a non causa pro causa data & accepta.

VT arcem scientiæ & veritatis expeditius demoliatur Sophista, non ex Minerua Musas, sed ex ignorantia malas causas genuit. His armatus & ipse insanit, & alios sæpe insanire facit. Quid enim gloriosiut est, quam causas rerum prætendere? at vt est nihil splendidius, quam veris causis rem agere & munire: ita nihil tetrius, quam spuriis & fucatis oscitantes fallere, & irretire. O vtinam, segnitiem excuterent adolescentes, verasque causas tandem perquirerent: sic sane non solum in hac, sed etiam in omni fallaciu vafrum & serpentinum ingenium Sophistarum fugerent. Animaduertendum hic est, nimis frigide quosdam interpretes nomen non causæ sumere, pro vna præmissarum tantum in Syllogismo per impossibile reducto. Cæterum optimorum ea est opinio, quod non causa pro omni eo, quod apparet esse causa & tamen non est, recte sumatur, vt, si quis hoc modo cum Martione argumentetur: is auctor peccati est qui tollit gratiam, quo minus homo operetur bonum: sed Deus tollit gratiam: ergo Deus est auctor peccoti. Omitto multos terminos istius Syllogismi, in quibus peccat: solum apparentem causam propono. Simile est illud,

Qui patitur alium in malum ruere, is causa est mali:
Sed Deus patitur hominem in malum ruere:
Ergo Deus est causa mali.

Quare Deus non est auctor peccati Porphyrius hæreticus. Casus & fortuna fallaces sunt causæ. 2. Phys.

Caue, & fuge Sophistam: nam sub prætextu causæ te rapit ad malum. Verum est hominem esse causam mali, si volens & sciens patiatur fratrem in malum ruere. Nam lege astringitur vt opem ferat: ad Deus infinitus est, & nullis legibus sibi astrictus: si ergo patiatur aliquando malum, mali tamen auctor non est dicendus. Blasphemus ille Porphyrius sic Iudam proditorem Christi quodammodo nostræ salutis auctorem probat: nam Iudas causa proditionis, proditio causa passionis, passio causa salutis extitit. Quis non videt proditionem causam esse sine qua non, quæ reuera non est causa omnino. Huc etiam reduci possunt casus & fortuna quæ inter veras causas a Philosopho non recensentur. Postremo vt in pauca rem contraham, toties est fallacia a non causa vt causa, quoties vt cunque non causa pro causa sumitur: defectio enim & error ex similitudine causæ nascitur.

Nomen non causæ sumitur aliquãdo
- Pro vna præmissarum, quæ calide excogitata videtur esse causa conclusionis necessaria: vt, quicquid generat hominem, homo est: sed sol generat hominem, ergo sol homo est.
- Pro causa sine qua non: vt, sublata causa domus, domus non est: sed scala est causa domus, ergo.
- Pro casu aut fortuna: vt, qui seipsum occidit, sceleratus est, sed lapsus de alto tecto fortuito seipsum occidit, ergo lapsus de alto sceleratus est.

CAP. XVII.

Fallacia a pluribus interrogationibus pro vna positis.

POSTREMVS locus Sophistarum est a pluribus interrogationibus pro vna insidiose positis, & sic ignoranter vel negligenter acceptis. Nam toties impingimus in hanc captionem & cauillum, quoties duæ plaresue interrgationes fiunt, ad quas responsio datur, perinde ac si vna

facta fuisse: vt, Dic mihi improbe, desines tandem adulterium committere, an non? siue ais, siue negas, a luto in viscum incidis. Nam si ais, nota infamiæ statim inuritur, quia fateris te reum fuisse sceleris: si negas, flagris te dignum ostendis, qui tantum facinus te velle committere audes profiteri. Docet Philosophus quod plures interrogationes fiant multis modis: vel cum plura attributa callide ad vnum subiectum non capax vtriusque referuntur: vt, Estne peccatum ens vel priuatio: si dicas ens esse, creari: si dicas privationem, nihil esse concludet Sophista. Fiunt etiam, vel cum vnum prædicatum ad plura subiecta: vel cum plura prædicata ad plura subiecta destinantur. Exemplum prioris est, vt, sint ne flumen & mare dulcia? si esse respondeas, mare salsum non esse facile ex concessis probat. Exemplum posterioris est, vt, sint ne diuitiæ & virtutes bona? si esse respondeas, divitias auaris si non esse, virtutes tibi proponit: ita quicquid tetigeris, vlcus est.

A luto in viscum.

Numerosa interrogatio variis modis profertur.

Interrogationes plures sub specie vnius proponuntur, vel
- Aperte: vt, estne vita anima, vel sensus? & hæ interrogationes mea quidem opinione fallaciam non gignunt.
- Occulte: vt supra in tribus illis generibus demonstratur, & in his intenditur fraus seu cauillatio Sophistarum.

CAP. XII.

An omnes Fallaciæ reducantur ad ignorationem Elenchi.

VT nouem prædicamenta ad substantiam: vt tria prædicata ad definitionem generatim reducta, speciatim considerata distinguuntur: ita omnes fallaciæ, tam intra, quam extra dictionem ad ignorantiam Elenchi revocantur, quæ tamen suo loco & ordine tractatæ disiunctas vires atque naturas sortiuntur. Hinc superius latissima patentissimaque Elenchi tradita fuit definitio, vt intelligeretur nullam esse technam Sophistarum, quæ ad aliquam partem eiusdem non referatur. Verum vt hoc distinctius percipiamus, notandum est in omni fallacia contradictionem conclusionis a Sophista intendi. Hæc vero contradictio est, aut in dictione sola, aut in opinione, aut in reipsa: si dictionem spectes æquivocatio, amphibologia, accentus, dictionis figura ignorantiam sub prætextu vnius & eiusdem dictionis pariunt: idipsum fit in duabus fallaciis compositionis & diuisionis, sed paulo astutius, sub mentita specie etiam eiusdem rei & significationis. Septem quoque fallaciæ extra dictionem positæ huc aperte reducuntur: nam illæ duæ (Accidentis & consequentis) peccant contra illam particulam, nempe (ex his quæ data sunt) non enim ex necessitate inferunt. Item fallaciæ, a dicto secundum quid, petitio Principii, non causa, interrogatio peccant aduersus partes definitionis, nimirum istas (non connumerato eo quod est in principio ad idem, secundum idem, similiter, & eodem tempore.) Hæc de reductione fallaciarum scripsi, non quod in ea multum, vel artis, vel vsus videam, sed quod nutum Aristotelis, ductumque interpretum sequendum esse putem. His ergo leuiter tactis ad maiora festinemus.

In omni fallacia contradictio conclusionis a Sophista semper intenditur.

CAP. XIX.

An tribus tantum modis resolvantur Sophismata?

Quomodo tractandi Sophistæ.

GOrdius rex Phrygiæ nodum in Iouis templo tam artificiose connexuit, vt frustra permulti in dissoluendo laborarent. Accessit Alexander, semel ac iterum rem tentauit, cum potis non erat arte, Marte peregit: acuto enim gladio abscidit, quod acuto ingenio non dissoluit. At longe aliter agendum est cum nostris Sophistis, qui tantos fumos in templo Mineruæ cõcitarunt, qui tam difficiles nodos in templo pacis contexuerunt: non Delphico gladio feriendi, sed Philosophico ingenio ab arce veritatis abigendi sunt. Verum hic labor, hoc opus est, illorum tectas & occultas vires sternere, ipsorum capita comminuere, id est eorum Sophismata dissoluere & resecare. Vastos de hac re & verbosos commentarios vidi, legi, fugi: vidi & legi vt intelligerem: fugi ne tædium lectori parerem. Ætnam ergo in collem (vt est in prouerbio) deducam: multa in pauca contraham. Solutio a Philosopho definitur erudita Elenchi per partes refutatio.

Negatione, distinctione, & interpretatione resoluuntur Sophismata.

Huius ab aliis duæ partes ponuntur	Negatio Distinctio	Ab aliis tres	Negatio. Distinctio. Interpretatio.

Negatio falsi, distinctio multiplicis, interpretatio obscuri, solutio dicitur: quippe falsa aperte negare, ambigua apte distinguere, obscura docte interpretari decet: quæ tria si teneas ad vnguem, non est quod vngues Sophistarum timeas. Nam quamuis hæc in genere tradantur, alia tamen via non est nominatim discutiendi vllam fallaciam, nisi vt dicamus hoc & illud argumentum ad hanc & illam fallaciam referri: nunc in materia, nunc in forma, nunc in vtraque peccare: sic in vocibus, sic in rebus delitescere, postremo hoc vel illo modo resolui & explicari. Exempli causa, si ancipiti dictione laboret sententia, de multiplicii: si variis modis vox eadem proferatur, de accentu distinguendum erit. Nam hoc artificis est, ad suas proprias classes & nodos & neruos, id est fallacias ad earum solutiones referre. Mille regulas, quas tradiderunt veteres de fugiendo Sophista hic lubens prætereo: nam vanæ & otiosæ sunt, quippe nihil aliud docent, quam timide tergiuersari, latebrasque quærere. Sin quales sint scire desideres, istas gustandi causa deridendas propino. Si inquiunt, videas te captum Sophistarum laqueis, primum digredi contendas: si non possis, verbis quantum in te est omnia alleuabis: si hoc modo non vincas cõuiciis vrge: si adhuc persistat, sibilis explode: quam ridicule, quam inconsiderate hæc omnia? Dum alios conuiciis indocte oneramus, nos ipsos inscitiæ telo incaute confodimus.

Aliæ via resoluendi Sophismata.

Alii modi effugiendi Sophistam, sed minus approbati.

Epiphonema.

Solutio Elenchi est bipartita:
- Generalis, eaque triplex
  - Negatio falsi.
  - Distinctio ambigui.
  - Interpretatio obscuri.
- Specialis, quæ est in explicatione
  - Vocum, vt in fallacijs intra dictionem.
  - Rerum, vt in fallaciis extra dictionem.

CAP.

CAP. XX.

An sint plura fallaciarum genera, quam quæ ab Aristotele sunt tradita?

TVA solius causa (benigne lector) oliuam fructuosam in hoc libro inserendam, cicutam veneficam extirpandam putaui: in oliva artis vsum & oleum, in cicuta fraudis toxicum venenum senseris. Satis est quod didicisti nunc siste vestigium: Scotū Hybernicū, Ioannē de lapide, Petrū de hirūdine alioq; his similis, imo ne magistrū de magistris audias, quippe si audias, exitū studiorum haud facile inuenies. Huic enim tractationi de fallaciis, vt cæteris partibus dialectices, tam ingentes cumulos addiderunt, vt ad nova excudenda phantasmata Tartareos spiritus & suscitasse & consuluisse videantur Lege si tantum sit tibi otii illorum ampliationes, restrictiones, obligatoria exponibilia, distributiva, collectiua, solubilia, insolubilia, aliaq; infinita (nescio sane quid dicam) prodigiosa portenta; cum certe intellexeris hanc nobilissimam musam istorum sordibus nimis iamdiu contaminatam fuisse adeoque nunc tandem purgandam esse necessario. Contemptis ergo pictis istorum parietibus, qui, optimorum ingeniorū ariete concutiuntur simul cum Aristotele quem autorem propoluimus in initio, hoc opus terminabimus. Tritum est illud, frustra per plura fieri, quod fieri potest per pauciora: qui plura addunt fallaciarum genera, nimis curiosi esse videantur, qui nihil aliud contendunt, quam vt mendaci novitatum specie ignorantium ingenia effascinent. Dic mihi, inquit, fortasse, vbi sit illud Sophisma, quod sciamachia dicitur, quæ est quando Sophista cum sua ipsius vmbra colluctatur? Dic iterum, vbi est illa fallacia, quæ logomachia nominatur, qua vtitur Sophista, cum solis verbis, literis ac syllabis (relicto rerum sensu) inhæret? Dic vbi circulatio, quæ tot gyros & rotas fabricat? Dic vbi fallax restrictio; dic vbi falsa suppositio, dico sub tractatis contineri fallaciis; nominatim sub homonymia, accentu, & figura dictionis, si vocem, sub petitione principii, sub fallacia consequentis, & non causæ, si rem ipsam spectes. Plura ergo non sunt quam quæ traduntur ab Aristotele fallaciarum genera.

Perotatio Libri.

PErfunctus iam sum officio studiose Lector. si grato animo accipias, fructum quē inde optabam amplissimum sum consecutus. Vereor sane, ne immaturum fœtum & veluti abortivum ediderim, in parturiendo tamen enixe laborabam. Fluenta enim multorum veterum in vnum quasi rivulum contraxi: illorum volumina ad brevem epitomen revocavi: illorum dico quos per 17 annos in prælectionibus meis imitatus, dignissimos esse putaui, qui e suis nunc monumētis in scholas nostras reuocentur. Si nomina requiras, Thomam & Boetium, Lambertum & scholam Venetam, Niphum et auream Catenam nomino, quibus velim addere duos, Scotum & Burleum si elegantulas huius etatis aures non offenderent Sed ferunt Scotum in sepulchro suum ipsius excussisse cerebrum, suæq; curiositatis iustam fuisse pœnam: quare illum vt spinā & vrticam, quæ nuda ingenia pungunt, aut cautius tractandū, aut prorsus a catalogo veterū delendū esse suadeo. In hac quoq; summa recētiores aliquot suum locū vēdicāt nimirū schola Louaniēsis, Toletus et alii. Quid multis, horū omnium calculis discussorum omnium annulis obsignari hāc summā volo: sed hic finē operi impono: in quo (benigne lector) si quid recte scripserim, Deo laudē, si quid minus elaborate, mihi veniam tribue, Virgulā Censoriā si places, tibi assume: errata mea humaniter (si qua sint) designa māduļas expunge, Auctorem tamen dilige: is enim sum, qui magis tui, quam mei ipsius causa desudaui, Christum precor, vt sis salvus: tantundē quæso preceris.

FINIS.

IN

In summam veterum interpretum in vniuersam Dialecticam Joannis Casi.

INDEX.

Nume

FINIS.

